8793

చెన్నపట్టణము మార్చి ౧౯౨౬

P . S . N.

Karnam.

సంపుటము 3 క్రోధన సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము సంఖ్య 3

DEVARAPALLI.

శ్రీ కృష్ణ దేవ రా య లు

జి. జాషువ కవి గారు

ఆంధ్రుల భావనాట్యస్థానములలోన, నాడు నీకావ్యకన్యకలఁ గాంచి
అనిఁ గన్నుమాయ కింకను దోఁచు నీసమి, త్కంఠాణఖురళికాంకములఁ జూచి
కలితశౌర్యజ్వాలఁ గరఁగించి పోసిన, జయశాసనస్థిరాక్షరము లరసి
పెద్దనార్యునిమనోవీథి కందక దాటి, దిశలఁ దాండవమాడు తేజమెంచి
గీ. చిరము నీరాజ్యలక్ష్మి వర్షించు బాష్ప, పూర మదె తుంగభద్రాఖ్యఁ బూని పారు
చుండు నెప్పుడు బళ్లారిమండలమున, ఆంధ్రకవిచంద్ర ! కృష్ణరాయక్షితీంద్ర !!

సీ. మహితాంధ్రభోజనామకరత్నము వహించి, క్రాలు విశాలవక్షస్స్థలంబు
పరభీకరప్రభావమ్ము బయల్చిమ్ము, సరిలేని కోరమీసములజంట
చతురబ్ధివలయితక్ష్మాభారమునకుఁ బెంపున నిక్కి కనుచుండు భుజయుగంబు

దురమున నిప్పుక ల్గురిసి దీనులయందు, దయలు వర్షించు నేత్రద్వయంబు
అష్టదిగ్గజవాగమృతార్ద్రిమగుచుఁ, బావనంబైన నీసభాభవనవిభవ
మక్కటా! శీర్ణనగరకుడ్యాంతరములఁ, బండి నిద్రించెనే కృష్ణపార్థివేంద్ర!

సీ. భాషాసముద్రకుంభజుఁడ వీవయ్యును, విద్వత్కవుల గౌరవించినావు
ప్రతిపక్షరాజభాగ్యనాశముఁడవ యయ్యు, వెన్నిచ్చువారి విడిపించినావు
వైరికిరీటకుంభస్థ్సదార్బుఁడ వయ్యుఁ, బెద్దనపదము సేవించినావు
ఆర్తార్థిజనకల్పకానోకహుండనయ్యు, సత్కృతులకుఁ జేయి సాచినావు
ఔర! శ్రీకృష్ణరాయ నీయంతవాని, దవికి సర్పించుకొన్న మాదేశజనుల
భాగ్యహీనత నొక్కి చెప్పఁగలేక, చలువరాయఁడు సేయునాళ్ళులు సహించె.

ఉ. ఆయతవర్ణనాశ్రిత మహాప్రబంధ వినిబూని విష్ణుచి
త్తీయము వ్రాసినావు కవిధీరులు గొంతెలు నెత్తినట్లు చే
సీ! యొకఁడేని వీరిమునయి యిచ్చైచి యిచ్చెంచు నెత్తవి
ధ్యేయముఁడు? క్లిష్టకావ్యమగ కేమి? యశక్తులు కృష్ణభూపతీ!

సీ. కవిసింహములు నీకుఁగా సృష్టిగావించు, కృతిపుత్రికలను దుఃఖితలఁ జేసి
ఆహావసింధురాజాగ్రణుల్ పూజించు, కానుకబండ్లు వెక్కు మరల్చి!
ముదురువెన్నెలఁ గందు ముత్యాలగద్దియ, పరరాజభూమ్యాల పాలుసేసి
నిరతంబు పగర నెత్తురుజేరుల మునుంగు, కత్తి కాఁకటిచిచ్చుఁ గలుగఁజేసి
కుశిమొగములను నీతోడఁ గూడి తిరుగు, సుకవికులకోకిలమ్ముల శోకజలధి
ముంచి యంబృహస్పతిర్వ్రాత మంచి దగుట, దవికిఁ బోయితె శ్రీకృష్ణదేవరాయ!

సీ. ఆశీర్వదించినారా వ్యాసవాల్మీకి, బృందారకమునీంద్రు లెదురువచ్చి?
కన్నావె కవిభయంకరుఁ గాళిదాసు భోజుండున్నవాఁడె విశ్రుతగుణుఁడు?
రంభ నీతోడఁ జేరడ మాడునే దానఁ, గోపించునే నలకూబరుండు?
బలభేది వేయుఁ గన్నులఁజూచి నిను గౌరవించుచున్నాఁడె కోవిదులలోన?
గీ. తిరిగి నీనెయ్యపుం గవీశ్వరులగోష్ఠి, జరుగుచున్నదె దేవేంద్రపురమునందు?
యెచట నుండిననేమి శ్రీకృష్ణరాయ! భరతపుత్రుల నొకకంట నరయుమయ్య!

పాండురంగ మాహాత్మ్యము—తెనాలి రామకృష్ణ కవి

విద్వాన్ డి. రామమూర్తి శాస్త్రిగారు

కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు 'వెలయు మంగయగురవభూవిభుని పెద్దసంగిభూపాలమణి ప్రాయస ప్రసక్తి......... రామానుజయ్యసుతుండు......విరూరి వేదాద్రి శౌరి,......... మంగయగురవరాజ పుత్త్రుఁ బెదసంగిభూపాల శత్రు జైత్రుఁ.........గొల్చి వేదాద్రి నిత్యాంతఃక్షుణ్ణుఁ డలరుచు' "అను గ్రంథస్థములగు తేటగీతుల నాధారముగాఁ గొని (1 ఆ. 20-80) యీసంగరాజు తిరుమలరాయని రాజ్య క్రీ. శ. 1545 వ సంవత్సరమున సదాశివదేవరాయని కాలములో దేవుని నిమిత్తము నాలుగు గ్రామములు సంపాదించినట్లు చెన్నపురిలో బ్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారము నందున్న మెకంజీదొరగారు సంపాదించిన స్థానిక చరిత్రములవలన విశదమగుచున్నటుల జేసి గొప్పవాఁడైన సంగరాజును, నాతని ప్రాయస ప్రవర్తియగు విరూరి వేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు, క్రీ. శ. 1560-70 ప్రాంతమున నుండనోపుదురనియు, తే. గీ. "పట్టమేనుంగు శ్రీరంగపతికి...కందాళయప్పగారు;

శా. తత్త్వాద్యగ్రభవప్రభావనిధిఁ గందాళప్పగారిన్.........గొల్చుచుఁ దదాశీర్వాదలబ్ధోన్నతిన్, హాస్తిన్ దాను విరూరమంత్రిమణి వేదాద్రీశుఁడు" — (ఆ. 77-78) అనుపద్యముల నాధారముగాఁగొని యీవిరూరివేదాద్రిగురువగు కందాళప్పలాచార్యులే విప్రనారాయణచరిత్ర వైజయంతీవిలాసకర్త యగు సారంగుతమ్మయ్యకును గురువగుటం జేసియు, సారంగుతమ్మయ్య వైజయంతీవిలాసమును క్రీ. శ. 1581-1612 ప్రాంతమున నున్న మహమ్మద్ శాహాకుఁ గృతియిచ్చియుండుటం జేసియుఁ గందాళప్పలాచార్యులు క్రీ. శ. 1581-1612 కాలపువాఁడనియు, నాతఁడు గురువుగాఁగల విరూరి వేదాద్రియు నాకాలపువాఁడేయనియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపువాఁడేయనియు, క్రీ. శ. 1585-1614 వఱకుఁ జంద్రగిరిలో రాజ్యము చేసిన వేంకటపతిరాయలకాలములో నున్నట్లు నిదర్శనములు గలవనియు వ్రాసి గ్రంథకాలమును గ్రంథకర్తకాలమును దేటపఱచిరి; కాని వేంకటపతిరాయలకాలములో నీకవి యుండుటకుఁ దగిన నిదర్శనములమాత్రము చూపియుండలేదు.

కాని వారు ప్రథమమునఁ బ్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిన 'పట్టమేనుంగు శ్రీరంగపతికి' అనుపద్యమే కృతిభర్తగురువగు కందాళప్పలాచార్యులు క్రీ. శ. 1574-1585 వఱకుఁ జంద్రగిరిలో రాజ్యముచేసిన శ్రీరంగరాయలకుఁ బ్రధానుఁడు లేక ముఖ్యుఁడు, లేక గురువు నైయుండెడివాఁడని విశదీకరించుచున్నది. కాన నాతని శిష్యుఁడైన వేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపు

వారే యనఁదగును. మఱియు వైష్ణవు లక్కాలమున రాజగురువులుగా నుండుట సుప్రసిద్ధమగుటచేతను, పైని నిరూపించినకాలమున కివ్యాదిబాధకముగా కుండుటచేతనుని గ్రంథము వసుచరిత్ర కృతిభర్తయగు తిరుమలదేవరాయలకుఁ గుమారుఁడగు శ్రీరంగరాయల కాలములో రచింపఁబడిన దనుటకుఁగాని, రామకృష్ణకవి యక్కాలమున నుండెననుటకుఁగాని సందేహము లేదని తోఁచుచున్నది.

మఱియు,

"కం. శ్రీరంగరాజసేవా
పారంగతహృదయకమలభవవంశ్యయశః
పారావార సుధాకరమార
సమానావతార మాదయపెద్దా!
శా. కందాళప్పగురున్ వివేకనిధిలో
క ఖ్యాతు వర్ణించుచున్
కం. ఆదేశికపదకమలము
లాదరమున హృదయవీథి ననవరతంబున్
మోదమున నిలిపి శ్రీలల [యున్.
నాథవుని గొలుతురు నారసయు మాదన

అను చిత్రభారతపద్యములవలన, చిత్రభారతకృతిభర్తయగు నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యుఁడు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్నట్లును నాతనితండ్రియుఁ బెదతండ్రియుఁ గందాళప్పయ గురువునే కొల్చుచున్నట్లును విశదమగుచుండుటంజేసి కందాళప్పలాచార్యులు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్నట్లు దృఢముగాఁ జెప్పనోపును. కాని నాయప్పలాచార్యులే పాండురంగమాహాత్మ్యకృతిభర్తయగు విరూరి వేదాద్రికిని గురువగుటంజేసి యీగ్రంథము శ్రీరంగరాయలకాలములో రచింపఁబడిన దనుటకును వసుచరిత్రమునకుఁ దరువాత రచింపఁబడిన దనుటకును సందేహము లేదు.

ఈకృతికర్తయగు రామకృష్ణకవి మొదట శైవుఁడైయు విద్యానగరరాజానుగ్రహసంపాదనార్థము పిదప వైష్ణవమతమును బరిగ్రహించెననియుఁ జెప్పుదురు. తదనుగుణముగాఁ గూర్మపురాణకర్తయగు రాజలింగకవి సుకవిస్తుతి సందర్భమున 'రామలింగని' యని యీకవిని స్తుతించియున్నాఁడు. ఈతనిఁగూర్చి యసభ్యములగు కొన్ని పుక్కిటిపురాణములు ప్రసిద్ధములై యున్నవి మఱియు నీకవి కృష్ణరాయసభాలంకారులైన యష్టదిగ్గజములలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిగలదు. ఈయంశము లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరావు.

కాని యిష్టదేవతాస్తుతి సందర్భమునఁ బార్వతీపరమేశ్వరులను గూడ స్తుతించుటంబట్టియుఁ గాశీవర్ణనాసందర్భమున శివుని వర్ణించుటంబట్టియు 'దక్షజిద్వైభవా'యని కృతిభర్తను సంబోధించుటంబట్టియు, 'చేసాఁపఁగా వచ్చు శివుమీఁద నేనియుఁ, బూనికఁ గోఁ బల్కి బొంకఁడనుచు' (ఆ. 1-63) అని శివునిమీఁదఁ జేయివైచి ప్రమాణము చేయవచ్చునని చెప్పటంబట్టియు "పూర్వవాసన తలఁకునట్లు" అని తాను వాక్రుచ్చినట్లే పూర్వపు శివభక్తి తన్ను విడువలేదని నిశ్చయింపనగును. కాని యీతని ప్రబంధము నామూలాగ్రముగాఁ బరిశీలింప నీతఁడు గృహస్థోచిత మార్గగామి

యగు విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండనియే నొక్కి-వక్కాణింప నవకాశము గలదు.

మనుజుఁడు సుమారెనుబది తొంబది సంవత్సరములు జీవించుట కవకాశము గలదు గాన కృష్ణరాయలయంతిమదినములలో నితఁ డిరువదియేండ్లవాఁడై రాయలయాస్థానమున నుండెనోపును.

'శీలేన శోభతే విద్యా' అనున ట్లెట్టి విద్వాంసుఁడైనను శీలము మంచిది గాకున్న నాతనివిద్య వన్నె కెక్కకుండుటయు, నాతఁడు ప్రసిద్ధుఁడు గాకుండుటయుఁ బ్రసిద్ధము. కావున నీకృతికర్తయగు తెనాలి రామకృష్ణకవి యెట్టి ప్రతిభావంతుఁడయ్యును, ఎట్టి విద్వాంసుఁడయ్యును, నంతర మెఱుంగక పెద్దలను, బండితులను, రాజకీయోద్యోగులను సదా పరిహాసమాడుచు నవమానించుచుండుటంజేసి కాఁబలయు నితనివిద్య యక్కాలమునఁ బ్రసిద్ధిలోనికి రాకుండఁ బండితులు, రాజమంత్రులు, మున్నగువారు చేసియుందురు. తనస్కాలమున నక్కాలపురాజులకు సైత మీతనిపై ననూయ యుదయించియుండును. అక్కారణమున నీతనికి రాజులయొద్ద గౌరవము లేకపోయియుండును. మఱియు నీతఁడు తన ప్రతిభను బరులఁ బరాభవించుటయందే చాల కాలము వినియోగముచేసి యవసానకాలమున రాజానుగ్రహ సంపాదనార్థము వైష్ణవమతప్రవిష్టుండయ్యును మొదటి వాసన ననుసరించి రాజానుగ్రహముఁ బొందఁజాలక యొక వ్రాయన ప్రవర్తకిఁ గృతియిచ్చి తనస్కాలమున రాజానుగ్రహముఁబొంది వేంకటపతిరాయల యాస్థానములోఁ బ్రవేశించి యుండునేమోయని తోఁచుచున్నది. నిరాధారములగు నీవిషయముల నూహలచేతనే నెల్లపను సమర్థించియున్నారు. కవి స్వానుభవసిద్ధవిషయములనే స్వగ్రంథమునఁ బ్రతిఫలింపఁజేయఁ గల్గునుగాని తదితరాపూర్వవిషయములఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయఁజాలఁడు. అతఁ డట్లు తలఁచుకొనకున్నను అయత్నసిద్ధముగా నాతనిలోని యావిషయముల నాతనిగ్రంథమునఁ బ్రతిఫలింపఁజేయక మానదు.

చ. పరిఘనిజాశ్రయంబు పరి
పాటిఁదలిర్పఁ బదాఱునన్నెబం
గిఱువుననైన రాజగృహ
కల్పనకర్ణిక గాఁగ గంధసిం
ధురములు తేట్లుగా మెఱయ
దోఁపపుఁగొమ్మలు రేకులట్లుగా
ధరయను కొల్కులో మొలచుఁ
దామరపువ్వనఁ గోట మీటగున్.

ఆ. 1, 106

సీ. సమ్మర్దగళితభూషారత్నమంజరీ
యోజితరథ్యాప్రపూజనంబు
విస్తీర్ణవిపణి విన్యస్తవస్తువ్రజ
ప్రకటితరత్నగర్భాజఠరము
కైలాసశైలసంకాశసౌధనివేశ
కౌముదీకవచిత గగనతలము
విపులపవమాన తాండవ వేపమాన,
లాంఛనధ్వజ పట్టపల్లవలలామ
హారిరచితకళాకృత్య హేళిహాయము
దీపితంబగు శ్రీకాశికాపురంబు.

ఆ. 103

కం. పురికోట యుష్వ కనకమయంబై.
ఆ. 105

ఇందు వర్ణింపఁబడినరీతిగ మహోన్నతదశలోఁ గృష్ణరాయల కాలమునందే విద్యానగరి యున్నట్లనేకులు చరిత్ర గ్రంథకర్తలు వ్రాసియుండుటచేతను రామకృష్ణకవి విద్యానగరి రాజాస్థానమును గృష్ణరాయల కాలమున నైన చూచెనోపును. మఱియు

సీ. పీఠియం బెడలించి [illegible] కాలు.
కాంచితాంబుజ పుక్కిలించి యుమిసి
యుదరబంగి సవ్యాంతము ... లవాలు
సడలించి వెనఁ గిరీటస్థలి సజ్జుట్టి
యను గాంబుమ్ముఖ కహస్తాంతరిస్థసాం
ద్రోచితార్థము తాన యుద్వహించి
యంగుళీసంజ్ఞ నాయకులఁ బ్రత్యేకంబు
మును ముట్ట లోనిఁకిఁ జని నోసర్పి
గీ. ద్వారిపార్శ్వస్థవేదకాపలులు దరిని
రక్షివర్గంబు టంక్రియూరథటిపటులు
నలయమకుటాడకంబుగ నిలిచి మ్రొక్క-
నగవుచూపులఁ జూచుచు నగరుసొచ్చె."

అని కుమారుఁడు తండ్రిదరి కేగు సందర్భమునఁ గలవర్ణనయే యీ రామకృష్ణకవికిఁ గల విద్యానగర రాజాస్థానమర్యాదాభిజ్ఞతను వెల్లడిచేయఁ జాలియున్నది. మీఁద పద్యమున నిరూపింపఁబడిన కృత్యములు తండ్రి యొద్దకుఁ బోవు కుమారుఁ డాచరించునవి కాకుండుటచేతను రాజసమీపమునకుఁ బోవు రాజకీయోద్యోగి యాచరింపవలసిన వగుటచేతను, నడుమునకు వస్త్రముచుట్టుట విద్యానగర రాజాస్థానమర్యాద యగుటచేతను స్వానుభవసిద్ధవిజయనగర రాజాస్థానమర్యాదలనే కవి యిట్లు నిరూపించె నని చెప్పుటకు సందియము లేదు.

మఱియుఁ గవి "లోపాముద్రాగస్త్యులు తుంగభద్రలో స్నానమాచరించి తత్తటమునఁ బంపావారిం జలుపుడు యావ్వారిపూరింబు వినిర్గమించి విరూపాక్షుని సేవించి స్వామిశైలమునకుఁ జని" రని లోపాముద్రాగస్త్యులయాత్రను వర్ణించియున్నాఁడు. (చూ. పా. 1. ఆ.)

విజయనగరము తుంగభద్రా తీరమున తటమున నున్నట్లును, విరూపాక్ష దేవాలయ మచ్చటనే యున్నట్లును చరిత్రప్రసిద్ధమైన విషయమై యున్నది. కావున నిట్లు వర్ణించిన రామకృష్ణకవి విద్యానగరము నెఱుంగఁడని చెప్పనవసరము లేదుగదా!

ఇంతియకాక యీ సందర్భమును బట్టి విద్యానగరము రామాయణప్రసిద్ధ కిష్కింధ కనతిదూరములో నున్నదని విశద మగుచున్నది. పంపాతరంగశీకరనాహారయగు శీతలవాతపోతములచే సంసేవ్యమానుఁడై యగస్త్యుఁ డొండవేఁడమిని సహాంపఁబాలక శిథిలపదనుఁడై, యలసమృదులాపయవనుఁడై మోగుచెంచు నిజదారకు "వనితా! యిది మాల్యవంతము. ఇయ్యది మతంగాశ్రమము. ఈశైలమున వాలి సంహారవిహారకారణం బగు శ్రీరాముఁడు విహరించెను." అని తత్తత్ప్రదేశములఁ జూపుచు నిగిడి చని తుంగభద్రను జేరి స్నానమాడి విరూపాక్షు నర్చించెనని క్రమముగాఁ బంపాసరోవరమును, మాల్యవంతమును, మతంగాశ్రమమును ఋశ్యమూకమును వర్ణించుటం

బట్టియు, నీ పర్వతముందే శ్రీరాముఁడు వాలిని జంపి విహరించెనని విశేషించి వర్ణించుటం బట్టియుఁ బిదప మతంగముకు ప్రదేశమును వర్ణించక నిగిడి [illegible] తుంగభద్రచే [illegible] వర్ణించుటం బట్టియు [illegible] యనునదముందే యవ్వారి [illegible] విరూపాక్షు [illegible] వర్ణించిరని వర్ణించుటం బట్టియు విద్యానగరమును, విరూపాక్ష దేవాలయమును దుంగభద్రాతీరస్థితములని [illegible] చూపుట సుప్రసిద్ధమగుటం బట్టియు, విద్యానగరము రామాయణీయకిష్కింధాప్రాంతమున నిర్మింపఁబడెనని, విద్యానగరమునకుఁ [illegible] రామాయణీయ కిష్కింధ యున్నదని నాఁ జెప్పుట సాహసము కాదు. "పంపాకాలువ మొదలు [illegible] వరకు గల [illegible]" అని కవి పంపాకాలువ [illegible] లో గలదని వ్రాసియున్నాఁడు.

శ్రీ. శ్రీ. కే. వి. లక్ష్మణరావు గారును, "రామాయణీయకాలములోఁ గిష్కింధయనఁ బడు పర్వతప్రదేశమందుఁ దుంగభద్రా దక్షిణ తీరమందు విద్యానగరము కట్టఁబడినది. ఆ ప్రదేశమందుఁ దుంగభద్ర రామాయణము లో వర్ణింపఁబడిన 'అంజనపర్వతము, మాల్యవంతము, మతంగపర్వతము, ఋశ్యమూకము,' అను పర్వతముల నంటుకొని ప్రవహించుచుండెను" అని హిందూదేశకథాసంగ్రహము, మహమ్మదీయమహాయుగము, 299 పుటలో వ్రాసియున్నారు. కాని యట్లనుటకుఁ బ్రమాణములమాత్రము వారు చూపలేదు.

కావుననే మద్గురువర్యులగు బ్రహ్మశ్రీ వఝల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు తమ వసుచరిత్రవిమర్శనమున 111పుటలో "విజయనగరము రామాయణీయకాలపుఁ గిష్కింధ యను స్థలముననే కట్టఁబడినదను నిరాధార విషయమును నిస్సందేహముగాఁ జెప్పుట సాహసము" అని కే. వి. లక్ష్మణరావుగారి వాక్యములు నిరాకరించిరి.

లక్ష్మణరావుగారు, 'ప్రదేశపదప్రయోగముచేఁ దత్ప్రాంతమనియో భావించియుందురు గాని యా కిష్కింధాస్థలముననే యని భావించియుండరని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. కాన నీ పాండురంగమాహాత్మ్యవిషయమునుబట్టి వారి వాక్యములు సార్థకములే, సాధారములే, నిస్సందేహములే యని చెప్పుట కవకాశము గలదని తోఁచుచున్నది.

ఉపరిచూపితాంశములనుబట్టి రామకృష్ణకవి విజయనగరము మహోన్నతదశలో నున్న కాలమునందే యుండెననియు, విజయనగర రాజస్థానమర్యాదాభిజ్ఞుఁ డనియుఁ జెప్ప నొప్పను.

ఇంతియ కాక లోపాముద్రాగస్త్యులు విరూపాక్షదేవుని సేవించిరని వర్ణించియు నచ్చోనుండు సుప్రసిద్ధపట్టణరాజమగు విద్యానగరమును వర్ణింపకుండుటంబట్టిచూడ నీ ప్రబంధము క్రీ. శ. 1565 తాళికోట యుద్ధానంతరము రచింపఁబడియుండునని తోఁచుచున్నది. లేనిచో నచ్చోనుండు ననేకస్థలముల వర్ణించిన యామహాకవి సుప్రసిద్ధమహాపట్టణముండెనని యొక్క వాక్యముతో నైనఁ జెప్పి

యుండెడా? కాని యీ గ్రంథనిర్మాణకాలమునకు విజయనగరము తురుష్కులచే విధ్వస్తమయ్యెనని యూహింపవలసియున్నది. మీఁద నిరూపింపఁబడిన రామకృష్ణ కవికాలమున కియ్యది బాధకము గాకుండుటచే నట్లూహించుట యుచితమేయని తోఁచుచున్నది.

ఈగ్రంథమునకు 'పౌండరీకమాహాత్మ్యము, పాండురంగమాహాత్మ్యము, పాండురంగవిజయము.' అను మూఁడునామములు గలవు. ఇందు మొదటి రెండునామములును గవికల్పితములే? తుదినామముమాత్రము కవి యెచ్చటను వ్రాసియుండలేదు. ఇందు మొదటినామము స్థలనామము ననుసరించి పెట్టఁబడినది. రెండవది యందు దావిర్భవించిన దేవుని నామమునుబట్టి యుంచఁబడినది. మూఁడవదికూడ దేవనామమును బట్టి కల్పింపఁబడినదే. కాని యానామము లీగ్రంథవిషయమును వెల్లడించున ట్లియ్యది వెల్లడిచేయఁజాలకుండుటచేతను, దద్వయమును గవ్యుక్త నగుటచేతను నియ్యది కృత్రిమమని చెప్పవలసివచ్చినది. పుండరీకుఁడను భూసురపుంగవుని తపస్సునకు మెచ్చి శ్రీమన్నారాయణుండు ప్రత్యక్షమై భక్తవాంఛితము నీడేర్ప నచ్చోఁ బుండరీకుఁడు తపమాచరించె నచ్చోఁ బాండురంగఁ డను పేరుతో నవతరించెనఁట. పుండరీకుఁడు తపమాచరించుట నప్ప్రదేశము పౌండరీకమనఁబడుచున్నది. అట్టి పౌండరీకస్థల మాహాత్మ్య మీగ్రంథమున వర్ణింపఁబడెను గాన నీ పుస్తకమునకు పౌండరీకమాహాత్మ్య మను పేరు మిగుల యుక్తముగా నున్నదనఁదగును. అట్టి పౌండరీకమున నవతరించిన దేవుఁడు పాండురంగఁడు. ఆపాండురంగదేవుని మాహాత్మ్య మీగ్రంథమున వర్ణింపఁబడెను గాన నీ గ్రంథమునకుఁ బాండురంగమాహాత్మ్య మను నామమును సముచితముగానే యున్నదనఁ దగును.

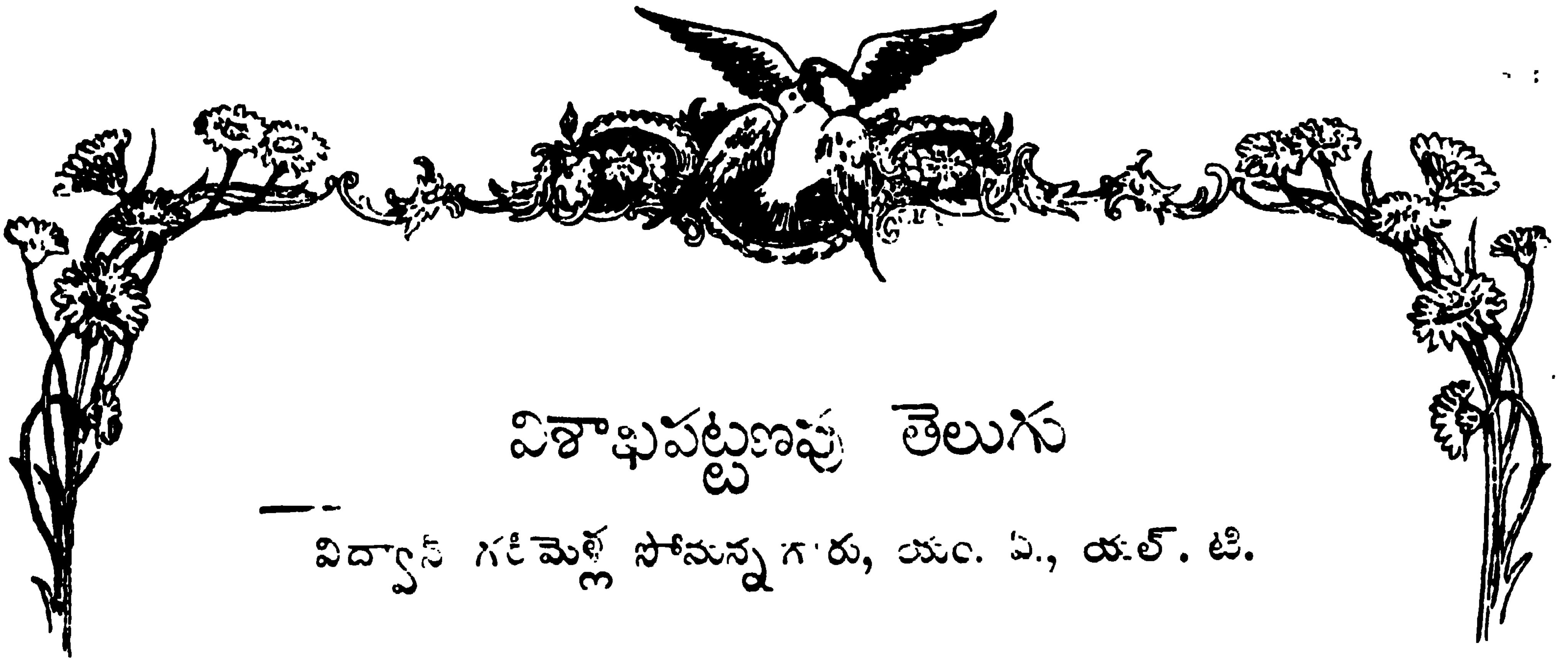
సశేషము.

దేవకీపరిదేవనము

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

గుటగుటఁ జనుబాలు గ్రోలి పూతనఁబట్టి, చంపువింతను చూడఁజాలనైతి
విశ్వమంతయు నోటవెలయింప నాపాడు, కనులతో వీక్షించి తనియనైతి
ఎన్నిత్రాళ్లను గట్టనెంచినన్ జాలని, నీబొజ్జ ముద్దాడ నేరనైతి
కాళీయపన్నగాగ్రమున నీనాట్యంబు, చూచునంతటి నోమునోచనైతి
ప్రసవవేదన నాపాలఁ బడినవంతు, నీదుముచ్చటల్ గనుట యశోదవంతు;
బిడ్డఁడుండియు దేవకి గొడ్డురాలు, సుతునిఁ గనకుండినను బుత్రవతి యశోద.

విశాఖపట్టణపు తెలుగు

విద్వాన్ గటిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

విశాఖట్టణ ప్రాంతములలోని తెలుగునందు పెక్కువిచిత్రపదములు = ఇతరాంధ్ర మండలములలో తెలియరానివి- వాడుకలో నున్నవి. ఈజిల్లా ఓఢ్ర దేశమునకు చేరువ నుండుటచే ఓఢ్రమునుండి కొన్ని మాటలు తెలుగులో చేరియున్నవి. కోదులు, గదపలు, సవరలు మున్నగువారిమాటలు కొన్ని తెలుగున జేరినవి. మహమ్మదీయులు చాలకాలము ఈజిల్లాను పాలించియుండుటచే హిందూస్థాని పదములు ఈప్రాంతపు తెలుగున ఎక్కువగ జేరియున్నవి. మిగత తెలుగుజిల్లాలలో హిందూస్థాని పదములు స్వల్పముగ నుండును. గ్రంథస్థముగాని ఇట్టిపదముల స్వరూపము తెలియుట అవసరము. ఈపదములవ్యుత్పత్తి నిర్ణయింపవలసియున్నది. దిగువ వాక్యములలో ఈ అసాధారణపదములు చేర్పబడినవి.

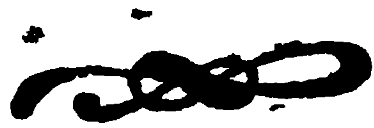
"నీకు బెత్తాయించినపని సాగ్లాచేసేవు గదా. నాకు ఎంతకిచ్చాటుగ ఉన్నదో నీకు తెలియదు. నీకుచోద్యంవల్ల నేను చాలా అఘోరించవలసి వచ్చింది. మీఅన్నకులికి ద్రంచేత నావాటాపోయింది. భూములశిస్తులు చెడావులుకాలేదు. ఉభాలలో నీరు లేకపోయింది. తర్వాత పరుజాలు ఈయకుండ వానలు బజాయించినవి. ఒకఫారు బోగట్టా మరొకఫారికి అందలేదు. వాన వెలియగానె ఫర్వాలే దనుకున్నాము. అప్పుడు నావంట్లో కులాసాగా లేకుండెను. ఉష్ణం వస్తూఉండెను. ఆరోజులలో నేమామేనల్లుడిపెళ్లి రహితమయింది. వాడితండ్రికిమాత్రం మామూలుగ కోపంగానే ఉండెను. హాత్తేరి, ఇప్పుడు పెళ్లిఏమిటి అని పెళ్లికిరాకుండ చెపాయించినాడు. నాకు ఆకించ పోలేదు. దాన్ని మభ్యపఱచలేను. మొన్నజరిగిన చోరికి ఆచోకిదొరకలేదు. చెప్పిన చహారా గలవాళ్లు కనబడలేదు. పోలీసువాళ్లు బందోబస్తుచేసి గస్తు తిరుగుచున్నారు. గోల్మాలు జరుగకుండ చూడవలెను. బద్ధకపడరాదు. మనము సబోరీగాఉంటే ఫసందు కాని కావేషీలు పెంచుకుంటే ఫాయిదాలేదు.

మనం పరాయివాళ్లము కాము. తంటాలు పేచీలు మనకు లాయికుకావు. మనలను గురించి లోకంలో షోరు ఎక్కువగా ఉన్నది. రివాజులేని పని చేయుటకు కుమ్మక్కు ఎవరు చేస్తారు?

తలిమ్మా కబుర్లు అటుంచు. దర్జా చెడ కూడదు. టప్పాలు చెప్పరాదు. డబ్బీలుకొట్ట రాదు. డాబుచేయరాదు. షోకు చేయరాదు. వ్యవహారం సాబీగ ఉండవలెను. లోసుగుండ కూడదు. సజావుగ పోవలెను. మా నౌకరు ఫకరులేకుండ పోయినాడు. వాడు ఫరారిఅయినట్టు మొన్ననే వాకబయినది. ఇవాళ ఎంత ఘుమాయిస్తోందో చూడు. ఒక్కరినట వేస్తే బాగుండును. మా నౌకరు ఫత్తాలేకుండ చలాయించినాడు కాని వాడుఉంటే చాలామద్దతుగఉండును. కాచంపోనియడు. బహుఉషారుగ ఉంటాడు.

బడాయికోరుగాడు. లాలోచిపడడు. పురమాయించినపని అంతలో సర్బరాచేస్తాడు. పండుగబరాతంమాత్రంతీసుకుంటాడు. దావులు అంటె వాడికిప్రియం. వాడికి దేనిపైని మోజు ఉంటే దాన్ని కొనితీరుతాడు. పస్తాయించడు. వీడిమాటంటే తక్కిన నౌకర్లకు ఖరోడా ఉంటుంది. వీళ్లని ఇచ్చటచ్చట మావలత్తులు చేయనీయడు. వీడు చూడడానికి వట్టిబైతులాగుంటాడు. వాడికి కోపం వస్తే వాడితడాకా చూపిస్తాడు. వీడుమినహా తక్కినవాళ్లు దగాఖోరులు. వస్తువులు పలామలుచేస్తారు. వీరిలో అప్పన్న మరీ కొంకారి. వీడికి ఎంతవయసువచ్చినా శకాళితనం పోలేదు. అందరిని కొంకులుపెడతాడు. డబ్బుఅంటె గోటాపన ఎక్కువ. వీడి ఆస్కారము మాకులేదు. వీడిచేతికి డబ్బు ఇస్తే తిరకాసులేకుండా అప్పచెప్పడు. ఎన్నో దఖాలు తేడావచ్చింది. మన తెలుగును నెల్లూరి తెలుగును పైషారువేసిచూస్తే ఫరకులు ఎక్కువగ తేలును."

విశాఖపట్టణపు తెలుఁగులో పైని చూపినరీతిని పెక్కుఅసాధరణశబ్దములు కానవచ్చును. వీని వ్యుత్పత్తులను విజ్ఞులు కనుగొందురుగాక!

ఆరాధనము

దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మ గారు

కలఁగన్నయపుడైన మేలుఁకువయందైనఁ, బొడఁగాంచుచుందు నీముద్దుమోము
మౌనంబునందైన మాటలయందైనఁ, దలపోయుచుందు నీచెలిమితీరుఁ
గష్టంబునందైనఁ గల్యాణమందైనఁ, గాంక్షించుచుందు నీకరుణఁ బడయ
విలయాగ్నియందైన మలయాద్రియందైన, విహరింతు నీచాయ వెంబడించి
తే. గీ. నాదుప్రేమరాశి ! నాపాలిదైవమా ! నాదువ్రతఫలంబ ! నాధనంబ !
నిన్ను విడువ వీవు నన్నెడబాయవు, కాలమెల్ల నిటులఁ గడచుఁగాత.

పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము

వ్రా

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

శ్రావణము—ఇంచుమించుగా నెలదినముల క్రిందట—నేను—నాయంతట నేనే—వినోదార్థముగాఁ డ్రావిడదేశాభివర్ధనీసభ కరిగి—అక్కడ—పరశురామకవిగారు చెప్పుచున్న పద్యోపన్యాసమును, సభ్యులు సలిపిన సంభాషణావిశేషములను సంక్షిప్తలేఖనమునఁ జక్కఁగాఁ జరచర వ్రాసికొంటిని. క్రొత్తగా నే నాంధ్రసంక్షిప్తలేఖన (Telugu Short-hand Writing) పరీక్షోత్తీర్ణుఁడనై యుండుటచే, నాత్మశక్తివిశ్వాసపరీక్షణాభిలాషమున నూరకనే యుప్పు డాపద్యోపన్యాసమునట్లు వ్రాసితినిగాని, యావ్రాఁతవిషయమై యన్య ప్రేరణాదికమావంతయు లేదనుట యసత్యవిషయము గాదు. అదృష్టముపట్టుకాలము వచ్చినప్పుడు—అట్టిబుద్ధులు—అప్రయత్నపూర్వకముగనే పుట్టుచుండునుగాఁబోలును! ఆయనంతరమున నట్లు నే నాయుపన్యాసము వ్రాసిన సంగతి—ఆనోటను నానోటను, క్రమక్రమముగా నాగ్రామమంతటను వ్యాపించుటయు, నాంధ్రదేశాభివృద్ధికై యహర్నిశము నత్యధికశ్రద్ధతోఁ బాటుపడుచున్న యాత్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభానాయకులా సమాచారము నాలకించి యత్యంతాదరాతిశయముతో నన్నుఁ బిలిపించి, యావిషయాలాగ్రముగా—తూ, చా, యైనను దప్పకుండ నేను వ్రాసిన యాపద్యోపన్యాసమును జిత్తగించి, నా సంక్షిప్తలేఖనసామర్థ్యమున కానందించి, క్రొత్తగాఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన యాసభపక్షమున నాసభాకార్యాలయమున నెలకు నూఱుదియాఱురూప్యములవేతన మేర్పఱిచి యాంధ్రసంక్షిప్తలేఖకోద్యోగము ననుగ్రహించిరి. నేను—బ్రాహ్మణుఁడ నగుటచే నీదినములలో నుద్యోగము దొరకక జీవయాత్రకై యల్లాడుచున్న నేను—"బ్రతుకుమజీవుడా" యని మొన్న పంచమీసోమవారమునాఁడు పరమమిత్రతారయగుటచే బాగుగా నున్నదని భావించుకొని భగవదనుగ్రహమునఁ బ్రస్తుతోద్యోగమునందుఁ బ్రవేశించితిని.

పాఠకమహాశయులారా! ప్రఖ్యాత పురుషకోటిలోనివాఁడను గాకుండుటచే—మీకు—అపరిచితపూర్వుఁడ నగు నేను—నన్ను—మీకుఁ బరిచితునిఁ జేయవలసిన భారము నామీఁదఁగలదేమోయని తలంచుకొని పైఁ జెప్పిన నా చరిత్రకు సంబంధించిన యీనాల్గుమాటలును—అప్రస్తుతప్రాయములే. అయినను జెప్పినందులకు నన్ను మన్నించి క్షమింపఁగోరుచున్నాను.

నిన్న సాయంకాలము 3 గంటల 30 నిమిషములకు త్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభాప్రథమవార్షికసమావేశమహోత్సవము తత్సభాకార్యాలయమున మహావైభవముతో జయప్రదముగానే జరిగినది. ఆయుత్సవసందర్భమునఁనే సభాస్థాపకుల యభ్యర్థనమునఁ బరశురామకవిగారు మఱియొక పద్యోపన్యాసము నిచ్చుటకు విచ్చేసిరి. వెనుకటి యుపన్యాసమును విని విసుగుకొన్నవారుగూడఁ బద్యోపన్యాసశ్రవణాసక్తిచేఁ గాకున్నను—బహువిధాలంకృత నూతనసభాభవనావలోకన కుతూహలముననేమి, ఫలాహారస్వీకారాభిలాషాతిశయముననేమి, పలువురు స్త్రీపురుషులు రాక మానలేదు. కావున సభారంగమంతయు యథాపూర్వముగ సభ్యమహాశయాలంకృతమై కిటకిటలాడుచుండెను. ఈసారి యీసభకు వీరభట్ల విశ్వపతిశాస్త్రులవారు అధ్యక్షులుగా వరింపఁబడి యగ్రాసనస్వీకారమొనర్చిరి. పరశురామకవిగారును—ఉపన్యాసపీఠము నలంకరించి యొకసారి యగ్రాసనాధిపతివంకఁ జూచి నమస్కరించి సభవైపు తిరిగి సభక్తికముగాఁ జేతులుమోడ్చి కన్నులుమూసికొని పరమశాంతిస్వరముతోఁ బ్రతివిశేషణాంతమున నొక్కిఁ యొక నిలుపుమఁ బ్రకాశముగాఁ బద్యోపన్యాసము నిట్లు ప్రారంభించిరి.

పరశురామకవి:—

శా. శ్రీమద్విశ్వపతీ!

ఒకయువకుఁడు—(మెల్లఁగా) ప్రెసిడెంటు (Presi-

dent) శాస్త్రులుగారిని ప్రైజు(praise) చేయుటకుఁ బ్రారంభోత్సవమైనదా? శుభమస్తు, అవిఘ్నమస్తు, నూత్నాబ్దము, కానీ! మఱి, కానీ!

పరశురామకవి—

సమస్తజగతీ క్షేమక్రియోద్యన్మతీ!

పై యువకుఁడు—(మెల్లఁగా) ఈ విశ్వపతిశాస్త్రులు గారు దేశభక్తులలోఁ జేరినవాఁడా యేమి? (అగ్రాసనాధిపతివైపు చూచి) అట్లయినయెడల—అతనిమీఁద అనిష్టబుద్ధి యెందులకుఁ బుట్టినాఁడో?

—పరశురామకవి

స్వామీ! సర్వదయాపరా! సకలర
క్షాదక్షవీక్షా! మహో
ద్దామా! భార్గవరామ! సద్గుణగణా
ధారా! మహోదార! ని
త్యామేయాత్మక! నిర్మలా! నిభృత! ని
త్యానందరూపోజ్జ్వలా!

(అని నమస్కరించుచుఁ గనులు మూసికొని యుండెను)

మఱియొక యువకుఁడు—(పై యువకునితో సహేళనముగా) అయినదా? పరాభవనామసంవత్సరమైనదా? ప్రెసిడెంటును—ప్రైజు చేయుటగాదు! భగవంతుని ప్రయర్ (prayer) చేయుటగాని—తెలిసినదా?

మొదటియువకుఁడు— (వెలవెల వోవుచు) ఔనురా! పప్పులో నడుగువేసినాను.

పరశురామకవి—(అట్లే నమస్కరించుచుఁ దలఁగొంచెము వెనుకకును ముందునకు నూఁచుచు)

శా. దేవా! దేవమునీంద్ర సంతతసము
ద్గీతాధికాశ్చర్యకృ
ద్భావా! భావభవాతిరేకి నిజరూ
పద్రష్టృభక్తవ్రజా
జీవా! జీవదయాపరా! శుభకరా!
చిత్రప్రభావాకరా!

నీవాఁడన్ దయఁజూచి కావఁగదె తం
డ్రీ! భార్గవా! భార్గవా!!

(అని కొంచెము మూరకుండెను)

ఒకసభ్యుఁడు— ఔను! పద్యములు మహాభక్తిపూరితములుగా నున్నవి. మా చక్కఁగాఁ జదివినాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు!

మఱియొకఁడు—(తనప్రక్కవానితో) ఈయన—"భార్గవా, భార్గవా"—యని పరశురామప్రార్థన మారంభించినాఁడేమిది? బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు, గారు—సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతులు, గారు—సీతారాములు, గారు—రుక్మిణీవాసుదేవులు, గారు—గజాననుఁడు, గాఁడు—కార్తికేయుఁడు, గాఁడు—విభావసుఁడు, గాఁడు—విష్వక్సేనుఁడు, గాఁడు—కవి సమయవిరుద్ధముగా—ఎక్కడనో పరశురాముని దీసికొనివచ్చి పెట్టినాఁడేమిది? తన పేరు పరశురామకవి యనియా యేమి?

ప్రక్కవాఁడు—ఒకవేళ—ఈయన — ఓఢ్రుఁడేమో? పేరునుబట్టి చూచినను బ్రార్థనను బట్టి చూచినను నా కట్లాగనఁ దోఁచుచున్నది. ఓఢ్రులకుఁ బరశురాముఁ డిష్టదైవమని విన్నాఁడను. కాని—ఓఢ్రుఁడే యైనయెడల — ఆంధ్రకవిత్వ మింత నిశితముగా — ఎట్లు చెప్పఁగలఁడని సందే—

పైసభ్యుఁడు—(అగ్రోక్తియందే, సరి! మీ కాసందేహమక్కఱలేదు; అతనవారిలో—ఆంధ్రభాషా పండితశిరోమణులు లేరా? కర్ణాటులలో— కావ్యకర్తలైన కవిరాజశిఖామణులు లేరా? మహమ్మదీయులలో మంచి యాంధ్రకవీశ్వరులు లేరా? ఇంత యెందులకు? ప్రస్తుతాంగ్లేయులలో నిస్తులాంధ్రభాషాభినివేశము గలవారు లేరా? దానికేమిలెండు:—

పరశురామకవి—(భక్త్యతిశయముతోఁ గొంచెము బిగ్గరగా)

ఉ. తారకమూర్తి! భక్తజన
తాపరిపోషణలబ్ధకీర్తి! ని

ష్కారణభూతదర్ప మదగర్విత
క్షాత్రవభూమిపాల సం
హారసమూలసంహరణ
సాధనవిత్తమవర్తి! హోగని
ద్దారసవర్తి! మాపరశు
రామ!కృపాపరిపూర్తి! మ్రొక్కెదన్.

(అశ్లోకములుచూసికొని నమస్కరించుచుండెను.)

ఒకసభ్యుఁడు—(మిగుల చిక్కించి) ఏమి దీర్ఘసమాసములు! ఏమి యంత్యప్రాసములు! ప్రాసముల వలెఁ జెవులు మూసికొనిపోవుచున్నవి.

మఱియొకఁడు— అబ్బా! నీగొంతుఁగొయ్య! ఎంతపెద్ద కంఠముగా! ఏమీ? అంత చింపుకొనవలసిన యావసర మేమివచ్చిన చెప్పుము!

వేఱొకఁడు—హియర్! హియర్! (Hear, hear) పోతన్న! అభినవపోతన్న!!

పరశురామకవి—(భక్త్యుద్రేకముతో మఱియుఁ గొంచెము బిగ్గరగా)

ఉ. మ్రొక్కెద; నీపదాబ్జముల
ముంగల నెల్లపుఁ డిట్లుచాఁగిలన్
మ్రొక్కెద;—

(అని సాష్టాంగముగా బల్లపై బోరగిల్లఁబడి చేతులు మోడ్చి)

నార్తరక్షక! న
మోనమయంచు నిరంతరంబునే
మ్రొక్కెద; నిత్యసౌఖ్యపద
ము గరుణింపుమటంచు నిన్ను నే
మ్రొక్కెదఁ; గావవే! సతత
ము గృపఁజూడవె! నన్ను భార్గవా!

(సభలో "అద్దీ!అద్దీ!" యని కొందఱు చప్పట్లు గొట్టిరి, కొందఱు జీలలు వైచిరి.

ఒకసభ్యుఁడు—(మహోత్సాహముతో) ఆహా! ఏమి కవితాప్రవాహము! ఏమి రసోద్రేకము! ఏమి యావేశము! ఏమి తన్మయత్వము! ఏమి భక్తి! ఏమిరక్తి! నేఁడు—జన్మము సార్థకమైపోవుచున్నదే!

పరశురామకవి—(అదరిపాటుగా లేచి యాశ్చర్యసూచకమైనదృష్టితో నటునిటుచూచి కుడిచేతితో నిర్దేశించి చూపుచు)

మ. అదె! ఋష్యాశ్రమ; మల్లవే! ఋషుల పు
ణ్యావాసభాగమ్ము; ల
య్యదె! భృగ్వాశ్రమ; మాతఁడే; భృగుఁడు;వ
హ్వా! యామెయే! రేణుకా
సుదతీరత్నము! చెంతనున్నయతనిం
జూడుండు తత్పుత్త్రకుం
డదిగో! దివ్యమనోహరాకృతికిఁ దా
వై యాడుచున్నాఁడదే!

ఒకయువకుఁడు—ఆడుట లేదు, పాడుట లేదు; మతిపోయి నీవుమాత్రము తెయితక్క లాడుచున్నావు.

మఱియొకఁడు—అదేమి? ఆయన—ఆలాగున—వెఱ్ఱిచూపు చూచుచున్నాఁడేమి?

పరశురామకవి—(మహానందముతో నెదుటనున్న పిల్లవానినెత్తుకొనఁబోవునప్పుడు వంగునట్లు కొంచెము ముందునకు వంగి చేతులు సాచి)

ఆ. రార! ముద్దులయ్య! రారా! మనోహరా
కార! రార! నన్నుఁ గన్నతండ్రి!
రార! భక్తలోకరాజీవహిమధామ!
రార! పరశురామ! రంగధామ!

ఒకసభ్యుఁడు— (స్నేహితునితో) వ్హాటీజ్ దిస్! హిం సీమ్సులైక్ ఎ మ్యాడ్ ఫెల్లో. (What is this? He seems like a mad fellow)

స్నేహితుఁడు—(పైవానితో) నో, నో, హి ఈజ్ ఎ రోగ్, ఆర్ ఎ క్రాక్. (No,no;He is oa rogue, a crack).

ఒకవిశ్వస్త—పాపము! భక్తునికి–భగవంతుఁడు–పసిపిల్ల వానివలెఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడుగాఁబోలు నమ్మా!

పరశురామకవి—(ఆనందాతిశయమునఁ జేతితోఁ దాళము వేయుచు వెనుకకును ముందునకును జిందులు ద్రొక్కుచు)

జయ! పరశురామా! జయ! భవ్యధామా!
జయ! భక్తకామా! జయ! సార్వభౌమా!
జయ! విశ్వశిల్పా! జయ! శేషతల్పా!
జయ! మంజుజల్పా! జయ! నిర్వికల్పా!
జయ! సర్వశక్తీ! జయ! దీనరక్తీ!
జయ! సదాశక్తీ! జయ! దివ్యభుక్తీ!
జయ! భానుతేజా! జయ! జగద్బీజా!
జయ! కల్పభూజా! జయ! రాజరాజా!

(చిఱునవ్వుతోఁ దలయూఁపుచు)

ఆ. లేడిపిల్లనోట లేఁతదర్భలు పెట్టి
యాడుకొనుచు నుంటివా? కుమారా!

(అర్థానుగుణమైన యభినయముతో)

రాకయుంటి వేమి? రాజీవదళనేత్ర!
నాదుపిలుపు చెవుల నాటలేదె?

ఆ.వె. ఆటదృష్టి మఱచి యట్లుంటివా? క్రొత్త
వాఁడ ననుచు నాదువంకరాక
యూరకున్నవాఁడవా? రమ్ము! నేను నీ
వాఁడనే చుమయ్య! వనజనాభ!

ఒకసభ్యుఁడు—(ప్రక్కవానితో) ఈయన కేదియో భక్త్యావేశము గలిగినట్లున్నది.

ప్రక్కవాఁడు—(పైసభ్యునితో) లేనియెడల–పాపము! పట్టియమాయికుఁడు—పరమశాంతుఁడు–మేకవంటి వాఁడు—భాగవతపుటంగుసేయువానివలెఁ బరవళ్లు ద్రొక్కునా యిట్లు?

పరశురామకవి—(వేడుకతో)

సీ. ఈచిన్నిబొజ్జలో నెటుపట్టెఁ బదునాల్గు
భువనమ్ములును? మహాద్భుతచరిత్ర!
యీముద్దుకనులలో నెటులున్నవారు మి
త్రశశిప్రాకరులు? చిత్రప్రభావ!
యీచిట్టిబొజ్జలో నెటుపుట్టె నిఖిలవి
శ్వవిధాత? నిరుపమాశ్చర్యనిలయ!
యీబుజ్జినెమ్మేన నెటులాక్రమించి తి
యఖిలప్రపంచమ్ము? సప్రమేయ!

గీ. యిట్టి యీపొట్టివడుగవే వెట్లుసకల
భువనరక్షణ మొనరింపఁ బ్రోడవైతి?
నీమహత్త్వంబు లన్నియు నీకె తెలియు
నెఱయఁగాఁ గన్న లెఱుఁగఁగఁ గలఁతు
[ద్రొక్కు.

ఒకవిశ్వస్త—ఆహా! మహాత్మా! నీకన్నుల కగపడుచున్న యీపొట్టిపిల్లవాఁడు—మా కన్నుల కేల కనఁబడకున్నాఁడు నాయనా! మాకన్నులంత పాపపుఁగన్నులా?

ఒకసభ్యుఁడు—స్నేహితునితో, ఏదో కన్ఫ్యూజన్ ఆఫ్ మైండు (Confusion of mind) వచ్చినఁగాని ఆలాగున నుండఁడు.

స్నేహితుఁడు—(పైవానితో) అదికాదు! ఇమోషన్ ఆఫ్ డివోషను (Emotion of devotion) ఎక్స్ట్రీమ్ (extreme) అయినప్పుడు–భక్తుఁడున్నాఁడే–నిజమైనభక్తుఁడు–వాఁడు–అచ్చముగా–పిచ్చివాని వలెఁ గనఁబడును. చూడలేదా? ప్రహ్లాద అండ్ అదర్స్ (Prahlada and others)

పరశురామకవి—(సాభినయముగ)

క. ఏమీ? నీయాటలు! వ
హ్వా! మీయమ్మనోము లవిమెట్టివియో!
యీముద్దుటాటలంగని [నహో.
యీమెయి సంతోషమగ్న యగుచుండె

ఒకసభ్యుఁడు—(సమీపస్థునితో) ఈకలియుగములో—ఈకవిగారి కన్నులకు భగవంతుఁడు కనఁబడవచ్చినాఁడా (పెదవివిఱిచి) ఇసంతయు పట్టినటన.

సమీపస్థుఁడు—(పైసభ్యునితో) అయ్యా! అవధానులుగారూ! అట్లనరాదు. ఏపుట్టలో — ఏపాముస్నదో యెవ్వరికిఁ దెలియును? ఆయన పరమశాంతుఁడు; మామువుంటిమిగాదా—వారి పీఠపలె—అల్లరి చిల్లర వాఁడుగాఁడు—మనస్సు పరిపక్వమైనవాఁడుగాని,

పైసభ్యుఁడు—చాలు లెండి అయ్యా? మీవెఱ్ఱి. ఇవి యన్నియు వట్టివేషాలు. మీరెఱుఁగరు! పాపము! మీకేమి తెలియును!

సమీపస్థుఁడు—అయ్యా! అవధానులుగారూ! మీకుఁ గోపమువచ్చినఁ జెప్పఁజాలను గాని—వేదజడులకు మీకు శాస్త్రమేమి తెలియును? తీవ్రముగా అంతటి మహానుభావుఁ డెవ్వారికే సమాచా రెంగులకుఁ జేయును? కొంటెవాఁడా? తుంటరివాఁడా?

పైసభ్యుఁడు—(కోపముతో) ఆ. అంపటుని మహానుభావులే. సమాచారెందులకా? చెప్పుదునా? కోటి విద్యలును—కూటికొఱకు; తెలిసినదా?

పరశురామకవి—(సానునయముగా)

గీ. నాయనా! చేయి తెగునేమొ! నాదుమాట
వినుము! గొడ్డలిజోలికి వెళ్లబోకు [లుపు
మదిగొ! మీతండ్రి యగ్నికార్యంబు స
చున్నవాఁ డచ్చటికిఁ బొమ్ము కన్నతండ్రి!

ఒకసభ్యుఁడు—పాపము కాలరిక్ టెంపర్డ్ మ్యాన్: కొంచెము శాంతించినయెడల బాగుగ నండును.

పరశురామకవి—(సాభినయముగ)

గీ. వేదమా? శాస్త్రమా యది? నీదుతండ్రి
చెప్ప నేర్చుచున్నాఁడవా ప్పాగులుక
(చిఱునవ్వుతో)
వేదపాఠంబుఁ జేసెడు వేళఁగూడఁ
బరశువేటికిఁ జేతిలో భవ్యచరిత!

ఒకపెద్దమనుష్యుఁడు—(లేచి కార్యదర్శితో) అయ్యా! కార్యదర్శిగారూ! ప్లీజ్ (p'ease) మీరు గాని యగ్రాసనాధిపతిగారు గాని— ఆయనతో— "ఇఁక నుపన్యాసవిషయము నందుకొనుఁ" డని చెప్పుటమంచిది. లేకున్నచో నాయా వేళ మత్యధికమై బాధింపవచ్చును.కనుక—ఆదృష్టిమరల్చుట యుక్తమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. యస్! సర్టెన్లీ!! అనికూర్చుండెను.

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! కవిగారూ! తమ యుపన్యాసవిషయమును విననలయునని సభ్యులు చాలఁ నుత్సాహాలపడుచున్నారు. కావునదయచేసి ప్రస్తుత-

పరశురామకవి—(అర్థోక్తియందే చేయెత్తి ససంభ్రమముగా)

గీ. వలదు! తల్లిని జంపఁగావలదు! పరశు
వెత్తకుము! తల్లి!—నినుఁబెంచియెత్తుకొన్న
తల్లి!!-యుత్తమకాంతామతల్లి!!-యామె!
భార్గవా! భార్గవా!! వీడు, పరశువింక!

ఒకసభ్యుఁడు—లాభము లేదింక, ఈవేళ నీయనకేదియో మతిభ్రమణము గలిగినది.

మఱియొకఁడు—వాదుము మ్రింగ లేదుగదా?

పరశురామకవి—(భయవిషాదస్వరముతో)

గీ. గొంతు తెగిపోయి చిమ్మనగ్రోవినుండి
వెడలెడునసంతమట్టులు వెడలుచుండె
నెత్తు; రమ్మయ్యో!- రేణుకా! నీసుతుండె
నీదుతలఁగొట్టె! నక్కటా! నీల్గిపోతె?
(వెక్కి-వెక్కి- యేడ్చెను)

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! అదియేమి? అదియేమి? విచారింపకుఁడు!మీకేదియో చిత్తభ్రమము కలిగినట్లున్నది. అంతియేకాని-ఇక్కడ-మీభావమునందలి ప్రమాదమేమియు జరిగియుండలేదు. ఇంక మీరా విషయమును విరమించి మీరు చెప్పఁదలఁచికొన్న యుపన్యాసమును జెప్పుఁడు. లేదా? ఆమనోవికారమణఁగువఱకును గొంచెము సేపు ఫూరక కూరుచుండి స్థిమితపడుఁడు.

పరశురాముఁడు—(కార్యదర్శిమాటలు వినిపించుకొనక)

శా. ఖ్యాతంబైన పవిత్రవంశమునఁ గ
ట్టా! నీవుజన్మించి, స
త్పాతివ్రత్యధురీణవై బహుతరః
పాకంబునం బొల్చి, త
ల్లీ! తత్త్వార్థవిచక్షణుం డయిన హా
నీశానుఁ జేపట్టి యీ
మాతృద్రోహినిగంటివేమి యిటుల
మ్మా! రేణుకా! పల్కవా?

ఏడ్చుచు

గీ. పల్కవా? యింక నెక్కడిపలుకు లపుడె
పాంచభౌతికదేహంబుఁ బాసి—

ఆనందాశ్చర్యములతో

వచ్చి
పరశురామునిలో నేకభావమంది
కొడుకుచెక్కులుముద్దిడుకొనుచు నుంటి!

(అట్టిచూచి మరల విషాదముతో)

గీ. అక్కటా! సోదరులు జ్యేష్ఠు లక్కటకట!
యరఁటిదవ్వల నఱకినయట్లె నఱకి
వైచినాఁడవె? చే యెట్లు వచ్చె నీకు?

(తలయూఁచుచు)

నానులే! తల్లికంటె వా రధికు లొక్కొ?

(సప్రశంసముగా)

క. జనకాజ్ఞఁ దలను దాలిచి
ఘనపరశువుఁ జేతఁ బట్టి ఖండించితివా?
జననీసోదరులను? నో
యనఘా! నీకింతభక్తి యా జనకునెడన్?

(పరశురామకవిగారి పద్ధతిఁ జూచి, వింతచేతఁ గొందఱును, విశ్వాసముచేతఁ గొందఱును, వినోదముచేతఁ గొందఱును, భక్తిచేతఁ గొందఱును భయముచేతఁ గొందఱును—మొత్తముమీఁద సభలోనున్న స్త్రీపురుషులందఱును—నిశ్శబ్దముగా నిశ్చేష్టులైచిత్తరువులోనిబొమ్మలవలెఁ జూచుచుండిరి.)

పరశురాముఁడు—(సప్రశంసాశ్చర్యముగా)

గీ. అద్దిరా! యేమిశాంత మాయాననముఁ
నెట్లు విలసిల్లుచున్నదో? యేది!—యేది!—
పరశు వచ్చోట నొకసారి పాఱవైచి
రమ్ము; నాతండ్రి! నన్నుఁ జేరంగరమ్ము!

(సానునయముగా వాసంతసమరవిరావముతో)

సీ. రాఁగదే! నాకోర్కె లీఁగదే! యిటువచ్చి
పోఁగదే! రేణుకపుత్త్రుఁడ; పుణ్యపురుష!

(సంతుష్టిగా)

వచ్చితే! నాకోర్కెలిచ్చితే!—

(ససంప్రశ్నముగా)

యిటు చేర
వచ్చి, తేరగఁ బోతె వనజనాభ?

(సప్రణయముగా)

పోకురా! ననువీడిపోకురా! నీకెంత
శోకురా! నాముద్దుసుందరాంగి

సభలోని యొక పెద్దమనుష్యుఁడు—లేచి—అయ్యా! కార్యదర్శిగారు! ఆయనకు నెదుటనున్న వస్తువులు నైతను గనఁబడుచున్నట్లు లేదు; ఈ ప్రపంచజ్ఞాన మున్నట్లింతకంటెను గనఁబడుట లేదు. కావున నా మహావేశములో—అట్లు నలుప్రక్కలఁ దిరుగునపుడు— ఆబల్లగాని కుర్చీలుగాని యాయనకుఁ దగులవచ్చును. లేదా ఆయన యాబల్లపైనుండి క్రిందఁబడినను బడవచ్చును; కనుక దయచేసి యాయన నెట్లయినఁ గ్రిందికి దింపుట యుక్తమని తోఁచుచున్నది. (అని చెప్పి కూరుచుండెను.)

మఱియొకరవ్వరో—ఔను! అట్లుచేయుట యుక్తమే కాక యత్యావశ్యకముగూడను. (అని పలికిరి.)

కార్యదర్శి—(లేచి) పరశురామకవిగారి సమీపమునకుఁ బోయి రెండుప్రక్కల రెండుచేతులతోను మెల్లఁగాఁ బట్టుకొని దింపఁబోయెను)

పరశురామకవి—(సానందాతిశయముతో)

వచ్చితే! ననుఁజేర వచ్చితే కౌఁగింట
గ్రుచ్చితే! నన్నేలు కూర్మికాఁడ!
(కార్యదర్శిని గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొని)

గీ. విడకు, మీఁపట్టు! ప్రేమంపువీడుఁబట్టు
పట్టు వదలైన నాలోనిగుట్టువదలు

(కార్యదర్శి విడిపించుకొనుచుండెను; సభ్యులు నవ్విరి.)

పరశురామ—(సానునయముగా)

కదలుచున్నాఁడవా? నీవు కదలనీను
భవ్యభూపాభిరామ! నాపరశురామ!

కార్యదర్శి—(ఎట్టకేలకుఁ గవిగారి పట్టు విడిపించుకొని నవ్వుచుండెను.)

పరశురామ—(నృత్యము సేయుచు)

రామా! పరశు, రామా! భక్త,
కామా! భవ్య,ధామా!
(నిలిచి)

దేవా! మృదుళ, భావా! శత్రు,
దావా! దేవ, దేవా!
(నిలిచి)

వీరా! ప్రకృతి, శూరా! నిర్వి,
చారా! ప్రేమసారా!
(నిలిచి)

స్వామీ! విమల,గామీ! రావ,
దేమీ! కావ,వేమీ!
(అట్టె నిలువఁబడెను)

అగ్రాసనాధిపతి—(లేచి) అయ్యా! సభ్యమహాశయులారా! కవిగారికిప్పు డేకారణముననో యేదియో మనోవికారము గలిగి యొకవిధమైనయావేశమువచ్చినదన్నమాట వాస్తవమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అది యిప్పుడు మనము మరలించుటకు శక్యముకాదనియుఁ దోఁచుచున్నది. పోనిండు! యేవో భవద్విషయికములగు భక్తివచనములే చెప్పుచున్నాఁడు గాని పనికి మాలినమాటలు చెప్పుటలేదుగదా? మనము కొంచె మోపికపట్టినయెడల నీధోరణి మఱికొంతసేపటికి మాఱిపోయినను మాఱిపోవచ్చును. శాంతించినను శాంతింపవచ్చును; కావునఁ గొంతసేపు కాయన యిష్టప్రకారము పోనిచ్చుట యుక్తమని నా యభిప్రాయము. అయ్యా! మీరందఱును దయచేసి యింకఁ గొంచెసేపు చిత్తగింపఁగోరుచున్నాను. (అని కూరుచుండెను. అంతకుఁ బూర్వమే యద్భుతపాటుతో నన్యాయత్తచిత్తులై చూచుచున్న సభ్యులందఱును "ఆఁ, ఊఁ" అనకుండ నట్లె చూచుచుండిరి).

పరశురామకవి—(సావధానముగా)

క. వారా? సహస్రబాహుఁడు
గారా? రారేమి? రండు!—
(దృష్టి మరలించి)

ఖండింపఁగదే
భూరుహశాఖలు త్రుంచిన
తీరునఁ దద్బాహుచయము దేవా! వేగన్.

(దృష్టిమరల్చి సక్రోధముగా)

శా. జిహ్మాత్ముండవుగాక, నీవతనితోఁ
జేఁగల్పఁగా నేర్తువే?
బ్రహ్మాదుల్ దలక్రిందువడ్డ నెదిరిం
ప నెవ్వర్తురే యాపర
బ్రహ్మం,బవ్యయ,మాద్య,మచ్యుత మహా
భావాభిభూతాత్మకా!
బ్రహ్మద్వేషము కీడురా! చెడెదుసూ!
పాపాత్మయోజ్జృంభితా!
(ఇటునటుఁ జూచి)

మ. ఎవరో తుచ్ఛులు తండ్రిఁ జంపిరని నీ
విట్లగ్గి యీసర్వభూ

ధన సంహారము సేయఁబూనుటిది స
ద్ధర్మంబె? నీవంత మిం
త విరుద్ధంబౌకొ? బ్రాహ్మణుండవుగదా?
శాంతాత్మ! నీకిట్టి క్రో
ధవిరోధంబులు కూడునే? భృగుకుమా
రా! నీతిఁ బాటింపుమీ!

(సాభినయముగ)

గీ. అసిమాలికఁ ద్రెంపుదు హస్తయుగము
పరశువుం ద్రిప్ప నెట్టులు? నాలుక యది
నవ్యనవనీతమైనటు వంటి నీది
రాజసంహారమున కెట్లు రెచ్చెరా?

ఉ. రాజులు లోకరక్షణ ప
రాయణచిత్తులు; వారి కీర్తిసన్
భూజనసౌఖ్యసంస్థితికిఁ
బోకడ వెట్టుటగాదె? నీమహా
తేజము, తెంపు, తేఁకువయు
దేవత లేని భరింప లేరు; ని
ర్వ్యాజ కృపాకటాక్షమున
రాజులఁ జోలికిఁ బోకు భార్గవా!

ఉ. వీఁడెయగాదు వీనులకు
విందుగ మీటుకొనంగ; శాత్రవ
ప్రాణసమీరణాపహృతి
పన్నగరాజు! విరోధివహ్ని ని
ర్వాణమహాబలాహకము!
పట్టినవాఁడవు గండగొడ్డలిన్
శోణితలంబునం, దడగొ!
భార్గవరామ! భయంకరంబుగన్.

(సప్రశంసాభినయముతో)

గీ. బ్రాహ్మణుఁడవయి పుట్టి, తపంబు సలిపి
బ్రహ్మతేజంబు దిక్కులం బ్రజ్వరిల్లఁ
కీర్తిఁ గైకొన్న యవతారమూర్తివౌర!
బళిరె! నీవెంతవాఁడవ, పరశురామ!

(భయసంభ్రమాశ్చర్యములతో)

మ. అదిగో! నెత్తురు! నెత్తురే యది? ప్రవా
హాకారముల్ దాల్చి, పె
న్నదులై పాఱుచునున్న దల్లదె! జగ
న్నాథా! కనంజాల! నె
మ్మది నా కేపయుఁ, గక్కసంబు జనియిం
పం జొచ్చె; నేనింక న
య్యది వీక్షింపఁగఁ జాల; జాలమిఁక నే
లా? నేగఁ జాలింపనే!

(శాంతించి)

చ. పరశువుఁ జేతఁ బట్టుకొని
పార్థివలోక శిరోధినాళముల్
నఱకుచునుంటివా? యిపుడు;
నాయన! బ్రాహ్మణజాతివాఁడవై
కఱకుఁదనంబుఁ దాల్చితివి
గా? యిపుడిట్టులు తాల్పకున్న నే
తెఱఁగున భూభరం బడఁగుఁ
దెల్పు,మటంచు వచించుచుంటివా?

(సప్రభాభినయముతో)

గీ. ఏమి తెల్పుదు? తెలుప నే నెంతవాఁడ?
నన్ను నీ విట్లు ప్రశ్నింప న్యాయమగునె?
తండ్రి! సర్వజ్ఞ! విష్ణ్వవతారమూర్తి
నేమి తెలుపుదు! తెలుప నే నెంతవాఁడ?

గీ. అఖిలవేత్తవు, సర్వభూతాంతరాత్మ
వఖిలసాక్షివి, నీవు న న్నడుగుచుంటి
వపును! నీ వట్టులడుగవా? యజ్ఞుఁడైన
నేను నిన్నట్టు లడిగిన నేమనెదవు?

(తలయూఁచి, కనులుమూసికొని, ముఖమును పైకెత్తి)

మ. అకటా! తల్లిశిరంబుఁ ద్రుంచితివి బా
ల్యంబందు; రాజన్యమా
రక దుష్కీర్తి గడించుకొంటివి కుమా
రత్వంబునన్; నీకు వా
ర్ధకమందేనియు శాంతి చేకుఱదు; ప
ప్రత్నంబులో ఘోరపా
తకకృత్యంబులు సేయుచుంటి; విదియా
ధర్మంబు? బ్రాహ్మణ్యమా!

(విషాదముగాఁ బలవరించుచు)

మ. మహిలోనున్న దిదంతవేమో? భుజముపై
మత్తాస్త్రప్రసృష్టోత్కృతిన్
బహుదుష్టక్షత్రవంశంబుల్ [illegible]!
విప్రత్వవిఖ్యాతి కె
క్కుడ నేనాఁడును లేని దుష్కర కళం
కం బెట్లు గావింతు? బా
ప్పడ తున్నాఁడితి జాతిలోపమున భూ
పత్రేశ; వయ్యయ్యయో!

(పశ్చాత్తాపముతోఁ బొరలుచుచు)

శా. ఏమంటిన్? నినునేమియంటి? నకటా!
యేమంటి? నా దేవ! నా
స్వామీ! నా భగవంతుఁడా! పరమ తు
చ్ఛస్వాంతయుక్తుండనై
సీమాఁదం గలుషంబు మూసితినె? నిన్
నిందించుచున్నాఁడనే?

(రెండుచేతుల వక్షము నఱచికొని)

హా! మూఢాత్ముఁడ, దుర్మదాంధుఁడ వృథా
హంభావ నిర్దగ్ధుఁడన్.

(సవిషాదాశ్చర్యముతో)

శా. అయ్యో! నామొఱఁగోపగించితివొకో?
యేమో మదట్లున్న; దే
మయ్యా! చెప్పవు? చెప్పవా? యలుగ నే
లా? నీదుభక్తుండఁ బో! నీ
నెయ్యంబున్ మదిఁగోరి యెయ్యెడలఁగా
నీ నిన్నే నమ్మి, నీ
పదద్వంద్వందింగఁ గోరుభక్తుఁడుగదా!
ఛీ! యిట్లు కోపింతురే?

(కోపముతో)

ఆ. పాపబుద్ధి, నిన్నుఁ బరిపరివిధముల
నింద జేసినట్టి నీచుఁ బట్టి
పరశుధార శిరముఁ బగులఁగొట్టవదేమి?
పరమశాంత! [illegible]తిక్రుతాంత!

(బదులుపలుకమిఁ, సాక్షేపముగా)

గీ. దేవ! నీచెంతఁగొన్న ప్రతిజ్ఞఁ దలఁచి
వెఱచుచుంటివి కాఁబోలు వెఱ్ఱితండ్రి!
యిమ్ము! గొడ్డలితోడ శిరమ్ముఁ ద్రుంచి
పొమ్ము! నిను నింద చేసిన పొగరుబోతు!

శా. ఔలే! నీహృదయంబు ప్రేమపరిపా
కార్ద్రంబు; నీవిప్డు నా
కేలా యెగ్గొనరింపఁ జూచెదవు? తం
డ్రీ! భక్తకల్పద్రుమా!
పాలింపం దగునాఁడ; నీకరుణకుం
బాత్రంబు; నాదోషపూ
ర్ణాలాపంబుల నీమహత్త్వమున కే
లా సేగి వాటిల్లెడున్?

కం. రాజులు బహుధనసైన్యవి
రాజులు నీకొక్కనికె పరాజితులై ని
స్తేజులయి ప్రాణభయమున
గాజులు దొడిగించుకొనిరిగాదే? తండ్రీ!

ఉ. పాణిఁ బరశ్వధం బూనఁడ
పట్టి నిసర్గమదాంధభూపతి
శ్రేణిమహోగ్ర కాననముఁ
జేరి సమూలము పెల్లగించి, త
త్తోణి సమస్తముంగొనిన
శూరుఁడ; వద్దిర! వీరమాతవై
రేణుక యేమిపుణ్యమొన
రించెనొ యిట్టికుమారు నిట్టగనన్

(యోచించి సంశయముతో సానునయముగ)

గీ. సాధుసద్బ్రాహ్మణుండవా? క్షత్రియుఁడవ?
తాపసాగ్రేసరుండవా? తామసుఁడవ?
రాగివా? యోగివా? లోకరక్షకుఁడవ?
లోకశిక్షకుఁడవ? దయాళూ! వచింపు!

(సృష్టి మారగ)

గీ. పాఱిపోకుఁడు భూపాలపశువులార!
పందలా! వచ్చుచున్నాఁడు భార్గవుండు
పరశుధారాభిహతిఁ జచ్చి పడినవారు
చూఱఁగొందురు వైకుంఠసుఖసమృద్ధి

(ఇటునటుఁ జూచి)

గీ. అకట! నీమన సెట్టిదో యంబుజాక్షి!
దారుణము! రక్తమునఁ జిత్రితర్పణములు
సలుపుచున్నాఁడ వదియేమి? చాలుఁజాలు
రక్తసిక్తముఁ జేయనట్టి కార్య మదగాదె?

(ఏదో యెంచుకొనినట్లు కోపముతో)

కం. నెత్తుటఁ దడిసిన చేతుల
నెత్తెదవా నన్ను? రాకు; మెత్తకు! మిట కీ
వోర్తగిలిపొమ్ము! పొమ్ము!! వి [మీ!
యత్తలమునఁ కపరిశుద్ధుఁడా! నను ముట్టకు

(నిషాద పశ్చాత్తాపములతో)

గీ. అయ్యయో! పోవుచుంటివా? యాకసమున
కేల? నాయెడ నంగిత్రోయి యా, కృపాళి!
పలుకవా? నాకుఁ గన్నులలోపలంబు లెఱిఁగి
తెలుపవా? వాని నెఱిఁగి నే దగ్ధకొందు!

(సానునయముగా నళినయింమను నానందభైరవి రాగముతో)

సీ. పలుకవా? బంగారు చిలుకవా? నామీఁదఁ
జిలుకవా? నీకృపాశీకరములు?
చూడవా? నీవింతవాఁడవా? నన్నుఁ గా
పాడవా? "నీవు నావాఁడ" వనుచు?
కానవా? గారాంకురానవా? నా వంక
నూనవా నీ నిజానూన కరుణ?
వింటివా? నీ వింతకొంటివా? నన్నుఁ జే
కొంటివా? రేణుకచంటివాఁడ!

గీ. లేదె? నను నీవు చేకొనలేదె? విడిచి
పోదవా? యెప్పటికిఁ బోదు? పొమ్ము!
[పొమ్ము!!
వలదు లే-యుండు-నీవు-రావలదు లే-మ
నమ్ములో మాత్ర మిది నిల్పుకొమ్ము!
[పొమ్ము!

(సృష్టి మరలించి సభయముగా)

గీ. ధారుణీధవ కంఠకర్తన నిశాత
పరశుధారాకరాళ దుర్భర మహోగ్ర
కాంతిగాంభోలు నాకన్నుఁగవ నడంచి
యడలు గొలిపెడు! రక్షింపుమయ్య! తండ్రి!

(సవిమర్శగాఁ బరికించి)

సీ. అదియేమి? యాచేత? నవి దర్భసమిధలా?
యాచేత నదియేమి? యంపగుదియ?
యాప్రక్క నదియేమి? యది ధనుర్వల్లియా?
యాప్రక్క?-సాంగకృష్ణాజినంబ?

యదియేమిభుజముపైనది బ్రహ్మసూత్రమా?
యూతలనదియేమి? యల్లెత్రాడ?
యావంకనదియేమి? యది గండగొడ్డలా?
యదియేమి? కకపాల యా యవలను?

గీ. ఆ వెలుఁగు బ్రహ్మ తేజమా? యా మహోగ్ర
తీక్ష్ణదీధితి క్షాత్రమా? దేవదేవ!
దివ్య తేజోమయాకార దీనరక్ష!
కంటి! నీ దివ్యరూపంబుఁ గంటి!! నదిగో!

(మహానందముతో)

కం. ధాత్రి "నిదం బ్రాహ్మ్య మిదం
క్షాత్ర" మ్మనుపలుకు నిలిపినార్థకముగ; నీ
శస్త్రస్త్రులఁ గెడప తపమతి
చిత్రంబుగ నిచట నిలిచి చేయుచునుంటే?

(దృష్టి మరల్చి)

ఉ. అన్యనృపాలబుద్ధినటు
లాతనిఁ దాఁకెదవేల? రాజసా
మాన్యుఁడుగాఁడు! భూభరము
మాన్పఁగఁబుట్టినవిష్ణుమూర్తి! తా
జన్మతనొంది, యారసి
యాతను జేకొని మిత్రబంధుతా
పైస్వనమేతుఁడై పురికిఁ
బయ్యననేగెడు నేగ నీఁగదే!

గీ. అతఁడు నీవును నొక్కటు కాదా తలంప?
విష్ణునవతార మూర్తులు పేరనుగులు!
మీకు మీలోన భేదమేమి గలదయ్య!
యణుఁగనట్టులె యెదిరించె దేల యతని?

గీ. ముసలితనమున నెచటనో ముక్కుమూసి
తపముఁ జేసికొనుచునున్నఁ దప్పదొక్క
తామసము నీకు? నిట్టివార్ధకమునేళఁ
దగదు తగదిద్ది; మర్యాద దక్క దింక

(దృష్టిమరల్చి సాభ్యర్థనముగా)

కం. రామా! సద్గుణ మణిగణ
ధామా! లోకాభిరామ! దశరథ రామా!
యీమహితుని మాభార్గవ
రాముని రక్షింపుమయ్య! రఘుకులసోమా!

గీ. పేరుగలవాఁడు, విప్రుండు, పెద్దవాఁడు
తాను నీవలె నవతారమైనవాఁడు
వైష్ణవ శరాసమున నున్నవాఁడియమ్ము
విడువకుముసుమ్ము! దశరథ విభుకుమార!

(సంతోషముతో)

కం. సాహంకారులు మీరిపు
డాహా! యన్యోన్యభేద మడఁగించి మహా
స్నేహార్ద్ర హృదయులయినా
రోహో! మీమైక్యమెంతొ యొప్పైయుండెన్

(దృష్టిమరలించి సప్రశంసముగా నానందభైరవి రాగముతో)

సీ. చేతిలో చక్రంబు ఛేదించె నక్రంబు
గజరాజు మొఱవిన్న గడియలోన
నెలిసన్న నిగోరు ప్రేల్చె రాక్షసవీరు
సగతికుంజై బాలుఁ డార్చినపుడె
మనసులోపలి చెల్మి మలపించెఁ గడుఁగల్మిఁ
జినుఁగు పాతల విప్రు గనినతోన
పొదిలోని బాణమ్ము పోయించె బ్రాణమ్ము
ధ్వజరాజు, సుతుచావు దెలిపినంత

గీ. ఏమి సామర్థ్యమో? యదియేమి తెలివొ?
యేమికరుణాస్వభావమో! యేమిదయయొ!
యేమివాత్సల్యమో? యదియేమికృపయొ!
యేమిజాలియొ భక్తులయెడలఁ దండ్రి!

(ఇటునటుఁజూచి బల్లపై నగ్రాసనాధిపతిగారికి గౌరవార్థముగాను నలంకారార్థముగాను నుంచిన పుష్ప హారాదులను జేతిలోఁ జూపుచు)

మ. ఇదిగో! స్నానజలంబు; కైకొనుము నీ
పీవస్త్రయుగ్మమ్ము; ర
మ్మిదిగో! గంధము నక్షతల్ గొనుము; వి
చ్చిన్న పుష్పజాలంబులో
నివె! పూజింతు నివేదనం బిడుదు నీ
కీపండ్లు; తాంబూలమి
య్యవె! చేకొమ్ము నను గృతార్థునిగఁ జే
యంజూడవే భార్గవా!

[illegible]

సీ. ననుఁ గంటఁ జూచెదవా? నా యింటఁ గుడుచెదవా?
నా ప్రాణములు నిలుపవా? నాదు తండ్రి!
ననుఁ గటాక్షించెదవా? నా మొఱాలించెదవా?
ననుఁ గౌఁగిలించెదవా? నాదు తండ్రి!
ననుఁ బ్రీతిఁ గూర్చవా? నా ముద్దుఁ దీర్చవా?
నా సద్దుఁ గూర్చవా నాదు తండ్రి!
నను వీడఁ బెత్తువా? నా భక్తి మెత్తువా?
నా వెంట వత్తువా? నాదు తండ్రి!
గీ. తండ్రులకుఁ దండ్రివైన మా తండ్రి! రమ్ము!
తల్లులకుఁ దండ్రివైన మా తండ్రి! రమ్ము!
తాతలకుఁ దండ్రివైన మా తండ్రి! రమ్ము!
తాత తాతల తండ్రి! మా తండ్రి! రమ్ము!

ఉ. ఏటికి రావయా? శబరి
యెంగిలిపండులె తిన్నవాఁడ; వా
పాటియుఁ జేయవా పరమ
భక్తినొసంగిన నాదు పండ్లు? నా
మాటల కుత్తరం బిడుము!
మంచితనంబుగ వచ్చి పుచ్చుకో!
మ్మేటికి నామొఱం బరున;
మేటికిఁ బంతము దంతిరక్షకా!

ఆ. ఇష్టులైనవార లిచ్చిన వన్నియుఁ
దిన్నవాఁడ వేకదే? కుచేలు
ముడికిఁ బ్రాఁతకొనను ముడిచిన చప్పని
యటుకు గింజ లడిగి యట్టె తినవె?

(మహావికారముతో)

శా. అయ్యో! నన్నిటు వేలుసేయఁ దగు
నయ్యా! యిప్పుడీపండ్లు చే
దయ్యెంజెప్పు నొసంగఁ జేకొనవు గా
దే? నిప్రసాదంబు నా
కియ్యంబూనవుగాదె? నే నిచట నిం
కెంతేన్పనంగాని నా
కు సామ్యాలింపవుగాదె? యింకెవి? హా!
గోవింద హా! శ్రీహరీ!

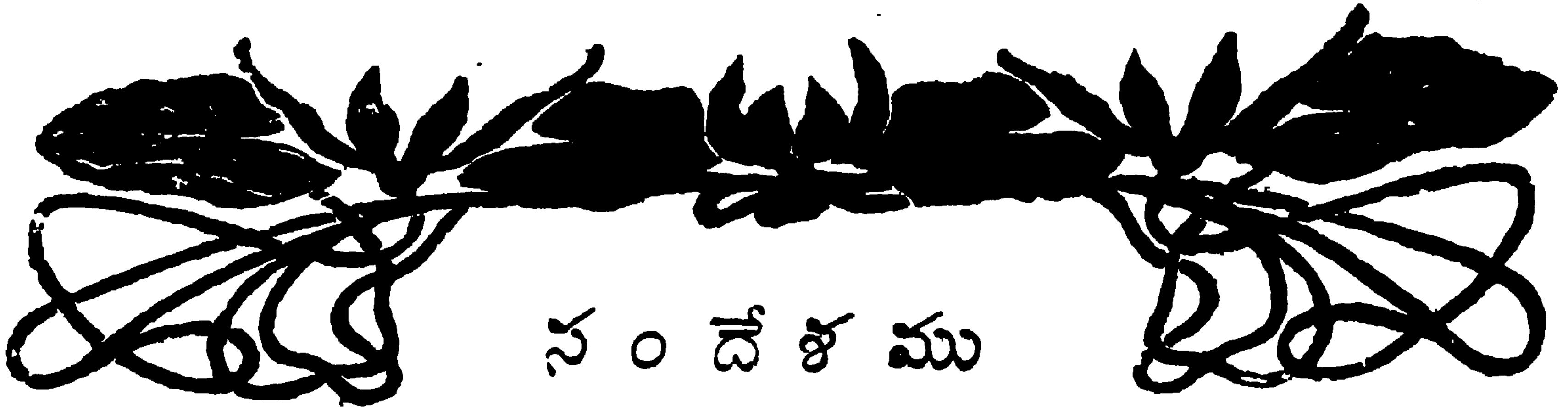
అని మహారామకవిగారు, సభ్యులు [illegible] పడ్డగా నభాలుమని క్రిందఁబడిపోయిరి. సభ్యులంద రును గలఁబడి యాయన చుట్టును మూగఁ దొడఁగిరి. [illegible] గగ్గోలయ్యెను. సభలోఁ గొందఱు పెద్ద మనుష్యులు "రోగలను! రోగలను! [illegible]!" అని [illegible]. మఱికొందఱు "పిశాచ [illegible]! [illegible]! సాంబ్రాణి! సాంబ్రాణి! కాదు! [illegible]! [illegible]!" అని అఱచిరి. అగ్రాసనాధిపతిగారు లేచివచ్చి కవిగారి చెవులు [illegible], "మంచితీర్థము! మంచి తీర్థము! నీళ్లు తెండు! నీళ్లు తెండు!" అనిబిగ్గరగాఁ గేకలు వేసిరి. అంతట, నాసభ్యులలో నొక్కరుగా నున్న, ఆయుర్వేదవైద్యుం, వైద్యశిరోమణి [illegible] బిరుదాంకితులగు శ్రీయుత పండిత నీలకంఠశాస్త్రిగారు ముందునకు వచ్చి కవిగారి కుడిచేయి పట్టుకొని కొంతసేపు ను, ఎడమహస్తమును బట్టుకొని మఱికొంతసేపును ధాతు పరీక్ష చేసి, రోగస్వభావమంతయు నవగతమైనట్లు తల యూఁచి, యగ్రాసనాధిపతితోడను, మఱికొందఱు పెద్దమనుష్యులతోడను, "అయ్యా! ఈయన కిప్పుడు దేహిలో మహాపైత్యము రాజై యున్నది. నాతోఁ గూడ వేగముగా నెవ్వరినైనఁ బంపినయెడల మా యింటియొద్ద

క్రొత్తగా దయారుచేసిన ప్రశస్తమైన మహాపైత్యాంతక రసమున్నది. అదియును, మేహగజాంకుశమును రెండును గలిపి మూడుమోతాదులు మూడుపొట్లములుగట్టి పంపించెదను. మొదటిపొట్లము నిమ్మకాయ రసముతోను, రెండవపొట్లము, శీలస్త్రరసముతోను, మూడవపొట్లము అల్లపురసముతోను, జామున కొక్కొక్కటి చొప్పున నిచ్చినయెడల పత్త్యము మీ యింటిలోనే పోవునని చెప్పి యొక పిల్లవానిని దీసికొని వెడలిపోయిరి. అంతలో వైద్యశిఖామణి నాటకశాలలోనున్న డాక్టర్ డి. కృష్ణమోహన మొదలియారు (యల్. ఎం. యస్.) గారి నెవ్వరో లోపలికి దీసికొనివచ్చి కవిగారినిజూపి సంగతులన్నియు జెప్పిరి. ఆయన జేబులోనుండి stethoscope దీసి చెవులకుం దగిలించుకొని కవిగారి హృదయప్రదేశమునను, పార్శ్వములయందును, పెట్టి పరీక్షించి, కడుపునందును నొక్కి చూచి తన యొక్క చేతి వ్రేళ్లను కవిగారి కనుప్పు మీదనుంచి దానిపైఁ బడిన వ్రేళ్లతో నాయించి నాడీ స్థానము నొకచేతఁబట్టుకొని మఱియొక చేతనున్న ముంజేతి గడియారము (wrist watch) వంకఁ జూచుచుఁ గొంత సేపుండి చొంగ "సెలైవా ఫ్రం దిమౌత్" (saliva from the mouth) వచ్చినదాయని ప్రశ్నించిరి. అక్కడ నున్న పెక్కండ్రకా ప్రశ్నమున కర్థము తెలియకున్నను అగ్రాసనాధిపతికొంచె మాంగ్లభాషాగంధము నాఘ్రాణించిన శాస్త్రియే యగుటచే "నో,నో"(no no) యని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. డాక్టరుగారు కొంచెమాలోచించి "ఐ థింక్ హి ఇజ్ ఎఫెక్టెడ్ విత్ ఎపిలెప్సి(I think he is affec ed with epi epsy)"ఆల్ రైట్(Allright) భయములేదు—కొంచెము—ఐస్ అనఁగా మంచుగడ్డముక్క హెడ్డు (head)కిఁ గట్టి ఫ్రెష్ఎయిర్ (fresh air)లోపల పాస్ (pass) అగునట్లు డోర్సు (d ors) ఓపెన్ (open) చేసి—ఒకరూమ్ (room)లో పెల్లకిలఁ బరుండఁ బెట్టుఁడు. నేను టూపౌడర్సు (two powders) పంపించెదను; గంటకొకసారిగా లోపలికిండు. విత్ వాటర్ (with water). నేను—సెవెన్—ఆర్—హాఫ్‌పాస్టుసెవెను(seven or half-past seven)కు వచ్చి మరలఁజూచెదను. అప్పటికి కాన్‌షస్‌నెస్ (Consciousness) రావచ్చును. వుయ్ షల్ సీ ఆఫ్టర్ వర్డ్సు, ఐ షల్ గో (We shall see aft rwards I shall go)."అని వెడలిపోయిరి. అప్పు డున్నట్టి పెద్దమనుష్యులలో నొకరెవ్వరో కవిగారిని మెల్లఁగాఁ బడుకకుర్చీపైఁ బరుండఁ బెట్టించి తమ యింటికిఁ దీసికొనివెళ్లిరి. సభ్యులలోఁ జాలమంది కవిగారి భక్తిపరత్వమునకును, భావపరిపాకమునకును, కవితాసామర్థ్యమునకును మెచ్చుకొనుచు, నప్పు డాయన యట్లు పడిపోయినందులకు నొచ్చుకొనుచు నుండఁగా, సభానాయకులు తరువాత జరపవలసిన సభాకార్యముల నెట్లో జరపి, నాఁటిసభ ముగించినవారిరి.

ఇట్లు

త్రిలింగ దేశాభివర్ధనీసభాంధ్రసంక్షిప్త లేఖకుఁడు.

సందేశము

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు [సాహితీసమితి]

అవగతం బయ్యె నారహస్యమ్ము నీకు
చెల్లెలా, మున్నినాళ్ళ దాచిన యుదంత
మిట్టె నానోట నిపుడు పల్కించినావు
అవుర నీ బుద్ధి విభవ మే మనగ వచ్చు

నాకు తోబుట్టు వట్టిదానవు, గభీర
హృదయ, వృషకార పారీణ వీ వటంచు
సిగ్గు విడనాడి యిపుడు వచించినాను
మదనురాగవిధానపు మర్మ మెల్ల.

సంశయము లేని గాటంపుచనవుతోడ
నడుగుచున్నాను వరము ని న్నాప్తురాల,
ఆమెయంతికమునకు నీ వరుగవలయు
నీదినంబున శ్రమ మని యెంచకుండ

తెల్ల మాయెను గాదె మదీయచరిత
మెల్ల, గత్యంతరంబు గాన్పించ దామె
నిపుణముగ నాయవస్థ వర్ణించి యచట
ప్రాణముల్ నిల్పు కార్య సాఫల్యయుక్తి.

సేతుపార్శ్వమునందు విస్తీర్ణకాయ
మాన రమ్యశాఖావలీ మహిత మగుచు
ఉన్నతం బైన వటవృక్ష మొకటి కలదు.
ప్రాఙ్ముఖంబుగ జూడు మప్పట్టునుండి

వివిధ భూమిజమండలావృతమనోజ్ఞ
సౌధశిఖరంబు లోచనసరణి దోచు,
శ్యామలోజ్జ్వల పర్ణసంఛన్న మైన
వికసిత సితాంబుజాతంబు విలసనమున.

కొంతదూరంబు నేగుదో గోచరించు
వామభాగమ్మునందు నావరణమూని
వితతభక్తిక యిష్టికా విరచితంబు
శోణకౌశేయమేఖలా సుషమతోడ.

అనల దక్షిణముఖముగా నక్షియుగ్మ
రోచనం బను చంద్రకరూపమునను
నీల పాషాణ ఫలక వినిర్మితోరు
పట్టభంగపరంపరా ప్రభలు నీకు

ఆశ్రితం బైనతోరణ మతిగమించి
అజిర భాగంబువెంట నీ వరుగునపుడు
సంభ్రమంబున పుష్పవర్షంబు గురియు
పవన కంపిత పున్నాగ పాదపంబు.

సవ్యముగ నాలుగడుగులు చనిన వెనుక
తావకాగమనోదితా దరముతోడ
చామరము వేయు సహకార భూమిజంబు
సాంధ్యపవమాన సంచలచ్ఛాఖికలను

ఉన్నతం బైన మొగసాల యొప్పు నచట
వేత్రదారు పటాసన వితతితోడ
లంబమాన ప్రదీపగోళములతోడ
ఆవృతిస్తబ్ధ చిత్రపటాలి తోడ.

పురుషు లెల్ల వాహ్యాళికి బోయి యుంద్రు
ఎదురు పడిరేని పనికత్తె లెవ్వరేని
ఓసరిల్లుదు రాదరయుక్తితోడ
శాంతగతి నంగణమువెంట జనగవచ్చు.

అంత ప్రాచీముఖమ్ముగా నరుగు మన్మ
ప్రణయినీకరకోమల స్పర్శచేత
పులకితం బయి యాహరహాపృష్టి గాంచు
వకుళభూమీరుహము గాన వచ్చు నీకు.

అపుడు స్వాగత మను మదీయానురాగ
భాజనం బైన వకుళభూమిజశాఖ
లలితముగ నూగు మత్సఖలాపికాంత
శ్రవణసుభగమ్ముగా వల్గు సుజ్ఞమునను.

కనుచు యంగణరమ్యభాగమ్ము కొనను
చెల్లెలా, జామిచెట్టు గాంచెదవు సుమ్ము,
దానిపైనున్న శుకము నీదర్శనమున
రక్తకంఠమ్ముతో శ్రీనారమ్ము పలుకు.

పార్శ్వమందున నారోహణాసక్తి యమరు
భామినీభ్రూమనోజ్ఞ సోపానమ్ముతోడ
స్నిగ్ధ చంద్రాశ్మఫలక వినిర్మితంబు
సన్నహరిమిత సోపాన సంయుతంబు.

అచటిరమణీయకుట్యయం దామె యుండు,
సంశయము లేదు. నీచనుసమయమునకు:
కోయుచుండును ప్రియజపాకుసుమములను
విన్యసత విపులవాతాయన వీథినుండి.

అట్లుకాదేని మృదులకటాసనమున
వాలియుండి మదీయకావ్యమ్ము కేల
బట్టికొని యామె యుద్రిక్తభావయగుచు
చదువుచుండును కాకలీస్వరముతోడ.

కానిచో నామె తోరణగంబ్లదరిని
ధవళిమోజ్జ్వల పర్యంకతలముమీద
బండుకొనియుండి నాచిత్రపటమువంక
జూచుచుండును నిష్పందలోచనముల.

ఆమె యొకవేళ రమ్యవేత్రాసనమున
గూరుచుండి సూచికలతో గూర్మిమీర
నాగరాకారము ను మన్నామధేయ
మల్లుచుండును కౌశేయకాంచలమున.

ఇట్లు కాకున్న వీణ వాయించుచుండు
కంకణరవమ్ము గీతిలో గలసిపోవ
కర్బుర మనోజ్ఞ మగురత్నకంబళమున
స్నిగ్ధహస్తనఖాంబుజాత యాసీన యగుచు.

కరతలాబ్జ సమర్పిత గండభాగ
అర్ధమీలితనయనయు నై యనేక
విధముల న్నన్ను గూర్చి భావించుచుండ
గోలు జాలినిషణ్ణమై పూర్ణహృదయ.

మందహాసముతోడ తన్మందిరమ్ము
జేరి సోపానపాళికాశ్రేణివెంట
నరుగులోనికి నిను గాంచినంత నామె
స్మరించు పురాతనపరిచయమున.

జీవితేశ్వరి నిను సుఖాసీన జేసి
ఆదరముతోడ భాషించునవసరమున
నాయుదంతంబు మిగుల విన్నాణముగను
ప్రియమధురరీతితో దలపెట్టు మమ్మ !
ప్రీతితోడ దరత్రప వెనగొనంగ
ఆమె నీభాషణంబుల నాలకించు
నీసుధారసనిష్యంది నిస్స్వనమున
తెలుపుమామెకు ప్రణయసందేశమిట్లు:—

జీవితేశ్వరి, యేల జాలము
చేయుచుంటివో తెలియదయ్యో !
వివిధచింతలతోడ నామతి
వికలమై పోయెన్ !

ఈర్ష్యచే, నీతోడ నాపై
నెవ్వరేని నిరాపనిందలు
సృష్టిచేసి యనేకభంగుల
చెప్పలేదుగదా?

హేయభావము నీకు నాపై
నెట్టులేని జనింపజేయగ
ఖలులు నీతో నెన్ని యేనియు
కల్లలాడరుగా?

మధురవాక్యము లెన్ని యేనియు
మత్సమీపమునందు బల్కుచు
చాటుగా నపకృతియె సల్పెడి
జనము కలదుసుమీ!

నిష్కలంకవు సరలహృదయవు
నీవు లక్ష్మి, నిక్కువంబుగ:
ఎల్లరును నీలాటివా రని
యెంచబోకు సుమీ!

అన్యవాక్యము లెంతమాత్ర
పాలకింపక ధీరవృత్తిని
నన్ను ప్రేమను జూతు వనియే
నమ్మియున్నాడన్!

ఎల్లవేళల నీవు లక్ష్మి,
హృదయనాథునిగా దలంతువు
నన్ను నిశ్చలబుద్ధితో నని
నమ్మియున్నాడన్!

కొంతకాలమునుండి లోచన
కువలయమ్ములు లక్ష్మి, తావక
వదనరోచిర్విరహితము లై
వాడిపోయినవి!

ఐన నేటికి చూపు లిక ప్రియు
రాల, హృదయము లమలరాగ

ప్రబలసూత్రముతోడ దృఢముగ
బద్ధమై యుండన్?

కాలమాహాన మగుటచే ని
ష్కారణమ్ముగ, గుండె తరిగెడి
భూరిఘోర నిరాశ యెడ నెడ
బొడముచుండు సుమీ!

నిస్వరూపము నామనంబందను
నిండియుండుట జేసి లక్ష్మి,
అన్యవనితకు తావు లేదీ
యంతరంగమునన్!

ప్రియతమా, నే నిరుపమాన
ప్రేమపూర్ణ విలోచనమ్ముల
నెదురుచూచుచునుందు నీకై
యెల్లవేళలను!

సాహసమ్మును మామకీన
స్థైర్యగుణము గ్రహించియును నీ
విక నేటికి జంకుచుంటివొ
యెరుగకున్నాడన్!

విమలహృదయం బాదరంబున
విశదముగ గ్రహియించియును నీ
విక నేటికి జంకుచుంటివొ
యెరుగకున్నాడన్!

పారద్రోలు మధైర్యవృత్తిని
ప్రాణకాంతా, ధైర్య మూనుము:
వీరసతి వయ్యెదవు గేహము
వెడలి యరుదేరన్!

కదలి రా ప్రియురాల, నీయా
గమనకాలమునందు యుష్మ
త్సరణి కవరోధంబు చేయగ
జాల రెవ్వారల్!

రమ్మ మాణిక్యంపుబొమ్మా
రమ్మ నాబంగారుచిలుకా
రమ్మ రమ్మా రాజహంస
రమ్మ శీఘ్రముగన్!

పరిణయోత్సవ కాలమందున
పయన మగుదము ప్రాణకాంతా
భరతవర్ష విలోకనోత్సుక
భావభరితులమై.

సంతతులమై వివిధరమ్య
స్థలములందు విహారలీలలు
సలుప గల్గుదు మంతరంగము
శాంతి నొందంగన్.

కూర్మితో సౌఖ్యమ్ము నీకుం
గూర్ప నేను మెలంగుచుండగ
పవిత్రంబగు నుపాయమ్మును
పెంచి చూపఁగదే!

ప్రణయమును, నీ కిమ్మరి నన్ను
ద్బాహు వృంధాసంబుగా నీ
వెట్టినప్పున్నము లపుడు కాంతుమా
మెంచి చూడఁగదే!

మ్లాన మెరుగని కుసుమగుచ్ఛము
మాడ్కి నిరతము నాథుమస్తక
మండనంబై వెలయుదువు సుకు
మార భావమునన్.

సాహచర్యముచేత ప్రతిభా
శాలినీ, కవితామృతము నీ
విమలవాక్కున లీలమై నా
విర్భవించు జుమీ!

గానకవితా శిల్ప సులలిత
కళలతో నొప్పారి యస్మ
న్నవ్య గేహము కేవలం బా
నందధామ మగున్!

విశ్వగాయకపాళి కృష్ణుని
వేణువటు మనజీవనమ్ములు
దివ్యగాన తరంగములలో
తేలియాడు జుమీ!

అన్ని వేళల నాదరించుచు
సకలవిధముల మేలు చేయుచు
మిగుల నను ప్రేమించుచుండెడి
మిత్రు లున్నారు.

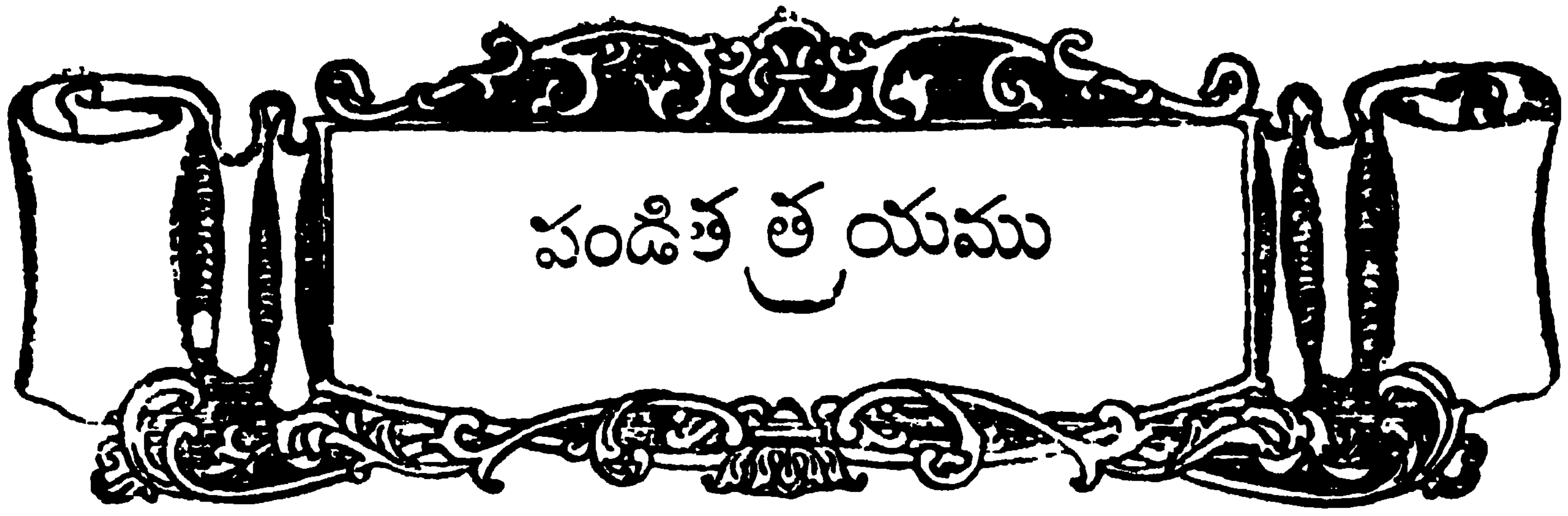
అందు నస్మత్ప్రాణసము లగు
నాప్తు లెందరో కలరు: వారలు
కవులు, నీ కంకితము లిత్తురు
కావ్యబంధములన్.

అమలహృదయముతోడ నాసుఖ
మభిలషించెడి స్నిగ్ధశిల్పులు
మధురముగ జిత్రింత్రు నీముఖ
మంజురూపంబున్.

సరససారసనేత్రము లక్ష్మ,
సఖులచే ననివారితంబుగ
నిన్ను గూర్చి యనేకరీతుల
నివ్వటిల్లు జుమీ!

రమ్మ రమ్మా కమలనయనా
రమ్మ రమ్మా చంద్రవదనా
రమ్మ రమ్మా ముద్దుగుమ్మా
రమ్మ శీఘ్రముగన్!

ఎల్ల వేళల నీదు రాకకు
నెదురుచూచుచు యుగములట్టులు
కఠిన వైఖరి వాసరంబులు
గడపుచున్నాడన్!

పండితత్రయము

నిడుదవోలు వేంకటరావు గారు, బి. ఏ.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమునఁ బ్రామాణికాగ్రగణ్యులుగ నెన్నఁబడెడి కవిత్రయముఁబోలె, శైవమత వాఙ్మయమునఁ బండితత్రయమను పేర ముగ్గురు మహనీయులు గలరు. వారిలోఁ బ్రథముఁడు శ్రీపతిపండితుఁడు; రెండవవాఁడు శివలెంక మంచనపండితుఁడు; మూఁడవ వాఁడు మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు. వీరు ముగ్గురును సృష్టిస్థితిలయకారకులగు త్రిమూర్తులును, [illegible] సత్త్రిమూర్తుల [illegible] శివుఁడే పరదైవ మనియు, జగత్కారణమూర్తియగు శివుఁడే హేతుభూతుఁ డనియు, సిద్ధాంతముచేసి వీరశైవమతము నాంధ్రదేశమున సుస్థిరముగ [illegible] మహానుభావులు. ఈవిష యముఁగూర్చి పాల్కురికి సోమనాథుఁడు తనపండితా రాధ్యచరిత్రమునఁ దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

"ద్వి. శమునష్టి నుత్పత్తి కర్తనా బ్రహ్మ
నడి బ్రహ్మమను బ్రహ్మవాదులఁ గ్రొంచి
హరు భక్తియుత్పత్తి కధిపతినాఁగ
బరఁగెఁ దాఁ దొల్లి శ్రీపతిపండితయ్య
స్థితికర్త హరి నుమాపతిక మ్రొక్కించి
క్షితి విష్ణువాదులఁ గీటణఁగించి
చనసి భక్తక్రియాస్థితి కర్త యనఁగఁ
జనియెను లెంక మంచనపండితయ్య
గాఢమై సంహారకర్తయ యనుచు
సాధారణముగ నీశ్వరుఁ బల్కు భక్తి
దూరాన్యసమయసంహారుఁడై చని మె
సూరుడు మల్లికార్జునపండితయ్య
ఖ్యాపితభక్తికిఁ గారణపురుషుఁ
డై 'పండితత్రయం'బన భువిఁ జనియె
తనరు నీపండితత్రయములో మాన్యుఁ
డననొప్పు మల్లికార్జునపండితయ్య"

పండితా. చరిత్ర ప్రథమ ప్ర.

ఇట్లు సోమనాథుని కాలమునకు ముందుగా క్రీ. శ. 12వ శతాబ్దమునకే పండితత్రయము వాసిగాంచియున్నట్లు పై ద్విపదలవలన స్పష్టమగుచున్నది.

శ్రీపతిపండితుఁడు

ఈతని నివాసస్థలము తెలుఁగుదేశమునందలి ప్రాచీనప్రసిద్ధపట్టణములలో నొకటియగు విజయవాటిక (బెజవాడ). ఈతఁడు పండితత్రయములోఁ బ్రథముఁడు. ఈతఁడు శివుఁ డొక్కఁడే దైవమనియు, నొక శివభక్తునితోఁ గోటిబ్రాహ్మణులైనను సరిగారనియు, నిప్పులు కొంగున మూటఁగట్టి శివభక్తిమాహాత్మ్యముఁ జూపించిన మహానీయుఁడు. ఈవిషయమే పండితారాధ్యుల శివ తత్త్వసారమునందును, శివభక్తవిజయమునందును నిట్లు ప్రశంసింపఁబడినది.

క. ఒక్కఁడె దైవము శివుఁ డని
నిక్కము సేయుటకుముడిచె నిప్పులుచీరన్
స్రుక్కక శ్రీపతిపండితుఁ
డక్కజముగ విజయవాడ నల జమ్మిశివా!

క. అతులిత శివభక్తునితోఁ
బ్రతిసేయఁగరాదు కోటిబ్రాహ్మణులని శ్రీ
పతి పండితార్య నిప్పులఁ
గుతుకమతి న్మూటఁగట్టఁ గొంగునను శివా!"

ఈతనికాల మిదమిత్థమని నిర్ణయింప వలనుగాకున్నది. క్రీ. శ. 1168లో లింగైక్యమునుఁ జెందిన బసవనకన్న నీతఁడు ముందువాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈతఁడు క్రీ. శ. 9వ శతాబ్దమున నుండెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. 1915వ సంవత్సరమునఁ బ్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండార పుస్తకావళిలో నొకచోట 'శ్రీపతిపండితులు గురువులుగా చాళుక్యరాజగు విష్ణువర్ధనుఁడు రాజ్యమేలుచుండెను' అని చెప్పఁబడియున్నది. చాళుక్యులలో ననేక విష్ణువర్ధనులు గలరు. పైని చెప్పఁబడిన విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. శ. 918 మొదలు క్రీ. శ. 925 వఱకును బాలించిన నేడవ విష్ణువర్ధనుఁడైన యెడల నీతనికాలము 9వ శతాబ్దమని చెప్పవచ్చును. ఈ విషయమింకను బరిశోధింపవలసియున్నది.

ఈతఁడు శైవుఁడగుటచేతను, శైవమతవ్యాపనమునకు శివకవులు దేశభాషలలోఁ గవనము సల్పుట యాచారముగుటచేతను నితఁడు తెలుఁగున నేమేని గ్రంథములు వ్రాసెనో తెలియరాదు. ఈతఁడు బసవపురాణమునఁ గవిగాఁ జేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. సంగమేశ్వరుఁడు జంగమరూపముగను బసవనయొద్దకు వచ్చి మాఁటిన కన్నడకవుల నామవర్ణనమున నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

"ది. కోరిమీరు పరిహాసకులు కళియంబ
గాఁడు వాగీశ్వరైనాడు పాఠకుఁడు
శ్రీపతిపండితుల్ శివుఁడ! మీకవులు
నాపండితయ్యగారనుఁగుఁబండితులు"

ఈతఁడు బ్రహ్మసూత్రములకు శివపరముగ వ్యాఖ్యను 'శివదీపిక' అను పేర రచించినట్లు శివకవులయందట్లున్నది.

"కం. శ్రీపతిపండితకవి శివ
దీపిక విరచించి శైవదీక్షాగురుఁడై
చేపట్టె ముక్తిపేరిటి
రాపట్టని విజయనగరరామయలింగా!"

ఈతఁడు రచించిన భాష్యము శ్రీకంఠ శివాచార్యులు వ్రాసిన శివాద్వైతపరమగు భాష్యమునకు ముందు రచింపఁబడినదో వెనుక రచింపఁబడినదో తెలియరాదు. వెనుకనే రచించిన నితఁడు తెలుఁగుననే రచించెనని యూహింపవచ్చును. ఈతఁడు విజయవాడ (బెజవాడ)లో నుండినవాఁ డగుటచేతను, శైవుఁ డగుటచేతను యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనమునందలి మధ్యాక్కరలను నీతఁడు రచించినవేమోయను సందేహము పొడముచున్నది. క్రీ. శ. 927 మొదలు 934 వఱకు రాజ్యమేలిన యుద్ధమల్లునికాలమునం, దీతఁడు క్రీస్తుశకము తొమ్మిదవ శతాబ్దమువాఁడైన పక్షమున, శాసనము వ్రాయుట యసంగతము కానేరదు. ఆశాసనకర్తయే యాతఁడైనయెడలఁ దెలుఁగు కవులలో నీతఁడు తొలివాఁడగును. ఈవిషయమై శివకవులయం దివిధముగఁ గలదు:

"కం. అలయుద్ధమల్లునపుడుఁ
దెలుఁగున మధ్యాక్కరలను దెలిపెను దొ
నిలుశ్రీపతిపండితకవి　　[లిం దా
లలితగతి న్విజయనగరరామయలింగా!

శివలెంక మంచనపండితుఁడు[1]

ఈతనిచరిత్ర సోమనాథుని బసవపురాణమున పంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడియున్నది. ఈతఁడు శ్రీకాశీక్షేత్రమునందు విశ్వేశ్వరస్థానమునందుండెడివాఁడు. అచ్చట ముప్పూటలను వనపద్రవేళ్లను శివున కర్పించును మఱుపఁబడియును వర్తించుచుండెను. ఇంతియకాక, యన్యదర్శనులమునకు 'పైగత్తి' యనియొక టెక్కెము నెత్తించి తనతో వాదింపఁ దివురువారలతో వాదించి వారి నోడించి పంపుచుండెను. అంత నచటిపండితులం

౧. ఈ 'మంచన' అనుశబ్దము 'మంచెన' అనికూడ వాడుకలోనున్నట్లు తెలియుచున్నది. బసవపురాణమున రెండుచోట్ల 'నీయుఁడు లెంకమంచెన పండితులను' అనియును, వేఱొకచో 'శ్రీరమణుండు మంచెన పండితయ్య' అనియును ఇట్లు మార్చరాని ప్రాసాదిస్థలములయందుండుటచే నీరూపముఁగూడ గ్రాహ్యమే. కేయూరబాహుచరిత్రమున 'మంచన నామధేయునన్నుం' అని పాఠము మొదల నుండుటచే నీవిషయము తెలియఁబడ దయ్యె.

దఱు నొక్కుమ్మడి నాతనిపైకిఁబోయి వాదించిరట! మంచనపండితుఁడు శ్రుతి స్మృతి పురాణశాస్త్రార్థ సహితముగ వారితో వాదించి అసమానప్రతిభఁగాన్పించి వారి నోడించుటయేకాక శివమాహాత్మ్యము నాతఁ డంతటను అచ్చట విష్ణుదేవుని శిరమునకు ప్రమిక్కుమొనఁ జేసి వారిం దఱుఁ జూచుచుండఁగ శివునకు ప్రమిక్కఁజేసెను. అప్పటివారందఱు నాశ్చర్యపడి మంచనగారి భక్తి మాహాత్మ్యమును పొగడుచుఁ దమయింటికిఁ జేరిరఁట!

బసవపురాణము మంచనపండితునిఁ గూర్చి యింతియే. ఈతని గ్రంథరచనఁగూర్చి గాని యితర విశేషములఁగూర్చి గాని తెలియరాదు. ఈతఁడు శ్రీపతి పండితుని శిష్యుఁడని, పండితారాధ్యునికిఁ బూర్వుఁడని చెప్పఁబడియుండుటచే నితఁడు బసవనికంటెఁ బూర్వుఁడని తలఁపవచ్చును. శివతత్త్వసారము నందు దీతని ప్రశంస కానరాదు.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు

"కం. శివకవిపండితుఁ డన న
యవనిం జేరందు పండితారాధ్యుని, దు
ర్భవభవ కుధరవిదారణ
పవిసంభవదూరు నెంతు భక్తమయి శివా!"

"మ. అవనిన్ శ్రీశివతత్త్వసారమును బ్ర
ఖ్యాతంబుఁ గావించి, సం
స్తవముల్ పెక్కొనర్చి యాంధ్రధరణీ
సత్కీర్తి గన్నట్టి, స
త్కవినిన్ బండిత మల్లికార్జునుని హృ
త్పద్మమ్మున న్నిల్పి, పా
ర్థివలింగాకృతి నొప్ప నిన్గొలిచెదన్
శ్రీవిశ్వనాథప్రభో!"

శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు పండితత్రయములోఁ దృతీయుఁడు. కర్ణాటదేశమున బసవనస్థాపించిన వీరశైవమతమును సంస్కరించి తెలుఁగుదేశమున శైవమతమును జిరస్థాయిగ నెలకొల్పిన మతసంస్కర్త. ప్రస్తుతమాంధ్రదేశమున నారాధ్యులమని చెప్పుకొను లింగధారుల మతసంప్రదాయముల కితఁడే మూలపురుషుఁడు. ఈతనిచరిత్రము నీతనివెనుక మూఁడు నలుబదేండ్లకు శ్రీపాల్కురికి సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమను పేర నైదుప్రకరణములుగల ద్విపద మహాకావ్యముగ రచించియున్నాఁడు. ఈతనిచరిత్రమున కదియే మూలము.

పాల్కురికి సోమనాథ రచించిన తెలుఁగుకావ్యము లన్నియు బసవపురాణమునకుఁబోలె గురురాజునకుఁ బిదప సంస్కృత భాషాంతరీకరణమును, పిదప క్రీ.శ. 15 శతాబ్దమున కన్నడ భాషాంతరీకరణమును కన్నడదేశమునఁ గావించిరి. మఱియుఁ బదునాల్గవ శతాబ్దమున శ్రీనాథుఁడు ద్విపద పండితారాధ్యచరిత్రమునే పద్యకావ్యముగా రచించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని యది యిప్పుడు దొరకుట లేదు. కాలక్రమమున, ప్రబంధము సోమనాథుని గ్రంథమే గ్రంథస్థమైన పర్వతాంశము. పండితాన 1921 సంవత్సరమున నాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసారమును శ్రీలక్ష్మణరావుగారి పీఠికతోడఁ బ్రకటించిరి. దానివలనఁగూడఁ బండితుని చరిత్రాంశ మెంతయో తెలియఁగును.

ఈతఁడు గోదావరీమండలమున భీమేశ్వరమున భీమేశ్వరలింగమునకుఁ బురోహితుఁడగు భీమనపండితునకును గౌరాంబకును బుత్రుఁడు. ఈతఁడే సుప్రసిద్ధుఁడగు వేములవాడ భీమన యగునేమో యను సందేహము పొడముచున్నది. భీమకవియు దాక్షారామ నివాసి. దాక్షారామభీమేశనందనుఁడని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. మఱియుఁ బండితునివంటి మహనీయుఁడు జన్మించుట కేవల మీశ్వరప్రసాదియగు భీమనకుఁ గాక మఱియొకనికిఁ జెల్లదు. అయినను భీమనచరిత్రమున నాతఁడు పురోహితుఁడుగా నున్నట్లుగాని యతనికి భార్యాపుత్రాదులున్నట్లుగాని తెలియుటలేదు. ఏదియెట్లున్నను నూహ కష్యంపెర ముంచఁగూడదుగదా!

ఈతఁడు ఋగ్వేదియనియు, గౌతమ గోత్రజుఁడనియు చతుర్థనిర్ణయమను నొక సంస్కృతపుస్తకము నందుఁ జెప్పఁబడినది. ఆరాధ్యచరిత్రమున నీవిషయమై యేమియుఁ జెప్పఁబడలేదు. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు పై పుస్తకమెంతవఱకుఁ బ్రమాణమో చింత్యమనిరి. కాని

రమారమి నూటయిరువదియేండ్లక్రిందటనుండిన ములుగు మృత్యుంజయారాధ్య కవి తన గౌరీపరిణయ కావ్యము నం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

శా. శ్రీమద్గౌతమ గోత్రజుం
గురువరుల్ శిష్యప్రశిష్యాన్వితున్
కా...పాది...రు బుజ్జిగ మహా
భాష్యస్థితుని బండిత
స్వామిం వంశగురుండుగాఁ బడసె శై
వజ్ఞానసంసిద్ధచే
భూమిం బావనసాంప్రదాయి మగుచుర్
బాల్యాది విఖ్యాతితోన్.

—గౌ. ప.

కావున నిఁక వంశపరంపరాగతమైన స్మార్తాంశముగానఁ బ్రమాణముగాఁ గొనవచ్చును.

భీమేశ్వరమునొద్దనున్న కోటిపల్లి నివాసుఁడైన ఆరాధ్యదేవర యానాని గురువు. ఆరాధ్యదేవర గురువు అమరలింగయ్య. పండితయ్య ఆరాధ్యదేవరయొద్ద శైవదీక్షనొంది శైవమతరహస్యములఁ జక్కఁగాఁ దెలిసికొని, శైవాచారపరాయణుఁడై విలసిల్లుచుండ నచటిబ్రాహ్మణులువచ్చి యాతని శైవాచారములను నిందించిరి. అంత పండితుఁడు వారికి విభూతిమహిమ, రుద్రాక్షమహిమ, గురుపాదోదకమహిమ, లింగార్చనమహిమ, ప్రసాదస్వీకారమహిమ, శ్రుతిస్మృతిపురాణోక్తి సహితముగ బోధించి, ఘంటాకర్ణాదిపురాతనభక్తచరిత్రములఁ జెప్పి వారిని మెప్పించెను. అటుపైని శివతత్త్వసారమను కృతి రచించి, దాని ననుసరించి నడచుచుండెను.

అంత పోరంగల్లు సూరసానమ్మయను భక్తురాలును, బెలిదేవి వేమనారాధ్యుఁడును మల్లికొండపఱు జంగములును బండితుఁ జూడవచ్చిరి. అప్పుడు పండితుఁడు శివపూజాసమయమున నున్నను జంగములు లింగరూపులు గాన వారినిఁ బూజించెను. వారు పండితునకు బసవేశుమహిమలఁ దెల్పిరి.

అంత సనదవోలు (చందవోలు) రాజగువెల నాఁటి చోడనిగురువు బౌద్ధపదాచార్యుఁడను బౌద్ధుఁడు, పండితుని శైవమతబోధ సహింపఁజాలక రాజును సభఁ జేయఁ బ్రోత్సహించి పండితు నటకు రప్పించెను. అంత పండితు లక్కడికు వచ్చిన సర్వమతములవారి మతములను ఖండించి శైవమతము నెలకొల్పెను. పండితుఁ డనేకప్రతిజ్ఞలఁ గావించి, 'రుద్రమహిమ' అనుకృతి నచట రచించెను. తరువాత బౌద్ధుఁడు పండితుని నిందించినందులకై యాతనిఁ బండితుని శిష్యు లిరువురు చంపిరి. రాజది తెలిసికొని పండితుని విచారింప నాతఁడు నేనే చేసితినని నేరమంతయుఁ దనమీఁద మోపుకొనెను. అంత రాజు పండితునికన్నులు తీయించెను. పండితుఁడు రాజునకు శాపమునెట్టి శిష్యసహితముగ ననురావతికిఁ బోయెను. చందవోలులో నున్నప్పుడు లింగోద్భవదేవుపై 'లింగోద్భవదేవగద్య' యను కావ్యమును బండితయ్య రచించెను.

అమరావతిఁ జేరఁగనే పండితుఁడు శివనిందవిన్న పాపమును, ద్రోహునితో సంభాషించినపాపమును పోవుటకు సహస్రగణనామములఁ బఠించెను. అంత పండితుని కన్నులు తిరిగివచ్చెను. అప్పుడనే 'అమరేశ్వరాష్టకముఁ' జెప్పెను.

పండితుఁ డమరావతిలో నుండగాఁ బసవేశ్వరుఁ డతనికి భస్మము పంపెను. అప్పుడనే యాతఁడు కర్ణాటకవిత్వముఁ జెప్ప మొదలిడెను. తరువాతఁ బండితుఁడు బసవేశ్వరునిఁ జూడవలయునని కల్యాణపురమునకు బయలుదేరెను. దారిలో నిడుముకలనుకోటఁ దనశిష్యుఁడైన దోసయ్యగారికి అన్నయైన . వీరచాకిరాజయ్యగారిచే గౌరవింపఁబడి హానుగంటికిఁ బోయెను. ఇచ్చట యుడయనుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. పింగళి గోవింద ప్రధాని యాతనిమంత్రి. ఆతఁడు పండితభక్తుఁ డగుటచేఁ బండితుని గౌరవించెను. ఇచ్చట శివలెంకనామయ్య యను భక్తుఁడు, పండితసేవలో మైమఱచి రాజుసేవ సేయకుండెను. రాజుకోపమున నాతనిఁ బిలిపించి యడుగ 'దేహము మీదిగాని ఆత్మమీది కా' దని చెప్పి గుడిశిఖరముపై యురిపెట్టుకొనెను. పండితుఁ డారాజునకు శాపమిడి పయనము సాగించెను.

వనిపురమున శంకరయ్యయనుభక్తునిచేఁ బూజలఁ గొని కల్యాణకటమునకు బయలుదేరఁగానంతకుఁ బూర్వ

మెనిమిదిదినములక్రిందటనే బసవని లింగైక్యముఁ గాంద నట్లు తెలియఁ బండితుఁ డమితశోకము నంది మిక్కిలి ప్రలాపించెను. అంతఁ బండితుఁడు శ్రీశైలమునకుఁ బోవ దలఁచి వెల్లటూరియొద్దకు వచ్చి, తన ప్రియశిష్యుఁ డగు గోనయ్యను శ్రీగిరిప్రదక్షిణముఁ జేసి తన ప్రతినిధిగా నొందింపుమని చెప్పి యాతనికి 'పర్వతపాదనము'ను పిలిచెను. గోనయ్య గిరిప్రదక్షిణముఁ గావించి వచ్చినతోడనే పండితయ్య భార్యాపుత్రాదులతో వెల్లటూరిలో లింగైక్యముఁ గాంచెను.

పండితునికాలము శ్రీ లక్ష్మీరంజనముగారు నిర్ణయించిరి. ఆరాధ్యునితో సమకాలికులగు 1 వెలనాటి చోడుఁడు—(1163-1180), 2 కులోత్తుంగచోడుఁడు—(1162), (3) బిజ్జలుఁడు (1171), మొదలగువారికాలములఁ బట్టి ఆరాధ్యుఁడు 1120-1190 ప్రాంతముల నుండె వలెనని తేటపడుచున్నది.

ఆరాధ్యుఁడు వ్రాసిన పైగ్రంథములలో శివతత్త్వసార మొక్కటియే చిక్కుచున్నది. కన్నడభాషలోని తన 'గణసహస్రనామ' అనుకావ్యముగలదని కన్నడకవి చరిత్రమందున్నది. శివతత్త్వసారములో నేఁడు ప్రకటింపబడినదానిలో 489 కందపద్యములున్నయవి. ఇవియొక సహస్రముగా నుండియుండవలెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. ఇదియే పండితారాధ్య చరిత్రమునకు మూలము. ఇందులోని విషయములును, సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁబడినభక్తుల చరిత్రములును బండితారాధ్యచరిత్రములో విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇందలికందపద్యములనే సోమనాథుఁడు ద్విపదలలో మార్పుచేయక వాడియున్నాఁడు. ఇందు మకుటనియమముగాని, సంఖ్యానియమముగాని లేకపోయినను, నాకాలమున నిది శతకముగా వ్యవహరింపఁబడుటచే నిది యాంధ్రశతక వాఙ్మయమునకుఁ బునాది యని చెప్పవలెను. మఱియు నన్నయ తిక్కనల నడిమికాలమునఁ బుట్టినగ్రంథములలో నొకటి యని స్పష్టముగఁ జెప్పఁదగినదియై, సలక్షణశైలిని వ్రాయఁబడి శతకరాజములలో నద్వితీయమై యలరారుచున్నది. ఇయ్యది బసవని లింగైక్యమునకు, నసఁగా, క్రీ. శ. 1167 తరువాత రచింపఁబడినది.

పండితుఁడు భగవదంశసంభూతుఁడు. 'శివభక్తి, నందిసర్వజ్ఞత, భృంగినిష్ఠ, మార్కండేయాదులశాపశక్తి, అక్షపాదాదుల యతులితవాగ్విలసత్త, ఉపమన్యుసద్గురుత్వంబు, రుద్రప్రమథగణాధిపుల సహజస్వకీయ ప్రసాదైకనిరతి, ప్రాక్తన పురాతనభక్తగణముల వ్యక్తసంస్పష్ట ప్రత్యయారూఢమహిమ, వీరభద్రుని శౌర్యము' నను నీ గుణము లొక్కమూర్తిగా నీశ్వరాజ్ఞవలన జన్మించినాఁడు. బసవన, జందెముతీసి వినుమనుచు లోఁ గలయు నుసఁగా 'భక్తిమీఁది నలపు బ్రాహ్మణ్యంబులోఁ బొత్తు బాయలేను నేను బసవలింగ' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనఁట. దీని వలన నితనిస్వమతాభిమానము, బ్రాహ్మణ్యాభిమానముఁ గూడ స్పష్టపడుచున్నవి.

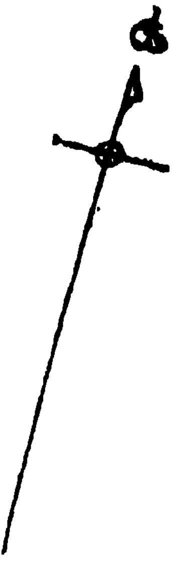
ఈతఁడు నారనవంశ బ్రాహ్మణుఁ డైనట్లుచెంప కోలు శైవశిష్యులఁ గలిగియున్నారు.

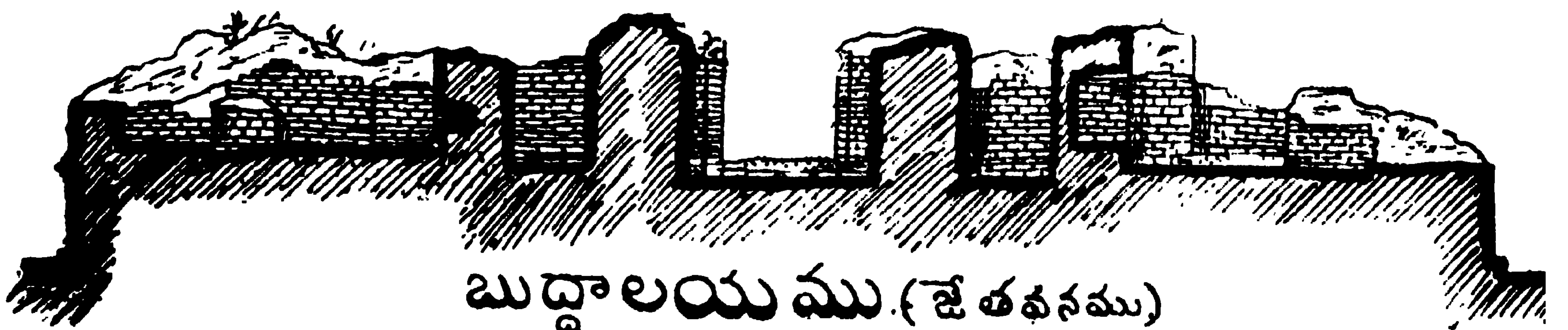
కవులలోఁ గవియై, పండితులలోఁ బండితుఁడై అపారమహిమాన్వితుఁడై, యనేకభక్తులఁ బ్రోచి, యాంధ్రదేశమున శైవమతమును జిరస్థాయిగ నుండునట్లు చేసిన శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు, సర్వాంధ్రదేశీయులకు పరమపూజ్యుఁడు. ప్రాతస్స్మరణీయుఁడు. ఆంధ్రదేశీయు లీతనిచరిత్రము శ్రద్ధతోఁ బఠింతురుగాత! సోమనాథుఁడు వ్రాసిన యాతనివర్ణనతో నీచరిత్ర ముగించెదను.

"ద్వి. శ్రీశైవసమయదేశికచక్రవర్తి
పాశవిమోచన పటుకళామూర్తి
శుంభద్గణంక విస్తృతసత్కీర్తి
శాంభవదీక్షాభి జాతానురక్తి
ఉత్తమోత్తముఁడు, సంయుతవీరభక్తి
వృత్తచిత్తుఁడు చతుర్వేదార్థవేత్త
గహనసంసృతి శిరఃఖండనహేతు
మహితపంచాక్షరమంత్రసిద్ధుండు
వేదాగమపురాణ విహితశాస్త్రోప
పాదితరుద్రాక్షభసితభూషణుఁడు
యమనియమాది వ్రతాచారసార

శ్రావస్తియొక్క సింహద్వారము

బుద్ధాలయము. (జేతవనము)

శమదమోత్కృష్ట నిష్ఠాగరిష్ఠుండు,
అంతర్బహిర్ధ్యాన యజనవంతుం డ
వాంతరయ్యయనంగ హరగణాఢ్యుండు,
వాదివేష్యుండు దుర్వారసంసార
దూరసీరవ్రతోద్ధర వర్తనుండు,
శైవధర్మోత్తమాచార్యుండు సతత
శైవంబు సద్వైత తత్త్వతత్పరుఁడు
న్యాయవైశేషికోదాత్త శాస్త్రను
పాయదర్శన పరిపాలనపటిముఁడు,
స్వకులాంగనలోకనోత్సారితశిష్య
నికరసుమంత్రయానిరసితేంద్రియుఁడు,
తంత్రానిగమానేకతంత్రసుతంత్ర
మంత్రాగమతరాజమంత్రసిద్ధుండు
వేదవేదాంత వివిధపురాణ
పాదిత కేవలభక్తిసిద్ధుఁడు
పండితనుతపాదపద్ముండు, సుకవి
మండలీవిబుధ సమాజపూజితుఁడు
ఆరూఢిఁ గీర్తిసుఁడగు కోటిపల్లి
ఆరాధ్యుఁడనఁగ లోకారాధ్యమూర్తి
అసమానదీయలోకారాధ్యశిష్య
విసరాగ్రగణ్యుండు వీరవ్రతుండు
తాను 'సరుద్రో నాత్ర సంశయో' యనఁగ
జనియించినట్టి సాక్షాద్రుద్రమూర్తి
పశుయోగవాదాది పరవాది విసర
విశసన ప్రత్యక్ష వీరభద్రుండు
ఖండితాఘుఁడు, జగత్పావనకార
ణుండు విస్రుత జగన్నుతసితకీర్తి
అధికశాపానుగ్రహసమగ్రబలస
మన్వితు దన్యాసంచాతురీవేత్త
వాదదూరాసీకవాగ్బంధనక్రి
యావిశారదుఁడు, లోకారాధ్యమూర్తి
పరగ 'శైవే దశ ప్రత్యయా' యనగ
పరుపడఁ జను దశప్రత్యయాన్వితుఁడు
ధన్యుండు, దేశికోత్తముఁడు, లోకైక
మాన్యుండు, పండిత మల్లికార్జునుఁడు"

(పండితారాధ్యచరిత్రావతారి.)

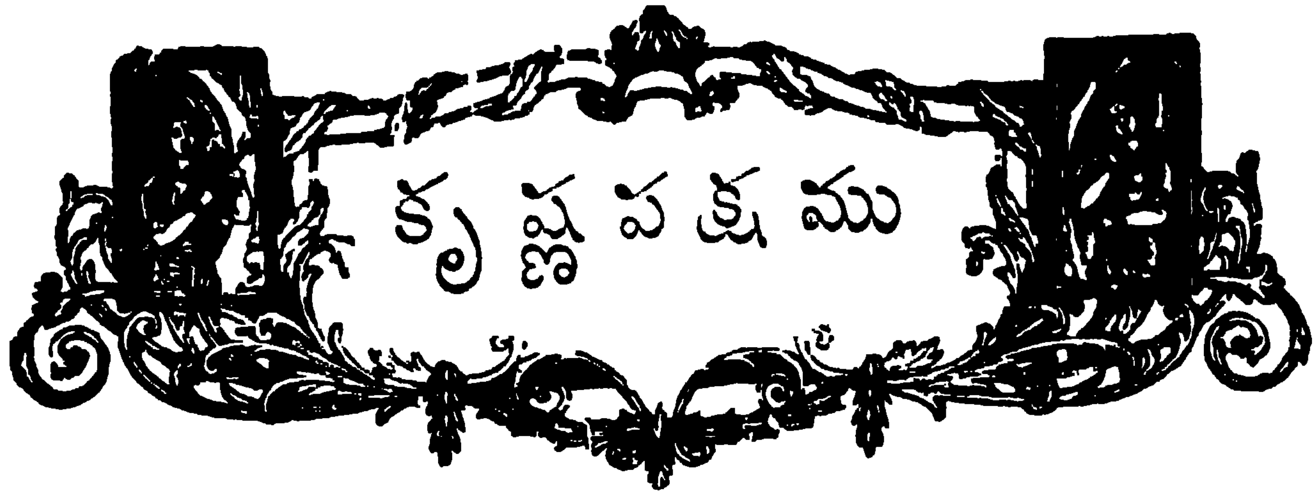

ప్రేమ

('స్కాట్' మహాశయుని పద్యఖండమున కనువాదము)

బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు గారు

విమలమగుప్రేమము ప్రశాంతిసమయమం
గొల్లబోయని పిల్లనగ్రోవి నూఁదు [దు
రౌద్రభూయిష్ఠఘోరసంగ్రామ మందు
ధీరుఁడై పోరు యోధునితేజ మెక్క-
లచ్చి నృత్యంబుఁ గావించు రచ్చలందు,
కమ్రవసనాదిభూషలఁ గానవచ్చు
పామరజనంబు నివసించు పల్లెయందు
నవ్యశాద్వలభూముల నాట్యమాడు
ప్రేమయే శిబి రాస్థాన సీమ లేలు!
ప్రేమయే భువి మానవధామ మేలు!
ప్రేమయే దివి దేవతాధామ మేలు!
ప్రేమస్వర్గంబు, స్వర్గమే ప్రేమ మరయ!

నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ. [సారస్వత సమాజము]

శ్లో. సర్వథా వ్యవహర్తవ్యం కుతో హ్యవచనీయతా,
యథా స్త్రీణాం తథా వాచాం సాధుత్వే దుర్జనో జనః.

—భవభూతి.

ఆంధ్రభాషా చరిత్రమున నేఁటికి నూతనాధ్యాయ ప్రారంభ మగుచున్నది. మార్పు రానున్నదారి గలుగునవై పరీక్ష్యము లెల్లను నేఁడును గోచరించుచున్నవి. ఇంతవరకును మనకవులు సంస్కృతమునందు వివరింపబడిన సాంప్రదాయములను శిరసావహించి పనిచేసిరి. కాలము గతించినకొలఁదిని మార్పులు రాకతప్పదు. మూడు శతాబ్దములు నిరాఘాటముగ సాగినప్రబంధముల పలుకుబడి సన్నగిల్లినది. స్వేచ్ఛయెడ అభిమానము హెచ్చుటయేకాక ప్రాచీనసాంప్రదాయములయెడ గౌరవము తగ్గెను. అందుచే ప్రాచీనసాంప్రదాయానురక్తులకును స్వేచ్ఛానురాగులకును సంఘర్షణము సంభవించినది. ఇట్టిసమయమున జిందిపడిన మెరుపులలో నీకృష్ణపక్షమొకటి.

ఇది భావకవితాలతపై పూచినపువ్వు. దీనినే యాంగ్లమున 'లిరిక్కు' అనియందురు. ఆంగ్లమునందలి భావకవులలో నలువురు ముఖ్యులు గలరు. వారు బైరను, షెల్లీ, కీట్సు, వర్డ్సువర్తుఅనువారు. బైరనువాణి యుద్ధృతశక్తిసమన్వితమైనది. సంఘముచేసెడి దురంతకార్యముల నతడు ప్రళయఝంఝూనిలప్రేరితోత్తుంగ తరంగగంభీర భీషణములైన భాషణములలో వెలువరించి ఆంగ్లభాషను, తనభావములను అమృతములుగా నొనర్చెను. షెల్లీ కూడ బైరనువలె సంఘముయొక్క నికృష్టకార్యముల నేవగించి కష్టపరంపరలకు లోనయ్యెను. ఈతనిభావములు ఆకాశమధ్యమున కెగిరిపోయి పంచభూతములందును లీనమై మధురగానముగా ప్రసరించినవి. కీట్సు ప్రకృతియొక్క సౌందర్యభావము నుపాసించి పురాణముల గొప్పతనము నాశించి యనురక్తుఁడయ్యెను. వర్డ్సువర్తు సామాన్యులసుఖదుఃఖములనుండి తన యితివృత్తములనేరి తీసికొని వానికి బలమును సంగీతములను నిల్పించి నిత్యజీవనమునందు నాగరికసౌందర్యమును జూపెను. ఈనలువురును జీవితమును వారల కష్టములనుండి మాని జనుల కుపకారము చేసిరి. ఆంగ్లేయమునందు వారిని బోలువారు నేఁ డుదయింపలేరు. ఇప్పటివారు అట్టి మహాపురుషుల యనుగమనమునకై బలము స్వాగతోపచారములను సలుపుచున్నవారు మాత్రమే.

భావగీతములందలి వస్తు వొక్కయభిప్రాయముపై నాధారపడియుండును. పురాణములందును, ప్రబంధములందును కవికిని పాఠకునకును మధ్య పాత్రములు కొన్నినిలచి కవియొక్క భావములను పాఠకునకుఁ దెలియజేయును. అందుచే నాగ్రంథములందున్న యభిప్రాయములలో నేవి కవియభిప్రాయములో యేవిపాత్రలయభిప్రాయములో మనము సులభముగ గ్రహింపలేము. వానియందు కవి ప్రచ్ఛన్నుడై యుండును. భావకవిత్వమునందు కవి పాఠకునితో ప్రత్యక్షమైకవచనమున ప్రసంగించును. మనల నాతఁడు తనయాంతరంగిక వర్గములో జేర్చికొని తనసుఖదుఃఖములను మనకు జెప్పుటయేకాక తన జీవితమునందలి సూక్ష్మవిషయముల నన్నిటిని మనకు జెప్పుచుండును. అందుచే నీతని కవిత మనకు బూర్తిగ నర్థము కావలెనన్నచో కవియొక్క జీవితము మనకు తెలియవలెను.

ఈగ్రంథమును రచించిన కృష్ణశాస్త్రిని నేను స్వయముగ నెరుగుదును. సంఘమునం దున్న పురాతనిచదురుకు

దనము, చిరునగవుచే మండితములగు విశాలనయనములు, బుద్ధిసూక్ష్మతనెరింగించు చిహ్నములచే నొప్పుఅతని ఫాలతలము ప్రేక్షకుల నాకర్షించుటయేకాక అతఁడొక యసామాన్య పురుషుఁడను భావమును గలుగఁజేయును. అతఁడు మాట్లాడ దొరకొనగనే యీభావము ప్రేక్షకునందు స్థిరపడును. అందుచే నతని కీర్తిని భావగీతముల నన్వయముచేసికొను నభిలాషగలవాఁడై కృష్ణపక్షమును గరుసుగ నొంది తెరచి పఠింప నుద్యుక్తుఁడగుచున్నాఁడు. కాని దినదినము బయలుపడుచున్నాయి—అసాధారణము లేదు [illegible] —సాహిత్యసమితిసభాపతి యాస్థానము 'కృష్ణ పక్షము' వెలువడెను. కాని యేమి! శాస్త్రి గారి పుస్తకము విని యేలలూపితిమే! యని యడుగుట ప్రశ్నించెను. అందు సాగావనిగా శాస్త్రి గారి పుస్తకము చూచియు వెక్కిరించి వినయముగ శాస్త్రి గారి, గాయకుఁడవని మిత్రుని శాస్త్రికిని బహుమానముగా యేమి! యని సంశయముతో నుండెను మనకు.

ఆకులోనాకునై పూవులోపూవునై
కొమ్మలోకొమ్మనై నునులేతరెమ్మనై

*　　*　　*　　*

ఆకలా దాహమా చింతలా వంతలా
ఈకరణి వెఱ్ఱినై యేకాంతమందుగాడ
ఈయడవి దాగిపోనా　　—యెట్లైన
నిచటనే యాగిపోనా?

(పుట 10)

అని యడుగు సుకుమారకవికి

క్రౌర్యకౌటిల్యకల్పిత కఠిన దాస్య
శృంఖలములు తమంతన చెదరిపోవ
గగనతలము మార్మ్రోగగ గర్జిమెత్తి

*　　*　　*　　*

చిత్తమానందమయమరీచికలసోల
హృదయ మానందభంగమాలికల దేల(?)
కనుల నానందజనితాశ్రుకణము లూర
జగమునిండి స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు.

(పుట 11)

*　　*　　*　　*

కలవిహంగమపక్షముల దేలియాడి
తారకామణులలో దారనై మెరసి
మాయమయ్యెదను నామధురగానమున
నవ్విపోదురుగాక నా కేటిసిగ్గు?
నాయిచ్ఛయేగాక నా కేటివెఱపు?

పుట 13,

అని వెలువరించినాఁడు కార్యనిశ్చయునకు ఈ జడత్వ మెక్కడిది! మానవుని సుఖదుఃఖములను, ఆశానిరాశలను తన స్వానుభవక్షేత్రమున బింబింపజేసికొని విశ్వము యొక్క శోకమును గరుణరసమై ప్రవహింపజేయ గలవారికి కేవలము జడత్వమునకును నిర్వేదమునకును స్థానమిచ్చి దుఃఖించుట అసమంజసము.

మీరు మనసారగా నేడ్వ నీరు నన్ను
నన్ను విడుపుడు........................

*　　*　　*　　*

ఈమహోగ్ర నవశిచికాస్తోమమందొలి
కాగ్రముల నింక నే నాట్యమాడలేను,
నేను చిరునవ్వు పెదవుల నిలుపలేను.

(పుట 74)

అని విచారించుచున్నాఁడు. ఒక మానవుని విచారమును జూచి మరియొకడు విచారించుట సహజము. కాని ఆ విచారమునకు హేతువగుకార్య మాతని శక్తికిని యిచ్ఛకును మించినదై యుండ నాతనిపై మోపకున్నచో మన సానుభూతి నాతనిపై పూర్తిగా చూరగొనును. అటుగాక నిరర్థకముగ దుఃఖించుచు వెఱ్ఱివానివలె సంచరించు నాతనితో మనకు సానుభూతియుండదు. అపుడు:

నన్నుగని యేరు జాలిచెందంగ వలదు

(పుట 71)

అని మనల నాతఁ డడుగ నవసరముండదు. పైపాదములో నారంభమగు దుఃఖమున కర్థము నాకు దెలియుట లేదు. అతఁడు 'శోకఘోరతిమిర లోకైకపతి'యట; 'కంటక కిరీటధారి' యట; 'పొంగి యుప్పొంగి యు

ష్వాంగి' విలపించువాడట; 'కన్నీటి సరులదొంతరలు'ను, 'నిరుపమనితాంత దుఃఖంపునిధులు'ను గలవాడట. అయిననేమి? అతని కంటెకన్న నింకను ఎక్కువయుండి వచ్చును. అవి నెప్పివంచునలన నోడికిన కవిత్వమేమి? భావమేమి? అట్లు తన దుఃఖమే ఆనందమని యెంచువారుండుదురు గాని కవి యుద్దేశమా? అవు నట్టివారున్నారు. గ్రీకుపురాణములందున్న హెకేబ నీనికి ప్రమాణము. ఆమె నిరంతరచింతాక్రాంతచిత్త. కొన్నేండ్లకాలందు నివసించుచు దినావసానకాలము నామె వెళ్లబుచ్చెను. అట్టివారికి జీవితమునందును దుఃఖమునందును కవితాయోగ్యమగు వస్తువుండెను. వారికి దుఃఖాంతకాలమున భవిష్యత్తు శూన్యమైనది. అట్టివారికి ఆ యానుపమేల చెందవలెను? ప్రమాణశాస్త్రము లట్టివి. లోకానుగ్రహము నీజగత్తిక్కులను అకాలమున నిప్పించుచు బాధించి నొందు సంగతులవలన నారినయట్టి జనించుచుండెను. విశ్రమిన్యాయముగ నామనస్సు దానికి సుఖప్రదమగుచున్నది. అది మానవజాతి కారోగ్యము నిచ్చువిషయమునుగాదు; ఆత్మను గలకాలముగ జేసి ఆనందము నిచ్చు విషయముగాదు. ఈయుమితి నిర్బంధేయము పక్కనా రాయ శాస్త్రమునందు దినదినాలో దుఃఖమునకు దావు నిచ్చియున్నారు. దుఃఖపరంపరలతో నలసిపోయిన గాని సుఖసంకల్పనయము

ఈనన వేణుదండ ము...
లేటికి చెక్కడవేల చిల్లులై
పో నోగిలించెదం చదలి
పోయుత్తి; వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులన్
గానముగాగ మార్చుటకె
కాయని యిప్పుడు నే గ్రహించితిన్;
కాని విశీర్ణ మీహృదయ
నాళ మటుల్ ప్రలికింతువో! ప్రభూ!

అని గూఢక్రోశించినది. ఇది యూహాప్రపంచమున సంభవించిన కష్టములకై విలపించుటగాదు. ఈమనఃస్థితి మిరము ఆశాకిరణప్రసారము లేక యమలోకవాసనలతో నిండియున్నదికాదు. వ్యర్థత్వంపమును చిరకువేయు దురంతదుఃఖపరంపరలచే విసిగి వేసరినకవి ధీరుడై యోధుడై తానివెల్ల నోర్పుతో సాధించుచు "వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులన్ గానముగాగ మార్చుటకెగా" యని ధన్యవాక్యములను బలికి విజయోల్లాసియై, వినమ్రుడై మానప్రమోల నిలచినాడు. ఇతని కష్టములను వినుచు నాను భూతినిక్తులమై వినవలతుము. ఇతని ధైర్యమును నిశ్చయమును ప్రశంసింపవలతుము. కాని అన్యము లెట్లు మానమనము నాహారింపగలము?

ఏకవి జీవితపరిణామము శ్రీకృష్ణవాంఛను అంతమయొక్కన యధ్యాయమున నొక్కొక భావము నీకరించియుండెను. ఆతని రసనలం పదమే ప్రాయభావము. మిగిన భావములు దాని సంబంధ మగు మార్గములు. ఈకవియం పట్టిభావములెన్ని కలవో కనిపించుట లేదు. ఒకచోట

ఏవిరామ మేనిలేని యీ సుభోత్స
వప్రణయకేళికామోద భార మింక
నేను వహియింపలేను; జీవింపలేను.

(పుట 74.

అంతయు, మరొకచోట

స్వాదుసంగీతకలనాదసద్వసంచి
గరమునందుంచి జీవితభరము వాయ
బాడుకొమ్మంటి తియ్యని ప్రణయగీతి.

(పుట 75)

అనియు గానముచేయు నీకవిక జీవితము కష్టముగ నున్నదియో, తిసంపకరముగ నున్నదియో యెరుంగుట కష్టము. పోనీ సంతోషమో పేతుడా యని దాచిన నాతనియున్ని నేము సుకుమారమునగు హృదయమును గలంచుచున్న తలపులైనను మనకు ఎరుక లేదు. (కన్నీటినుండి పునర్ముద్రితము లగు రెండుమూడు కావ్యములు మాత్రమే యీ భావమును వ్యక్తపరచుచున్నవి.) దీనిని బట్టిచూడ నితనివిషయము దుర్గ్రాహ్యమగుచున్నది. అట్లుగాదేని యీపుస్తకమునందు బింబితములగు భావము లేమియు నాతని విచారము నరికట్టబోవుటయేకాక ఆతని యనుభవమునగూడ లేనట్లుపడును. ఇట్లు పరస్పరసామ్యము

నందజాలని భావప్రకటనము విశ్వాసార్హము (sincere) కాకపోవుటచే ఉత్తమకవితాలక్షణము కాజాలదు. ఒకయుగాద్యుననే రెండుపుటలదూరమైనను లేకుండగనే

రాజరాజేశ్వరులకు సలభ్యమైన
సదమలామూల్య తారకాసదృశదివ్య
మణివిరాజిత కల్యాణమకుటరాజ
మిడితి నామస్తకాన;

అనియు (పుట 75)

కంటకకిరీటధారినై, కాళరాత్రి
మధ్యవేళల, జీమూతమందరంపు
గాలుపుకూటాల, నేకాంతగోష్ఠిసల్పి.

(పుట 71)

యుండుననియు వ్రాయ సాహసించిరి! పైన చెప్పినట్లు ఏదో యొక భావప్రాబల్యము లేకపోవుటే దీనికి కారణము.

దీనిని బట్టి చూచినచో నీకవికిగల స్వేచ్ఛాభిలాష యెంతవరకు నిజమని యాలోచింపవలసియున్నను. నేటి కవులందరును స్వాతంత్ర్యాభిలాషుల మని కంఠఘోషతో చాటుచున్నారే. కాని వీరు చేసిన సాహసకృత్యములేమి? చిరకాలములనుండి మనసంఘమునందు వేళ్లు నాటుకొని ప్రబలియున్న దురాచారములను, అసత్యభ్రమ సముదాయమును, ప్రతిఘటించి వీరులై నిల్చినవారు చాల అరుదుగా నున్నారు. బైరను షెల్లీలవలె తమ యభిప్రాయ ప్రకటనము కొరకు భౌతికసుఖములను, సర్వసంపదలను త్యజించి మాతృదేశముకొరకును మానవకోటికొరకును ప్రాణసమర్పణముచేసిన కవులును మనయందు ఒకరిద్దరి కంటె లేరు. మరి వీరిస్వాతంత్ర్య మెట్టిది? తెలియుట లేదు. తొంబదినూరు పుటలుగల యీగ్రంథమునందు వీరరసప్రధానమగు నట్టిది గాని, అణచివేయుటకునలనుగాని వీరుని యాత్మికకష్టపరంపరాభారమును ఓర్పుతోను, ధైర్యముతోను సహించి తనయందలి దివ్యగుణమును ప్రకటింప విజయముతో బయిటికివచ్చు సినమగు విషయముగాని లేదు. మరి యీస్వేచ్ఛాభిలాష యెట్టిది?

కవిత స్త్రీవంటిది. రెండును కోమలములు, పవిత్రవంతములు. స్త్రీకి సౌందర్యము భగవత్ప్రసాదితము. అతని దయవలనవచ్చిన యీసౌందర్య మలంకారాదుల వలన నెక్కువ చేయవచ్చును. ఈ రెండవది మానవునకు ప్రయత్నసాధ్యము. అటులే కవితకు భావము ముఖ్యము. అది తెచ్చుకొనుటకు కష్టమైనది. పవిత్రమగు జీవనము వలనను, తపస్సువలనను వీనిరంటిని మించి భగవంతుని దయవలనను సాధ్యమగునది. ఆభావమునకు మనోహర మగు రూపమునిచ్చునది భాష. ఇయ్యది సాధనచేసాధ్య మగునది. కొందరు తలచినటుల భావమునుబట్టి భాష వచ్చుననుట పొరపాటు. భాష సాధనచే సాధ్యమగును. మహాకవి తిక్కన భాషయందులేని మృదుత్వముతిమ్మన యొద్ద చేరినది. రామరాజభూషణుని భాషలో మోహన కరమగుధ్వనియున్నది. వారిభావములు మాత్రము సామాన్యములు. దివ్యత్వము జెందు స్వప్నసీమల దిరుగాడి యానందముతో వారు మాటాడలేదు. మాటలాడ లేక పోయిరి.

కృష్ణశాస్త్రి వ్రాసిన భాషయందు కొంచెము సాధన గోచరించుచున్నది. మన భావకవులలో చాల మంది రెంటికిని చెడిన రేవళ్లగుచున్నారు. చదువరుల మనస్సు రంజిల్లజేయగల భావములను వారికి భగవంతుడు ప్రసాదింపలేదు. కాని లోపల యుబలాటము లావుగ నుండ వారు మూర్ఖప్రణాళయమును ప్రవేశించవలసిన దురవస్థ ప్రాపించుచున్నది. అట్లని వారు భాషాసౌష్ఠవమైన జూపగలరా? లేదు. ఆ విషయమున దగు సాధన యుండదు. వారి చేతకానితనమునకును, సోమరితనమునకును మాత్రము మనము బాధపడుచున్నాము. శాస్త్రి యీ తెగకు జెందడు. ధ్వనిగల కవిత యితనిది. కాని యందు భావస్ఫురణము తక్కువ. రాయప్రోలు సుబ్బారావు వలె

ఎండిన బీళ్లయందు నుద
యించిన పచ్చిక కండ్ల పండువై
యుండగ జూడియాలు తల
లూపుచుబోయెడి; క్రొత్తనీటిచే
నిండె తటాకగర్భములు
నిష్కుటము ల్ఘనశ్యామలంబులై

మెండుకొన స్వర్ణ మొగిలు
మేసె ప్రభాతములందు కొండలఁ.

అనునట్లు 'మూడిపూలు' 'క్రొన్నురుగు మీగడతెప్పలు' మొదలగు పదముల ప్రయోగముచే చదువరియందు వివిధములగు భావముల నుదయింపజేసి యానందము పుట్టించు శక్తి యితనియందు దక్కు. కాని యితని పదముల పొందిక గంభీరమైనట్టిదై నిండి చదువరి నీచివరనుండి యాచివరకొక్కయూపున గొంపోవును. చూడుడు:

అమృతగాన
మధురమందాకినిభంగ మాలికాంబు
శీకరవితాన మోహన చిత్రనటన
మెన్ని యెన్ని రీతుల జూపుచున్నవాఁ?

* * * *

ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య భాగ్య
లక్ష్మి కొలువుదీర్చు చిరత్న రత్న ఖచిత
భాసమానకల్యాణ సింహాసనమ్ము;
అది వెలమ శౌర్యమూర్తి రణావనీవి
హారవిక్రమ కేళీకాననాంతరమ్ము
శాంతినుండు విలాసవిశ్రామ వేది;
అది సభాసీనసకలబుధావతంస
ఘనకవీశాన విజ్ఞాన కాంతి మత్స్ఫు
రన్న వీక్షణస్నాపిత స్వర్ణపీఠి;
అది మహీపతి రామరాయావనీంద్ర
కరకమలవీజ్యమాన చామరసమీర
పులకిత భవన్మృదుశరీరభూషితంబు.

(పుట 90)

వికృతక్రూరక్షుభిత మృత్యుకఠోర
వికటపాండురశుష్క వదనదంష్ట్రాగ్నిలో
నవ్వేలా?

(పుట 64)

కాని వీనియర్థ మేమి?

అవసరమైనపు డెక్కడికక్కడ విరిగిపోయి అర్థమును సులభగ్రాహ్యముగను హృదయమునకు దట్టునట్లును జేయగల చిన్నిమాటల నుపయోగించుటకూడ నితనియందుకలదు.

కరము కరమున గీలించి కలసిమెలసి
మన్న సహధర్మచారిణీ, మధురమధుర
మూర్తి, ప్రియురాలు, సఖురాలు, పూర్ణ
[రాగ
కలిత, నాదుఃఖ మసువులే తొలగిపోవ
వీడిపోవునేమోయను వెరపువలన
నాకు మరణమ్మువలదనినాను;—

పుట 91.

చూచితిరొ లేదొ చిన్నికృష్ణునిసొబగు(?)
పెదవి చివురుసంజల నరవిచ్చునవ్వు
వెన్నెల, చలించు తుమ్మెదబెళుకుచూపు,
లోలపవనచాలిత కుటిలాలకమ్ము.

పుట 30

ఈనడుమ సరళముగను మధురముగనున్న... ఇట్టిసారళ్యము నేమరిపోవుచు చితులయాసమొ కొన్నిచోట్ల లంగు లెక్కువరకపు శయ్యనువాడి రసభంగము చేయుట కూడ నీతనియందుగలదు.

ప్రావృడంభోధరస్వామి, జీవనంపు
భారము తొలంగిపోవ నెవ్వారికేని
కోరి నీసొదలను జెప్పికొందునేమొ [వేళ.
గొణుగుకొనుచుందువయ్య యొక్కొక్క

(పుట 65)

ఎదకరగునట్లు సన్ననియెలుగుతోడ
నట్టె తలయెత్తి పాటకూ కొట్టు చేద్దు
గాతమీవీచికాళి నగంబు నిదుర;

(పుట 96)

ఈ పైపంక్తులందుగల 'ప్రావృడంభోధరస్వామి', 'తలలెత్తి పాటపూకొట్టుచేద్దు' అనుపదములను 'ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య' అనుపదములతోఁ బోల్చినపుడు

'నక్కయోడ దివిజాధ్యక్షాలయంబేడ'

యను తిరుపతివేంకటకవుల వాక్యము స్మరణకు వచ్చును. సహజసుందరముగ పదగుమ్ఫన మీతని కెరుకనే. దాని నోపికతో సాధనచేసి రాణింపునట్లు చేయవలెను. ఛందోవిషయమున పూర్వకవుల యాచారానుసారముగ యతిప్రాసములను వాడుచుండెను.

సకల గోపాలగోపికాగణముతోడ

(పుట 28)

ఆయుగమ్యాతమస్సాంద్ర యవనికాంత
రంపు టేకాంతమునఁ బడి యూక్రమక్ర
మాస్తమిత నూపురారావాహ్వానములను

(పుట 93)

అను చోటులందు యతి చెడరినది. బుద్ధిపూర్వకమో? ప్రమాదమో!

అర్థము పూర్తియైనచో పాదపూరణముకొఱకు వ్యర్థపదములనువాడక ఆపాదము నచటనే సమాప్తముగావించి యితడు క్రొత్తమార్గము నవలంబించెను. కొన్నికొన్ని తావులందు సంగీతప్రధానముగ గీతములనువ్రాసెను. అవి బాగున్నవి.

చిన్నిపూవే వాడెనా
తన
కన్నెవలపుల వీడెనా
తన
చిన్నెలన్నియు వన్నెలన్నియు
మన్నులో గోల్పోయెనా?

(పుట 56)

కాని చెప్పినభావమునే మరల చెప్పుచుండుటచే నిండలి సొగసు చెడుచుండును. పైపద్యముక్రింద

కాంతు నెఱుగని కన్నెగాదా
సిగ్గువీడని మొగ్గగాదా
మొన్న మొన్న నె ముద్దువల్లిని
మొనలు దీరెనుగా!

యన్న దెందుకు?

ఇక జూడవలసిన దీతని ప్రేమవిషయము. ఇతని హృదయక్షేత్రమున ప్రేమోదయమైనది.

ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?
మావిగున్నకొమ్మను మధుమాసవేళ
బల్లవము మెక్కి కోయిల పాడుటేల?
పరుల దనియించుటకొ తనబాగుకొఱకొ?
గానమొనరింపక బ్రదుకుగడనబోకొ

(పుట 38)

అని యడుగుటవలన అది నిర్హేతుకమును అవ్యాజమునని తేలుచున్నది. అది యుత్తమమైనది. కాని

క్రౌర్యకౌటిల్య కలుషపంకంబువలన [య్యో
మలినమౌనా హృదయముధామ మెటు ల
నతివిశుద్ధము మధురము నఘరహితము
ప్రణయమునకంచు సందియపడుదువేమొ?
ప్రేయసీ! శర్వరీతమోవీథుల బడి
చందురుడు రాడె పూర్ణతేజస్వియగుచు;
అఘవిదూషిత మీహృదయంబునందె
ప్రేమకోమలతమము పవిత్రమయ్యె.

(పుట 40)

అని ప్రశ్నించుకొని సమాధానపడుటజూడ నీతని ప్రేమ విషయ మారంభమున కాఠిన్యముతో గూడినదా యను సందియము వొడమును. అదియునుగాక యీ ప్రేమకు నిధానము భగవంతుడా లేక స్త్రీయా యనుసంశయము కూడ కలుగుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందలి కొన్ని ప్రేమ గీతములను భగవంతునిపరముగ నన్వయముచేయవచ్చును. కాని

ఇదెవచ్చుచున్నాను ప్రియురాలా
ఇకనిలువలేను నాప్రియురాలా!

(పుట 94)

రెండంకముల నాటిక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

(నాంది)

నాసాంతే స్మృతసృష్టి దివ్యనహిమాభ్రూం న్యాసుసించర్యాం నే
నిష్ఠామద్గీత బాహ్యావష్టుని సగా సగా బ్రహ్మారంధ్రోన్నతాం,
తేజోభి స్ఫుత్రిత మైందవైః ప్రచలితై స్సూర్యార్ధ్యవిశ్వాత్మతే నాంసుధే
స్వర్గస్థిత్యంతహారిహేతు రసతాత్ శైవార్ధసీమంతినీ.

తేసకుం దేసకుఱ్ఱ మొలకతేరిన బత్తిని మత్పితృప్రతి
ష్ఠాపిత శైవలింగము గడుంగ భజించెద నాత్మ; వారణా
సీపురినేత భృంగిరిటశిష్యుని దగ్గనకుఱ్ఱ త్రిలోక ర
క్షాపతి నందమూరుపురసక్తు మదగ్రకణాళిహేతువుఱ్ఱ.

అమృతపదార్థముఱ్ఱ తెలిసినట్టిరు యోగులు తన్మనోంబుజ
భ్రమరము నున్మనీచరమభాగవిరాజిత బిందుశేఖర
స్థము పరతత్త్వమం చెఱుక చాలియు చాలక, చాలకే రఘూ
త్తమునిగ నెంతు మంత్రమహితాక్షరబద్ధసుమూర్తి నిత్యముఱ్ఱ.

శైవాంశం బని చెప్పనా! దశశిరస్సంత్రాసచండాకృతిఱ్ఱ
శ్రీవాయూద్భవు డందునా! అనిలు వంచించెఱ్ఱ మహాయోగినై
పోవా! కేసరికోతికూన యననా! ముక్తేంద్రియభ్రాంతు న
న్నావేశించిన రామచంద్రపదపద్మాధీనచేతస్కునిఱ్ఱ.

ఝణఝుంఝుణఝుంఝుణఝుణ
ఝుణాఝుణాఝుణమనోజ్ఞసంరావితకిం
కిణీపద సుమరద తాండవ
చణశారద మన్మనోఽచ్ఛజలధి మథించుఱ్ఱ.

పూర్వాంకము

రంగము. ౧

ప్రదేశము - వసంతోద్యానము

ప్రవేశము - సలీము

ఆకన్నదో యిలో స్వర్గజ్యోతిస్సులు వెలుగుచున్నవి.

ఏ మాసౌందర్యము!

ఈమావిగున్న యింత విరియబూయవలెనా!

నామనస్సేచిగురాకుమీదనే నిలుచుచున్నది.

[నిష్క్రమణం]

ప్రవేశము - అనార్కలి

నెమ్మదనెమ్మదిగవిచ్చు మల్లికాకుసుమము వలె మహాస్మహాన్నిష్కృత శోభాయమానముగి నున్నది!

శరత్పూర్ణిమా యామినివలె స్వచ్ఛముగానున్నది!

మక్కానగరగోపురముఁబోలిక స్వర్గశిఖరము తలపించుచున్నది!

అతని సౌందర్యమేమి!

[నిష్క్రమణ]

చిగురుకన్నె

మసృణ సంధ్యాకాల మధురకాంతులలోన
ఘుసృణమందార సంకుమదరోచులలోన
దాచుకున్నాను నాతరుణారుణచ్ఛాయ
వేచుకున్నాను నావిభునిరాకలదాక.

ముసలి సంజలతమ్మిమొగ్గమూతలలోన
కసటుప్రొద్దుటి లేతకలువవేపులలోన
నాకన్నెసిగ్గుటందము దాచుకున్నాను
నాకంఠమాల ప్రాణపతివచ్చెడుదాక

పసిలేడిచొక్కంపు పాలబుగ్గలలోన
నునులేని సెలయేటి నురుసునవ్వులలోన
పదిలించుకొంటి నాప్రాయంపుమిసిమెల్ల
మదనమోహనుడు నామధువురాకలదాక

రేపు వచ్చును సామి మాపు వచ్చును సామి
యీపూట తప్పదం చిన్నాళ్లు వేగగా
సౌందర్యమునకన్న సౌందర్యపుంగుప్ప
యిందు రానేవచ్చె నీమనోహరమూర్తి

రావమ్మ నవమల్లె రావమ్మ మాగధి
రావమ్మ మాధవి రావె శేఫాలికా
రావమ్మ పున్నాగ రావమ్మ మాకంద
రావమ్మ యిందీవరంబ ముద్దులగుమ్మ

రండు రండమ్మ పేరంటాండ్ర మీరెల్ల
పండ్లై మదనసుందరుడు రానే వచ్చె
న్యాసు సికొరకు పూజాద్రవ్యములు తెచ్చి
యేము కాచెదము రావే మోహనాకార.

వసంతుడు

ఇది యుషస్సతిమోము నదిమి కొన్నపరాగ
మిది సంజలేగటాం బొందుగుశోభారాశి
యిది పూవకన్నెలో పొదలు తేనెలవాక
యిది రసాంభోరాశి పదునుగొన్నకణంబు.

పుష్పకన్యకలు

ఇతడు మావిచిగుళ్ళు నెగచి వేసినజోదు
ఇతడె యందపుకోన లెల్ల మ్రుచ్చిలురాతు
సెలయేళ్ళయిసుకతిన్నెల నేలురా జితడె
ఇతడె ప్రాతఃకాల సతిమేన సితరోచి.

మాధవి

చేరిరారె ప్రదక్షిణముగా స్వామికి
మీరు కేల్కేలూని మేలికన్నియలార

మొన్నాళులకు వచ్చె నీదయౌవనరాశి
కన్నులవత్తులై కాగిపోతీఁగదమ్మ

మాగధి

పూవసంతాలమ్మ పూవసంతాలు
మావనాంతములందు మధులతాంతాలు
తల్లి క్రొంబొదుగువద్దకుఁ బోవు పసిలేడి
మెల్లగా చేయు స్వామికి నాడుకొనుటకు

శేఫాలిక

కస్తూరికొనిరండు కైవసంబయినాడు
శిస్తుపూయుదమ యీచిత్తేశు డీనాడు.

అందఱు

చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలో
మొగలితావి పస బుగులుకొన్న పు
ప్పొడుల మేలితెరలో
కలసిగాడుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో
జిలుగుపూ లెసగుపచ్చనిబయలులఁ
గలసిపోద మా మనిలో.

పుష్పకన్యకలు

బాలమృణాలీలీలకరా-మ
త్తాళిమనోహరనీలకచా!-స
మ్మోదవనీపులకీకృతదేహా!
(నృత్యము)
చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుక పొరలో
కలసి పోవుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.
(నృత్యము)

కవి

శ్రీఖండానిలగంధసంకలితమై
శేఫాలికామాధవీ
రేఖామంజులవాసనాలహరి ప
ర్వెన్ ప్రాతరానీతశో
భాఖద్యోత విలాసరాగలలిత
ప్రాంశుప్రభా చూతస
చ్ఛాఖాపల్లవరాజి కెంతయుఁ బరి
ష్వంగమ్ములై పొల్చెడిన్.

ఈమలయానిలయానంబులు వ
హించిన శైత్యము లెంతధూర్తముల్
లేమలతాపమ్ములఁ బద
లించుకొనెన్ వనములోన మందమం
దామలయానవైఖరుల
కబ్బిన పాంథవిలాసినీమనః
కోమలతాపదంబులును
కున్ నడివేసగి పల్లవంబులై.

ఊరక నాహ్లాదంతటము
నూచెదుఁగోరిక లేకరక్తపుం
నీరజపత్రకాంతులకు
నెయ్యములై తగుఫాల్గుణాంతవే
ళారుచిరంబులై యుదయ
లాలితసవ్యవనీవసంతశో
భారమణీయమైన నవ
పల్లవరక్తిమ యెంతక్రమమో.

రంగము. ౨

మిత్రుడు

ప్రభూ! ఏమి విచారించుచున్నారు.

సలీము

మిత్రమా! అనార్కాలి యనగా నేమి?

మిత్రుడు

దానిమ్మపూవు.

సలీము

అది గులాబికన్న మల్లెకన్న రమ్యమైనదా?

మిత్రుడు

ఏపూవున కాపూవే. ఏపూవురమ్యత దానిదే.

సలీము

గులాబి మల్లెలలో వాని సౌందర్యమునకు వానివాసన సహాయకారి యగుచున్నది.

మిత్రుడు

వాసన లేకున్నను గులాబి మనోహరమైనదే.

సలీము

దాని వాసనచేత నిదివరకే సమాకృష్టమైన నీ హృదయము దాని యందలి పక్షపాతమును వీడ జాలదు. జన్మతఃగల వాసనచేత గులాబిని మల్లెను మనము మిక్కిలి గౌరవించు చున్నాము. వానిని వాని వాసనకు గౌరవించు చున్నామేకాని వాని సౌందర్యమునకుగాదు. సౌందర్యముకూడ నున్నదా యుండనిమ్ము. వాసనా విరహితములైన ప్రసవములలోనున్న సౌందర్యము పక్షపాతముచేత మన మెప్పు కొనునది కాదు. అనర్కాళి చూడుము. దాని రక్తిమ,దానిసౌందర్యము! నా మనస్సు నంతకంతకు వశపఱచుకొన్నది.

మిత్రుడు

అవును ప్రభూ! తాము మునుపటివలె మావి తోటలకు బోయి క్రొత్త యంట్లు కట్టుటను గూర్చి విచారించుట లేదు. శిల్పులను పిలిచి వారితో శిల్పప్రసంగములు చేయుటలేదు.

సలీము

నా మనస్సు ననార్కాళి యాక్రమించుకొన్నది.

మిత్రుడు

సరే! ఇంక దానిమ్మ తోటలు వేయించి యందు గూడ నొక క్రొత్తవిధమైన ఫలములు గనుగొనుడు.

సలీము

(హాసము)

మిత్రుడు

ప్రభువు లన్యాయత్తచిత్తులై యున్నారు.

సలీము

ఆమె యన్యకాదు. అవివాహిత.

మిత్రుడు

ఆమె యెవరు?

సలీము

అనార్కాళీ.

మిత్రుడు

స్వర్గవాహిని చవిటి పఱ్ఱల మీద బ్రవహించు చున్నది.

సలీము

ప్రేమ వాహిని వంటిది. దానికి నిమ్నోన్నత త్వములు సమానము.

మిత్రుడు

(హాసము)

రంగము. 3

అనార్కాళి

అజీజ్! ఇప్పు డెంత ప్రొద్దు పోయినది?

అ జీ జ్

రెండు ఝాము లైంది.

అనార్కాళి

నాకు నిద్ర వచ్చుట లేదు.

అజీజ్

ఏంచేత?

అనార్కాళి

మనస్సున నేదియో యావేదనగా నున్నది.

అజీజ్

దీనికోమందుండ చెప్పనా?

అనార్కాళి

ఊం.

అజీజ్

భరతపక్షి వుందే. అది గుడ్లుపెట్టి మేతకెళ్ళి నపుడు నెమ్మదిగా చెట్టుమీద కెక్కి, అందులో ఒకగుడ్డుకీ చిన్నబెజ్జం చేసి, అందులో రసంఅంతా ఓడ్చేసి దాన్నిండా పాదరసం పోసి యేం యెరగనట్టుగా దిగిరావాలి. తల్లి వచ్చి తనగుడ్లు సరిగానే వున్నవని సంతోషిస్తుంది. మనం పాదరసం పోశామని తెలియదుగా! అది తనగుడ్లను పొదుగుతుందా! మన పాదరసం గుడ్డునుగూడా పొదుగుతుంది. మన పాదరసంగుడ్డు పిల్లనిపిట్టవుతుంది. ఆపిట్ట యీకలుతెచ్చి అవికాల్చి బూడిదచేసి తేనెలోకలిపి పొద్దునా సాయంత్రం ఒకమండలం రోజులు సేవిస్తే యెటువంటిరోగం నిమిషంలో కుదురుతుంది.

అనార్కాళి

ఈమందు నీకెవరు చెప్పినారు?

అజీజ్

సారాదుకాణంవాడు.

అనార్కాళి

మరల నక్కడకు వెళ్ళుచుంటివా? నేను వెళ్లవద్దని చెప్పితిని గదా!

అజీజ్

ఊరికే వెళుతున్నాను. తాగడం లేదు. కాని తాగితేనేం? ఎంతో వుత్సాహంగా వుంటుందే.

అనార్కాళి

లోపల నరములును మాంసమును చెడిపోయి మృత్యువు శీఘ్రముగా తటస్థించును.

అజీజ్

ఇంతేగదా?

అనార్కాళి

ఏమట్లంటివి?

అజీజ్

చచ్చిపోతే బతికించడానికి నాదగ్గిర మందుందిగా.

అనార్కాళి

అదేమిటి?

అజీజ్

జెముడు కాకి వుందా, అది మేతకెళ్ళినప్పుడు దాని గూడెత్తుకొచ్చి గంగలో పారేస్తే అందులో సంజీవిపుల్లని ఒకటుంటుంది. అది ప్రవాహాని కెదురీదుతుంటుంది. అది తీసుకువచ్చి చచ్చిపోయినవాళ్లకి ముట్టిస్తే అందరూ లేచి కూర్చుంటారు!

అనార్కాళి

నీకు చదువు చెప్పెదను. నేర్చుకొందువా?

అజీజ్

నాకు చదువుకోవాల్నేవుంది.

రంగము. ౮

రు సీ

అనార్కాలీ! నీవు చాల యందెకత్తెవు.

అ నా ర్కా ళి

రుసీ! నీవు చాల తీయని దానవు.

రు సీ

నీ యంత ప్రశస్తమైనదానను కాదుగా!

అ నా ర్కా ళి

అనార్కాలి యనఁగా అనార్కాలీది. రుసీకిని దు సినది. ఇది పూవు. అది కాయ.

రుసీ

పూవ్వను కాయ కాచి పండు గాక యెప్పుడును పూవుగానే యుండునా?

అనార్కాళి

పూవు పూవు గానే మాడి పోవచ్చును.

అక్బర్

మాడి పోయినా పువ్వు పువ్వే. దాని వాసన నాలుగు దిక్కులూ గుబాలాడి పోతై.

రంగము ౯

అనార్కాళి

మిత్రమా! మరల వచ్చితివి.

రుసీ

ఉస్తాదు మరల పంపించినారు.

అనార్కాళి

అయ్యో నాకేమియు నోపికగా లేదు.

రుసీ

పాఠశాల చూచుటకు వచ్చునది యువరాజు సలీము గారట.

అ నా ర్కా ళి

(హాసము)

రు సీ

ఏ మందువు?

అ నా ర్కా ళి

నీ యిష్టము.

రు సీ

తప్పక రమ్మని.

అ నా ర్కా ళి

అంత వరకు వచ్చినను నృత్యము చేయలేనేమో!

రు సీ

నీవు వచ్చిన చాలునన్నారు ఉస్తాదుగారు.

అనార్కాళి

సామ్రాజ్ఞి బలవత్తరముగా నున్నది.

(కొంచె మోహము)

రుసీ

స్నానమైనదా?

అ నా ర్కా ళి

ఆ.

రుసీ

దుస్తులను వైచుకొని కన్నులకు కాటుక దిద్దుము. ఇదుగో నృత్యశాల.

అనార్కాళి

ఓపిక లేని నేను నృత్యము చేయుచున్నప్పుడు కాలుజారి పడెదనేమో!

రుసీ

భయము లేదు.

అనార్కాళి

నా హృదయము కొట్టుకొనుచున్నది.

రనీ

భయము లేదు.

అనార్కాళి

నా కంఠము నణకి పోవునేమొ!

రనీ

మాటలాడకుండ గూర్చుండుము. ఇంతలో కబురు వచ్చును.

ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! క్షమించుము.

సలీము

చెలికాడా! ఫర్మానా చూపించుము.

(ఫర్మానాకళ్లకద్దుకుని) ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! బిడ్డకు జ్వరముగా నున్నది. తమ యాజ్ఞాబలమే యామెను రక్షించినది. తప్పులు క్షమించవలయును.

మిత్రుడు

ఫరవాలేదు. కానిండు.

ఉస్తాదు

బిడ్డా, అనార్కాళీ!

అనర్కాళి

నీ పదమ్ముల యంద నిలచి యున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!
ఈ మహాఝురి యందు నీదు లాడగనైన
కాలు సేతులు రావు కరుణించవే నాథ!
హేనాథ! నీపాద మీ దాసి కన్నీట
కలుషితం బైనచో క్షమియింపవే నాథ!
ఈ తుమ్మి పువు కన్నె యెంత బేలయొ కాని
భృంగరాజును జూచి బెంగ కొన్నది చూడు.
హేనాథ! హేనాథ! హేదయావనరాశి
కలుషాత్మ యగు దీని గాచ్చివేయుమునాథ!

(మూర్ఛ)

ఉస్తాదు

రనీ! రనీ!

మిత్రుడు

అయ్యో!

ఉస్తాదు

ప్రభువుగూడ మూర్ఛ పోవుచున్నాడు. దయావనరాశి యీమహారాజు.

రంగము ౬

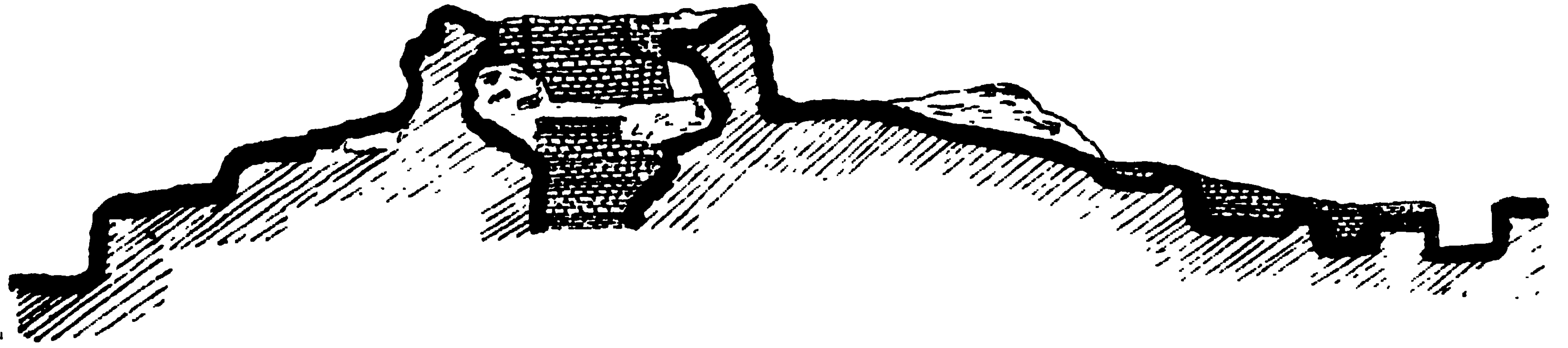
సలీము

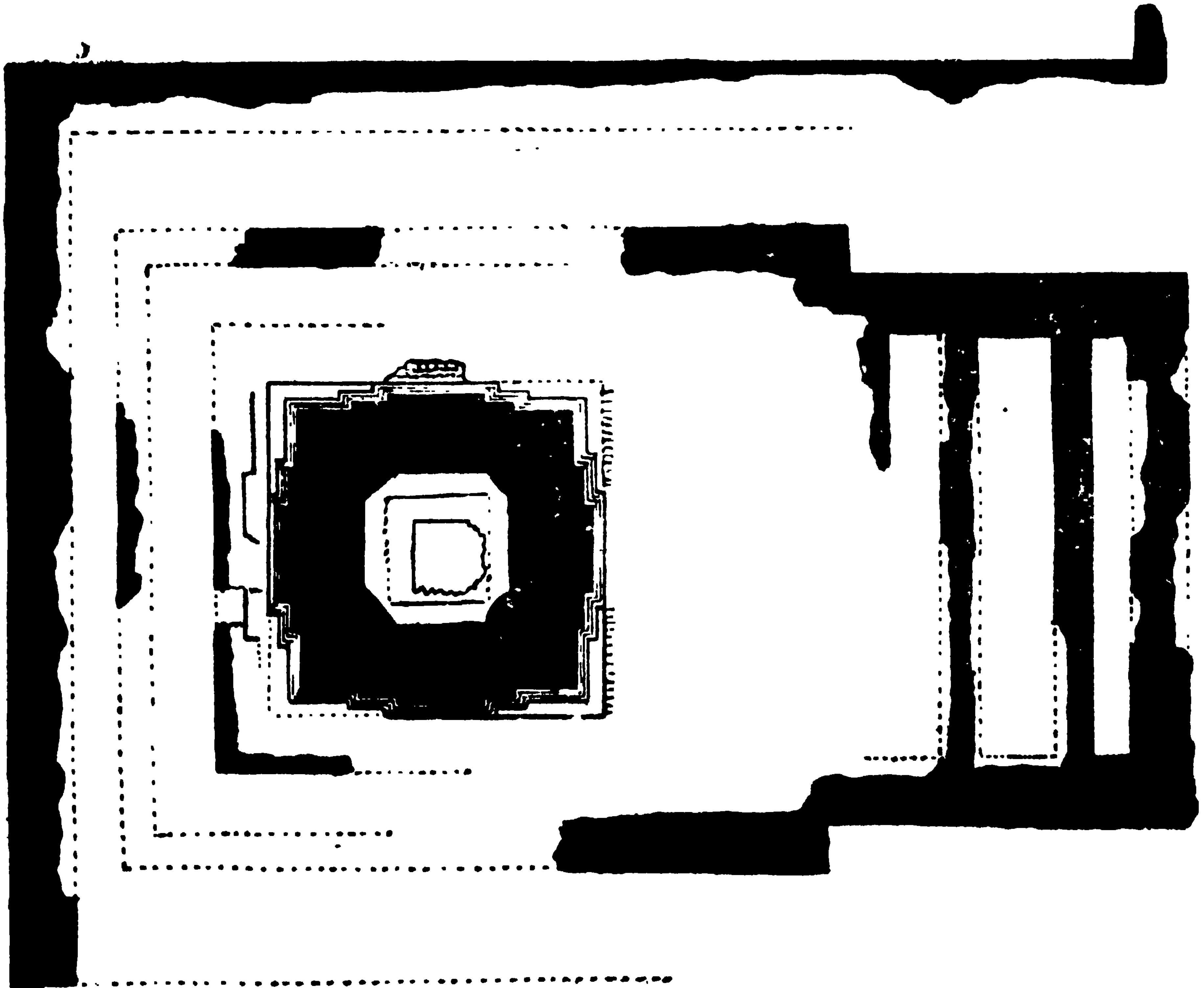
నీ పదమ్ముల యంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!

ప్రాణప్రియా! నాహృదయమును నీయందే నిలచియున్నది. మాతండ్రిచే కఠినముగా విధింపబడిన నాప్రవర్తనము నిన్ను నేనుదర్శించుటకుగూడ వీలులేకుండ జేయుచున్నది. అప్పటికిని నృత్యమును చూడవలెనను మిష చేత నిన్ను దర్శించుటకు వచ్చితిని. అపుడు నాదురదృష్టముచేత నీవు జ్వరార్తవైయుంటివి. అప్పటి నీజీర్ణశృంగారము నాకనుల కంట గట్టినట్లున్నది. మనోహారిణీ!

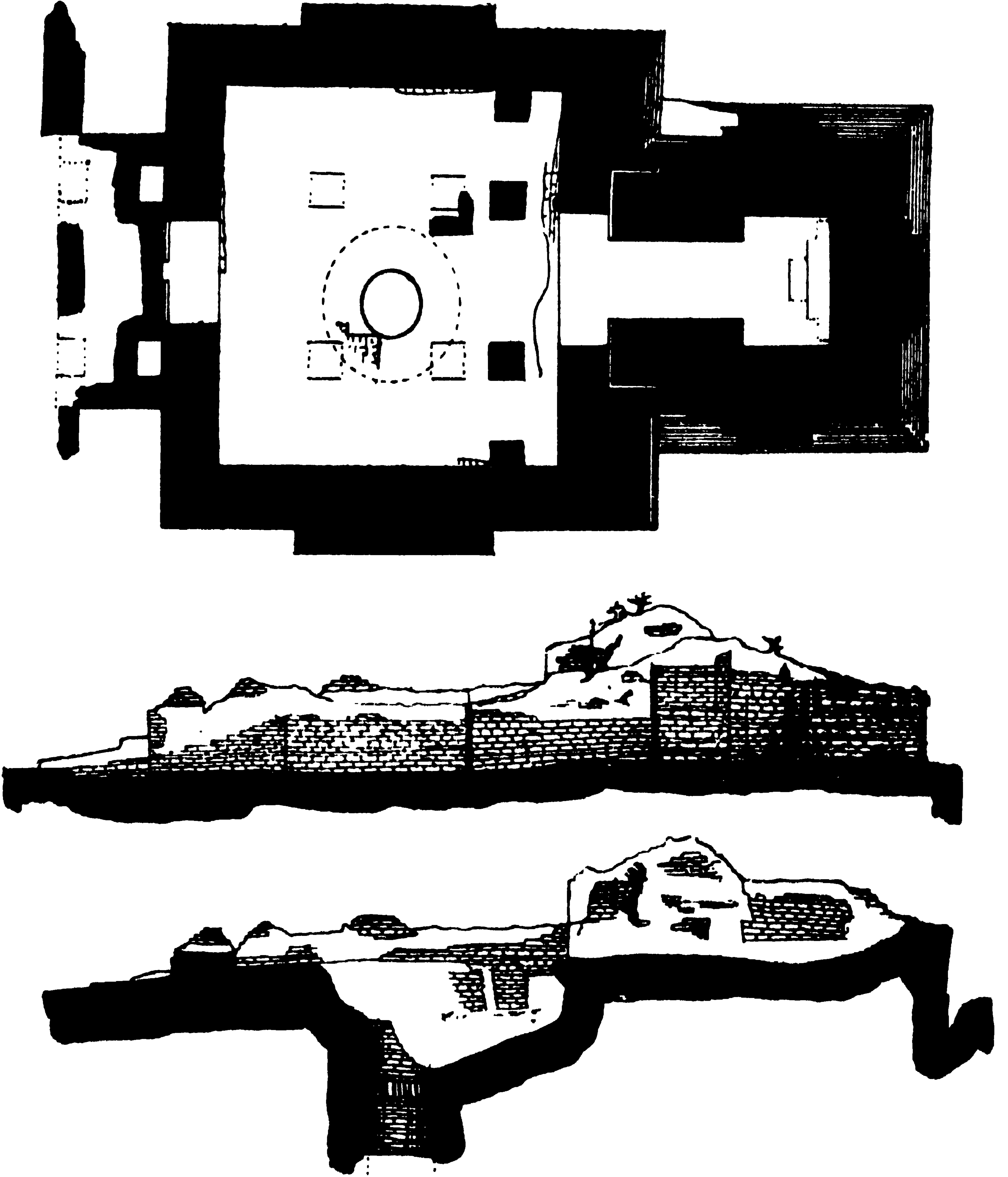
దేవీ! ఇదిగో! ఈప్రకృతి వికసించినది. నీహృదయము నాయెడల వికసించలేదేమి? నీవు నాయెడల నెట్టిభావములు గలదానవో తెలిసికొనకుండ నిన్ను దేవీయని సంబోధించుచుంటిని క్షమింపుము.

శ్వ స స్తి

జేతవన స్తూపము - 1.

జేతవనస్తూపము. 2.

నీ కీ బానిసవృత్తి లభింపజేసిన దైవ మెంత యనుల్లంఘనీయముగ నున్నది. నీవు బానిసవు గాకపోయిన దో నీవిషయము నాతండ్రితో జెప్ప మనయిద్దరము నాయన యనుమతిమీదనే వివాహము చేసికొనెడివారము. ఇప్పుడు వారి యనుమతి లేదుగాన మన సమాగమము దూర మగుచున్నది.

నిన్ను చిన్నతనములో తెచ్చి బానిసగా నమ్మినవాడెవ్వడు? నిన్నే యింట నుద్భవించ తివో తెలియదే! ఏ సత్కులమున బుట్టిన నే సౌందర్యగృహస్థు నింటనైన నీవు పుట్టినచో నా సామ్రాజ్యము నీకొరకే మహాలంకారము చేసి వాపోవుచున్నాను.

ఆహా! ఈ బానిసవృత్తి యెంత చెడ్డది! చక్రవర్తులుగూడ భోగలాలసులై యిట్టి పనిచేయుట యెంత దేశారిష్టదాయకము! ఈవృత్తికి రాజులు సానుకూలించుచున్నారు. చక్రవర్తులు ప్రోత్సహించుచున్నారు.

కానిమ్ము! బానిస మనుష్య కాకపోయిన దా? భగవంతుని యొక్క చిహ్నాలాని మామెలో లేకపోయినదా? ప్రేమయను నమృతపదార్థ మామెలో దొరకదా?

ప్రియా! నీకు దత్తమైన నాహృదయము మరల నేను లాగుకొనలేకున్నాను.

అనార్కలి బానిసకూతురు. నేను చక్రవర్తికుమారుడను. మాయిరువురి వివాహము రాష్ట్రమునకుగాని రాజునకుగాని యనుమతి యెట్లు? ఇట్టి సంబంధము గలిపించుకొని నా తండ్రికిని రాష్ట్రప్రజలకును నిష్టములేని పని యేల చేయవలయును? మానుకొందునా?

పుష్పకన్యకలు

ప్రాతర్వికసిత పంకజనిర్గత
బాధుర రమణీయామోదంబులు
నీలో దాగెనులే

వసంతుడు

ప్రాలేయాంచిత పాథోబిందులు
మీలో దాగెనులే.

పుష్పకన్యకలు

బాలమ్ముగాలీ లీలకరా-మ
లాలీ మనోహర నీలకచా-న
మ్మోదవసి పులకీకృతదేహా
(నృత్యము)

పుష్పకన్యకలు

కైవండలుగొని కమలపరాగము
లాడట విసరెడు సరసులలో
పోదము మలయసమీరము సారము
పొల్చుకొన్న దారులలో.

వసంతుడు

సిగ్గేటికి వాసంతిక రావే
చేబూనవె నా ప్రాణసఖి
ముగ్గులు పెట్టితిపరాగ సంతతి
పూలువిరియు నీవనిలో.

అందరు

చిలుప వానలకు చిగురులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలలో.
కలసిపోవుదము పాటలు పాడుచు
మలగిపోవుదము వీనిలో.

సలీము

ఆహా! ఏమా సౌందర్యము! తలంచు కొనిన కొలది నాయీ యూహాలువమ్మై పోవునట్లు

తోచుచున్నది. ఏమనను నేమిచేయుదును. నామనస్సెంత చేలయగునేమి! ప్రియా! అనార్కలీ, మనోహారిణీ!

కోకిల

వికసించిన వసంత సుకుమారకుసుమముల్
ప్రకృతియందున నూత్నపరిణామమునుపొందె
నామనోహర గీతికా మరందము గ్రోలి
నేనందు పులకితాంగి యయ్యె విశ్వాంగ
కామినీ కంఠసంగతమైన బాహువు
రామణీయక మెల్లరాగించుకొన్నది
ప్రకృతిలో తననూత్న ప్రతిఫలించుట చూచి
భగవంతుడును గూడ పులకితుండైనాడు!
సకలస్వరమ్ముల లాలనానాదము మాని
పంచమ స్వరములో నైక్యమును బొందె.

సలీము

ప్రియురాలా! నీవే నేను; నేనే నీవు. మన యిద్దరకును భేదము లేదు. నీ లతాకుసుమబాహువులు నాకంఠము చుట్టను పెనవేయుము మనోహారిణీ! ఈ కృత్రిమమైన భూధామము నందే వసంతుఁ డెట్లు విజృంభించినాఁడు. ఇంక ప్రకృతి రమణీయములగు మహారణ్యము లెట్లున్నవో. వసంతుఁడా! నీవు నన్ను లొంగించుకొన్నావు. నీకు జోహారు! జోహారు!!

మాయిరువుర యాత్మలు నొకటియై పోయినవి కాని బాహిరమైన యీభేదము దృశ్యమగుచునే యున్నది. ఏమిచేయుదును?

కవి

శ్రీమతంబగు నీవసంతము వికా
సించెఁ నవోద్యానపుఁ
సీమాంతరంబుల మావిపూవులివినా
సించెఁ, పువుల్ వాసనా
ప్రామాణ్యంబుగ చల్లినట్టుటను నా
రామేందిరా ప్రోల్లస
త్సమయాంతరమున నీ తమాల కుటజ
శ్రేణుల్ ప్రకాశించెఁ.

ఈ మధునాసనా లహరి
యీ మధుమాస వికారసం
కోమల మల్లికా మనస్వి
కుట్మల నిద్రిత వాసనాంగల్
మూంగునసుల్ సహోదరులు కు
మారు ... మీరు ... పాడి ...
కేమి విరోధి నక్షత్ర
నే సమకూర్చినదేమి చిత్రమో!

ఎంత విరోధ భావము వ
హించిన నేమి మనంతరంబునన్
వింతలు పుట్టెనో ప్రకృతి
భేదములేక సమాన భావపుఁ
శాంతి ఘటిల్లె నా హృదయ
సారసము ద్ధత భావవీచికా
క్రాంతము సర్వవస్తు బహి
రంతరసన్యస్తైకమాయెనుఁ

సలీము

నేను గూడ బానిస జన్మమైన నెత్తితిని కాదు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై నోలపుట్టవలె! నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై పుట్టి యీ స్వాతంత్ర్యములేక బ్రతుకుట కంటె బానిసనై పుట్టిన బాగుండెడిది. ఇప్పుడు నాకు బానిస యన నేమి, చక్రవర్తి యన నేమి

తెలిసినది. ఇరువురును బానిసలే. బానిస నని చక్రవర్తికి తెలియదు. బానిసనని బానిసకు తెలియును.

ఇంతగా సంస్కారము కలిగినను నా మనస్సునకు శంకారహితత్వము గలుగలేదు. ఉన్న యీ చక్రవర్తిత్వము తప్పుట యెట్లు? మనస్సు సమాధానపఱచుకొన్న యీ సమానత్వ మాచరణకు దెచ్చుకొనుట యెట్లు?

కవి

భ్రూపుటంబున దృష్టి నిల్పుకొని యోగి
ప్రకృతి బహిరంతరంబుల పరిధివిల్లు
నాత్మతత్వంబు చూచి మహాప్రపంచ
మందగా రాని యానంద మనుభవించె.

ప్రకృతి భేదమ్ము పై కట్టబడిన నాట
తెర మహాస్థగినిని తన్ను గాను చూచి
నవ్వుకొని మునిగిపోయె నానంద వార్ధి
సర్వవస్తు సమత్వంబు సంభవిల్లె.

మధుర మధుమాస మరుదెంచి మధుకరీవి
లాసరాగంబు లాశావికాసమయ్యె
సృష్టి యెచ్చట బఱపిన నింతయనుచు
చెప్పగా రాని యానంద సిద్ధి కలిగె.

సలీము

మధుమాస వశమున పులకితమైన యీ ప్రపంచ మింత యానందదాయకముగా నుండి నాలో నున్న యీ శంకామాలిన్యమును క్షాళితము జేసినది. ఇంతవఱకు సందేహవార్ధిలో నేనేల మహావాయుఘాత నౌకవలె నల్లలాడుచుంటిని? దేవి! అనార్కలీ! నీవే నా మనస్సునకు కథనేత్రి వైతివి. భావిభారత చక్రవర్తిని నేనే. కాదా, నీకొఱకు నేను బానిస నయ్యెదను. నీవు లేని నాకీ రాజ్యమెందులకు? భోగము లెందులకు? దేవి! సర్వము నర్పించితిని. నాజన్మలో ప్రప్రథమమున నాదృష్టి నీ రూపునే తగిలినది. నీవు మహారాజపుత్రివి కానిమ్ము, బానిసవు కానిమ్ము! నాజీవితాంతమ్మును నీవే యధినాయకురాలవు. దేవీ! కటాక్షింపుము. ప్రసన్నా! అనుగ్రహింపుము!

కోరిక

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు [యువకవిమండలి]

దేవుండు

ఏమి కావలె నరుడ కోరుము
　　నీ మహాతపములకు మెచ్చితి
భూమిలోపల నైంద్రభుక్తి
భోగమడిగెదరా ?

భక్తుఁడు

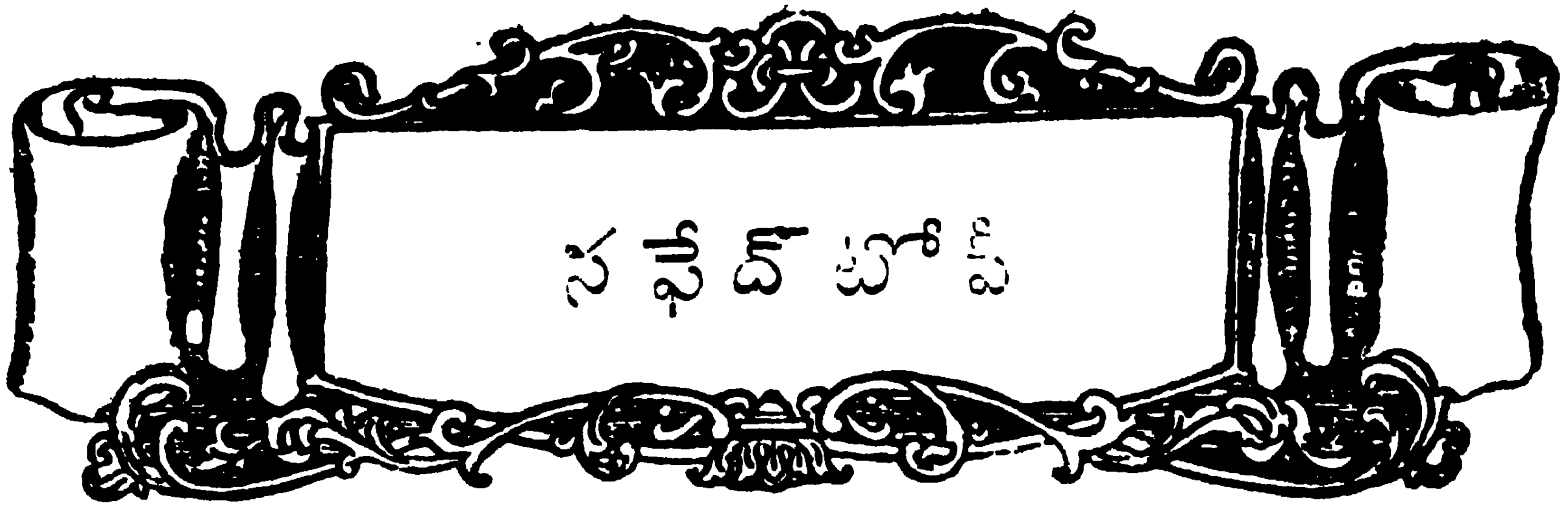
విసిగిపోయితి నైహికంబుల
ముసుఁగు వెట్టితి జ్ఞానదీపము
రక్తి లేదిఁక భోగములలో
ముక్తినిమ్ము గురూ!

యోగి

లోకమంతా మిథ్య కాదా!
శోకమొకటే ప్రాకిరాదా!
నాకొసఁగు సాయుజ్యపదవిని
నాయనుఁగు తండ్రీ!

కవి

తనివి తీరదు! యెంత పాడిన
తనివి తీర దికెంత ఆడిన
ప్రకృతిలోపల నిన్ను చూస్తూ
పాడుకొందు గురూ!

శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మీదేవి
[హిందీభాషనుంచి అనువదించినది]

౧

సాయంకాలము వకీలు బజారునుంచి ఇంటికి రాగానే ఆయన భార్య మోహిని ఉత్సాహంతో చూచి "ఈవాళకూడా మరిచిపోలేదుకదా?" అన్నది.

వకీలు మందహాసము చేసినాడు. మోహిని వికాసముతో ఆయనచేతిలోనుంచి "లెవెండరు" సీసా అందుకొన్నది.

సరిగా ఆవేళకే ఆయనపరిచారికకొడుకు కేశవుడు అక్కడికి పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. సంతానము లేని ఆదంపతులహృదయాలు ఏను ప్రేమతో నిండిఉన్నవి. కేశవుడు వారిప్రేమకు పాత్రుడు కావడానికి గుణముతో పని లేకపోయింది. బాలకులకు సహజమైన సారళ్యముతో కూడిన వానిచిరునవ్వు మోహిని చీరెకొంగునుంచి అనురాగమునూ ఆనందమునూ ఆకర్షించగలిగింది.

కేశవుడు వకీలు చెయ్యిపట్టుకొని "బాబుజీ, 'టోపీ తెచ్చారా?" అన్నాడు.

"తేలేదు కేశవా. ఈవేళకూడా మరిచిపోయాను" అన్నాడు వకీలు.

నిరాశవల్ల కేశవుని కళ్లనిండా నీళ్లు తిరిగినవి. మోహిని చూడలేకపోయింది. ఆమె కోపము తెచ్చుకొని "అయితే దీనికి శిక్ష యేమిటి?" అన్నది.

"సర్కారువారి చిత్తం!" అన్నాడు భర్త.

భర్తకొత్తటోపీ — క్రొత్తకంపెనీవారు తయారు చేసిన — దానికమూటనుంచి తీసి మోహిని కేశవునికి ఇస్తూ "తీసుకో కేశవా, ఇది తీసుకు పో" అన్నది.

కేశవుడు టోపీ తీసుకొని సంతోషముతో తల్లిదగ్గిరకు పరుగెత్తుకొనిపోయినాడు. మోహిని చూస్తూ ఉన్నది. భార్యవిశాలచనశీలతను ఆ రాత్రి ఆయన భక్తి విస్మయముగా స్వీకరించి నవ్వినాడు.

౨

"ఊఁ, నేను తప్పకుండా ఉత్సవానికి వెళ్తాను" అన్నాడు కేశవుడు.

"ఎవ రన్నారు? అంతా వృథాదే! ఈవాళ ఏమీఉత్సవంలేదు కేశవా!" అన్నది తల్లి.

కేశవుడు తల్లిచెయ్యి పట్టుకొని వసారాలోకి తీసుకుపోయి "చూడు, ఎంతమంది గుంపుగా వెళ్తున్నారో! ఇంకా ఉత్సవం లేదంటున్నావు!" అన్నాడు.

"కాని నిన్ను వెళ్ళనివ్వను" అని తల్లి బెదిరించింది.

కేశవుడు కళ్ళు నీళ్లుపెట్టుకుని "ఇవాళకు మాత్రం వెళ్ళనీ. ఇంక మళ్ళీ యెన్నటికీ వెళ్ళనమ్మా!" అన్నాడు.

తల్లి కేశవునితల నిమురుతూ "కేశా, చిన్నవాడవు. ఒంటరిగా జనసంఘంలోకి ఎలా వెళతావు? బళ్ళకింద పడిపోతావేమో నాయనా!" అన్నది ప్రేమతో.

ఏమీ తోచక పిల్లవాడు గుంపుకేసి చూస్తూ "ఎంతెంతమంది చిన్నపిల్లవాళ్ళు వెళుతున్నారో. నేనొక్కణ్ణే చిన్నవాడినా? కాస్త దూరం నడుస్తాను. నిజంగా, అమ్మా!" అన్నాడు.

ఎన్నివిధాల చెప్పినా కేశవుడు వినకపోవడము చేత చివరకు తల్లి "సరే, వెళ్ళు. అయితే సూర్యాస్తమానం కాకముందే ఇంటికి రాకపోతే ఏమిటో చూస్తాగా!" అన్నది.

కోరిక నెరవేరినట్లు బాలుని ముఖము శోభాయమానమయింది. వాడు ఉత్సాహంగా "తప్పకుండా వస్తా అమ్మా" అని పరుగెత్తబోయినాడు. తల్లి వానిచెయ్యిపట్టుకుని "ఈమురికిగుడ్డలతో వెళతావా? పద, మంచిచొక్కా తొడుక్కుందువుగాని" అన్నది.

కేశవుడు పెట్టెలోనుంచి కొత్తచొక్కా తీసుకుని తొడుక్కున్నాడు. "టోపీకూడా పెట్టుకో" అన్నది తల్లి.

కేశవుడు వెంటనే "అమ్మా! ఆరోజు బాబుగారిచ్చారే, ఆటోపా?" అన్నాడు. టోపీ శిరస్సుమీద ఉంచి "జాగ్రత్త, పారేసేవు!" అన్నది తల్లి.

క్రిస్టీటోపీ పెట్టుకుని కేశవుడు ఉత్సవము చూడడానికి బయలుదేరినాడు. సంతోషముతో తల్లి పిల్లవానికేసి చూచింది.

విదేశవస్త్రదహనం జరుగుతుందని కేశవుడికి త్రోవలో తెలిసింది. ఒకాయన విదేశవస్త్రాలు పోగు వేస్తున్నాడు. ఆయన కేశవునిదగ్గిరికి వచ్చి "తే, నీటోపీకూడా" అన్నాడు.

"ఎందుకూ?"

"కొంచెం సేపటిలో ఈవిదేశవస్త్రాలపోగు తగలబడిపోతుంది"

"అయితే, ఈటోపీకూడా తగలేస్తారా యేమిటి?"

"భారతవర్షపు ఉన్నతికోసం యజ్ఞం జరుగుతుంది. దాంట్లో విదేశవ్యాపారం ఆహుతి అవుతుంది."

బాలుడేమీ గ్రహించలేక "ఊహూఁ, నా టోపీ ఇవ్వను. టోపీ పోగొట్టుకోవద్దని మా అమ్మ చెప్పినది" అన్నాడు.

"చూడు. అందరూ తమబట్టలు ఇచ్చేశారు. నువ్వుకూడా తే" అని ఆయన బోధించాడు.

"నే నెలా ఇస్తాను? మాఅమ్మకు ఏం చెప్పను. అమ్మ నడిగివచ్చి యిస్తాను" అన్నాడు కేశవుడు.

ఆయన నవ్వి "సరే" అని వెళ్లిపోయినాడు.

తన ముద్దులటోపీని భద్రముగా చంకలో పెట్టుకొని కేశవుడు ఉత్సవము జరిగేచోటికి వెళ్లినాడు. అక్కడి విదేశవస్త్రాల రాశి ఆకాశము అంటుతున్నది. రకరకాల పట్టుబట్టలూ,

ఉన్నిబట్టలు రంగులబట్టలూ, చాలాచాలా ఖరీదు కలవి పడవేసి వున్నవి. ఇంకా జనులు టోపీలూ, బట్టలూ పడవేస్తున్నారు. అంతే కంతకు గుట్ట పెద్ద దవుతున్నది. అదృశ్యము చూచి కేశవుడు దగ్గిరవున్నమనిషితో "ఈ బట్ట లెందుకు తగలేస్తున్నారు?" అని అడిగాడు.

"విదేశవ్యాపారం మన దేశాన్ని నాశం చేసింది. ఇప్పుడది నాశనం అవుతున్నది" అని చెప్పినాడు.

"నాటోపీకూడా విదేశంలో చేసిందేనా?"

"అవును"

"నేను దీన్ని తగలబెడితే ఏమైనా లాభముంటుందా?"

"తప్పకుండా"

బట్టలూ టోపీలదిబ్బమూ నిలిచింది. మహాత్మాజీ వస్త్రాలకుప్పకు అగ్నిసంస్కారము చేయడానికి ముందరికి వచ్చారు. కేశవుడు వెనకనుంచి వచ్చి ఆయన చెయ్యి పట్టుకుని ఆపినారు.

మహాత్మాజీ వెనకకు తిరిగిచూచాడు. చక్క-నిపిల్లవాడు చేతులో ఫెల్టుటోపీ పట్టుకుని "అప్పుడే కుప్పకు నిప్పంటించకండి. కాస్తసేపాగండి. నా బట్టలుకూడా పడేస్తాను" అన్నాడు.

అప్పుడు కేశవుడు ప్రపంచమే మరిచిపోయినాడు; తన కిష్టమైన టోపీ, తల్లిమాటలూ మరిచిపోయినాడు. తత్క్షణము తన ముద్దుల టోపీని కుప్పమీదకి విసరివేసినాడు. చొక్కా-పడవేయడానికి విప్పుతున్నాడు.

మహాత్ముడు వాత్సల్యముతో స్పృశించి వానిని కౌగిలించుకుని "రా, నాన్నా! నీ వస్త్రాలు లేకపోతే యజ్ఞము పూర్తికాలేదు. భారత పుత్రులూ పరిసహృదయులూ అయిన చిన్న పిల్లవాని త్యాగము వల్లనే ఈనాటి సఫల మవుతుంది" అని చెప్పినాడు.

కేశవుడు చొక్కా విప్పి విసరివేశాడు. మహాత్ముడు ఆనందముతో తన హస్తాలతో బాలుని శిరస్సున ఉంచాడు.

బాలుడు పులకితుడై "మహాత్మాగాంధీకీ జై" అని కేకవేసినాడు. విదేశవస్త్రాలు విదేశవ్యాపారాన్ని భస్మీభూతము చేశాయి.

అగ్నిజ్వాలలు సత్యాగ్రహముతో పాటు ఈ స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించినవి. స్వర్గానికెగసిన స్వదేశవ్యాపారము ఆకాశమునుండి పుష్పవర్షము కురిపించెను.

3

పొద్దు కూకింది. నిశాసుందరి ప్రపంచముమీద మొదటిఅడుగుపెట్టింది. కేశవుడు ఎంతసేపటికీ ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి వ్యాకులతతో వానిరాకకు ఎదురుచూస్తున్నది. కాస్త చప్పుడయితే కేశవుడు వస్తున్నాడనే భ్రమతో వాకిలి వైపు చూస్తూఉన్నది. నిరాశ కలిగినప్పుడల్లా కళ్ళ నీళ్ళుపెట్టుకొని తనకుమారుని భద్రముగా ఇల్లుచేర్చమని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నది. పొద్దు పోయినప్పటికీ కేశవుడు ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి మోహిని దగ్గరకు వెళ్లి

ఏమి చెయ్యమంటారని అడిగింది. మోహిని బనారసుచీరమీద లెవెండరు చిలుకుతున్నది. ఆమె సీసా బిరడా బిగిస్తూ "[illegible] పొద్దు పోలేదు. [illegible], ఎందుకు వృథాగా [illegible]?" అన్నది.

[illegible] కున్నాడు. స్వదేశీవస్త్రాలు ధరించిన కేశవుడు తల్లి దగ్గరికి పరిగెత్తుకొని వచ్చి "అమ్మా, ఇక్కడ ఉన్నావా! [illegible]" అన్నాడు.

కేశవుని [illegible] తల్లి కోపముతో "[illegible] వచ్చావు నాయనా! ఇంత పొద్దుపోయేదాకా [illegible] ఇంటికి వచ్చావేమి? ఇంతసేపు ఎక్కడ ఉన్నావు? [illegible] ఎక్కడ లేదు? [illegible] టోపీ ఎక్కడ పారేశావు?" అని కూక వేసింది.

బాలుడు సానుభూతికోసము మోహినికేసి జాలిగా చూచి తల్లితో "అమ్మా, ఉండు, కాస్త ఊపిరి పోసుకోనియ్యి. అంతా చెప్తాను. నేను చెప్పేదివింటే నన్ను కొట్టవు" అన్నాడు.

తల్లి కోపముతో "టోపీ ఏమయింది" అని అడిగింది,

"అమ్మా, నాదగ్గరనుంచి టోపీ ఎవరూ లాక్కోలేదు. స్వయంగా నిప్పులో వేశాను"

"టోపీ తగలేశావా? ఎందుకూ?"

ఎందుకా? అది విదేశీది. అది పెట్టుకుంటే పాపమని విన్నానమ్మా! ఎందుకో తెలియదు కాని టోపీ నెత్తిమీదవుంటే కొంచెంతపాపం వున్నట్టు తోచింది. ఈ తెల్లటోపీ మహాత్ములు తమచేత్తో నాశిరస్సున వుంచారు. నేను రాజకుమారుణ్ణి అయినట్టూ నాశిరస్సుమీద కిరీటంపెట్టినట్టూ అనిపించింది. విదేశీ బట్టలు విప్పి నిప్పులోవేసి స్వదేశీబట్టలు ధరించివచ్చాను. అమ్మా, ఈ సఫేద్‌టోపీ నాకు ఎంతో బాగాలేదా చెప్పు నిజంగా!"

తల్లి ఆశ్చర్యముతో స్తంభించి ఏమీ బదులు చెప్పలేదు. మోహిని ముగ్ధురాలై ముందుకు వచ్చి "నేను చెప్పనా కేశవా! ఎంత శోభ వచ్చిందో? భారతవర్షానికి తెల్లటి హిమాలయకిరీటము ఎంత శోభ తెచ్చిందో ఈ తెల్ల టోపీ నీకు అంత శోభ వచ్చింది" అని చెప్పింది.

బాలుడు ఆనందముతో తల్లివైపు తిరిగి "అమ్మా, ఈనాటినుంచీ విదేశీవస్తువు నేదీ ముట్టుకోనని ప్రతిజ్ఞ చేశాను; కాని అమ్మా, ఏవి విదేశీవో నేను గుర్తించలేను. పెట్టెలోనుంచి విదేశీవస్తువులన్నీ తీసి తగలవెయ్యి" అన్నాడు.

తల్లికేమీ తెలియలేదు. అయితే గ్రహణశక్తిగల ఆమె అక్కడ లేకపోలేదు. కేశవుని మాటలన్నీ ఆమె చాలా శ్రద్ధతో విన్నది. అప్పుడామె చేతిలో లెవెండరుసీసా హఠాత్తుగా కిందపడిపోయింది. నిస్పృహ చెందిన కాముకుని హృదయమువలె ఆ సీసా బద్దలయి పోయింది.

కేశవుడది చూచి మోహినితో "అయ్యయ్యో, చిన్నమ్మగారూ, ఎంత చక్కటి సీసా పగిలి పోయింది" అన్నాడు.

"మంచిపని జరిగింది కేశవా! దీనిగతి యింతే కావలి!"

"ఏమిటి! ఇదికూడా విదేశీదేనా!"

"అవును"

"అయితే సరిగ్గానే జరిగింది!"

తల్లి కేశవునిచెయ్యిపట్టుకుని "పద, నాయనా, అన్నం తిందువుగాని, ముఖమంతా వాడిపోయింది" అన్నది.

కేశవుడు చెయ్యి వదిలించుకొని "అమ్మా, ఉండు. ఈవిదేశీసీసా పగిలిపోయికూడా భారతీయులమీద కసితీర్చుకోవానికి కాళ్ళల్లో గుచ్చుకుంటుంది. పెంకులేరి మహాసముద్రంలో విసిరివేస్తాను" అన్నాడు.

పగిలిపోయిన సీసాపెంకులు ఏరివేసి కేశవుడు తల్లివెంట వెళ్ళాడు.

మోహిని ఇంట్లో మూలమూలలూ వెతికి విదేశీవస్తువులు పోగుచేస్తున్నది. వకీలు అకస్మాత్తుగా ఇంట్లోకి వచ్చినాడు! వచ్చి అదంతాచూచి ఉలిక్కిపడి "ఏమిటి చేస్తున్నావు" అని భార్య నడిగినాడు.

"ఏమిలేదు, విదేశీవస్తువు లన్నింటికీ స్వస్తి చెపుతున్నాను; ఇల్లువాడే టప్పటికి మనయింట్లో పరదేశపువస్తువు ఒక్కటీవుండకూడదు" అని భార్య చెప్పింది.

వకీలుతల గిర్రున తిరిగింది. నక్షత్రాలు ఒక్కొక్కటే కళ్ళముందరిగా వెళ్ళిపో తున్నట్టు అయింది. ఆయన మోహినితో "సిగ్గు కాపాడుకోటానికైనా బట్టఉండనీ" అన్నాడు.

"ఇప్పుడు మన దేశంలో సిగ్గుకూడానా? విదేశీ వస్త్రాలుకొని సిగ్గువదిలే దానికి ఇంకా రక్షణ యెందుకు? సీతాసావిత్ర్యాదుల మానము కాపాడిన దేశీయువల్కలాలను దయాస్వరూపిణి అయిన ప్రకృతి మన కివ్వదా? బట్టలుకోసం భారతఖండం చింతిస్తుందా? ద్రౌపదికి అనంత వస్త్రాలి యిచ్చిన భగవంతుడు మనకు వస్త్రాలు లేకుండా చేస్తాడా?"

ఈమాటలంటూ ఆవిడ వంటిమీదవున్న చీర తీసి కిందపెట్టి దుబ్బులో పడవెయ్యబోతూ ఉంటే భర్త అడ్డమువచ్చి "అమ్మా, అది విదేశీది కాదు, స్వదేశీ బనారసు చీర" అన్నాడు.

"కాని విదేశీదుర్గంధం వస్తున్నది దాంట్లో నుంచి"

"ఏం దుర్గంధం?"

"వాసన చూడండి"

ఆయన చీర వాసనచూచినాడు. లెవెండరు పరిమళము ఘుమఘుమలాడింది. ఆయనఏమీ మాట్లాడలేదు.

విదేశీబట్టలన్ని ఆంగణములో పోగుచేసి మోహిని కొరివి అంటించబోతున్నది. బయటి నుంచి బిచ్చగత్తె యీలా ప్రార్థించింది. "అమ్మా! రెండుమూడుబట్టలు ఇందులోనుంచి నాకు దయచెయ్యండి, తగులబెట్టకండి. మీ పేరు చెప్పుకుంటూ శీతాకాలంలో నేను, నాపిల్లలూ వెచ్చగా కప్పుకుంటాం అమ్మా!"

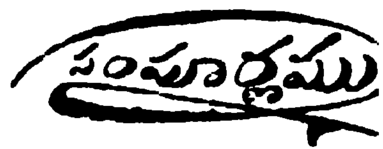
దాని మాటలు లెక్కచెయ్యక మోహిని "ఈవిదేశీవస్త్రాలలో ఒక్కొక్కపోగు వేల

కొద్దీ సూదులై నీశరీరాన్ని గుచ్చుకుంటవి" అని చెప్పింది.

భిక్షుకురాలు అంతటితో ఊరుకోక మళ్లీ "దీనురాలను, బికారిని! అమ్మా, కట్టుకోటానికి ఒక్క బట్టయినా లేదు. ఒక్కటైనా ఇవ్వాలమ్మా!" అని వేడుకున్నది.

"మనదేశంలో జనమంతా వస్త్రవిహీనంగానే ఉంది. అంతా దరిద్రులే సుఖంగా వున్నదెవరు? పో, వెళ్లిపో, మనదేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చేవరకూ శీతకాలం ఏలాగో గడుపు. పో" అని మోహిని చెప్పింది.

అగ్ని తగలగానే విదేశీవస్త్రాల పోగు భస్మమవుతున్నది. ఆనందముతో చేతులు తట్టుతూ గంతులు వేస్తున్న చిన్న వేశవులు అగ్నికాంతిలో మోహినికి కనుపించినాడు.

డా॥ గురుమూర్తులు

సాహిత్యసరస్వతి సీకిపి ఆంజనేయులు గారు

గమనవేగభరమ్మునఁ గ్రాఁగి, మిత్ర!
బహుళదుర్గమాధ్వాన సంభ్రమసమ
తాంతరంగుఁడ వగుచు, దినాంతసమయ [స్వ
ము నరుణకాంతు లాననమునఁ జెంగ
పరిధుఁ బసిఁడిపసుపులు చాఁపినట్లు
కదిసి తరగల మిసుఁగుఱుల్ చెదరినట్లు
వలితెరల జాళువావన్నె యలఁదినట్లు
ముదిరమోమునఁ గెంపులు వాదిగినట్లు
తోఁచి శ్రోఁతనిబాడపుఁ దోఁచునుండి
సౌమ్యసంపన్నమైన కెంజాయ దనరు
పశ్చిమాశాంతరాంబరపటలిఁ జొచ్చి,
నవ్యతేజంబు నందు లీనం బొనర్చి,
కడఁగి పెన్నాఁడు చెలికిఁ గన్పడని మాడ్కి
నాఁగి, మబ్బుల నందందు డాఁగిడాఁగి,
యెడనెడను నీవు పొడమి పర్విడుచు నుండఁ
గాంచి, పూర్వాద్రి ధవళమేఘముల నడుమఁ
జనుచు, నల్లన నెందొ డాఁకొనుచు, వగలఁ
గనుచుఁ, జలివెలుంగుల నెల్లకడలఁ జింద
గోరి, పదునాఱుకళలు నిండారఁ బొలిచి,
సుప్రసన్నముఖుండయి సుస్వభావ
గరిమ విలసిల్లి, నెంతయు మురువుహెచ్చఁ,
బరువెసంగఁ, దీవ్రోత్సాహపటిమ వెలయఁ,
బ్రీతి నిన్ను వెన్నంటుజాబిల్లి నెఱిఁగి—
మీరు డాఁగురుమూర్తుల మెలఁగ నిట్లు
నవ్వనవ్వుల నుండి మీకంతు వెలిసి
పలువెలుంగుల మఱియు దిక్కులఁ దలంచి—
ఈవినోదంపుఁ గలిమి హెచ్చించు వేడ్కఁ
దలుచు మీకడ్డవడు జలదములఁ జూచి—
పెరిమఁ గనుమూసి గంతలు వెట్టి సమస్త
నెల్లజగముల—'మిమ్ము'— గ్రీడింపఁ జేసి
యుల్లమున సంతసిల్లెదు తల్లి నెంచి—
చిన్నిబుడుతలు— కవులు హర్షింత్రుగాదె?

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

౨

వయ్యాల దేవుఁడు — మిత్రమా కంఠీరకా! ఇది నేను మాటవినగాని, విన్నది గాని, అనుభవించినదిగాని యేదియో ఒకకథను వర్ణింపుఁడు.

కంఠీరకుఁడు—అట్లే వినుఁడు. నేను విన్నదియు, కన్నదియుఁ గాక అనుభవించినదానినే చెప్పెదను. నేను బాల్యావస్థలో వినయవిధేయతలు లేక అల్లరిపిల్లకాయలతో చేరుకొని యిచ్చకు వచ్చిన మచ్చున విచ్చలవిడిగా పెచ్చుపెరిఁగి చాల అల్లరిచేయుచుండెడివాఁడను. నాప్రవర్తనవలన చాల కష్టములకు పాలయి దుఃఖపడి రొట్టెలయిననేమి తుట్టతుదకు నాతల్లిదండ్రులు నన్నింటినుండి గెంటివైచినారు. "పీడ వదలినది. ఇష్టము వీండ్లపోరే తప్పపోయినది బ్రదుకు జీవుఁడా! అని సంతోషించుచు నే ననేకములగు దేశములు, పట్టణములు, పల్లెలు, తిరుగుచు—తిరుగుచు తుద కొకానొక గ్రామమునకు చేరుకొన్నాను. ఆగ్రామములో నెక్కువ మిక్కుటముగా గోవులు, బఱ్ఱెలు, గొఱ్ఱెలు, మేకలు, గొఱ్ఱెలు, ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు మొదలయిన గ్రామ్యపశువు లుండెడివి. మఱియు, నానావిధములైన పుష్పఫలాదులతో నిండినతోఁట లెన్నియోని ఆయూరి చుట్టును ఉన్నవి. ఆయూరివారందఱును సమృద్ధిగాపాడి పంటలతోను, ధనధాన్యసంపదలతోను తులతూఁగుచుండెడివారు. ఆగ్రామమునకు బయటను గొప్పమఱ్ఱిచెట్టొకటి ఉన్నది. ఆచెట్టుక్రిందనో, మీఁదనో కాని కమలనామము గల యక్షుఁ డొకఁ డుండెడివాఁడు. ఆతనిప్రభావ మిట్టిదని చెప్ప నలవికాదు. ఆతనిని పూజించి నమస్కరించి నానాకార్యములు నెఱవేర్చుకొనుచుండె. చాలమంది సాహసులు భక్తిశ్రద్ధాతాత్పర్యములతో నానావస్త్రములు కట్టుకొని పుష్పఫలాదులను నైవేద్యాదులను వస్తువులు పట్టుకొని, ఆయూరివారును, చుట్టుపట్టులనున్న గ్రామములవారును వచ్చుచుండెడివారు. అట్లు వచ్చి వచ్చి ఆతనిని పూజించి నమస్కరించి వారువారు తెచ్చిన ఉపహారములు సమర్పించి వాంఛితములయిన వరములను పొంది యిండ్లకు పోవుచుండెడివారు. అది యంతయు చూచి నేనుకూడ ఆయక్షునికి నమస్కరించుటకై పోయినాను. నే నచటకు పోవునప్పటికి గ్రామస్థులు చాలమంది అచ్చట ఇచ్చకు వచ్చినట్లు ఆటలాడుకొనుచున్నారు. మఱికొంతసేపటికే అస్త్రశస్త్రములతో సజ్జితులయిన గొప్పదొంగలగుంపొకటి 'పట్టండి, కట్టండి, కొట్టండి, లాగికొండి, చంపండి' మొదలయిన కఠోరధ్వనులు చేయుచు అచ్చటికి వచ్చినది. ఆగుంపును చూడఁగానే ఆటలాడుకొనువారందఱికిని చాల భయము కలిగినది. అందఱును అటు ఇటు తమరక్షణకో పాయమును వెదక మొదలిడినారు. అపు డకస్మాత్తుగా నా కచటనే పడియున్న యొక కరుబూజాకాయ చూచినారు. సరే. దానిని చూడఁగానే జనులందఱికిని కంఠగతములయిన ప్రాణములు నిలిచినవి. నేను వారును అందఱు కండఱును ఆకరుబూజాకాయలోఁ దూఱినాము. ఎట్టులయిననేమి? మేమందఱమును అందులో ప్రవేశించి, ఆనందముగా క్రీడించుచుంటిమి. అవతల ఎపుడు దొంగలు మమ్మచట చూడక ఎచటికో పాఱిపోయినా మని తెలిసికొన్నారో అపుడే వారును నిరాశులయి వచ్చిన దారినే పోయినారు. దొంగలు పాఱిపోయినా రని ఆలోచించుకొని మేమును అందుండి బయటికి రావలయు

ననియే ఆలోచించుచున్నాము. ఇంతలో ఒక మేక యెక్కడనుండియో మేయుచు మేయుచు అక్కడకు వచ్చి మా మండలమును దాగుకొనియున్న ఆకర్బూజా కాయ మ్రింగివేచినది. అంతటితోనే క్షేమము కలుగ లేదు. అల్లా కాయను మ్రింగి మేక తనదారిని పోవు చుండగా దాని నొక కొండచిలువ మ్రింగివేసినది. ఆ కొండచిలువ నొక గృధ్రపక్షి మ్రింగినది. వెంటనే అది ఆసమీపములో నున్న పెద్దమఱ్ఱిచెట్టుకొమ్మమీద కెగిరి వాల్చున్నది. ఏసమయమున ఆపక్షి కొమ్మమీదనే వ్రాలి యున్నదో అపుడే ఒక రాజు సైన్యముతో నెక్కడికో పోవుచు ఆమఱ్ఱిచెట్టుక్రిందను బసచేసినాడు. అతనికి మనోహరమైన యేనుగొకటి యున్నది. దాని మావటి వాడు క్రింద వ్రేలాడుచున్న పక్షి తాలూకు ఒక తోక కొంగ ... అనుకొని దానికి నన యేనుగును కట్టినాడు. కొంచెముసే పటికి అంతగా, ఎంతలో ఆపక్షి కాళ్ళు కాలు మీదనే ఉత్తి నకో అంతలో ఏనుగు మీదనే క్రిందబడినది. దానికి కష్టము కలిగినందున ఘీంకారము ప్రారంభించినది. అం తలో మావటివాడు 'పక్షికాని యేనుగును మీద కెత్తుకొనిపోవుచున్నారు' అని కేకలువేయుచు, అట్టి ఆపక్షి వదుల కొట్టుటకు ప్రారంభించినాడు. ఆ సంగతి వెంటనే రాజుగారికి తెలియవచ్చినది. ఆయనయు తన యోధులను పిలిపించి 'యేనుగు కట్టులయినను విడిపించి తెచ్చుకొని రండు' అని ఆజ్ఞాపించినాడు. రాజాజ్ఞ అం దరియే తడవుగా భటులు పరుగెత్తినారు. వారు తమశస్త్ర ములతో ఆపక్షి రెక్క నఱికినారు. ఒక రెక్క తెగిపో వుటచేత నాపక్షి క్రిందను పడిపోయినది. వెంటనే రాజు దానికడుపు చీరున ఆజ్ఞాపించినాడు. కొందఱు నౌకరు లాయుధములతో దానికడుపు చీరినారు. అం దులోనుండి కొండచిలువ బయలుదేఱినది. దానినిచూచి కొందఱు భయపడినారు. రాజుగారు 'దానికడుపుకూడ చీరు'డని ఆజ్ఞాపించినారు. కొందఱు భటులు సాహ సించి దానికడుపును చీరినారు. అల్లు చీరగానే అందు మేక కనుపడినది. ఈయాశ్చర్యమును చూచి రాజుగారు 'మాతమే, దీనికడుపులో నేమున్నదో దీనినికూడ చీరు' డన్నారు. ఒకడు దానిని, పట్టి దాని కడుపు చీరి నాడు. అందులో కరుబూజా కనుపడినది. అప్పటి వారికి కలిగిన యాశ్చర్యమునకు హద్దు మితి లేకపోయి నది. రాజుగారు నిశ్చేష్టితులే అయిపోయినారు. కొంత సేపటికి తెలివితెచ్చుకొని 'ఇంకను ఏమి యాశ్చర్యము బయలుపడునో, దీని పగులగొట్టుడు' అన్నారు. ఆ కాయ పగులగొట్టినప్పటికి దానిలోనుండి నేనును, బ్రాహ్మణులును చేతులలో పట్టుకొన్న కఱ్ఱలతో కూడ ఆశీస్సు, గంతులువేయుచు బయటికి వచ్చినాము. ఇ ట్లొకదానిని మించి యింకొక ఆశ్చర్యమును కలిగించు దృశ్యమునకు రాజుగారికిని, తత్సేవకులకును కలిగిన యాశ్చర్యమును వర్ణింపగ నెవ్వరికిని శక్యము లేకపోయినది. బ్రాహ్మణు లంద ఱును గమనించి చేసిన ఉపకారమునకు తమ కృతజ్ఞతను సూచించు వందనమాశీస్సులు సమర్పించి యెవరి యిండ్లకు వారు వెళ్లిపోయినారు. రాజుగారు తమసేవకులను వెంటబె ట్టుకొని పట్టణమునకు వెళ్లిపోయినారు. నేను వారి యొద్దను సెలవుపుచ్చుకొని బయలుదేఱి తిన్నగా ఈ యుజ్జయినీపట్టణమునకు చేరుకొని మీతో కలసికొన్నా ను. ఇదియే నా కనుపించిన వైనము.

పీతాంబరుడు—అన్నా! ఇప్పుడు మీరు చెప్పిన సంగతులన్నియు నాకేమో ప్రత్యక్షరమును సత్యమే అని తోచుచున్నది.

కంఠీరవుడు—అన్నా! మీరు సత్యమని తోచిన పక్షమున, ఒక కర్బూజాలో ఒక గ్రామములోనివా రందఱును ఎట్లిముడుగ గలిగినారో సెల వీయవలయును.

పీతాంబరుడు—అన్నా! మీరు విష్ణుపురాణములోని కథ వినియుండలేదా యేమి? ఇదివఱకు వినియుండని పక్షమున నే నిపుడు చెప్పెదను వినుడు. అం దిట్లున్నది: మొట్టమొదట నీలోకములో జలముతప్ప మరేమి యును లేదు. అప్పటికి భూమి, తేజస్సు, వాయువు అనుపదార్థములు లేవు. వానితోపాటుగా ఆకాశమునకు ద్వైతమును అభావ మేర్పడియున్నది. ఆయేకార్ణవ జల ములో పెద్దగుమ్మడికాయ యెప్పటినుండియో తేలుచు తిరు గుచున్నది. ఇట్టి జలతరంగములలో మునుగుచు, తేలు చు, క్రీడించుచు నాకస్మికముగా పగిలిపోయినది. తుదకు రెండుగా విడిపోయినది. అది యట్లు కాగానే దానిలో నుండి దేవతలు, మనుష్యులు, పశువులు, పక్షులు మొద లుగాగల జీవరాసు లన్నియు, బయటికి వచ్చినవి. ఆ

బ్రహ్మాండాలూను అడుగుభాగము భూమియు, పైభాగ మాకాశముగాను మారిపోయినవి. ఆపురాణములో వ్రాసినసంగతులు—అనఁగా, ఒక బ్రహ్మాండములో ఇంత పెద్దదియగు భూమి, ఇన్ని జీవరాసులును ఇమిడియుండుట నిజమయి నప్పుడు కర్బూజాకాయలో ఒక చిన్న గ్రామములో నివసింపఁగలిగినదానిలో ఏమంత గొప్పసంగతి? ఇఁక గాని, శ్రీమద్రామాయణములో వాక్రుచ్చఁబడియుండి నక్షత్రరాజుతో తాననుభవించిన యొక సంగతి చెప్పియున్నాఁడు. [illegible] వినుఁడు: ఆమహానుభావుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు. "నక్షత్రరాజ! యుగాంతమున నీభూమి యంతయు జలమయ మైపోయినది. అప్పుడు నేనొక్కఁడ జగత్తులో వాటి నేనును తరంగములలో మునుఁగుచు, తేలుచు నుంటిని. అట్టిసమయమున నేనొకప్పుడు కన్నులు విప్పి చూచునప్పటికి పెరుపర్వతమంతటి పెద్దవాటవృక్షమొకటి యెదుటను కనుపడినది. కాని, దానిని చూచి బ్రదుకుదునుగదా! అనుకొని నే నానీటినుండి బయలు దేఱి మొట్టకొనలకు పోయి ఒకకొమ్మమీఁదను కూర్చున్నాను. నాతోపాటుగానే సముద్రతరంగము లలో మునుఁగుచు, తేలుచు ఉన్న మిగిలిన దేవతలు, మనుష్యులు మొదలయినవారి నందఱను సముద్రములోనే విడిచిపెట్టినాను. నేను ఎక్కియున్న మఱ్ఱికొమ్మ తాలూకు ఒక ఆకుమీఁదను నిరుపమానము అయిన రూపలావణ్యములుగల పసిబాలుఁ డొకఁడు పెల్లుకిలఁ బరుండి యున్నాఁడు. నా కాబాలుని చూడఁగానే జాలి కలిగినది. "ఇట్టిసమయమున, ఇటువంటిపసిబాలుఁ డెక్కడనుండి వచ్చి యీమఱ్ఱియాకుపైని పరుండి యున్నాఁడు! ఇదేటిసంగతి యయియుండునో కదా" అని నే నాశ్చర్యభరితుఁడ నయిపోయినాను. అపుడు నే నిట్లన్నాను. "వత్సా! నీ వీలోఁతునీటను పడిపోయి నచో ప్రాణములు దక్కవు. కావున నాబుజము పట్టుకొనుము. అప్పుడు నీ కేవిధమయిన భయమును ఉండదు" ఇట్లని నేను నాబుజము నాబాలునివయిపు చాఁచితిని. వెంటనే నాబుజము పట్టుకొని, ఆబాలుఁడు నేను తనవిషయమున చూపినదయకు ప్రతిఫలముగా నన్నా బాలుఁడు మ్రింగివేసినాఁడు. నేను వానికడుపు లోనికి పోయి చూచునప్పటికి గొప్పగొప్పపర్వతము లును, చెట్టములయిన- అడవులును విశాలమయిన భూమియు నాకు దృష్టిగోచరమయినది. నేను తిరుగుటకు ప్రారంభించినాను. దేవమానమున వేయిసంవత్సరముల కాలము విశ్రాంతిని పొందకుండనే తిరిగినాను. కాని యావత్తుభూమి కంతము కనుపడలేదు. తుట్టతుదకు నేనలసిపోయి యాబాలునోటిలో బయటను పడినాఁడను." అని చెప్పినమార్కండేయమహామునికథనలన దేవతలు, మనుష్యులు మొదలగు సకలజీవరాసులతో నిండియున్న భూమి పసిబాలునికడుపులో ఇమిడియున్నప్పుడు, కర్బూజాకాయలోపలను ఒకచిన్న గ్రామములో ఉండే టివా రిమిడియుండుట అసంభవముగా నని చెప్పవలసి యున్నదా గాదా?

కండరీకుఁడు—నిజమే కావచ్చును, ఇదంతయును నా మనస్సుకి నచ్చినది. కాని, ఒకపక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేఁక, దానికడుపులో కర్బూజాకాయ, దానిలోపల గ్రామస్థులు, ఈప్రకారముగా ఒకదానిలో ఒకటి ఏప్రకారముగా ఇమిడియున్నది? అని నాకు సందేహము కలుగుచున్నది. దీనికి సమాధాన మేమయినను ఉన్నపక్షమున, చెప్పి నాసందేహమును తీర్పవలయును.

పుండరీకుఁడు—అన్నా! ఇది యాలోచింపవలసినది. దీనికి సరియగు సమాధానము చెప్పెదను. శ్రీవిష్ణుభగవానుఁడు—అనఁగా శ్రీకృష్ణమూర్తి దేవకీదేవితాలూకు చిన్నకడుపులో ఉన్నాఁడు. అతనికడుపులో అనేకములయిన సముద్రములు, పర్వతములు మొదలగువారితో నిండినభూభాగ మంతయు ఉన్నది. ఈసంగతి పలు పురాణములలో వ్రాయఁబడియే యున్నది. కావున, ఇది సత్యమనక తప్పదుగదా! ఇది నిజమని అంగీకరించినప్పుడు పక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేఁక మొదలయినవి యిమిడి యున్న వనుటలో అసత్య మేమున్నది గనుకను.

కండరీకుఁడు—అన్నా! మీరు చెప్పినయీసంగతియు నే నంగీకరించుచున్నాను. కాని, కర్బూజాకాయలోపల నేను, గ్రామస్థు లందఱును ఎట్లు బ్రదికియుండఁగలిగినామో, మఱియు నందులో ఆడుచు

గంతులు వేయుచు నెట్లు మసలఁగలిగినావో అగమాత్రము చెప్పవలసియున్నది.

ఏలాపాథుఁడు.—అన్నా! దీనికిని సమాధానము కావలసియున్నదా! అట్లు లేని చిత్తగింపుఁడు. ఏప్రకారముగా భూమిమీఁదను ఋషులు మొదలగువారి దేవాలయాదులును, వీరపురుషులయొక్క క్రియలును గృహస్థులయిండ్లలో వివాహోత్సవాదులును జరుగుచుండెడివో, మరి, దానిపయిని యుండెడివారు బ్రదికియుండిరో, ఆభూమి శ్రీకృష్ణుని ఉదరములో ఉండఁగలిగినదో అదే ప్రకారముగా కురుబూజాకాయలోపల విహరించుటయు అట్లు, గంతులువేయుచు జీవించి యుండవచ్చును. ఇందులో అసంభవ మేమున్నది?

కంఠీరవుఁడు—అన్నా! మీ రిప్పుడు సెలవిచ్చిన దానిలో నా కొక్కసంశయ మేర్పడినది. శ్రీకృష్ణుఁడు తనకడుపులో జగమంతయు నెట్లుంచుకొనఁగలిగినాఁడో, అతనికడుపులో అదెట్లిముడఁగలిగినదో నాకు బోధపఱుప వేఁడెదను.

ఏలాపాథుఁడు—వినుము తమ్ముఁడా! వినుఁడు. పూర్వ మొకప్పుడు బ్రహ్మకును, విష్ణువునకును వివాదము తటస్థించినది. "నాముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు, బాహువులనుండి క్షత్రియులు, ఊరువులనుండి వైశ్యులు, పాదములనుండి శూద్రులు, ఈప్రకారముగా నాలుగువర్ణముల వారును పుట్టియున్నారు. కాఁబట్టి, నేనే జగత్తులకు కర్తను" అని బ్రహ్మదేవుఁ డన్నాఁడు. అతఁ డన్న మాటలు వినఁగానే కోపించి శ్రీవిష్ణుఁడు "ఓరీ మూర్ఖుఁడా! నీ వనఁగా నేనాటివాఁడవురా! నీవు నా సేవకుఁడవు కావా? నీ కిట్లహంకరించి మాటలాడుటకు సిగ్గయిన లేకపోయినదేమిరా? భూమ్యాకాశములు పెదవులు, పర్వతములు గడ్డము, సముద్రములు జిహ్వయును గాఁగల నాముఖమునం దొక్కసారి తొంగి చూచినపక్షమున నీ కీజగత్తంతయు కనుపడునే! నీపుట్టుపూర్వోత్తరములే నీకు తెలియనియట్లు లున్నవి. నీవు నానాభికమలమునుండి పుట్టినవాఁడవే కావటరా? అట్టులుండినప్పటికిని నిన్ను నీ వెఱుఁగఁజాలక నాయెదుటనే యెంతో గొప్పవాఁడ వయినట్టుగా నోటికి వచ్చినట్లెల్ల మాటలాడుచున్నావుగా! చంద్రునిప్రభావాన గ్రహములవలన వికసించిన కలువపువ్వు చంద్రునే వెక్కిరించుటయా? వారె వాహ్వా! ఏమి నీయనాత్మజ్ఞత? చాలు, నీపాటికి నోరు మూయుము" అన్నాఁడు.

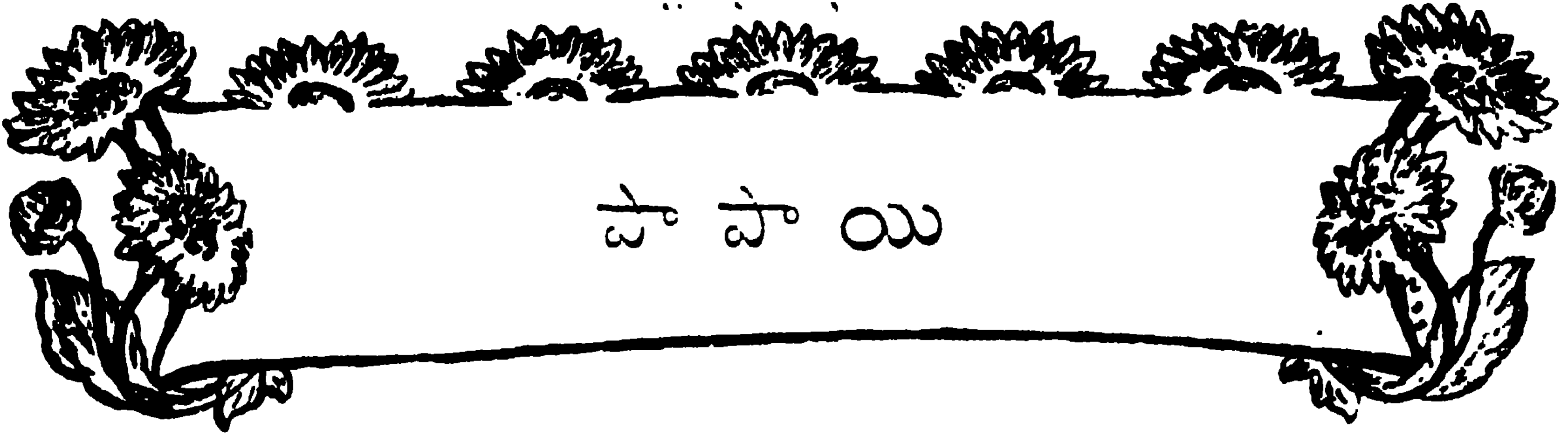
కంఠీ—పోనిమ్ముకాని, అన్నా! అంతటి పెద్దపక్షి అనఁగా, తనకడుపులో అజగరాదులను ఇముడ్చుకొనఁగలిగినంతటిపక్షి యొక్కచోటనయినను ఉండఁజాలునా? అది యెట్లు సిద్ధమగునో సరిగా సమాధానము చెప్పుదురు గాక!

ఏలాపాథుఁడు—అన్నా! మీరు ద్రౌపదీదేవి స్వయంవరమునాఁటి ధనుస్సంగతి యెఱుఁగనియట్లు లే మాటలాడుచున్నారే! దానిమీఁదను పర్వతములు మొదలగునవి స్థాపింపఁబడినవి గావా! ఒకవేళ, మీరాకథ వినియుండని పక్షమున నే నిప్పుడు చెప్పెదను. చిత్తగింపుఁడు. ద్రుపదమహారాజు తనకుమారికయగు ద్రౌపది వివాహమువిషయమున "ఏపురుషుఁడు దేవతాధిష్ఠితమయిన మాయాధనుస్సు నెక్కువెట్టి లక్ష్యమును చిప్పకొట్టఁగలుగునో, అతనికి నాపుత్రి నిచ్చి పెండ్లి చేయుదును" అని చాటింపించినాఁడు. ఆ చాటింపు విని ధనుర్ధరులగు రాజు లెందఱో వచ్చినారు. గొప్పగొప్పబలవంతులని పేరుపడిన వీరులైనను ధను వెక్కుపెట్టఁజాలకపోయినారు. తుదకు శిశుపాలుఁ డెక్కుపెట్టుటకు బయలుదేఱినాఁడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు వెంటనే ఆధనుస్సుపయిని మేరుపర్వతము, గరుత్మంతుఁడు, హలముసలములు, సర్పము, శంఖము, చక్రము, గద మొదలగు నెన్నివస్తువులు భార మెక్కువయగుటకై ఉంచినాఁడు. కాని, అంతమాత్రమున శిశుపాలుఁడు చలింపనేలేదు. అతఁడు సులభముగానే ఆధనుస్సు నెత్తి నారి బిగించుటకు ప్రారంభించినాఁడు. అది చూచి కృష్ణుఁడు, చంద్రుని, సూర్యుని, అగ్నిని, సముద్రములను, పర్వతములను, భూమిని మఱింత బరువుకోసము దానిపై నుంచినాఁడు. ఎన్నివస్తువులు జోడించినప్పటికిని శిశుపాలుఁ డెక్కుపెట్టఁ గలిగినాఁడు. ఒక్క అర్ధాంగుళమాత్రమే అంతర మున్నది. ఆసమయమున కృష్ణుఁడు ధనుస్సును తనకాలితో తన్నినాఁడు. అందువలన ధనుస్సు వేగముగా శిశుపాలుఁడు క్రిందను పడిపోయినాఁడు. అటు

తరువాత నర్జునుఁడా ధనుస్సును తనచేతి నందుకొన్నాఁడు. కాని దానిభారమును భూమి సహింపలేకపోయినది. కావున, అర్జునుఁడు ధనుర్బాణమును భీమునిచేతుల యందుంచి దాని నెక్కుపెట్టుట [illegible] వేయినాఁడు. తుద నెక్కుపెట్టి క్రిందు మోపుడు ధనుస్సును [illegible] యంత్రమునకు తగులునట్లు [illegible] ను విడిచినాఁడు. వెంటనే [illegible] పూలమాల [illegible] వేసినది. ఇంక నాలోచింపుఁడు. చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, భూమి [illegible] ములు [illegible] సంబంధించి [illegible] కాని, [illegible] మిడిచిపోవుటలో కాని, [illegible] వ్రేలాడి [illegible] బడుటలోఁగాని [illegible] వేముండును? ఇదిగాక, ఇట్టి యింకొక దృష్టాంతము [illegible] తము లక్షింపుఁడు. అదియును విస్మయావహమైన [illegible]. అది యీ క్రిందివిధము:—

రావణుఁడు పంచవటి నుండి సీతను హరించుకొనిపోవుచుండఁగా జటాయువనుపక్షి వానితో పోరాడి సీతను విడిపించవలెనను ఉద్దేశముతో ఎదురుగా వచ్చెను. కొంతకాలము వానితో యుద్ధముచేసెను. తుట్టతుదకు రావణుఁడు చంద్రహాసముతో దాని రెక్కలు నఱకివైచినాఁడు. అంతతో అది నేలపైని పడిపోయినది. తనకు సాయపడ వచ్చిన జటాయువనుపక్షికి కలిగినదురవస్థ చూచి సీతాదేవి "ఓపరోపకారీ! పక్షిరాజా! ప్రస్తుతము దుర్దశవలన నీ రెక్కలు తెగిపోయినవి. కాని నేను చెప్పుచున్నాను వినుము. నాశీలప్రభావమువలన నీ రెక్కలు మరల రాఁగలవు. ఎప్పుడు నీకు శ్రీరామచంద్రుని పాదముల సందర్శన మగునో అప్పుడు నీకు వచ్చును" అని వర మిచ్చినది. తుదకట్లే జరిగినది. మఱికొన్నాళ్లకు శ్రీరామచంద్రుని ఆజ్ఞవలన సీతామహాదేవిజాడ తెలిసికొనుటకై తిరుగుచు తిరుగుచు హనుమంతుఁడు రెక్కలు తెగిపడియున్న జటాయుపక్షియొద్దకు చేరినాఁడు. ఇదేదో ఒకగొప్పపర్వతము అని యతఁ డాలోచించుకొన్నాఁడు. దీనిపై నెక్కి నలుదిక్కులును చూడవలెనను కొన్నాఁడు. దీనిశిఖరముపై నెక్కి చూచినపక్షమున చాలదూరమువరకును దక్షిణప్రదేశము దృష్టిగోచర మగు ననుకొన్నాఁడు. అట్లు ఆలోచించుకొని సమీపించినప్పుడు కదా తా ననుకొన్నట్లు పర్వతము కాదనియును, ఏదో గొప్పపక్షి యనియును నిశ్చయించుకొన్నాఁడు. అంతట 'నీవెవరు? ఎక్కడనుండి వచ్చియున్నావు'? అని జటాయువు అడిగినాఁడు. నేను శ్రీరామచంద్రునిభటుడను. సీతామహాదేవిజాడ తెలిసికొనుటకై బయలుదేఱి తిరుగుచున్నాను. అని హనుమంతుఁడు బదులు చెప్పినాఁడు. ఆ మాటలు విని జటాయువు "నాయనా! సీతాదేవిని రావణుఁడు లంకాపురికి తీసికొనిపోయినాఁడు. నీవిట్లు [illegible] అడవులలోను, కొండలపైని ఏల తిరిగెదవు? ఇంక వేగముగా వెళ్లి సీతసమాచారము శ్రీరామునితో చెప్పుము. నేను సీతను కాపాడుటకై [illegible] ప్రయత్నించినాను కాని, [illegible] నా ప్రయత్న మంతయు వ్యర్థ మయిపోయినది! తుట్టతుదకు రావణుఁడు నా రెక్కలు తెగఁగొట్టినాఁడు. అంతట నేను నిస్సహాయుడనై పడిపోయినాను. ఇట్లే యుండిపోయినాను" అన్నాఁడు. ఇట్లు చెప్పినజటాయువుమాటలు విని హనుమంతుఁడు "పక్షిరాజా! నీవల్లనయినంతవఱకు రావణునితో యుద్ధము చేసితివి. నా కిప్పుడు సీతాదేవిజాడ చెప్పితివి. కాబట్టి నీకు మేలు కలుగును గావుత మని నేను ఆశీర్వదించుచున్నాను." అన్నాఁడు. ఇంక నేమున్నది? హనుమంతుఁ డాశీర్వదించినదే తడవుగా తెగిపోయినజటాయుపక్షి రెక్కలు మొలచినవి. అది ఆకాశమార్గమున ఎగిరి స్వర్గమునకు పోయి చేరుకొన్నది. కాబట్టి, జటాయుపక్షి కొండంతదనై యున్నప్పటికి గృధ్రపక్షి అంతపెద్దదిగా నుండుటలో నేమి యాశ్చర్యమున్నది? అన్నా! ఇంతతో మీస్వాంతములోని సందియము లన్నియు తీఱియుండును గదా!

నాళము కృష్ణారావు గారు

కాలయాపనము

పాపపుష్పంగ నొకసారి ప్రాంతమునకేగి
కేఁకయుంచిరి-అక్కటా! ఏమిచెప్పుదు!
బూచులో యనఁ గనుపట్టు పూలచెట్లు,
గాలి సోఁకినఁ గితి చల్లగాలి సోఁకె.

ఉబుసుపోకకు వెడలితి నొక్కనాఁడు
నాదు మిత్రులతోఁ గూడి నావపైని,
పయిరగాలికి నల్లాడు పడవలోని
ఉల్ల మొంతయుఁ జింతచే నూఁగులాడె.

ఎట్టులెట్టులో కాలంబు నెట్టిపుచ్చి
అనుఁగుమిత్రునిఁ గూడి నయానఁ బెడల,
అనుచు ముచ్చఁగ నతఁడు మాటాడినట్టి
పలుకు లన్నియు నక్కటా! ములుకు లయ్యె.

నాటకముఁ జూడ నే నొక్కనాఁటిరాత్రి
అనుఁగు నెచ్చెలికానితో నరిగియుంటి,
ఏమి చెప్పుదు— నాతోడ నీవు లేమి
నాటకం బెల్లఁ గనుపట్టె బూటకముగ.

అక్కటా! ఏమి చెప్పుదు — నొక్కరేయి
నీవు తలఁపునఁ బాఱంగ నిదుర రాక
దిగ్గు రని పాన్పుపైనుండి డిగ్గనుఱికి
క్రుమ్మరిల్లితి కొఱవిదయ్యమ్మురీతి.

నిన్నుఁ గన్నట్లు ముద్దిడుకొన్నయట్లు,
కౌఁగిలించినయట్టులు కలలు గాంచి
ఉలికిపాటున లేచి నే నొక్కరేయి
పడినదురవస్థ యెల్ల దైవంబె యెఱుఁగు.

ఏను పురవీథిఁ జనుచుండ, హితుఁ డొకండు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడిగె నన్ను;
పదుగుఁ బోలినయామాట వినినయంత
చిత్తరువురీతి నిలిచితి చేష్ట లుడిగి.

నేఁడు నడువీథిఁ జనుచుండ నిన్నుఁ బోలు
బూరిబుగ్గలబుడుతండు తారసిల్ల,
కాంతిఁ దీఱ నెగాదిగఁ గాంచుచుంటి
వ్రీడచే వాఁడు నెమ్మోము ద్రిప్పుకొనియె.

బుడుతఁ డెవ్వఁడో చాన, నాపొంతఁ జనుచు
కంటఁ దడిపెట్టితిని నీవు జ్ఞప్తి రాఁగ,
చుట్ట మని యెంచి వారు నాచుట్టుఁ జేరి
గొల్లు మని యేడ్వ, సురిగితిఁ దెల్లవోయి.

చుట్టములు నిన్నుఁ బిలువంగఁ జూడ నేగి
నేఁడు చూచితి నీయాడుజోడువాని
పాప నొక్కని— ఏమిపాపంబొ కాని—
గుండె జల్లన నేలపైఁ గూలినాఁడ.

అకట! నీతోన నాయాస లంతరించె,
వాంఛ లడుగంటె, తలఁపులు వ్యర్థ మయ్యె,
చిత్త ముడివోయె, సొల్లయ్యె జీవితంబు;
ఎట్లు గడుపుదు కాలంబు నింకమీఁద?

కేలఁ జిక్కినరత్నంబు గోలుపోయి
గాజుపూసను గని తృప్తిగాంచినట్లు,
విమలగుణనిధివగు నిన్ను వీడనాడి
కడపుచుంటిని రిత్తసౌఖ్యములఁ దవిలి.

శత్రువులు

కొడుకు చావఁగ నే మూలఁ గూలియుండ,
ఇదియె యదన నని నాశత్రు లదయు లగుచు
నొక్కపెట్టనఁ జెలరేఁగుచున్నవారు;
తాళ నేర్తునె వారియౌద్ధత్యమునకు ?

పిడుగు మొత్తఁగఁ గూలినబడుగువాని
కొఱవిచేఁ బట్టి కాల్చినకరణి నకట !
కొడుకుచావునకై నాది కుందుచున్న
నన్ను శత్రులు నెతబెట్టుచున్నవారు.

ఒక్కయెడ నాత్మజవియోగ, మొక్కచోట
భీషణం బగు శాత్రవదూషణంబు
తట్టుముట్టాడ, రెంటిమధ్యమునఁ జిక్కి,
యుంటి నడకొత్తులో వక్కగొంటు రీతి.

ఇంతకాలమునుండి నన్నెంతొ ప్రీతిఁ
నాదరించుచునున్నటి యనుఁగుసఖులె
శత్రులుగ మాఱి రిపు డేమి చిత్ర మొక్కొ?
కటకటా ! ఏమి సేయుదుఁ గాలమహిమ !

నాదుపుత్త్రుఁడె శత్త్రుఁడై నన్ను పీడ,
అనుఁగుమిత్త్రులు శత్రువు లగుట యరుదె ?
అకట ! దైవోపహతుఁ డైనయట్టివాని
కఖిలజగమును బ్రతికూల మగును గాదె ?

పుత్త్రుఁ డైనను గానలె, మిత్త్రుఁ డైనఁ
గావలయు నంత్ర మనజుని గాసివెట్ట ;
అకట ! పుత్త్రుఁడు మిత్త్రులు నొకట నన్ను
వెతలుబెట్టఁగ నేరీతి వేగువాఁడ ?

శత్త్రువులు నన్నుఁ దిట్టిన నాత్రపడక
మంచిమాటలచే బతిమాలియుంటి,
ఎంత వేఁడిన నించుక శాంతి గొనక
దాడివెడలుచు నున్నారు వాడి సూపి.

అనునయోక్తులఁ బ్రతిపక్షజనుల వేఁడి
కొనుటయెల్లను బేరి జోకొట్టుటయ్యె;
వారి శాంతింపఁ జేయ నావశము గాదు,
సుప్రసన్నులఁ జేయవే ! అప్రమేయ !

తన్ను నగతుని నొంచిరి, తాను నగజు
నొంచితి నటంచు కించిజ్జ్ఞుఁ డెంచుచుండు;
అరయ దేహంబునకె కాని యాత్మ కెందు
చెలిమికారంబు వైరంబు కలుగఁ బోవు.

చెవికి నింపగుపలుకులచే హితుండు
పరుషనిష్ఠురవాక్యాలాపముల వైరి
తనదుచేఁతల నారసి తప్పు దిద్దు;
శత్రుమిత్త్రవిభేదంబు ధాత్రిఁ గలదె ?

ఎక్కసక్కెపుమాటల నెత్తిపొడిచి
తాను చేసినదుష్టకృత్యములఁ దెలుపు ;
శత్రుఁ డెన్నంగ శత్రువేషమున నున్న
మిత్త్రుఁడే కాని కేవలశత్రు వగునె ?

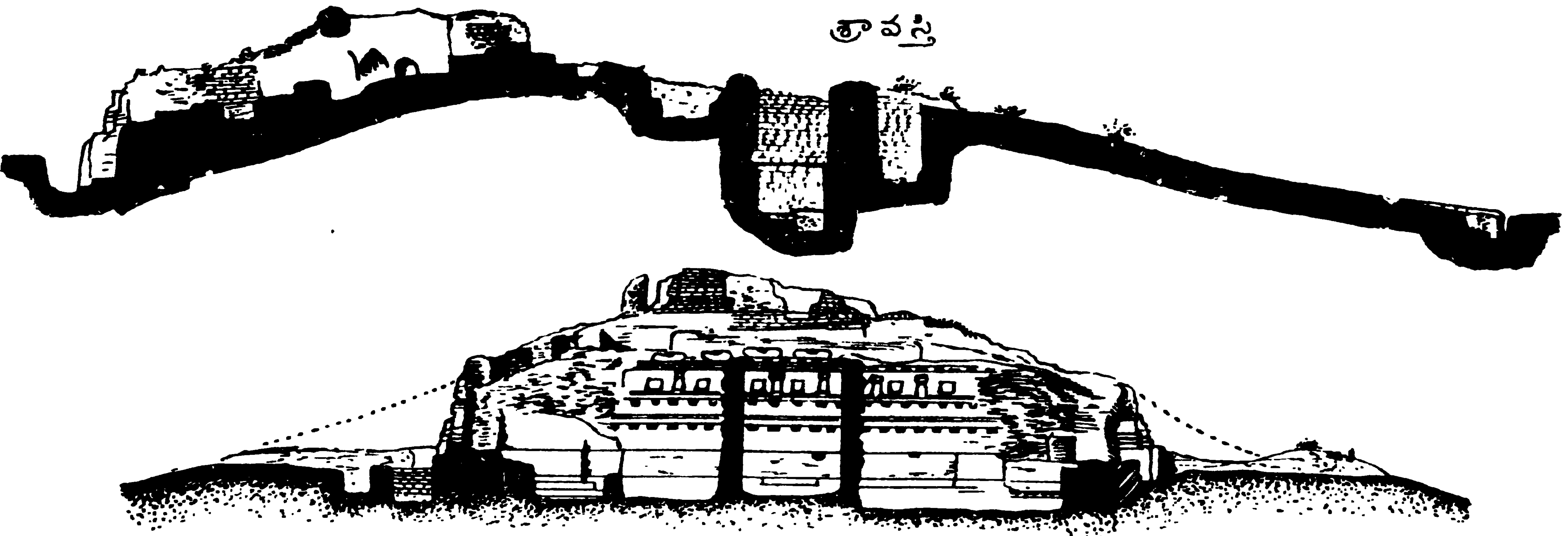
తనదుదోసంబు లారయు, తప్పులెన్ను,
సిగ్గునను జాటు, పాపంబు లుగ్గడించు,
దుర్నయంబులు వెలిపుచ్చు, దోసఁగు లెంచు;
శాత్రవునికంటె నాప్తుఁడు జగతిఁ గలఁడె ?

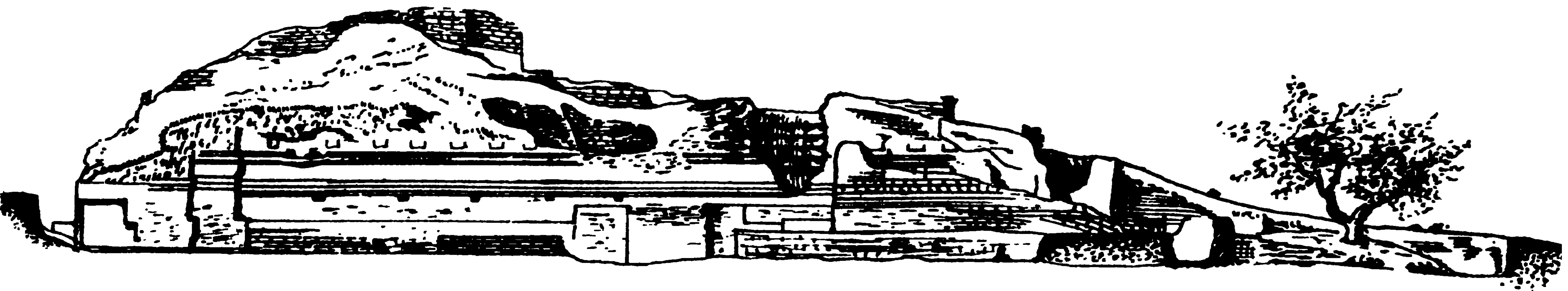
చండకరుఁ డయి తమ మొల్లఁ దెంపు నొకఁడు
శీతకరుఁ డయి మనసు రంజించు నొకఁడు
శత్రుమిత్త్రులు భాస్కరచంద్రులట్లు
వారు పరమోపకారులు కారె జగతి ?

మువ్వురే నాకు శత్రులు పుడమియందు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడుగువాఁడు,
'పాప' యను పేరు నే విన బలుకువాఁడు,
చిన్నిపాయంపుమురిపంపుసిన్నవాఁడు.

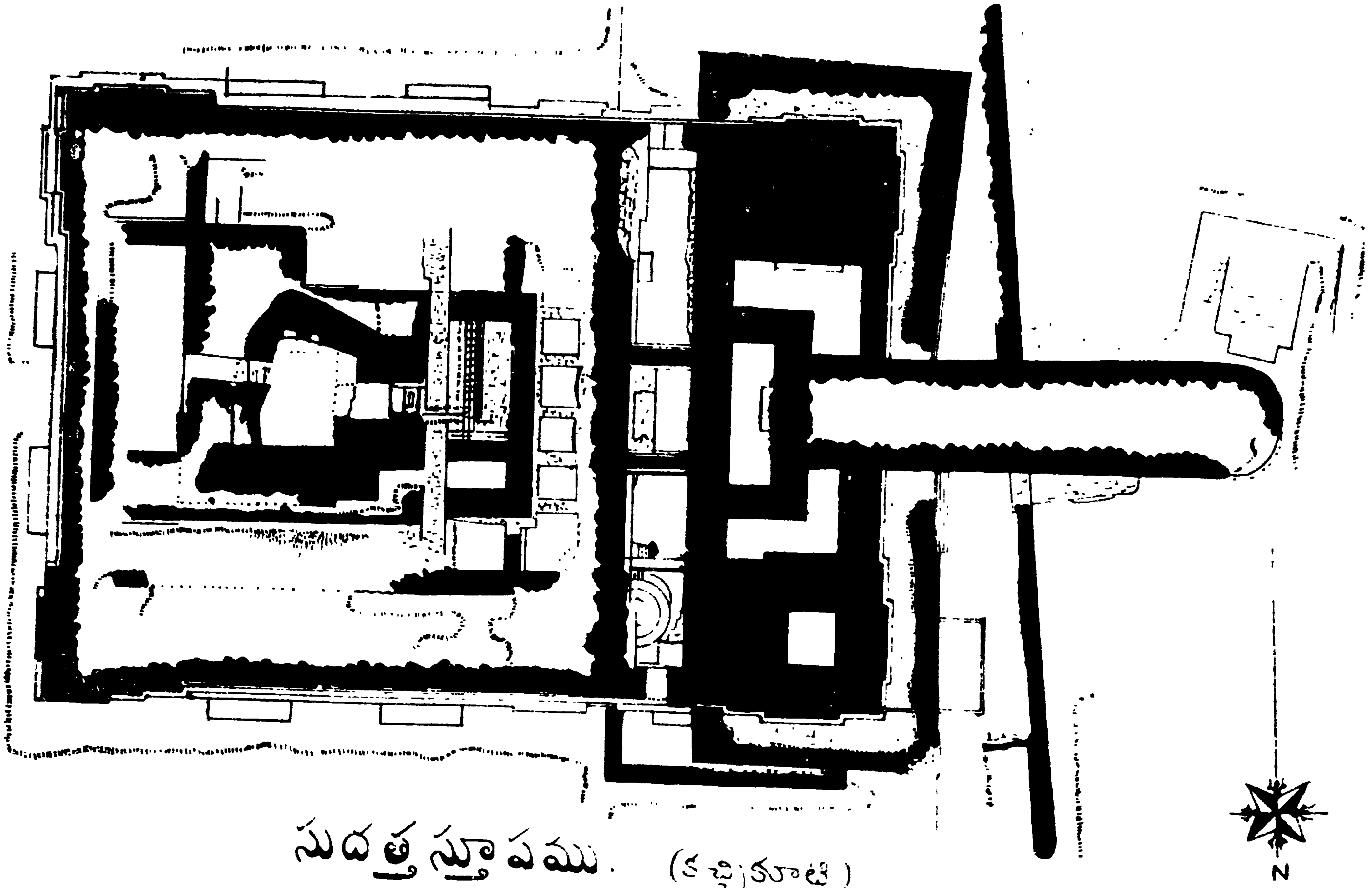
సుదత్తస్తూపము

శ్రావస్తి

(కచ్ఛికూటి-ప్రస్తుత నామము)

సుదత్త స్తూపము. (కచ్చికూటి)
శ్రావస్తి

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

"వెంకయ్యా!"

"ఏమి తల్లీ?"

"ఏమని సెలవు?"

"ఇదిగో కైజారు"

"ఇదుగో కైజారు"

"రాజుగుండెలు తీయడానికేనా?"

"అదెలాగ మాతల్లీ."

"ఏమీ? వెలమబిడ్డను గాదుటోయీ?"

"అది పురుషుల పని తల్లీ!"

"వెలమల ఆడవాళ్లు చేతగానివాళ్లా?"

"స్త్రీలు అసూర్యంపశ్యలు కాదుటమ్మా?

"అంటే?"

"మీరు బైటికి రాగూడదు."

"వస్తే?"

"వెలమస్త్రీ పురుషుని కంట పడ్డాక ఇక మాకు మర్యాదయెక్కడిదమ్మా?"

"ఎంత పాపిష్టి బ్రతుకోయీ మీది? మాలమాదిగల దగ్గరనుంచి బ్రాహ్మలదాకా అన్నిజాతుల స్త్రీలూ అవసరమైనప్పుడు వీథిలోకివస్తూన్నంటే వారికి లేని మానభంగం మా కెలా వస్తుందోయీ?"

"మొదటినుంచీ అది మనఆచారం కాదా అమ్మా!"

"స్థితి విషమించినప్పుడు కూడా అంతేనా?"

"తెగించినవాళ్లకి విషమించడం గేమిటి తల్లీ?"

"అదీ మాట, మరి మేము తెగించకూడదూ?"

"అవశ్యమూనూ."

"ఎందుకూ?"

"ప్రభువు ఆజ్ఞ నెరవేర్చడానికి"

"గొంతుకు పిసుక్కో-డానిగ్గాదూ?"

"... ... ..."

"మాట్లాడ వేమోయీ?"

"ఏమి చెప్పను తల్లీ?"

"ఏమి చెబుతావో? ఏంతకర్మమోయీ మాకూ? శత్రువు వచ్చి గొంతుకుమీద కూచున్నప్పుడేనా—మగవాళ్లకి తలదాటి వచ్చినప్పుడేనా—"

"వెలమబిడ్డలికి తలదాటిరావడం యేమిటి తల్లీ?"

"అయితే యిప్పుడు నీరాకకర్థం యేమిటి?"

"ఆ ప్రభువు ఆజ్ఞ."

"అదే నోయీ! ప్రభువు యెందుకిలా ఆజ్ఞాపించవలసివచ్చిందీ?"

"మానభంగం కాకుండా వుంచడానికి"

"మానభంగమా? ఎవరికీ? వెలమస్త్రీలకే? ఎంత మాటా? బొబ్బిలి వెలమస్త్రీలకే! మేము యుద్ధంలోకి వెడితే పగవాడు యింతకంటే కఠినంగా మాట్లాడతాడా?"

"తర్కానికిదా సమయం తల్లీ?"

"అది నేనడుగుతూవున్న మాట. వెలమ స్త్రీలు బైటికి రాకూడదన్నది సామాన్య ధర్మం. స్థితి విషమించినప్పుడు యెందుకు రాకూడదూ?"

"వెలమలు ఇదివరకు చేసిన యుద్ధాల్లో ఎప్పుడేనా స్త్రీలు కత్తిపట్టడం—"

"శత్రువుమాట విని పైవారు కోట విడిచి పొమ్మనడమూ- శత్రువు దుష్ప్రయత్నాలు ఫలించడానికి సిద్ధంగా వుండడమూ—"

"ఒకదాని కొకటి యెప్పుడేనా పోలిక వుంటుందిటమ్మా?"

"మరి ఆమాట యెందుకూ యింకా? అప్పటప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధాల్లోకి యెందుకు వెళ్లేరుకాదో మన కేమి తెలుసునూ? కాకపోయినా యిప్పుడు మనకి వచ్చిన అవస్థ వంటి అవస్థలు వారికీ వచ్చాయనీ, అయినా అప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధంలోకి వెళ్లక అంతఃపురాల్లో పొడుచుకు చచ్చిపోయారనీ నిదర్శనా లేవీ? అవీగాక వారు వీరమాతలైనా వీరాంగనలనిపించుకోవాలని ముచ్చట పడక పోవచ్చు. ఇప్పుడు మేము—నేనలా కాదు. నా శౌర్యమంతా యేమి కానూ? కత్తిపట్టాలని నాకు సరదా పుట్టింది. నేను వీరమాతనగుదునో కాదో తెలవడానికి నా కొడుకు పాలబుగ్గలవాడాయె. నేనువీరవనిత ననిపించుకోవాలి. చిన్నతనములో నే"మల్లమ్మ విచక్షణాశక్తి కల స్త్రీ" అని పేరు తెచ్చుకున్నాను. నీ ప్రభువికి తగిన స్త్రీ ననిపించుకున్నాను. మరి యింక పూసపాటి విజయరామరాజుకి కాళికాశక్తి ననిపించుకోవద్దుటోయీ?"

"........"

"ఏమంటావు వెంకయ్యా? వెలమల ప్రయత్నాలు—అంటే పురుషుల శౌర్యం నిస్తేజం—"

"ఏమన్నావు తల్లీ?"

"ఉలికిపడకు. నువ్విప్పుడేమి చెయ్యడానికి వచ్చావో తెలుసుకుని మాట్లాడు. చూడూ. బొబ్బిలివెలమవీరుల శౌర్యం నిస్తేజం అయినప్పుడు—"

"విసిగేను. అమ్మా! నా రక్తాన్ని వేడెక్కనివ్వవద్దు."

వేడెక్కితే విక్రమిస్తావు. స్త్రీలమీద. కదూ వెంకయ్యా? నిజంగా నేను వెలమ వీరుల రక్తంలో ఉష్ణగుణమే వుంటే యింకా శత్రు వలా కులుకుతూ వుంటాడా? ఏమి దుష్కాలం?

కాలం దుష్టమైపోయింది కనకనే ప్రభువు ఆజ్ఞ యిలా వుంది."

"అలా కాదు. కాలం దుష్టమైపోయింది కనకనే స్త్రీలుకూడా కత్తిపట్టాలి. తెలిసిందా? శ్రీరాజా రావు రంగా రావు దొరవారికి నేను ధర్మపత్నినే. నేను వారికి సహధర్మచారిణ్ణనిపించుకోవద్దటోయీ?"

"కాక యిప్పుడేం లోటువచ్చింది తల్లీ?"

మళ్ళీ మొదలూ. ఏమి మిగిలింది నాయనా, బొబ్బిలిరాణీకి మూడుపూళ్ళు ముండభరణం యిస్తూ నన్ను రాజు బ్రతికి వుండగా? బొబ్బిలిరాణి—నాకింతకంటె మానభంగం నేమిటోయీ?"

"..........."

మీ ప్రభు వెక్కడ?".

హజారంలో—వెలమవీరుల మధ్య—సర్వ సన్నద్ధుడై—అంటే అటో యిటో తేల్చివెయ్యడానికి సిద్ధంగా—"

"పోయి యీసంగతి చెప్పిరా."

"ఆజ్ఞ లేదు తల్లీ!"

"పోనీ నేనే వెడతాను. నా కడ్డేమిటీ?"

"నీకడ్డేమిటి తల్లీ? అయితే ముందు—ఈకైజారు పుచ్చుకుని—యిక్కడ పారేసి—"

"అది మల్లమ్మ చేసే పని గాదు. నేను కైజారు దూయడమే వస్తే అది రాజు పేగులు బైటికి తియ్యాలి. స్వజనంమీదటోయీ నా ప్రతాపమూ? వెంకయ్యా! నాకింక నా దేవుని దర్శనం లేదూ!"

"ఈక్షుద్రమానవకళేబరం విడిచిపోయిన తరవాత. అది శాశ్వతమే కాదుటమ్మా?"

"ఈకళేబరం వున్నంతసేపే యీపగా, యీకసీసు"

"వాగ్వాదం చాలించవు తల్లీ?"

"బొబ్బిల్లోని కోరిస్త్రీలు పగవాళ్లని తూనికరాళ్లతో చీకాకుపరిచారుట. వెలమస్త్రీలు ఆమాత్రమేనా కారుటోయీ?"

"..........."

"ఏమంటావు?"

"ప్రభువు వార్తకోసం కనిపెట్టుకొని వుంటాడు"

"చలికాని వెంకయ్య జనానాని నరికేశాడన్న వార్త వినడానికా కాదూ? ఏమి కర్మం వచ్చిందోయీ మాకూ? సత్యభామ కాసె బిగించి విల్లు వంచి నరకాసురుణ్ణి గజగజలాడించింది. రాజపుతానాలో క్షత్రియస్త్రీలు ఒక్కొక్కప్పుడు కత్తిదుయ్యగా తురకసేనలు బేజారైపోయావి. ఓరుగంటిలో రుద్రమా, పల్నాటిసీమలో నాయకురాలూ కత్తిపట్టగా పరసేనలు చెల్లాచెదరైపోయాయి. మరి బొబ్బిల్లో మల్లమ్మ కైజారుదూస్తే రాజేమయిపోతాడో లోకానికి తెలవనివ్వవుటోయీ?"

"సాహసాలన్నీ నేమి సంధ్యా తల్లీ?"

"ఏమిటీ? సాహసం? ఆది వెలమల— అంటే వెలమస్త్రీల కత్తి నడిపినమాటే?"

"..............."

"అయ్యో! ఈ సమయంలో మీ అన్నయ్య లేకపోయాడుగదా? తాండ్ర పాపారాయడే వుంటే కార్యా యిలా మించి పిచ్చునా?"

"పాపయ్య కీవార్త తెలిసిందో లేదో!"

"అవును. పాపయ్య కీవార్త తెలిసిందో లేదో? పాపయ్య లేడు. త్వరకేనా వింతా? ప్రాణాలు పలికిన మొగవాడేనేడీ? చెలి కాని వెంకయ్య సంగతి తెలుస్తూనే వుంది. లావు చిన్నయ్య, దామెరదమ్మన్న, సంతాన బుచ్చన్న, ఇనగంటి నరసన్న, కాకర్లపూడి వేంకటరామరాజు ఏమోయీ ఏరంతాను? ఏంచేస్తున్నారోయి? రాజు దుర్మరణవార్తవినా చెవిని వెయ్యగల మగవాడు బొబ్బిలికోటలో లేడుటోయీ?"

"..............."

"మీ ప్లానికు, కాకపోయినా యేమని మాట్లాడతారు? కత్తిదూసి జనానామీదకి వచ్చావు. మంచిపని పెట్టేడు ప్రభువు నీకు. నాయనా! వెలమస్త్రీలకు పగవాళ్లని పొడవడానికి వీల్లేకపోయినా సొంతంగా పొడుచుకోడానికేనా అవకాశం వుండనియ్యి. నూరు కుటుంబాల వెలమస్త్రీలు! మంచి సమయంలో మొంతశక్తి వ్యర్థం అయిపోతూవున్నదే! ఇష్టం లేకపోతే జయించినా మేం బతకం. చచ్చిపోడానికేనా యుద్ధంలోకి వెళ్లనివ్వ మనవోయీ మీ ప్రభువుతోటీ."

"ప్రత్యుత్తరం యిందుకు తల్లీ నీకూ? అక్కడ సంగారావు మాట యెంతో యిక్కడ మల్లమ్మమాట అంతే మాకు."

"అయితే యుద్ధంలోకి వెళదాం పద."

"అది రాజాజ్ఞకి వ్యతిరేకం తల్లీ!"

"సరే. ఇంకెందుకూ సరి పోనివ్వ డమూ?"

"నేను రావువారి సేవకుణ్ణి కాను టున్నా? దొరవారి ఆజ్ఞ అలా వుంది."

"దొరగారి ఆజ్ఞ నేమిటి? ఇది దొరసానిగారి ఆజ్ఞ. వెళ్లి మాదొరని తీసుకురా యిలాగ."

"వచ్చిన పని కాకుండా కదలడానికి ఆజ్ఞ లేదుతల్లీ!"

"అంతే? ఎంత చెప్పినా నేమీ ప్రయోజనం లేదూ? పోనీ పోయినా లోకం వుంటుంది. తెలుసునా? బొబ్బిలివెలమలు అమానుషచర్య నడిపిన విజయరాముణ్ణి పొడిచేయ్యలేకపోయా రనీ, ఆపని చెయ్యడానికి స్త్రీలు సిద్ధపడంగా అడ్డువచ్చా రనీ— తెలుస్తోందా?"

"..........."

"వెంకయ్యా!"

"ఏమి తల్లీ?"

"ఏమంటావు?"

"ఆలస్యం అవుతోంది."

"అలా అన్నావా? అనవూ మరీ? దొరకి తగిన జెట్టివోయి నువ్వూ. ఆలస్యం

అయిపోడకదూ? ఏమంటే నేను చెబుతాను వారికి? పగవాణ్ణి పొడిచెయ్యవలసిన కైజారుని పెళ్ళాంమీదకి తిప్పించావా అని అడిగిందని చెప్పేం. పట్టుమంటే గుప్పెడుండదు ప్రాణం. దానికోసం కాదుసుమా యీరాధాంతి సిద్ధాంతాలూ. పగవాడు కాని మాటలనడమూ మగవాడుకానిచేత చెయ్యడమూనూ. పల్లె మండిపోయిందోయీ! చిత్రనఘే మేలుసుమీ యింతకంటే! అమ్మోహాన్యే మహాపాతకం అనుకున్నది పెద్దలు. బొబ్బిలిరాణి కదే సంధానించింది. పొడిచి పొడిచేసుకుంటే యీదుఃఖమూ, యీతాపమూ లేకపోవును. ఇప్పుడే మనుకుంటే యేంపుంది! రంగారాయనంతటి వీరుడి పెళ్ళానికి యిలాంటిగతి తప్ప పడ్డ దింక యేంపుంది? బొబ్బిలికోట మీద యిక విజయనగరం జెండా యెగురుతూందా! బతికిపుంటే బొబ్బిలి వారికి భరణమే యిస్తాడు రాజు—"

"అమ్మా!

"ఏమి నాయనా? ఆలస్యం అయిందా? వెలమలకి శత్రుసంహారానికి మల్లమ్మ అడ్డు వచ్చిందికదూ? ఏదీ కైజారింకతే. పదునుగావుందా? మీ ప్రతాపం లంగ మొక్కపోయిందా?"

వెంకయ్యా! ఇంత సేపన్నుంచీ వాగేను. ఏంవచ్చిందీ? అయితేలే. పగతీరకుండా చచ్చిపోయాటప్పుడు ఇక యేది యెలా అవుతేనేమి? ఇదుగో నిన్ను పంపేస్తున్నాను.

నారాయణమూర్తీ! సూర్యచంద్రాద్యులారా! బొబ్బిలిదుర్గాధిదేవతా! నాభర్త చెయ్యవలసిన పనిని నాబిడ్డచేత చేయించండి. అంతే చాలు నాకు. అప్పుడేనా నామాతన పోతుంది.

"కైజారు పదునుగానేవుంది.......శ్రీహరీ!"

వెంకయ్యా! నాదేవుడికి నానమస్కారాలు చెప్పవోయి! మంచిచెడ్డా చెప్పేదే కాని చివరికి మల్లమ్మ ఆజ్ఞని జవదాటేది కాదని చెప్పు. కైజారు పదునుగానే వుంది. లేకపోయినా సాహసం వుంటే తడిపాతే చాలుతుంది యెంతకేనా. శ్రీహరీ!"

(నైషధరచన ననుసరించి)

శ్రీమాన్ కో. వేం. కృష్ణమాచార్య లయ్యవారులు గారు

వరాసుడీసింగమంత్రి తపమా యిది? యాంధ్రజనోత్కరమ్ముపై
నామురవైరి సేయు కృపయా యిది? నీకనుమ్రోలఁదోఁచి వే
రామెతలిచ్చు వాణియిడునాన యిదో? యిది భట్టహర్షుచి
న్నామహితోక్తిజాలము? నైషధకావ్యము నీవొనర్చుటల్.

ఉ. సారసవత్ప్రబంధమును సత్కవి నైషధమంచు నాఁడు శృం
గారమునా విశేషము దకల్పన నేటికిఁ జేసితివి? శృం
గార మొకింత పూర్వకవికావ్యమునందున లేనిచోట నీ
వా రచియించినావొ? పునరాలపనమ్ముల రూపుమాపితో?

చ. మునుపటి నన్నపాదికవిముఖ్యులు సంస్కృతకోశజాతముం
దెనుఁ గొనరింపలేదె? భవదీయసుకావ్యమునందుఁ బోలె నం
దునఁ గల యెల్లవాకులఁ దెనుంగొనరించిరె? నూతనంబుగాఁ
దెనుఁగొనరించుశక్తి కను వెచ్చితి వీవ యటంచు నెంచెదన్.

ఉ. శ్లోకము శ్లోక మాంధ్రముగఁ జొప్పడకుండిన నుండనీ? కథా
లోకము వృద్ధినాశములలోఁ బడి మ్రగ్గిన మ్రగ్గనీ? ప్రథా
నాకలనీయవృత్తి యొక ప్రాస్వతఁ గాంచినఁ గాంచనీ? య
థాంధ్రీకరణమ్మటంచ నెడురీతిని మార్చితి వీవు చాతురిన్

ఉ. ఆద్యవచఃప్రబంధములయందు విమర్శ మొనర్చి చూచుచోఁ
బద్యముగాక గద్య మనుభాసనుఁ గానము గాన నీకృతిం
బద్యము గద్యరూపపరివర్తనమందుట హృద్యరీతియో
గద్యములందు నేమిటికిఁ గల్పనఁ జేసితి? శ్లేషభాషలన్

ఉ. శ్లేషవచస్తతిం దెనుఁగుసేయక మానితి? వాంధ్రశబ్దవి
శ్లేష మొనర్చి యేకపదలీననిజాంఘ్రిచతుష్టయాబుధా
త్తోషవిధాయిసూక్తులను దూర్చితి కారణమేమి తెల్పుమా
మాపములం భుజింపు మనుమాటను సింగన విస్మరించెనే?

శా. అంతం జెల్విం వాద్యకోశగతపాదాసీకముం జొన్ని ర
వ్యాంతే స్తేయభయంబు లోకభయ మీనాస్వాంతమ్మునం జేరదే?
యూంతర్యమ్మగు భావముం దెలుపుమయ్యా! వ్యాఖ్య కాంధ్రక్రియా
సంతానమ్మునకుం విభేదము సతీసాదృశ్యసంభూతమే?

చ. అమృతముఁబోలు శ్లోకముల నాపొసనం బొసరించితేల? ర
మ్యముల విశేషణంబులను మాయఁగఁ జేసితివేల? పాద సం
ఘములను బూర్తిసేయు పెనుకాంక్షను నీస్వకపోలకల్పితా
ర్థముల పచించితేల? విబుధప్రకరం బిపు డిచ్చగించునే?

ఆ. వె. శబ్ద మనుసరించి స్వాంతమ్ము నీక్షించి, రస మలంకృతులఁ గరంబుఁ బెంచి,
అనుచితమును డించి యౌచిత్యము గడించి, నైషధమ్ముఁ జేసినావ నీవు?

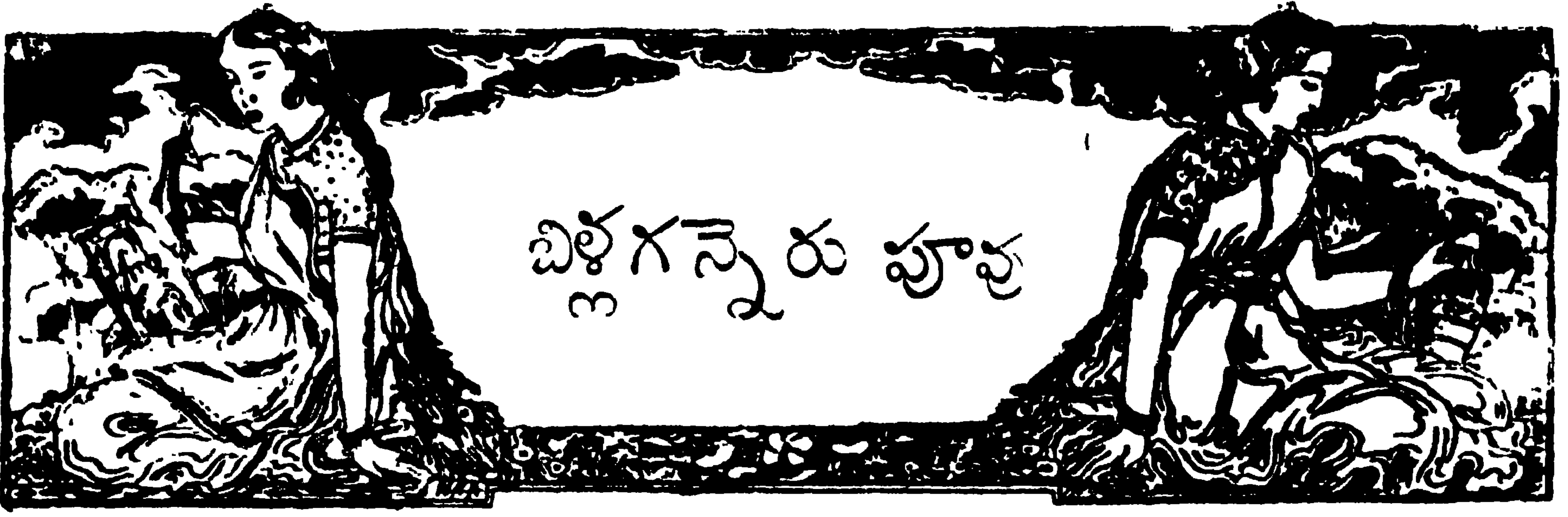
మ. 'యజమానప్రమదావికస్వరశిభగన్యస్తాశ్వదీర్ఘస్మర
ధ్వజదండం' బనఁ 'బిప్పలచ్ఛదముఁ గెల్వంగాఁ దలంచెంజుమీ
రజనీశామలవక్త్ర' నానుడివినం రంజిల్లునే హేయబు
ద్ధి జనింపందగదో? ప్రజాతతికి నెంతే నీవుయోజింపుమా?

సీ. శృంగార మనునుడి చెవి సోఁకినంతనే, వ్యభిచారి కవియంచుఁ బలుకునాఁడు
స్తనము లున్నతముల్ల సల్లపనము విన్న, బూతుకూఁతలటంచుఁ [illegible]కునాఁడు,
'మక్షికిమక్షిని' మదినాఁ డితఁడంచు, సారస్య మెఱుఁగక చాటునాఁడు,
ఆయర్థమిపుడు దఁ బదికాఁదు నిజమని, చేయెత్తి పెద్దలు చెప్పునాఁడు

తే. గీ. పాదపూరణమయమంచు వదలునాఁడు, ప్రతిపదము నాస్తి యనునుడి ప్రబలునాఁడు
తావకీనోక్తిచాతురిఁ దలఁచి తలఁచి, యాత్మ నతివేలహర్షము నందువాఁడ.

సీ. కనకాభిషేకంబుకత నిరామయమయి, యాంధ్రలోకమ్మున నలరుఁగాత!
బూతుల దద్దెదుబుంకు నాశము గాంచి, ప్రాచీనపాఠముల్ ప్రబలుఁగాత
ఒకనుడి దూష్య మంచకట! ప్రబంధమ్ము నశియింప కవనిలోనాటుఁ గాత!
దోషమ్ములంపైన దొఱకుగుణమ్ములఁ, దలపోసి విబుధాళి తనరుఁగాత!

తే. గీ. నైషధాంతర్యక్తముల లక్షణములనరసి, కృతులు గృతులనురహిఁ దెనిఁగింత్రుగాత!
శాశ్వతంబుగ శ్రీనాధసత్కవీంద్రుఁ, డమరలోకానఁ గీర్తిచే నలరుఁగాత!

రాయసం వేంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

సీతాకాంతుని శోకము

"దుఃఖితే మనసి సర్వమసహ్యమ్." మనసు విచారములో మునిఁగియుండునప్పుడు లోకమంతయు నసహ్యముగఁ దోఁచును. దుఃఖమును, ఆకాలపు వైరాగ్యమును హృదయము నలముకొనుటచేత, మన ప్రేమకుఁ దానలమగు మనుజులును, మనము కొనసాగింపఁగల యుద్యమములును ప్రపంచమున లేనట్లు గానవచ్చును. ఒకపుడు? భూమియే గొడ్డుపోయినటు లుండును. కన్నుల కెదురఁ గొత్తలమున నొక పచ్చని మొక్కయైనఁ గానరాక, అంతయు దరిలేని యిసుకయెడారివలె నుండును.

సీతాకాంతు డిప్పుడట్టి దుఃఖమున కగ్గమయ్యెను. కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట నతనికిఁ గలిగిన నష్టమపారమైనదే. అది యెంతో వంత గలిగించినను, వ్యాపార సంబంధమగు నష్టమే. కావున శీఘ్రముగనె యతఁడు తెప్పరిల్లెను. కాని దానికిని, ఇపుడాతని కాపాదిల్లిన యిక్కట్టునకును బోలికయే లేదు. చేతికందిగిన చెట్టంత కొడుకు కూలిపోవుటకన్న దురదృష్ట మీలోకమునఁ గలదా? వేఱుసంతతి లేకపోవుటయు, తానును, భార్యయు నడివయస్సు దాఁటియుండుటయు వాని దుఃఖమును ద్విగుణీకరించెను. అతఁ డెన్నియో మంచికార్యములు చేసియుండెను. కాని యవియేవియుఁ గుమారుని గండమునుండి కాపాడవయ్యెను! సీతాకాంతు డీలోకమున నికఁ జేయవలసిన కార్యము లేవి? లోకమునకు వానికి నిఁక సంబంధ మేమి? "విఫల మనోరథుఁడనైన నే నేల కష్టపడవలయును? ఎవరికొఱకు? భోగములేల? వినోదములు వ్యాపారములు నేల?" అని యతఁడు వైరాగ్యమూని తన యుద్యోగమును, ఇతరులతోడి సంబంధమును విడిచివైచెను. ఇపు డతని వ్యాపారమంతయు పగలెల్ల వాకిట పచారుచేయుటయు, రాత్రులు మంచము కఱచి పట్టుకొని పండుకొని యుండుటయును.

మనుష్య ముఖావలోకనమే సీతాకాంతునకు దుస్సహమగుటవలన ఎల్లపుడు వాకిటి తలుపు వేసియుండును. కుమారుని మొదటిమాసికమునాఁటి మధ్యాహ్నము వెఱ్ఱికోపము విచారమును నాతని మనస్సు నావహించెను. గొడ్డలితీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లన్నియు నతఁడు గొట్టివైచెను. దీర్ఘవిచారముతో ముసుఁగుపెట్టుకొని యరుఁగుమీఁద

బిళ్లగన్నేరు

బందుకొనియున్న జానకమ్మ భర్తచేయున్ని గనులారఁ జూచుచుండెను. మగవారికంటెఁ

'గొడ్డలి తీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లనియు నతఁడు గొట్టివైచెను.'

నాఁడువారికిఁ జెట్లయం దెక్కువప్రీతి. ఐనను, చేతులారఁబెంచిన తనయుఁడే సమసిపోవుచు, ఈపాడుచెట్లు ప్రగ్గుట కావనిత వనటఁజెందునా? ఇదిగాక తా నెంతటి దుఃఖమున నున్నను, ఒకకంటఁ బతినేమ మాసాధ్వి గనిపెట్టుచునే యుండెను. తనకడుపుచిచ్చు తుది లేనిదయ్యెను, మీఁదుమిక్కిలి నడివయస్సు దాఁటిన తనభర్త కీవిపత్తుగలుగుట కాయింతి యెంతయు వగచెను. ఆసలన్నియు సుతుని మీఁదఁబెట్టుకొనిన ముసలివానిసంగతి యిటు లమ్మ్యాని తలపోయునపుడు, జానకమ్మయుమ్మలిక మధికమగుచుండెను. కావున నీవిధమున నైన నాథుని మనమునకు వ్యావర్తనము గలిగి యతఁడు దుఃఖోపశాంతి గనుచున్నాఁడని యామె మనస్సును సమాధానపఱచుకొనెను. వృక్షచ్ఛేదనమునెఱపి గొడ్డలి నొక మూలవైచి, సీతాకాంతము కూర్చుండి "అమ్మగార్యా! ఇప్పటికైనను! చనిపోయిన తన యునికంటె నీచెట్లెక్కువా? ఇవి యెపుడు తమ్మునాటిన వానినే జ్ఞప్తిచేయుచు, మనస్సును బాధించుచుండును. మొక్కలు మొదలంటఁగోసివైచినమనమింక పుత్త్రకునిమీఁది మోహమును మునుముట్ట గోసివేయఁగలము సుమీ!"యని వెఱ్ఱినవ్వు నవ్వి యతఁడు సతి నూరడించెను.

బిళ్లగన్నేరు మొక్క

తనహృదయ సీమవలెనే పెరడంతయు నెడారియగుటవలన సీతాకాంతమునకు వెఱ్ఱి సంతసము గలిగెను. ప్రేమ మిత్త్రత్వముల కీ ప్రపంచ మనువగు ప్రదేశముగానట్టి పచ్చని యాకుగాని, ఎఱ్ఱనిపూవుగాని తలచూపుటకు తమదొడ్డి యుచిత ప్రదేశము గారాదని యతఁడు నిర్ధారణము చేసికొనెను. ఏమూలనో గడ్డిమొలక యొకటి గానవచ్చినా యచటికిఁ బోయి దానినిఁ బెఱికివైచినఁగాని సీతాకాంతముమనసు కుదుటఁబడదు! ఒకనాఁ డితఁడు వాకిటఁ దిరుగుచు దూరమున నొక పచ్చని మొలకచూచి, యాగ్రహావేశ పరవశుఁడై, యింటిలోనికిఁజని కత్తితీసికొని, వేవేగమే యాతావునకుఁ బోయెను. దైవ వైపరీత్యమునఁ బతికిఁ గలిగిన తాత్కాలికమగు నీమతి భ్రమణమున కచ్చెరువందుచు జానకమ్మ భర్త

జాడలు గనిపెట్టుచుండెను. సీతాకాంత మూ తినానాన్నించిపోయి కలిగి, "భయములేని నిప్పు చిగిరించుచున్నావా? ఉండుము, నే నెట్టెదను" అని యామొక్క చేసుట్టి బాగ, ఒక పెలక పోవుటచేత కత్తితో చుట్టును త్రవ్వసాగెను. చట్టిదినములకే చచ్చిపోయెనను, సేమ నాత్రి యుండి మొక్కొని చిన్నకొమ్మ నొకటి పైకెత్తెను. పేరు కనబడుటచే నిపుడా కొమ్మ భయముచే వణఁకుచున్నదా యనునట్లు కనిపించసాగెను. కొమ్మనిండ చిన్నయాకులు మొగ్గలును గూడ వచ్చెను. ఇది చూచి సీతాకాంతమునకు నవ్వుకొంత చెమ్మగిల్లెను. కత్తితాఁకినపుడే నిలుచుండు బిల్లిగన్నేరు మొక్కను చూచినపుడు మృత్యుస్నా వానన్నమగు నీప్పటి తన కీనయుండెరిని ప్రాప్తికి

"అతనికన్నులనుండి యశ్రువు లోడికలుగట్టెను"

వచ్చెను! వెంటనే కత్తినేలపైచి యొకమూల కొఱగిన యతనికన్నులనుండి యశ్రువు లోడి కలుగట్టెను. ఇది యంతయుఁ గనిపెట్టుచుం డిన జానకమ్మ భర్తను లేచి వచ్చి చేతనున్న చెంబులోని యుదకముతో సొమ్మసిల్లిన పతి ముఖమును జెట్టు మొదటఁ గడిగి చేయిపట్టు కొని యతనిని "ఎండ తీక్ష్ణముగనున్నది; లోనికి రండు!" అని గృహములోనికిఁ గొనిపోయెను.

అప్పటినుండియు సీతాకాంతము మనో నేత్రముల ఆకులు మొగ్గలతోఁ గూడియున్న యాచిన్న మొక్క నాట్య మాడుచుండెను. "ఈపాటికి కాకొమ్మ యాకులు వాడిపోవును! మొగ్గలు మాడిపోవును" అని పాప మాపురుషుండా రాత్రి త్రిజ్వరమునఁ బాలుమాలుచుఁ బొరలించెను. దేహస్వాస్థ్యము కలిగిన యొకటి రెండు దినములకొకనాఁ డాతఁడు వాకిట బచారు చేయుచుండెను. దూరమునఁ బచ్చఁగఁ గానఁబడ అదిగేమగునా యని యచటికిఁ బోయి; చూచునంతకు తానుగొన్ని దినములు క్రిందటఁ బెల్లికి చేయఁబూనిన బిల్లిగన్నేరు మొలక యూతనికిఁ గానిపించెను. ఆమొక్క యపుడే చచ్చిపోయెనని యాతఁడెంచెను. దానివిషయమే యతఁడు మఱచిపోయెను. అదియిపుడు క్రొత్త కొమ్మలు పెట్టి పూవులు పూచుచుండుటవలన నతనికెంతో సంతోషముగలిగెను. ఆ చెట్టుచుట్టును పాదుచేసి జానకమ్మ యనుదినము నీరుపోయుచుండుట చేత నదియింత త్వరితముగ నెదిగెను. పుత్త్రనిస్మృతి తొలఁగిపోవలయునని చెట్లు చెండాడిన సీతాకాంత మిపుడు పుత్రుసస్మృతికొఱకే వానిఁబోలిన యాచిన్ని మొలకను గాపాడఁ బూనెను! ఆపూవుల చెట్టుచుట్టును నేలచదును చేసి, నీరు ప్రవహించుటకై యతఁడు బోదెలు

కట్టెను. త్వరితకాలములోనే యామొక్క బాగుగఁ బెరిగి దర్శనీయ మయ్యెను.

వేకువ నిద్ర లేవఁగనే సీతాకాంత మా మొక్క దగ్గఱకుఁ బోయి లెక్కలేని ముద్దుపూలను బెట్టి కనుల పండువుచేయు దానిని దర్శించి ముదమందుచుండును. ఆ చెట్టును దనసుతునికి మాఱుగాఁ జూచుకొని, దానిపోషణముననే యత్యంత కాలము గడుపును. చీడపట్టిన యాకులు త్రుంపివేయును. చుట్టు నుండు రాలఁ దొలఁగించి, మెత్తని మట్టిచేర్చును. కలకల నవ్వుచుండు దానిపూవులను దన పుత్త్రుని మందహాసములని భ్రమించును! మలయమారుతమునఁ గించుక చలించు దానికొమ్మలను దనను జేరఁబిలుచు సుతుని మృదుకరములని తలపోయును! వేకువను రాలు మంచుబిందువులు, రాత్రియంతయుఁ దనవియోగమునకు వగచి, కొమరుఁడు రాల్చు కన్నీరని యాకెయు భావించి కంటనీరు పెట్టుకొనును.

ఒకనాఁటియుదయమున సీతాకాంతము పూవుల మొక్కపై పనికిఁ జూచిపోయెను. చెట్టు నిండ పుష్పములు వికసించియుండెను. కోమలములగు నాయరుణకుసుమము లవలోకించిన కొలఁది దానిమనసు గంభీర భావపూరిత మయ్యెను. నిగ లెపుడుచూచినను ఆ మొక్క క్రొత్తపూవులతోనె చెన్నొందుచుండును. ఎపుడు వీక్షించినను గలకల నవ్వుచుండును. దీని భావమేమి? మల్లె మొదలుగాఁగల కుసుమములకుఁగల సువాసనలు దనకులేవని తల వ్రాల్చి పరిమితముగాఁ గుప్పించుటకు మాఱుగ నీచెట్టు లోకులుకోరని యాకోరకముల నిట్లు కుప్పలుకుప్పలుగఁ దొడఁగనేల? నోరులేని యీచిన్ని మొలకనుబలెఁ దాను చేర్చుకొనఁ దగుధర్మము లేదా? చెట్టునకుండు నన్నియో మడుంగులు బాధకష్టా ప్రష్టాదులచే భాసిల్లు మనుష్యజన్మ మెత్తిన సీతాకాంతము, ఇహలోకమునఁ బ్రాపించిన కష్టములకేల యింతగ వెతనొంద, ధైర్యవిహీనుఁడై యసమయుఁడై భాగ్య మూసనలయును? దుఃఖమున కంతగఁ గ్రుంగి తనకు దైవమిచ్చిన కర్తవ్య సఫలమైన నిన్నుంచలెఁ జేసి ఆతఁడు నియతికార్యముల నేల విడిచిపెట్టవలయును? "లేలెమ్ము, సీతాకాంతమా! ఇంక నవిచారమును ద్యజించి కర్తవ్యమునకుఁ గడంగుము" అను సుమనస్సందేశ మాతని వీనులకు వినవచ్చినటులుండెను!

చెట్లు తన బంధుగణములోనివే యని భావించి సీతాకాంత మిపుడు తన పెరటిలోనింకను మొక్కలు నాటఁజొచ్చెను. అచిరకాలమునఁనె వారి దొడ్డి మొక్కలతోను తీగెలతోను సొబగొందుచుండెను. పట్టినవ్యసనమున వెతనొందు పతి కట్టి వ్యావృత్తి గలుగుటకుఁ గొంత సేదదేఱె జానకమ్మ, తోఁట పనియందు దోడ్పడ వారికి నిక్కంపు సహధర్మచారిణి యయ్యెను. కొంతకాలములోన తాముగల్పించుకొనిన యీక్రొత్తపనియందు, పుత్త్రుని మఱచిరని చెప్ప వలను పడదుగాని, పుత్త్రశోకముకంతె సాంద్రంతులు మఱచిపోయిరి. వారిపుడు పెరటిలో నాటు చెట్లన్నియు దమ కొమరుని స్మృతి కొఱకు వేసినవే. ప్రియపుత్త్రుని గూర్చియె వారా చెట్లకు సంరక్షణ చేయు

చుండిరి. తమ తోఁటకుఁ గోమరుని నామమే యొసంగిరి.

కుక్క-పిల్ల

ఈవ్యాప్తివలన నాదంపతులు కొంత దుఃఖోపశాంతి గాంచియున్నను, ఇంకను వారు పీఠ ముఖము చూచుటకు సాహసింపరైరి. ఇటీవల వారు పూనిన వైరాగ్యమే దీనికిఁ గారణము. మనస్సంకల్పితములగు సంకెలలు వీడుట కష్టము. ఒకనాఁడు, సీతాకాంతము వాకిటఁ దిరుగుచు నొక కుక్క-యేడుపు వినెను. ఆ యార్తనాదము రాత్రియంతయు ఆదంపతుల వీనులకుఁ దగులుచుండి వారినిద్దురఁ బాపెను. ఇంతవఱకుఁ దా మాకుక్క-సంగతి కనిపెట్టకుండుటకు వారెంత వెతఁజెందిరి. వేకువనె సీతా

"సీతాకాంతము కుక్క-పిల్లను......వెలికిదీసి......గాయము పరీక్షించుచుండగా...చుట్టుపట్టులవారువచ్చిరి"

కాంతము వీథితలుపు తెఱచి, గాయముచే మూలుగుచున్న యొకకుక్క-పిల్లను జూచెను. గోతిలోనుండి యాకుక్క-పిల్లను సీతమ్మ వెలికిఁదీసి బురద గడిగివైచి, గాయము పరీక్షించుచుండగా చుట్టుపట్టులవారు వచ్చిరి. రెండుదినముల క్రిందట బండిచక్రము దానిమీఁదుగాఁ బోవుటచేత కుక్క-పిల్లకా లిట్లు వాచియుండెనని వారు చెప్పిరి. మనుష్యుల బాధలే లెక్క-చేయని లోకులు కుక్క-ల బాధలు పాటింతురా? కావున నీయూరు రెండుదినములనుండి యాకుక్క-పిల్ల బాధఁ గొట్టుకొనుచుండెను. సీతాకాంతమప్పుడు దానినిఁ బశువైద్యశాలకుఁ గొనిపోయి, యచట దానికిఁ గట్టు కట్టించెను. ఆకుక్క-పిల్ల వెంటనె యానోరెఱుఁగని జంతువును గొనిరానిచో బాధ మితిమీఱి, చికిత్స యసాధ్యమై యది చనిపోయి యుండెడిదని వైద్యుఁడు చెప్పి, వారి భూతదయ నభినందించెను. కొన్నిదినము లిట్లు కుక్క-నిమిత్తమై తిరుగుచు సీతాకాంతము లోకవ్యవహారములఁ బాల్గొన నారంభించెను. అంత నొకనాఁడు మధ్యాహ్నము వీథితలుపునొద్ద శబ్దము విని తలుపుతీయగా స్వస్థపడి వచ్చిన కుక్క-పిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను. అది తనదారిని దానుబోక, ప్రదక్షిణించుచు రక్షకుని యెడ ప్రేమ కృతజ్ఞతలు దెలుపుచు వాకిటిలోనికి వచ్చెను. మృత్యువునోటినుండి తప్పించుకొనిన యాకుక్క-మీఁద నాగృహస్థులకు జాలి పుట్టి వారు దానినిఁ బోషింపఁదొడంగిరి. క్రమక్రమముగ వారికి శునకము మీఁదఁ బ్రేమ పెరిగెను. సంసారమునందలి తగులాటము లిటుల

నానాఁట విజృంభించి, తమ వైరాగ్యమును బారఁ ద్రోలుచుండుట కాదంపతు లాశ్చర్య

"తలుపుతీయఁగా...కుక్కపిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను"

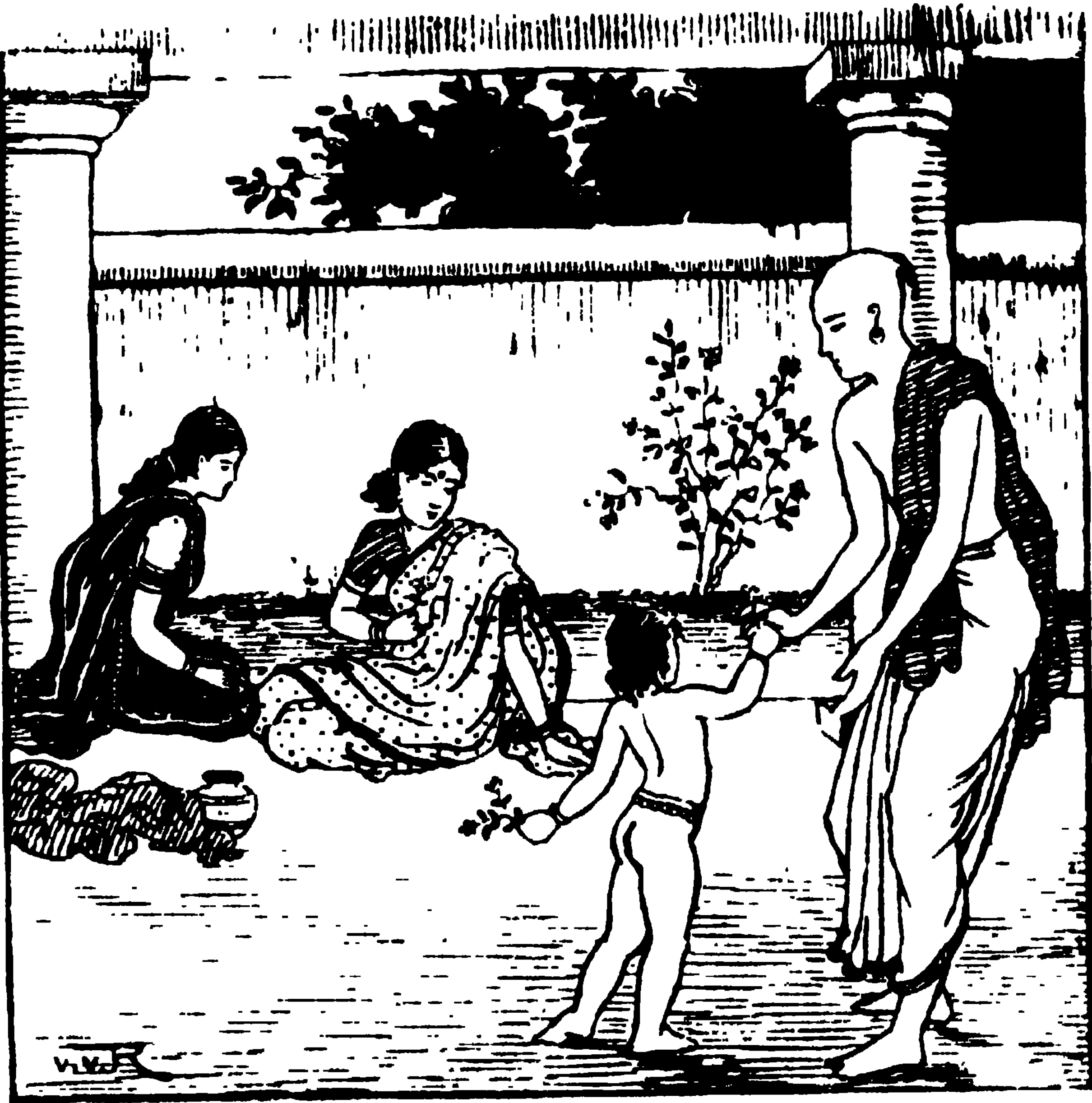
పడియు, చేయున దేమియు లేక, నియతకార్యములే చేయుచుండిరి!

శాంతమ్మ

చేతులకుఁ దగినంత పనియున్నను, ఆదంపతుల మనస్సు మాత్ర మొక్కతఱి పూర్వపుదుఃఖవిషయమునకు మఱలుచుండెను. కాని వారి హృదయక్షేత్ర మిపుడు నిర్జలప్రదేశముగు నెడారి కాక, ప్రేమనదీ జలార్ద్రమయ్యెను. ఆదయాంబువులఁ గ్రోలి జీవించున విపుడు కొన్ని చలన మెఱుఁగని చెట్లును, నోరులేనిజంతువులును! మనుజుల కాదయామృత మింకను లభ్యము కాకుండెను. నరుల కృపాకృతజ్ఞతల యం దాదంపతులకు నమ్మకము సడలిపోయి, వారు తమదయకు యోగ్యులు కారని భావించిరా యనునట్లు లింకను వారి వీథి తలుపు నిరంతరము మూయఁబడియే యుండును! ఒకనాఁ డెవరో వచ్చి పిలుచుటచేత వారు తలుపు తీసిరి. వచ్చినవారు శాంతమ్మయు కుమారుఁడును. చిన్ననాఁడు బీదస్థితియందుండునపుడు శాంతమ్మ కాదంపతులు మిక్కిలి సహాయము చేసిరి. వారివలననే తన విద్యాపరిపోషణ మయ్యెనని గుర్తెఱిఁగి తాను జేయఁగల సహాయ మీకష్టసమయమున వారికిఁ జేయుటకే, భర్త యనుమతిఁ గైకొని యుప్పాకాంత కొంతకాలము వీరిని గనిపెట్టుకొనుట కిచటికిఁ బిల్లవానితో వచ్చెను. పరామర్శమను పేరుతో విందు లారగింప శాంతమ్మ వచ్చియుండలేదు. వాఙ్మాత్రమునఁగాక, క్రియారూపమునఁ దనభక్తిప్రేమలచే నాదంపతులను బూజింపవలయు ననినా యాకోమలి యిపుడు వారియిలు ప్రాక్కుకొనివచ్చెను!

వారువచ్చిన కొంతతడవునకు శాంతమ్మయు జానకమ్మయుఁ గలసి ముచ్చటలాడుచుండిరి. నాలుగైదేండ్లు వయసుగల శాంతమ్మ చిన్నకుమారుఁడు వాకిటనున్న పిల్లగన్నెరుపూవులఁ గోసి, తప్పటడుగులతో నడచివచ్చి, "తాతా! ఇదుగో!" యని సీతాకాంతమున కొక పూవిచ్చి, అమ్మమ్మచేతి నొకటి యిచ్చెను. ఇది యుపేక్ష్యమగు సంగతిగనే. కాని, మనజీవితములందలి పరిస్థితుల ననుసరించి, స్వల్పవిషయములె ఘనమైన విగఁ బరిణమిల్లుచుండును. దైవోపహతులగు నాదంపతుల కీబాలకుఁ డిచ్చు రెండుచిన్నపూ

పులును, అరవిరిసియున్న తమహృదయము లకుఁ బరిపూర్ణోన్మీలనము నెలయింపఁ బర మేశ్వరుఁ డొసఁగిన రెండుదివ్యసాధనములాయ నునట్లు తోఁచెను! పిల్లవానిని వారిరువురు ముద్దుపెట్టుకొనిరి. చిరకాలమునకు నిమగ్నులై

"తాతా ఇదుగో"

యాదంపతులు క్షణకాలము తమచింతమఱచి యెదుటనున్న బాలకుని ముద్దాడిరనిన, మాన వహృదయము, దుఃఖాంధకారముచే నెంత యా వరింపఁబడినను, మిన్కు-మిన్కు-మను నానంద జ్యోతి దానియందుకను వెలుంగుచుండు నని యే మనము గ్రహింపవలయును! ప్రేమా మృతమింకను, ఆహృదయములు నిగిరిపోలే దనియే మనము భావింపవలయును. ఇట్టిసంగ తులు పరికించి సంతసించిన శాంతమ్మ, తన యుపచారమువలన నింకను వీరిని నేదదేర్చి, వారిహృదయములందు ప్రేమాదిసద్గుణములు నెల్లవింపఁజేయఁ బ్రయత్నించుచుండెను.

కొలఁదిదినములలోనే తాతమనుమలకు, పసామోతలోను గనుపట్టనంతటి సుప్రేమము వాటిల్లెను! ఆనుభవజ్ఞుఁడగు తాత యిపుడు చిన్నమనుమఁడు, గ్రుక్క-త్రిప్ప కుండ ప్రశ్నములు వేయుచుండును. చిన్నచిన్న పనులందుఁ దాతకు మనుమఁడు కుడిభుజ మయ్యెను. చిన్నమనుమనికి కట్టి కథలు చెప్పి యెట్టి వినోదములు గల్పింతమా యని తాత యహ ర్నిశ మాలోచించుచుండును. ఇట్టి నూతనప్రేమకు దావల మైనదగుటచేనే, సీతాకాంతుని మనోగగనమిపుడు దుఃఖమేఘ విముక్తమై, సంతోషదీప్తుల తోఁ దేజరిల్లుచున్నది. బాలకుని జూచుకొనుచున్న యానంద మున సీతాకాంతుఁడిపుడు తన దుఃఖమును మఱచిపోయెను.

క్రమముగ నతఁడు సాంఘికజీవనమునఁ దిరిగిపా ల్గొనుచు, పరోపకారకార్యనిమగ్నుఁడై యుం డెను. వృద్ధతయందుఁ దాఁజక్కఁగొని యుండు నపుడు తనకన్నులు విప్పి చరణములను దన్ని నిద్రావఁ బ్రక్కించి, చేయూఁతనొసంగిన వారి నందఱను దనకుఁ దరణోపాయముఁ జూపిన వా రని యతఁడు భావించును. ఆంతరికవిషయ ములే తనకన్నుల పొరలూడ్చెనని యతఁడు చెప్పుకొనుచుండును. కావుననే బిల్లగన్నారు

మొగాన నాయకీ దాసియుఁ గలవతీసు నయ్యెను!

ఇప్పుడు శాంతమ్మగారు మాతృదాసుతులకు నూతనుల్కొనసుకును! ఆపూర్వ ప్రోత్సాహము నవే జానకమ్మ దుఃఖము నణచుకొని, క్రమముగ దేశహితైకకార్యములలో నభిరుచి గలది యయ్యెను. నగరమందలి ... ...

కమ్మగారు కార్యదర్శినిగా పట్టణమున జరిగెడి సకల సత్కార్య సమావేశములకును వారియిల్లే యిపుడు కేంద్రస్థానము!

యమునాప్రాభవస్మృతి

పండిత పెనుమచ్చ సత్యనారాయణరాజు గారు

శ్రీమలాత్మ్మండును యోధుఁడును బృథుజగద్వ్యాపారిమర్మజ్ఞుఁడౌ
కమలానాథుఁడు బాల్యచేష్టలెచటం గావించె సానందుఁడై
ప్రమదానం గని తత్స్థలంబులు జలప్రక్షాళితాఘౌఘు యో
యమునా! నీవగు సైకతస్థలులటం జస్రుల్ నరక్ రాల్చెదన్

గీ. పెరిగి పెద్దయై యేతీర పరిసరమున, శస్త్రశాస్త్రాదివిద్యల నభ్యసించె
నందనందనుఁ డాతీరమందె తాను, యాచుఁ గన నేను బులకించు నమ్మ, యమున!

గీ. భవ్యభవదీయపుణ్యసంబుపటలితోడఁ, దనదు నేచాయ లెంతయు మొనసి గూండ
జాములకొలంది నీనీట స్నానమాడు, బాలకృష్ణుండు తజ్జలమాల నీవె.

గీ. దేని పావనోదకములచే ననాథు, లైన పాండుపుత్రుల ప్రతప్తమానసములు
శాంతి పొందింపఁబడియెనో యంత లుఘుగ, నామహానది వగుదమ్మ, యమున! నీవె?

గీ యమునరో! దేవకీదేవి యఖిలవేది, నిఖిలజగదంతరవ్యాపి నీరజాక్షుఁ
డైన శ్రీకృష్ణు నుదరమ్ములోన నెమ్మి, నిడికొని యెటకుఁ గ్రుంకిడ నేగుదెంచు
నామహాపవిత్రాపగ వగుదు వీవ.

. ఆనందాస్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతో నీశ్వర
ధ్యానారూఢహృదంతరాళ యగుచుం దా దేవకీదేవి లో
నే నీతీరమునందు గర్భగతుఁడౌ నిందీవరశ్యాముకున్
నానార్థంబుల సృద్ధి గోరునపుడైనం బుట్టునే తీన్ నదీ!

సీ. ప్రాకారసంశోభి తాకాశవాహిని, నీకాశ శ్రీధ్వజానీకములును
కాంతాజనస్వాంతకాంతితాక్రాంత, ప్రమదావనానూన సముదయంబు
నైజకాంతిచ్ఛటా నైగనిగ్యవిజిత, చంద్రమండలమహా సౌధములును
పరిపంథిఘనకంధి పరమందరాచల, రంగద్వితతచతురంగబలము
గీ. కలిగి యెప్పారు కోటలఁ గట్టి రెచటఁ, గోర్కి వ్యయపెట్టి కోటాను కోట్ల ధనము
పాండవులు దండకాటవీ పటలి నఱకి, యామహానగరత్నమ నమ్మ నీవ!

*　　*　　*　　*　　*　　*

అట్టి నీస్వరూపముఁ గాల మట్టిమార్చె, నాపదల కోర్చి నీకపుఁ గిలిపోయె
గప్రముఖబింబ మంతయుఁ గమలిపోయె, రమ్యభ్రూయుగ్మరోమముల్ రాలిపోయెఁ
బద్మసన్నిభనేత్రముల్ వాఁడిపోయెఁ, జారుఫాలస్థతిలకమ్ము జాఱిపోయె
నవశిరీషకోమలదేహ మవసిపోయె, ఏమిచిత్రంబొ యమునరో యెఱుఁగలేము
నీదు తీరమ్మునందున నేఁడు చూడ, నట్టిపట్టణ మొక్కటి యైన లేదు
అట్టి నానావాస మొక్కటి యైన లేదు, అట్టివైభవ మిసుమంత యైన లేదు
అట్టి సత్ప్రతాపఠీవి మసలు లేదు, అట్టి యోధకదంబమ్ము కట్ట! లేదు
అట్టి త్రిజగదారాధ్యరాజ్యంబు లేదు, అట్టి భక్తచాతకకంద మయ్యో! లేదు

*　　*　　*　　*　　*　　*

కర్కశాత్మకులు తురుష్కముష్కరులును, తాత్తరీయులు నిఖిలజనార్తికరులు
ఆగమధ్వంసకులగు నామొగలువారు, దోసకారులు ఘనులు పరాసువారు
పరుషకరవాలధారల నఱికినట్టి, నీదు కాయంబు గాయముల్ బాధపెట్ట
సదరుగుండె బెదరుగుండె యగుట నయ్యొ, చెదరిపోయినముంగురుల్ చెదరియుండ
బెదరుచూపులు చూచుచుఁ బెదవు లెండ, స్వస్థతం జెంద లేకిటు శ్వాసములను
దల్లి! యమునరో! విడువంగఁ జెల్లు నమ్మ!!

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

పూర్వము వేదములు, శాస్త్రములు మొదలగు వైదిక విద్యలన్నియు బ్రాహ్మణుల యధీనమున నుండెను. మిగిలిన విద్యలు అనగా కమ్మరము, కుమ్మరము, కంచరము, నగలు నాణెములుచేయుట, ఇండ్లు మిద్దెలు మేడలు కట్టుట, వంతెనలు కట్టుట, చెరువులుత్రవ్వుట, దేవాలయములు గోపురములు నిర్మించుట, రథములు బండ్లు చేయుట ఈ మొదలగునవన్నియు ద్విజేతరుల యధీనమున నుండెను. బ్రాహ్మణ,క్షత్రియ,వైశ్యులు ద్విజులు. ద్విజులుగ పరిగణింపబడని చతుర్థవర్ణమున జేరువారు పైనుడివిన యట్టి పారిశ్రామికవిద్యలకు అధికారులుగ నుండిరి.

వృత్తివిద్య, కులములు

ఒక్కొక్కవృత్తిని నవలంబించువారు ఒక్కొక్కసంఘముగా నేర్పడిరి. ఇట్టిసంఘములకే కులములనిపేరు. ఇప్పటి కులములన్నియు వృత్తుల ననుసరించి యేర్పడినవే. ఒక్కొక్క కులమువారు ఒక్కొక్కవిద్యను కాపాడి పోషించుచువచ్చిరి. అందువలన నట్టి కులములవారు రక్షించి పోషించినవగుటచేత అట్టివిద్యలకు కులవిద్యలనియు, వేఱువేఱు వృత్తులకు సంబంధించిన వగుటచేత వృత్తి విద్యలనియుపేరు. ఈవిధమైన విద్యనే ఇప్పుడు సాంకేతికవిద్య (Technical Education) అందురు.

ఇట్టి వృత్తివిద్యను నేర్పుటకు పూర్వము మనదేశమున నిప్పటివలె కళాశాలలుకాని, విద్యాలయములుకాని ఉండెడివికావు. అయినా కులములలో వృద్ధులైన వారు- నిపుణులైన వారు తమతమ కర్మశాల (Work shop)లందే తమతమకులములలోని బాలురకు విద్యాప్రదానము గావించువారు. అందువలన నట్టి బాలుర పొందువిద్య స్వానుభవముతో కూడి ప్రపంచమునకు ఉపయోగపడునట్టిదిగ నుండును. చాలకాలము ఇట్టివృత్తివిద్య నేర్చుకొనువిద్యార్థి వినయవిధేయతలవలనను, అవ్వృత్తియందలిభక్తి శ్రద్ధలవలనను తనయజమాని యైన గురువు యొక్క మనస్సు రంజించి ఆతనిని మెప్పించినచో ఆతనివివేకమును, శ్రద్ధను, ఆసక్తిని కనిపెట్టి ఆత డావిద్యార్థికి వృత్తిరహస్యములను, అవ్వృత్తిలోని విజ్ఞానరహస్యములను ఉపదేశము చేయువాడు. అందువలన తన వృత్తియం దేమాత్రమభిమానమున్నవాడైనను, ఆవిద్యను నేర్చుకొనవలెనని ఏమాత్రము దీక్షపట్టినవాడైనను ఒడలు వంచి వినయ విధేయతలతో పనిచేసి తనగురువును మెప్పింపజూచువాడు. విద్యార్థి ఏమాత్రము విద్యనేర్చుకొనినను స్వానుభవ పూర్వకముగ పడసినవిద్య యగుటచేత నాతడు తన జీవయాత్ర సుఖముగ గడుపుకొనుట కది

తోడ్పడుచుండెను. ఏయేవృత్తిలోనైనను నిపుణులైనవారు ఎచ్చటనున్నను అచ్చటికేగి విద్యార్థులు విద్య నేర్చుకొనుచుండువారు. తండ్రియొద్ద కొడుకు విద్య నేర్చుకొనినను, అన్నయొద్ద తమ్ముడు నేర్చుకొనినను నేర్చుకొనునంత కాలము బంధుభావముతో గాక గురుశిష్యభావముతోనే వారు కాలము గడపువారు. అందువలన కర్మశాలలో పనిచేసినందుకు తండ్రి కొడుకునకుగాని, అన్న తమ్మునికిగాని జీతము నొసంగువాడు; కాని శాల వీడి యింటికివచ్చినచో ఇంక వారు గురుశిష్యులు గారు—తండ్రి కొడుకులే; అన్న తమ్ములే. సాధారణముగ హిందువులది సమష్టికుటుంబము గనుక కర్మశాలలో తండ్రియిచ్చిన జీతమును కొడుకును, అన్నయిచ్చిన వేతనమును తమ్ముడును ఇంటికివచ్చినపిదప మరల బంధుభావమున వరుసగా తండ్రికిని, అన్నకు నిచ్చివేయువారు: ఇంటియొద్ద బంధుభావసరళి; కర్మశాలలో గురుశిష్య సంబంధము. అందువలన నీవృత్తి విద్యలన్నియు పూర్వము తండ్రినుండి కొడుకునకు, అన్ననుండి తమ్మునకు ఈవిధమున వంశపారంపర్యముగ వచ్చుచుండెడివి. ఒక్కొక్కవృత్తిలో పనిచేయు కులమువారు ఆవృత్తినే కాని, అనగా ఆకులముయొక్క విద్యనే కాని యితరవృత్తులనుగాని, యితరకులవిద్యలనుగాని నేర్చుకొనగూడదు. తనకులవిద్యనువిడిచి ఇతరకులవిద్యను చేపట్టుట కులద్రోహముగ పరిగణింపబడుచు వచ్చెను. స్వధర్మమే శ్రేయోదాయకము; పరధర్మము భయావహము; కావుననే పరధర్మమాచరణయోగ్యము కాదు. ఇట్టి అభిప్రాయమును నమ్మకమును ప్రబలముగ వ్యాపించి యుండుటయే

> పరవిద్య లెన్నియైనను
> కులవిద్యకు సాటిరావు కుంభినిలోనన్
> వెలకాంత లెందఱున్నను
> కులకాంతకు సాటిరారు గువ్వలచెన్నా!

మున్నగు పద్యములు పుట్టుటకు కారణమయ్యెను. ఈవిధమున నాయాకులములవారు తమతమ కులముల కేర్పడిన విద్యలను ప్రాణతుల్యముగ నెంచి పోషించుచు వచ్చిరి. ఆయాకులములకు సంబంధించిన కర్మశాలలే వృత్తివిద్యాలయములుగ నేర్పడెను. అట్టి విద్యాలయములే గొప్ప పారిశ్రామికనిలయములై పేరుగాంచి దేశైశ్వర్యమును పెంపొందించెను. నేటివలె భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానము వికసింపని ఆ 'మోటు' దినములలోనే ప్రపంచ మంతటిలో పేరుపడిన వస్తుజాలమును తయారుచేసి హిందూదేశపారిశ్రామికుడు ఖండాంతరులచేతగూడ సంస్తుతులను బొంది, పల్లెటూరిలోని తనచిన్న కుటీరముముందు తనవృత్తివిద్యావైపుణ్యమునకు గర్వసూచకముగ విజయస్తంభమును పాతి దానికి కీర్తిపతాక వ్రేలగట్టియున్నాడు.

ఎన్నెన్ని వృత్తులు కలవో మన దేశమున అన్నన్ని పరిశ్రమలుకలవు. వీటిని నడపునది జీవములేని యంత్రములుగాక బుద్ధివైభవమును, ప్రతిభాసంపదయుగల దివ్యచైతన్యాంశాసంభవుడగు మానవుడగుటచేత అవి పారిశ్రామికకళలై పరిఢవిల్లెను. హిందూదేశ పరిశ్రమలను గుఱించి యిచట వ్రాయుట అనవసరము.

కులసభలు, నిధులు

స్వధర్మసంరక్షణమునకై ఈకులములకు కులసభలు, పంచాయతులు నుండెడివి. హిందూ ధర్మశాస్త్రములు కూడ ఈకులసభలను గౌరవించి, ఆయా కులములకు సంబంధించిన వివాదములను పరిష్కరించుపద్ధతి వాటికే వదలి పెట్టెను. పూర్వము ధర్మశాస్త్రకారులకు ఈవృత్తులయం దెంతటిగౌరవము కలదో ఈవిధమైన ధర్మశాస్త్రనిబంధనలను గాంచిన తెలియగలదు. ఈకులములవారికి సభలుమాత్రమే కాక ప్రత్యేకము నిధులుకూడ నుండెడివి. ఈనిధులు ఇప్పటి బ్యాంకులవంటివి. రాజులు మొదలగువారు ఎవరికైన ఒక్కకులమువారు లేక ఒక్కవృత్తివారు తయారుచేసిన పారిశ్రామిక సంపదను దానముచేయ దలచినను, ఆదానము ఆచంద్రార్కముగ సాగుచు, శాశ్వతముగనుండవలెనన్నను ఎంతో కొంతమూలధనము-అనగా తాము దానము చేయదలచిన దానివిలువకు సరిపోయినవడ్డీ నొసంగు మూలధనమును—ఆకులమువారినిధిలో వేయువారు. అట్లుచేసిన ఆమూలధనముమీదవచ్చువడ్డీతో నాధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ నడచుచుండెడిది. ఈవిధమైన పద్ధతి మూలమున రెండు లాభములు కలుగుచుండెను. (౧) ధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ సాగుట, (౨) ఆమూలధనమువలన పారిశ్రామిక అభివృద్ధి గాంచుట. ఈవిధమైన నిధులు, నిబంధనలు క్రీస్తుశకారంభమునకే, అనగా ఆంధ్రరాజులు పాలించు నాటికే కలవు. క్రీస్తుశకారంభ కాలమునాటికే ఆయావృత్తి సంఘములు, అనగా కులములు చక్కని వికాసముకలిగి అభివృద్ధి గాంచినవి.

ఏవృత్తి కావృత్తియే చాలగౌరవప్రదమైనదిగ నెన్నబడుచుండెను. హిందూసంఘమున పూర్వ మిట్టివృత్తులవారికి గౌరవస్థానముండెను. ఈవిషయము ప్రాచీన హిందూగ్రామవ్యవస్థను పరికించినచో సువ్యక్తమగును. వ్యవసాయకప్రజాతియగుటచేత హిందువులు ముఖ్యముగ నూటికి తొంబదితొమ్మిదివంతున గ్రామములలోనే నివసించువారు. హిందూసంఘ పరిపాలనమునకేమి, మఱియితర విషయములకేమి పూర్వము - పూర్వమే యననేల ఇప్పటికి—గ్రామమే ప్రాతిపదిక. హిందూదేశమునంతను కంపింపజాలు ఏవిద్యుత్సంచలనము కలిగినను అది గ్రామమునుండియే ప్రాదుర్భవించుచుండెను. ఏసంస్కర్తకాని, ఏరాజకీయ తంత్రజ్ఞుడుకాని పూర్వము ప్రకృతియొక్క పాలబుగ్గలపల్లెటూరిని లాలింపగలిగెనా, అతడు హిందూదేశమునంతను పరిపాలింపగలబలము సంపాదించినాడన్న మాటయే. పూర్వము, మనస్సు నువ్విళ్లూరజేయునట్టి హిందూసంఘమహాదుర్గమును, మహాసంస్థయునైన గ్రామమున 'కులపతి'యైన పారిశ్రామికుడు ప్రధానస్థానమును సంపాదించెను. పారిశ్రామికుడు లేక ఏసంఘమును ఏకాలమునను అభివృద్ధి చెందలేదు.

బ్రాహ్మణవిద్య, వృత్తివిద్య

బ్రాహ్మణుడు తనవశమునన్న వైదికవిజ్ఞానము ప్రజలకొసంగినను పారిశ్రామికుడు ములేనిచో నిలువనీడయుండునా? భోజనాదిము

లమర్చుకొనుటకు ఉపకరణములును సాధనములు నుండునా? పారిశ్రామిక విజ్ఞానము లేనిచో ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన ముండియు సంఘము అభివృద్ధి నొందజాలదు. ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము లేని పారిశ్రామికజ్ఞానము అపాయకరము. ఆధ్యాత్మిక, పారిశ్రామిక విజ్ఞానములు రెండును ఒక దానిలో నొకటి అంతర్భాగములు. వీటిలో ఏది కొఱవడినను రెండవదానికి ప్రశస్తిలేదు. పారిశ్రామికవిజ్ఞానము సుందరమైన, హ్లాదకారకమైన నాగరికతను సృష్టించుచుండ ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము దానికి తేజస్సునొసగి ప్రాణము పోయుచున్నది. హైందవ నాగరికతయంతయు పల్లెటూరి పారిశ్రామికుని చిన్నకుటీరమునుండియు, నిరాడంబరజీవియు ఆధ్యాత్మికవిద్యాసంపన్నుడునైన అగ్రహారికునినుండియు పెరిగి పెంపుగాంచినది. ఈ రెండువిధములైన జ్ఞానవిభాగములకుగల అన్యోన్యసంబంధమును గుర్తించినది కనుకనే మన ప్రాచీనగ్రామమీ రెంటికీ ప్రధానస్థానమొసంగి సఖ్యత నమకూర్చినది. కావుననే మన ప్రాచీన గ్రామవ్యవస్థలో వైదిక విద్యాసంపన్నుడైన బ్రాహ్మణుని కెట్టిస్థానముగలదో అట్టిస్థానమే వృత్తివిద్యానిపుణుడైన పారిశ్రామికునికి నుండెను. ఈవిధముగ ప్రాచీనగ్రామము ఈ రెండువిధములైన విజ్ఞానమును సమన్వయముచేసి నేటిపారిశ్రామికసమస్యను, దానికి సంబంధించిన యితరములైన చిక్కులను 'ఆధునికనాగరికత' కన్నులు తెరపకమునుపే చక్కగ పరిష్కరించెను. పారిశ్రామికునికి గ్రామవ్యవస్థలో 'వృత్తి' రూపమున స్థానముండుటచే వృత్తివిద్య కెట్టిగౌరవ ముండెడిదో తెలియగలదు. పూర్వము బ్రాహ్మణుడు, పారిశ్రామికుడు—ఇరువురును హిందూసంఘమునకు రెండు కండ్లవలెనుండి పరస్పరము సహానుభూతిని కలిగియుండుట నేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికవిద్య కధికారులై ఉన్నతాదర్శములనుజూపి మానవునియందలి ఆధ్యాత్మికసంపదను దోహదముచేసి యొక్కరును, అధిభౌతికవిద్యకు ఆచార్యులై సౌందర్యరస పరిప్లుతములగు కళారచనలను గావించి జీవితమును సౌభాగ్యసంపదప్రదముచేసి మరియొక్కరును సంఘమును నడిపించి దేశమును పరిపాలించువారు.

'భటవృత్తి' మాన్యములు, గ్రామవ్యవస్థ

ఈ పైకారణములమూలమున ప్రతిగ్రామమునను కమ్మరి, కుమ్మరి, వడ్రంగి, కంసాలి ఈ మొదలగు వారికందఱికి వృత్తు లుండెడివి: అనగా వారికి మాన్యము లుండెడివి. గ్రామము ఏర్పాటగునప్పుడే ఈవృత్తు లేర్పడుచుండెడివి. ఇట్టివృత్తులవారు రుండుటవలననే పూర్వము ఒక గ్రామము ఇంకొకగ్రామముమీద నాధారపడవలసిన అవసరము లేకపోయెను. గ్రామసంఘమున కాయావృత్తులవారు భటులుగ నుండి సంఘశరీరమును కాపాడువారు. కావుననే ఆయావృత్తులవారి కేర్పడిన మాన్యములకు 'భటవృత్తి మాన్యము' లనియు, 'జాతికట్టు మాన్యము' లనియు పేరు. పూర్వము గ్రామమే కాక గ్రామమునందలి దేవస్థానముకూడ ఆయావృత్తులవారికి మాన్యము లిచ్చి గౌరవించి పోషించుచుండెడిది. దక్షిణదేశమున నేమాత్రము ప్రసిద్ధికెక్కిన దేవాలయమున నైనను

కమ్మరి, కుమ్మరి, కాసె (తాపీపని) వాడు, వడ్రంగి, స్వర్ణకారుడు వీరలెల్లరుకూడ నుండువారు.[1] ఇట్లు మహాసంస్థయైన గ్రామమును, అందలి ఉపసంస్థయైన దేవస్థానమునుకూడ ఆ యావృత్తులవారికి తమతమ విద్యలలో గడితేరుటకును, చేయితిరుగుటకును ప్రాథమికాభ్యాసశాలలుగ నుండెడివి.

గ్రామవ్యవస్థ ఆయా వృత్తులవారు వారివారి విద్యలలో నిపుణులగుటకు ఈవిధమున అవకాశమిచ్చుచుండ ధనికులు, సామంతమండలేశ్వరులు, మండలేశ్వరులు, రాజులు మొదలగువారు నూతులు త్రవ్వించియు, చెఱువులుకట్టించియు, గుళ్లుగోపురములు నిర్మించియు ఈవిధమున పనివాండ్రకు తమ పనితనము చూపుటకు అవకాశ మిచ్చి ఆదరించువారు. పనివాడు తనపనితనమును జూపి తనకృతిపతిని మెప్పించినచో ఆతడు ఆవృత్తివిద్యావిశారదునకు కొంత భూమిదాన మొసంగువాడు. ఇట్లు పూర్వము పారిశ్రామికులైన విద్యావంతులకు కళాభిరుచిగలవారు భూమి రూపమున నొసంగిన బహుమానదానశాసనములనేకము కాన్పించుచున్నవి.[2] ఇట్లు భూరూపబహుమానముల నొసంగుటయే కాక వారిపనితనమును మెచ్చుకొని విద్యాప్రియులైన ప్రభువులు సాంఘికముగ వెనుకబడియుండువారికి కొన్ని కొన్ని స్వాతంత్ర్యమర్యాదలను కూడ నొసంగి సంఘమున వారికి గౌరవోన్నతస్థానముల నొసంగి, క్రమక్రమముగ సంఘమున వారిమర్యాద హెచ్చునట్లు చేయువారు. ప్రాచీనశాసనావళిని గాంచినచో మనకిట్టి శాసనములును గానబడును:[3] అనగా నాయావృత్తులలో విద్యావంతులైనవారిమూలమున ఆయా కులములకు హిందూసంఘమున గౌరవము హెచ్చుచు వచ్చెను. విద్యావంతులు ఆయా కులములకు జీవగఱ్ఱవలెనుండి దేశమును సౌభాగ్యవంతముగ దిద్దుటకై తమ మేధాశక్తిని, ప్రతిభాసంపదను వినియోగించువారు.

పంచాణంవారు, వారిపనితనము

లలితములైన పారిశ్రామికకళలను పోషించి, కాపాడి దేశమునకు సౌభాగ్య సౌందర్యములను ఒనగూర్చినవారు ఈ పారిశ్రామిక జాతులవారే. వీరిలో 'పంచాణం' వారు అనబడు విశ్వకర్మవంశజులు ముఖ్యులు. బ్రహ్మకుమారుడైన విశ్వకర్మకు అయిదుగురు కొడుకులుకలరు. వారైదుగురు అయిదువృత్తులకు కారకులైరి. ఆవృత్తులేవన (౧) కమ్మరము, (౨) వడ్రము, (౩)కంచరము, (౪)శిల్పము, (౫)స్వర్ణకారకము(కుందనపుపని). ఈయైదువృత్తులవారికి ఐద్దాయులనియు పేరు. శాసనములలో వీరు 'పంచాణం' వారనుపేర బరగుచున్నారు. వీరు తమపేళ్ల చివర 'ఆచారి' పదము చేర్చుకొందురు. పూర్వపు శాసనములలో వీరిపేళ్ల చివర 'ఆచారి'పదముకంటెను 'ఓజు' పదము ఎక్కువగ గన్పట్టును: వల్లభోజు, బస్వోజు, దేవోజు,

1. Ep. Coll. No. 729-1930; Ep. Coll. No. 674-1920; Ep. Ind. Vol. V. P. 142; S. I. I., Vol. II. Part III. No. 66; Ep. Coll. No. 157-1913. Etc.
2. Ep Coll. No 436-192(; Ep Coll 683-1917 Etc.
3. S. I. I. iii, i, 47, 1899; Ep. Rep. 1911 p 75 Etc.

ఇట్టిపేరులు శాసనములలో చాలవచ్చును. తామ్రశాసనములనుకూడ వీరే చెక్కువారు. కళింగ గాంగుపగు మూడవవజ్రహస్తుని దాన శాసనముల యుత్కీర్ణకులలో మహాత్ములు మేంటోజు, నూకమోజు, వల్లోజు నను వారు కలరు.

గుంటూరు మండలములోని పల్నాటి తాలూకాయందలి మాచెర్లగ్రామమున ఆది త్యేశ్వరాయలమునందున్న శాసనములలో కొన్ని యీవిశ్వకర్మకులజుల ప్రశస్తిని తెలుపు చున్నవి. ఆశాసనములలో పేరెన్నిక గన్న విశ్వకర్మవంశోద్భవులైన కొంద ఱాచార్యులు కూడ పేర్కొనంబడియున్నారు. వారు శివ లింగములను మలచుటలోను, విగ్రహములను చెక్కుటలోను, చతుర్వ్యాసప్రాసాదాదులను నిర్మించుటలోను, వాస్తుశాస్త్రమునకు సంబం ధించిన జ్ఞానములోను ప్రజ్ఞావంతులని సంస్తు తింపబడిరి. మరియొకశాసనము వీరిని 'దశ క్రియా' పరిజ్ఞాతలని పొగడుచున్నది.[1] నగర, గ్రామ, దుర్గనిర్మాణములు, జలనిర్గమనాగమ నాది నిర్మాణములు, దేవాలయ, గోపుర, తటా కాదినిర్మాణములు వీటి అన్నిటియందును వీరు ప్రవీణులై దేశముయొక్క కళాసంపదను ఇంపొందజేసిరి. ఎల్లోరాగుహాలలోని కైలాస శిల్పాదులు, మామల్లపురమునందలి ధర్మరాజా దులశిల్పరథాదులు, సాంచీ మున్నగుస్తూపరాజ ములు-ఇవియెవియన నేల-ఇప్పటివఱకు దేశము నందు నిలిచియున్న శిల్పకళాసంపదయంతయు ఈపంచాణంవారు తమపోషణ రక్షణముల క్రిందికివచ్చిన శిల్పకళను ఎంతభద్రముగా కాపాడి, దానిని ఎంత చక్కనిస్థితిలో విని యోగమునకు తెచ్చిరో తెల్లడించు మహో త్కృష్ట నిదర్శనములుగ నున్నవి. ఇప్పటికి నీపైనుడివిన నిర్మాణములందలి శిల్పకళాకౌశల మును జూచి, యానందించి తలయూపనివాడు లేడు. అట్టిది ప్రాచీనార్య సంప్రదాయములో పెరిగి కులవిద్యలలో నారితేరిన విశ్వకర్మకుల జుల యద్భుతకళాకౌశలము!

శిల్పకళాగౌరవము, చారిత్రకోదాహరణములు

ఇట్టిసిద్ధహస్తులైన శిల్పాచార్యులను విమ తస్థులేకాక శత్రువులుకూడ గౌరవించి యాద రించు చుండువారు. హిందూదేశైశ్వర్యము నపహరించుటకై పెక్కుతడవలు దండయాత్ర లుసలిపిన ఘజనీమహమ్మదు సుల్తాను హిందూ విగ్రహములను అసహ్యించుకొనినను వాటిని, వాటికొఱకు ఆలయములను తయారుచేయు టలో హిందూశిల్పులుచూపిన కళానైపుణ్య మునకు ఆశ్చర్యపడువాడు. మధురానగర మును ముట్టడించినపిదప, ఆనగరములోని భవనములయొక్కయు, నగరముయొక్కయు ఘనతను పొగడుచు ఘజనీనగరములోని తన ప్రతినిధికి నుత్తరమువ్రాసినట్లు మహమ్మదీయ చరిత్రకారుడైన ఫెరిస్టా తెలుపుచున్నాడు. "మహమ్మదులవారి మతమువలెనే సుస్థిరమైన వేలకొలది దివ్యభవనము లిచటకలవు. ఎన్ని యోలక్షలకొలది కోట్లకొలది దీనారములను వ్యయపఱచిన నేకాని యీనగర మిప్పటిమ హోన్నతస్థితికి వచ్చియుండుట యసంభవము.

1. Ep. coll. No. 188—1909

అంతేకాదు; మఱల తిరిగి రెండువందల సంవత్సరములలోనైనను ఇట్టినగరమును నిర్మించుటకుకాదు." అని సుల్తాన్ మహమ్మదువ్రాసెనట.[1] ఈసుల్తాను ఘజ్నీకి తిరిగివెళ్లినప్పుడు ౫,౩౦౦ మంది హిందువులను ఖైదీలుగ గొనిపోయెను. వీరిలో చాలమంది శిల్పులు, వృత్తి విద్యా నిపుణులు నుండియుందురనుటకు సందియములేదు. ఏలయన గాంధార దేశములోనీసుల్తాన్ మహమ్మదు రాజధానియైన ఘజ్నీలోనున్నన్ని ప్రాసాదములు, దివ్యభవనములు, జలాశయములు, కేళీగృహములు, మంటపములు- ఈ మొదలగునవి ప్రాగ్దేశనగరములలో దేనిలోను గాన రావనియు, వీటినన్నిటిని నిర్మించినవారు హైందవ శిల్పులే యనియు తెలియుచున్నది. తైమూరు క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దము కడపట హిందూదేశముపైదండెత్తివచ్చి ఢిల్లీనగరమున లక్షలకొలది జనులను దారుణవధపాలుచేసి, పిదప చాలమందిని ఖైదీలుగపట్టుకొనెను. వారిలో శిల్పులు మొదలగు కళాకుశలు లెందఱుండిరో లెక్కవేయించి, వారిని తనరాజధానియైన సమర్ఖండునకు గొనిపోయి, వారిలో చాల గొప్పవారిని కొందఱిని అచ్చట నొకమసీదు కట్టుటకు తన యాస్థానముననుంచుకొని, మిగిలిన వారినందఱిని తనక్రిందిసామంతరాజులకు, అమీరులకు నొప్పగించి, వారిపోషణభారము వారిపై మోపెను. ఈవిధమున నెన్నియుదాహరణములనైన నొసంగవచ్చును. మహమ్మదీయులు హిందువులకపుడు శత్రువులయ్యు మతవిషయకదృష్టిని పగబూని హిందూవిగ్రహములను, హిందూదేవాలయములను భగ్నముచేయుచు వచ్చినను కళాకుశలుర కౌశల్యమును మెచ్చకపోలేదు; మెచ్చి వారి నాదరింపకపోలేదు. ఇంతయేల, శత్రురాజులుహిందూదేశముపైదండెత్తివచ్చినపుడువారిశిల్పకళారచనలనుజూచి ముగ్ధులై అట్టి శిల్పవిద్యా వాచస్పతులను తమతమ దేశములకుగొనిపోయి గౌరవసమ్మానము లొసంగి వారి శిల్పకళారచనలకు ప్రోత్సాహ మిచ్చియున్నారు. అందువలన హైందవశిల్పకళ దేశదేశములకు ప్రాకి అచ్చటచ్చటనలసలను ఏర్పాటుచేసికొనెను. తుదకు బాగ్దాదునగరమును కట్టినదికూడ హైందవశిల్పులేయని తెలియుచున్నది.

స్వదేశప్రభువుల కళాభిమానము

శత్రురాజుల మాటయటుండ దేశీయులైన రాజాధిరాజులు కూడ కళలనాదరించియుండిరనుటకు పెక్కునిదర్శనములు కలవు. అట్టివొకటిరెండు నుడివిన జాలును.[2] "అశోకవర్ధనుని కాలమున శిల్పులొకవిధముగ రాజుకొలువులోనివారుగనే పరిగణింపబడుచుండిరి. చేతులుపోగొట్టికాని, కళ్లుపోగొట్టికాని,...... వృత్తివిద్యావిశారదుని శక్తి సామర్థ్యములను కుంటుపఱిచినవారికి శిక్షశిరఃఖండనమే. నౌకానిర్మాతలు, కవచ (armour) నిర్మాతలు వేతనములనుబడయురాజసేవకులుగనుండిరి. వారు రాజుకేకాని యితరులకు పనిచేయగూడదను నిర్బంధ ముండినట్లు చెప్పుదురు. వడ్రంగులు, కమ్మరులు మొదలగువారిని రాజుప్రత్యేకము

1. Ferishta, Brigg's Translation, Vol 1. p 59.
2. V. A. Smithi's Early History of India, p.

కనుగొనుచు తణిఖీచేయుచుండువాడు." ఢిల్లీ పాదుషాయైన అక్బరుకొలువులో పెక్కురు కళాకుశలురు, వృత్తివిద్యానిపుణులు నుండు వారనియు, వారివారి రచనలలో అత్యుత్తమములైన వాటికి ప్రత్యేక బహుమానముల నొసంగి పాదుషా వారిని గౌరవించుచుండు వాడనియు ఆతని మంత్రియైన 'అబుల్ ఫాజల్' 'అయిని అక్బరీ' అనుగ్రంథమున వ్రాయుచున్నాడు.

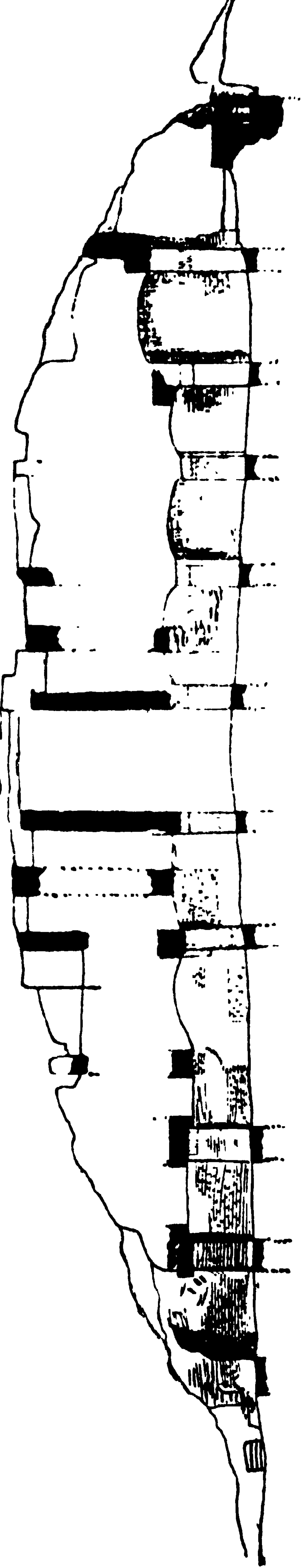
ఈపైనొసంగిన యుదాహరణములనుపరిశీలించినచో దేశీయులైననేమి, విదేశీయులైననేమి ప్రభువులగువారు ఇట్టి విద్యావంతులను ఆదరించి గౌరవించి, వృత్తివిద్యలను కళలను పోషించువారనియు, పరరాజులు దేశమును జయించినప్పుడు చతురులైన శిల్పాచార్యులను, శిల్పాచార్య విరచితములైన కళాకావ్యరచనలను తమదేశమునకు గొనిపోయి తాము జయించిన రాజులను పరాభవించువారనియు తెలియుచున్నది.

ఇట్లే కర్ణాటసార్వభౌముడైన కృష్ణదేవరాయలుకూడ ఉదయగిరిదుర్గముపైకెత్తివెళ్లి దానినిపరిపాలించుచుండిన గజపతిరాజులనుజయించి యాకోటలోనియొక దేవాలయమునందున్న యత్యంత సుందరమైన బాలకృష్ణమూర్తివిగ్రహమును పెల్లగించి తనరాజధానియైన విజయనగరమునకు గొనిపోయెను.

ఉపసంహారము

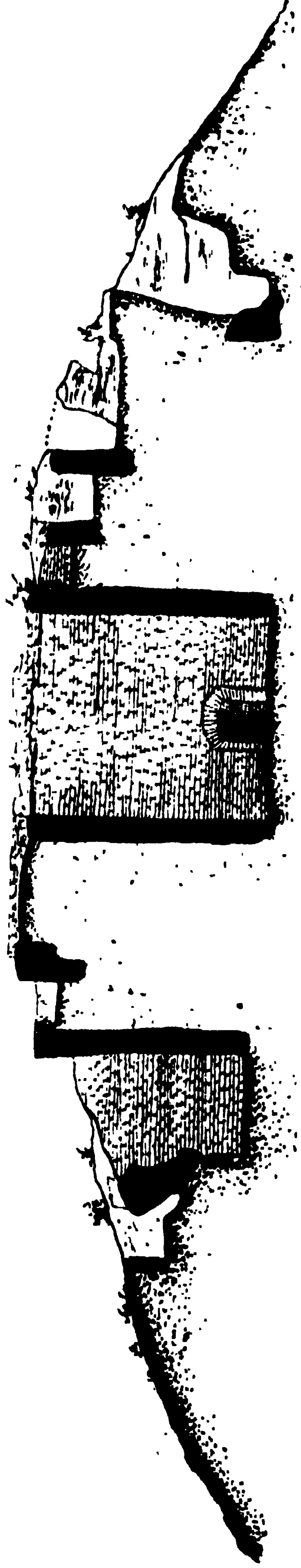
ఈపై విషయములన్నియు హైందవులైననేమి, హైందవేతరులైననేమి, మనపూర్వులకుగల కళాభినిరతిని సహస్రకంఠముల నుచ్చైస్స్వనమున నుద్ఘోషించుచున్నవి. అరితేరి, సిద్ధహస్తులైనశిల్పులు, స్థపతులు మొదలగు కళాకుశలురు దేశమునకు కీర్తితెచ్చు నలంకారములనియు, వారే దేశముయొక్కసంపదయనియు, వారులేనిదేశము—అనగా లలితకళాభివృద్ధి-శిల్పకళావిజ్ఞానము- వర్ధిల్లనిదేశము దేశమేకాదనియు వారు భావించియుండిరని పైవిషయములవలన విశదమగుచున్నది. తుదకు తంజావూరు, మధురానగరములు రాజధానులుగ పరిపాలించిన నాయకరాజులుకూడసుప్రసిద్ధులైన శిల్పాచార్యులను పోషించి, కళలను వృత్తివిద్యలను ఆదరించిరనుటకు వారికాలమునన్రిర్మింపబడిన గొప్పగొప్ప దేవాలయాది నిర్మాణములే తార్కాణము.

ఈసంగతులన్నిటినిబట్టిచూడగా పూర్వము ప్రభువరేణ్యులు అగ్రహారముల నొసంగి బ్రాహ్మణవిద్య నెట్లాదరించిరో, బహుకళాకావ్యరచనలు చేయించి వృత్తివిద్యా విశారదులనుకూడ నట్లేసమానముగనే బహూకరించిరని స్పష్టపడగలదు. బ్రాహ్మణునిచేతిలో మతవిద్య యెట్టియాధ్యాత్మికపుటౌన్నత్యమున నందెనో అట్లే పారిశ్రామికునిచేతిలో వృత్తివిద్యయు కళాభిధానమును పొంది మహోత్కృష్టదశ నందివిరాజిల్లెను. ఈరెండువిధములైనవిజ్ఞానము నెంతటి యౌన్నత్యదశ నందినను దానికి గ్రామమే ప్రాథమికక్రీడారంగము. పల్లెటూరిపారిశ్రామికుడు తనకర్మశాలలో వెలిగించిన యీ విజ్ఞాన జ్యోతి దేశాంతరములను కూడ ప్రకాశవంతము చేసి, సౌందర్యరససృష్టికి పరమావధి యయ్యెను. అట్టిది మనపూర్వపు వృత్తివిద్య, అంతటి నిరాడంబరమైనది తద్విద్యా విధానము; అంతటి ఉత్కృష్టమైనది దాని ఫలితము.

అంగుళిమాలా స్తూపము

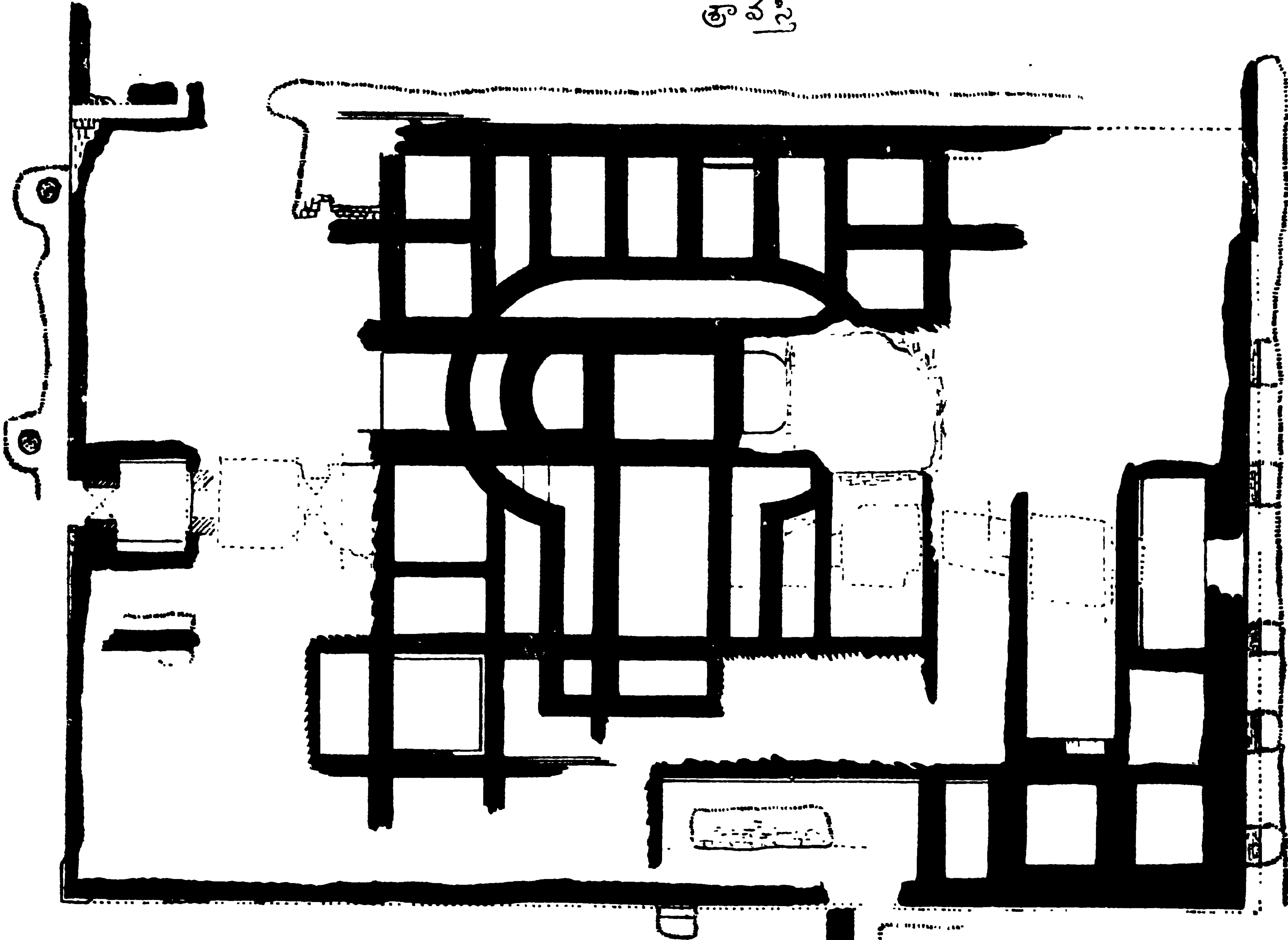
శ్రావస్తి

(పక్షికూటి ప్రస్తుత నామము.)

అంగుళిమాలాస్తూపము.

శ్రావస్తి

(పక్కీమాటి ప్రమాణమును)

వంగోలు వెంకటరంగయ్య గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

నెల్లూరుజిల్లా కావలి తాలూకా కావలి గ్రామమునకు నైరృతిభాగమున బ్రాహ్మణక్రాక యను నొక యగ్రహారము గలదు. [illegible] నుద్దేశముతో హరిహరరాయలు దీనిని కొందఱు బ్రాహ్మణులకు దానము జేసినట్లు శాసనములోని యీక్రింది శ్లోకములవలన దెలియుచున్నది. సరియైన కాలమును నిర్ణయించి స్పష్టముగా చెప్పెదను.

శ్లో. శాకే ఽబ్దే సంపదన్వ్యగ్నిశీతే నళేఽబ్దే
మాసే తిథౌ ప్రతిపదకే బహులే తపస్యే;
క్రాకం ఫలంచిత ముపంచిత మగ్రహారం
ముక్త్యై పితుర్హరిహరో ఽయమదా ద్విజేభ్యః.

దీనివలన ఈ యగ్రహారదానము శకాబ్దంబులు ౧౨౯౮ సరియగు నళనామసంవత్సర ఫాల్గునబహుళ ప్రతిపదా భానువారమున జరిగినట్లు కన్పడుచున్నది. ఇది క్రీస్తుశకమున 1376 యగునట్లు లున్నది.

శాసనములోని ౮–౧౩–వ శ్లోకములవలన హరిహరుని వంశావళి యిట్లు తేర్పడుచున్నది.

ఇందువంశమున యదువు గలిగెను. ఆతనిపరంపర యందు సంగమమహీపతి, ఆతనికి బుక్కనృపతి, బుక్కరాజునకు హరిహరుడు. ఈతడే యగ్రహారదాత.

గ్రంథాంతరములందు సంగమునికి హరిహరుడు, బుక్కరాజు, ఇత్యాదులు కలిగినట్లును, ఈ బుక్కరాజునకు హరిహరుడు పుట్టినట్లును ఉన్నది. ఇందువలన ఈశాసనకర్త రెండవహరిహరుడుగ (Hari Hara II) గణింపబడవలయును.

శాసనాంతమున "శ్రీ విరూపాక్ష" యను నక్షరములు తెలుగున నున్నవి. ఈవిధమగు సమాప్తి ఈ వంశ [illegible] దానశాసనములం దొకటి సంప్రదాయముగ నున్న [illegible]. ఇది శ్రీ హంపాక్షేత్రమున గల కొన్న శ్రీ విరూపాక్షేశ్వరునిపై భక్తిసూచకమై యుండును.

శాసన భాగమంతయు ఆకాలపు నాగరాక్షరము లతో అయిదు రాగిరేకులపై ఇరుప్రక్కల నింకియున్నది. కొన్ని కొన్ని యక్షరముల స్వరూపము లిప్పటి నాగరాక్షరములపోలిక నుండవు. ఈ యైదు రాగిరేకులును పాత్రస్వరూపచిహ్నితమగు ముద్రగల రాగియుంగరమున గూర్పబడియున్నవి.

శాసనమున కొంతవరకు మాత్రమే శ్లోకసంఖ్య గలదు. ఆద్యంతములు నూటపదునొకండు శ్లోకము లున్నట్లు తోచుచున్నది.

దాన మియ్యబడిన గ్రామమునకు తొలిపేరు క్రాకు అయినట్లు ౨౦–వ శ్లోకములోని "క్రాకం" అను ప్రయోగమువలనను, ౨౧–వ శ్లోకములోని "క్రాకు ర్విభాతి" యనుటవలనను తెలియుచున్నది. దీనికి బుక్కరాయపుర మను పేరుపెట్టి దానము చేసినట్లు ౨౧–వ శ్లోకమున గలదు:—

యః ప్రాక్సమాటి విషయే సవిధే పయోధేః
క్రాకు ర్విభాతి ఘటితో జలసంకిరామ్యే
శ్రీబుక్కరాయపుర మాహ్వయతో విధాయ
సద్విప్రసాత్కృతమిమం సహ సర్వభోగైః.

క్రాక లేక క్రాకు యన నేమియర్థమో తెలియ లేదు. కొండ తిప్పలోనగు ఉన్నత ప్రదేశముల క్రింది యూరికి క్రాకుఅను పేరుగలదని యొకరు చెప్పిరిగాని దీనికాధారము మృగ్యముగ నున్నది.

ఈపేరుడగులు గ్రామనామము లింకను గొన్ని గలవు. ఈ బ్రాహ్మణక్రాక సమీపమున చినక్రాక, క్రాకపటూరు, తిరువళ్లూరి సమీపమున "క్రాకవాక" ఇత్యాదులు. బహుశః కాకినాడ "క్రాకనాడ"యొక్క వికారమైయుండునా? ఔపాసనాగ్ని ధూమముచే నల్ల బడిన యిండ్ల కప్పులు కలది యగుటచే నగ్రహారమునకు "నల్లిండ్లు" అనుపేరు వచ్చినట్లు శబ్దరత్నాకరమున గలదు. అగ్రహారమును "నల్లిండ్లు" అనుటకు యట్లు ప్రయోగ హరివంశపూర్వభాగమున ప్రథమాశ్వాసమున నొక ప్రయోగము గలదు. మైరావణచరిత్రమునను నొక యుదాహరణము శబ్దరత్నాకరమున జూపబడియున్నది. ఈవిధముననె శ్రోత్రియాగారములయందలి త్రేతాగ్ను లచే క్రాకుమండు నిండ్లు గలిగియుండుటచే క్రాక యని పేరు గలిగి యుండునా? "క్రాంచ" ధాతువు ననుసరించి "క్రాంక" యేర్పడినట్లు శబ్దరత్నాకరము దెలుపుచున్నది.

ఈశాసనములో ఈగ్రామము హద్దులచే నిర్దేశింపబడియున్నది. ఆహద్దులు యిప్పటికిని గొన్ని కలవని యచటివారు చెప్పుదురు. ఈహద్దులకు వాడుకలోనుండు పేళ్లే చెప్పబడినవి. ఇటు లనేకశాసనములందు గలదు. ఈ గ్రామనిర్దేశముచేయుటలో "జలదంకీయామ్యే" యని యొకస్థళ నిరూపణము చేయబడియున్నది. ఆప్రాంతకాలమున "జలదంకి" యొక గొప్పగ్రామముగనుండి యందొక పాళెగాడు "సామంతుడు యుండినటు లున్నది. ఈ జిల్లాలోని కోవూరుతాలూకా వెంచర్ల శాసనమునను "జలదంకిస్థళే పాంకనాండి సీమ్ని" యని యున్నది.

"ప్రోక్తాః పంచ యుతా షష్టి బుక్కరాయ పురాధిపాః" యని శాసనాంతిమభాగమున నుండుటచే ఈ యగ్రహారము అరువదియైదుభాగములు జేయబడి దానమియ్యబడినటులు స్ఫురించుచున్నది. ప్రతిగ్రహీతృనామములు అరువదినాలు గగపడుచున్నవి. ౫౯-వ శ్లోకమునను అరువదినాలుగు చెప్పబడినవి:—

"అంశాస్తత్రచతుష్షష్టి" శాసనపు కడభాగమునను "భాగా ఋగ్వేదినాం సార్థ త్రయోవింశతి రీరితాః "యజుర్విదాం పునస్సార్థ షట్త్రింశ త్పరికీర్తితాః "ద్వౌ సామవేదినో ర్భాగౌ ద్వ్యౌభాగౌ శేశవేశయోః "ఏవంభాగా శ్చతుష్షష్టిరేవ" యనియే యున్నది. ఈ అరువది యైదవభాగ మెవరికో స్పష్టపడలేదు. బహుశః గ్రామాధికారులదిగ నుండును.

ఈ శాసనమందలి విశేష మేమనగ:—ఋగ్యజుస్సామవేదులు ముగ్గురికి అంశముల నిచ్చుటయె కాక, దానము గొనిన ఒక్కొక్కరియం దొక్కొక్క సాధకత్వముగూడ జెప్పబడియున్నది. వేదశాస్త్రపారగులుగను శ్రౌతస్మార్తనిధులుగ నుండువారుగాక ఆయుర్వేదవిదులకును, జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలకును నిధానిధులకును ద్వైతాద్వైత తత్త్వజ్ఞులకును వారివారి యధికారములనుబట్టి దానము లీబడినవి. నృహరియను నొకరు అద్వైతాద్వైత సదనమని ప్రశంసింపబడియున్నారు. నాగదేవపుత్రులు రామాచార్యులవారు "ద్వైతపథూ యజుషాం గృహం." శ్రీరామానుజసంప్రదాయములోనివారై యుండురు. ఇంతియు కాక "ప్రథమా శాఖభూషణా" యొకరు "ధైర్యభూమి" యొకరు "మంత్రవేది" యొకరు "కవీశ్వరు" డొక్కడుగూడ ఈ యంశభాక్కులలో గలరు. ఇట్లు వేదశాస్త్ర మంత్ర తంత్ర కళా వైద్య జ్యోతిష కవిత్వాభిమానముల యోగపద్యముగ జూపిన శాసనము లితరములు గలవా యని సందియముగ నున్నది.

ఈ యన్నిటికంటెను గొప్పవిశేష మేమనగ: వేదభాష్యమును రచించిన సాయణాచార్యులవారు ఈ బ్రాహ్మణక్రాకలోని యొక అగ్రహారికుడని తెలియుచున్నది.

"యోభాష్యకృద్ధీమా న్మాయణాచార్య సంజ్ఞకః,
అసౌ శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః;
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానం యజుషాం పదమ్."

అని శ్రీసాయణాచార్యులవారి ప్రస్తావ మిందు గలిగి యున్నది. దీనినిబట్టి సాయణమాధవుల కాలనిర్ణయము మొదలగునంశముల కాధారము గలుగవచ్చును. వీరి కాంధ్రదేశ సంబంధ మేర్పడుచున్నది.

అథర్వణశాఖవా రాకాలమునకే లోపించిరి కాబోలు! అట్లుకాకున్న ఆ శాఖవా రొక్కరైన యిందు చేర్కొనబడియుందురు. ఆ వేదమునకును సాయనభాష్యము గలదు.

ఈ ప్రతిగ్రహీతలలో నొక్కొక్కరును తప పను యభిమానవిద్యయందు సంపూర్ణ పాండిత్యము గల వారుగ నున్నారు. సాయణాచార్యులవారు చెప్పి మిగి లినవారు వ్రాసిన గ్రంథము లెవ్వియైన గలవో లేవో విచారింపవలసియున్నది.

దానముల గొనినవారందరును క[illegible]స్థులు. ఇప్పటికిని శేషించియుండు అగ్రహారికులు క[illegible]స్థ లుగనే యున్నారు. దానశాసనములో [illegible] శ్లోకము [illegible] ఇప్పటికిని [illegible]న్నారు. మిగిలిన యిప్పటి [illegible]లను విచారింపవలయును.

[illegible]స్థులు విశేషముగ [illegible]గలరు. విజయనగర సామ్రాజ్యస్థాపన [illegible] [illegible]మానములను [illegible] విస్తృత[illegible] [illegible] యున్నవిగనే యున్నది.

మూలశాసనము నాకు లభింపలేదు. దానిని జూడలేదు. ప్రతిబింబము నొక దాని యగ్రహారికులలో నొకరియొద్దగ దానిబట్టి ఈ వ్రాతప్రతిని జరిగించబడి యున్నది. [illegible] శాసనము [illegible]ధించిన [illegible] గల దీని జూచినట్లు గ్రంథమున లేదు. ఏకాలమునందు మూలప్రతి యెవ్వరికిని జూపబడినట్లు లేదు. [illegible] విషయశోధన శాఖవారికి చరిత్రాంశములను దీనియందేమయిన విశేష మున్నట్లు తోచినవారు యత్నింపవలయును. నాకు లభించిన బింబమును పంపితిని. దానియందు లేఖక దోషములు మెండుగ లేవుగాని మాతృకలో వ్రాతక్రమ ఛందోవ్యాకరణాది భంగములు కొన్ని యున్నట్లుల తోచుచున్నది. మూలశాసనము లభించినంతట వీని నన్నిటిని శుద్ధములు జేయవచ్చును.

ప్రాచీనశాసనవిమర్శలయందు నేననుభవము గల వాడను గాను. ఈశాసన మపరీక్షితపూర్వమని తెలిసి శాసనశోధకు లింకేమయిన విశేషముల కనుగొనుదురను ఉద్దేశముతో దీని ప్రకటించితిని. సాయణాచార్యుల పేరిందుండుట ఆంధ్రుల కుత్కర్ష హేతువు కాగలదు.

శాసనము - మూలము

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః, శ్రీ సరస్వత్యై నమః

శ్లో. యా సాహిత్య[illegible] యా సంగీతసుధాస్పదం |
యా పదం సంవిదాం నిత్యం సా మాం పాతు సరస్వతీ ||

యస్యాంతికాంతి [illegible] [illegible]లంబనానా
కాదంబినీ మివ తటిల్లతికా విభాతి |
[illegible] ద్విర[illegible]వపుషా పరిదీప్యమానం
[illegible] [illegible] [illegible]రం [illegible]పం ||

[illegible] ప్రతిబింబితా[illegible]
[illegible] [illegible] సముదిక్ష్య గిరీంద్ర[illegible] |
[illegible] [illegible]
[illegible] ప్రతి[illegible] ||

[illegible]
[illegible] |
[illegible] శేఖ[illegible]లోక
[illegible]మణి [illegible] [illegible] ||

[illegible]
[illegible] |
[illegible] ప్రవి[illegible]
[illegible] నూవహాతు సా [illegible] ||

[illegible]
[illegible]భూమి రమితార్థప్రపద్రుమాణాం |
ఆరక్తకాంతి రగజాపతి రబ్జమాలీ
[illegible] [illegible]లయతా పవనీ [illegible] ||

అస్తి ప్రశస్తచరితా యదు రింగువంశే
వంశేఽస్య సంగమమహీపతి రావిరాసీత్ |
తస్మా దశేషధరణీభరణార్క బాహు
శ్రీవీరబుక్కనృపతి ర్న్రుపతీందు రాసీత్ ||

యస్యాసిధేను రసితా నిశితాగ్రధారా
సంగ్రామసీమ్ని రిపుజీవతృణాంకురాణి |
ఆఘ్రాయ సర్వభువనేషు ముహు ర్దుహానా
క్షీరం యశాం స్యసమాని సంవర తే వృషే ||

కాంతారసీమని దవానల మద్రిశృంగే
మార్తాండకాంతి దహనం లవణాంబురాశా |

ఔర్వానలంన రిపవః పరివీక్ష్య తత్ర
తత్ర భ్రమం స్మహహ శంకితయప్రతాపాః॥
యస్య ప్రధూపపూరితా నృపనీతి మూర్తిః
కీర్తిప్రతాపపరిపూరితభూనభోఽంతః।
సర్వోపధా స్వతిపరప్రతిప్రసాద
శ్రీమాననంతరస ఆనిరఘు ప్రధానః॥

యన్నీతివారిపరిపూరితయా గృహీతా
స్వాం స్వాం మహీమతినవా మహిత స్త్యజంతి।
యత్స్వపనే గరుడోపలకానితజాల
మార్వాంతర సనుపిపే ఘనశ్చరంతి॥

తస్మిన్ ప్రధానతిలకే ఽఖిలసిద్ధతంత్రే
భారం భువః పరినిధాయ స బుక్కభూపః।
అధ్యాస్య హస్తినగరం నగరాగ్రసింహం
వీర శ్రియా సహ సమస్తసుఖాన్యభుంక్త॥

హింరిహో హరిహరో ధరణీశ్వరో భూ
త్తస్మాత్తుక్కమాగఇవ తారకజిన్మహేశాత్।
యో దానవారిరిహ రాజతి శంఖచక్ర
పాణిః కృతే హింద్రఇవ సాంకుశవజ్రపాణిః॥

కిం సంప్రమారి ప్రసాదాన్ బుధా ఖ్యేనోతి
కిం జాహ్నవీ కలయతే యమునాం సమస్తాం।
కిం క్షీరవారినిధిరారెను తే ప్రవాహం
లక్ష్మీస్తనే రితి యదీయయశ స్త్ర్సవంతి॥

దావానలః కముత వా బడబానలో వా
కల్పానలోఽయమితి సాగ్రనభూమిపాలైః।
పండస్యమానహృదయైః ప్రవితర్క్యమాణో
యస్యప్రతాపదహనః పరితో విభాతి॥

యస్యాపి దుర్గమహిమా బహుశో రణేషు
హత్వా సపత్నినికరాన్ నవ సంపదోఽభూత్।
పాణిస్థదైవతతిరు ష్షనా కామధేనుం
జిత్వా ముకుంపవరితం నిరతా మయాసీత్॥

యద్దానవారి పృషతా విదుషాం కరేషు
ముక్తా ఫలంతి రథహస్తితురంగమంతి।
రత్నంతి భూమి నకాంబరభూరుహంతి
దేవ్యాదిదానమణిమందిర విభ్రమంతి॥

తం హిందురాయసురతాణముఖండ శౌర్య
మాతోత్కర్షణం హరిహరం ధరణీశతార్ష్యాం।
విజ్ఞాయ బుక్కధరణీపతి రాత్మజైన
స్వం రక్షణం నియమహీమనుభో క్షుమైన్యాత్॥
తేన క్షితీంద్రతిలకేన కృతాభిషేకః
సింహాసనం జయరమాజనన ప్రధానం।
ఆరుహ్య గోమంతగిరిం ద్యుమణి ర్యథాఽసౌ
భూరంజనం హరిహరో విజయం వితేనే॥

శాకేఽష్టనందదహనక్ష్మగణితే న శేఽబ్దే
సారే తిథౌ ప్రథమకే బహులే తపస్యే।
క్రాకుం ఫలంచిని ముదంచిని సుగ్రహౌఘం
ముక్త్యై పితుర్హరిహరోయ మహా ద్విజేభ్యః॥

యః పాకనాటవిషయే సవితే పయోధే
క్రాంతం ద్విభాతి ఘటితో జలదంకదామ్నే।
శ్రీబుక్కరాయపుర మాహ్వయతో విధాయ
సద్వ్రప్రసాదకలితం సహ సర్వసోగైః॥
అ, సీమాః ప్రవక్ష్యన్తే గ్రామ స్యాస్య చిరంభవాః।
హాతురాయీ జమ్మిమడ్గాః పుట్ట శ్చస్యాదాస్వితః॥
కనుమగ్గకాలుకప్రాచ్యామాగ్నేయ్యాం తుప్పిప్రాదః।
దక్షిణాయాం నిల్వరాయి ద్దీనోఽత్ర దొడ్లసంజ్ఞకః॥
నైరృత్యాంకాలపగో గట్టు ర్నల్వరాయిశ్చ కీర్తితః।
వారుణ్యాం కుసుమురాలగట్టు స్థిరో మతః॥
ప్రతీచ్యాం విప్రవేంచకుంటః కలవలాహ్వయః।
చీకురేవలమంటశ్చ కుంటః క్షిద్దాగ్లసంజ్ఞకః॥
ఏకా మోదుగమడ్గుశ్చ వాయవ్యాం కామసాగరః।
కట్టః కామసముద్రస్య విస్తృతో రెంటకుంటలుః॥
ఆరికుండం బొద్దిమడ్గు రుదీచ్యాం మురరీకృతః।
ఈశాన్యాం బొల్లపోతాయకుంటః ప్రాక్తనసమ్మతిః।
గజేంద్రై రష్టభి రివ ధ్రియమాణవసుంధరా।
సహసీమాభి రష్టాభి ర్దిగ్విరీమాః ప్రకాశతే॥
అంశా స్తత్ర చతుష్షష్టి స్తేనాకల్ప్య స్త భూభుజా
అంశాధీశాః ప్రవక్ష్యన్తే శాఖాగోత్రాహ్వ యాన్వితం॥
మహీజా మేరువద్ధీరో మానీ బొమ్మిరసాత్మజః।
ఋగ్వేదీ రాయపామాత్యో భారద్వాజాన్వయాగ్ర
వేదాంతివ్యాకృతిస్థాన మప్పణార్యతనూభవః। [జీః॥

ఋగ్వేద మాయాం సుధీ ర్విశ్వామిత్రస్య గోత్రజః।
ప్రథమామ్నాయపారీణః ప్రశమాభరణాన్వితః॥
భారద్వాజో దేవణార్య సుతో మాయం కోవిదః
యశ్చాబ్దికాగ్రణీ స్తర్కవిద్యామూల మృచాం పదం॥
కాశ్యపః పెద్దభట్టోఽసౌ చాంచిభట్టతనూభవః।
ఋగ్వేదీ తద్విధానజ్ఞో తల్లక్షణవిహారకభూః॥
రామాఖ్యార్యసుతో రామో భరద్వాజోఽన్వయోదయః।
ఋగ్వేదజన్మఘనం ఘనం సార్థసంపదాం॥
భరద్వాజ శ్చెంచయార్య స్సోమసూరివరాత్మజః।
ఋగ్వేదనిధి రాత్రేయ స్సచ్చరిత్రవిభూషణః॥
కేశవః కరుణాభూమిః కురవప్పయ్యనందనః।
ఆహుర్యస్స్వయం తజ్జ్ఞా ఋచాముత్పత్తికారణం॥
మాధవార్యసుత స్సోయం గౌతమ స్తిప్పయార్యభూః।
ఋగ్వేదవేదనా మాద్యః కేశవార్యతనూభవః॥
ఆంగీరసగార్గ్వగోత్ర స్సింగయ్య కోవిదః।
ఋచాం ప్రధానపదవీ విష్ణుభట్టు స్యనందనః॥
విశ్వామిత్రః కల్లిదేవ సుధీ స్సుకృతినాం వరః।
సుధీ రధీతవేదాంత స్సోఽప్పార్య తనూభవః॥
శ్రీవత్సగోత్రసంభూతో హన్నప్పార్యఋచాంపదం।
విష్ణుమిత్రప, మామ్నాయో విద్యాధరబుధాత్మజః॥
కృపానిధి శ్శింగ్రప్రసూరిః కాశ్యపాన్వయసంభవః।
శింగయార్యసుతో ధీమాన్ భారద్వాజాన్వయోద్భవః॥
ఋగ్వేదీ కరుణాసింధుః పోచనార్య మహాయశాః।
వాసిష్ఠః పిన్నయార్యాత్మజాతో జాతకృపాంతరః॥
అంతరాసక్త నృహరి నృహరి ర్మాత్తరిహా న్నృచాం।
యజుర్విదా మగ్రసరః తద్విధానవిధా మపి॥
గౌతమో భైరవ స్సోయం పెద్దసూరితనూభవః।
అధీత ప్రథమామ్నాయ శ్శ్రౌతిశాస్త్రకళానిధిః॥
కౌండిన్య స్సింగయసుధీః భైరవార్యతనూభవః।
విధిజ్ఞో విద్వానందో విశ్వామిత్రకులోద్భవః॥
చాంచిభట్టుసుతో విద్వాన్ ఋగ్వేదీఅన్నపాభిధః।
ప్రధాన మృగ్విదాం సాత్రం పరం సుకృతిసంహతేః।
కాశ్యప శ్శింగయ శ్శ్రీమా న్నృప్పవిఠల నందనః॥

విశ్వామిత్రః పవిత్రాంతః పుత్రోఽన్నయమనీషిణః।
ఆధార స్సంవిధానానా మృచా మన్నయకోవిదః॥
ఆత్రేయగోత్ర స్సన్నై శ్రుతిపాత్రి మృగ్వేదపారగః।
నరసింహో మహాప్రాజ్ఞో నారాయణబుధాత్మజః॥
భారద్వాజాన్వయజనిః పోచనార్యతనూభవః।
ప్రథమామ్నాయపదవీ శ్రీమా నప్పయకోవిదః॥
ఋగ్విదా మగ్రణీ రగ్రగామీ శాస్త్రకళావిదాం।
శ్రేయోనిధి ర్దేవణార్య శ్రీసుతో నాగపార్యజః॥
యదీయమానసే సాంగ మృగ్వేదం పరిజృంభతే।
సపాయసం పెద్దసూరిః కాశ్యప శ్చెంచపార్యభూః॥
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశాః అర్ధార్ధాంశాధినాయకాః।
గోపాలసూరితనయ శ్రీరామ ఋగ్వేద పారగః॥
వాత్సల్యగోత్రజో విద్యాగ్నిమణోఽర్ధాంశకాధిపః।
ఏవం సమ్మిశ్రితా స్సాన్వగ్రయోవింశతి రంశకాః॥
యో వేదభాష్యకృద్ధీమాన్ మాయణాచార్యనందనః
అసౌ శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః॥
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానం యజుషాం పదం।
ఆత్రేయసూరి స్సోమింగ్రప్రసూను ర్విశ్వేశ్వరో బుధః॥
త్రికాండపాచిభట్టార్య తనూజ స్తర్కతంత్రభూః।
కాశ్యపో యజుషాం శ్రీమాన్ రామచంద్రో బుధాగ్ర
అద్వైతాద్వైతసపసం సపసం యజుషా మప్రః। [ణీః॥
నందిసూరిసుతో విద్వాన్ నృహరిః కౌశికాగ్రణీః॥
యజుర్విదా మగ్రసరః శ్రౌతస్మార్తవిదామపి।
హరి స్సూరిభట్టస్య సూను రెల్లయకోవిదః॥
నందనో నాగదేవార్య స్సాచలాసంపదత్సలః।
రామాచార్యో భరద్వాజో ద్వైతభూ ర్యజుషాం
గృహం॥
ఆయుర్వేదవిదాం శ్రీమాన్ యజుర్వేదవిదాగ్రణీః।
శ్రీవత్స శ్రీగిరి ర్విద్వాన్ శ్రీవల్లభబుధాత్మజః॥
అధీతయజురామ్నాయో బోధాయనసూత్రే స్సుతిః।
విద్యాస్వరహరి ర్జామదగ్న్య వత్సాన్వయోద్భవః॥
జ్యోతిశ్శాస్త్రం యజుర్వేదో యదన్వయవిభూషణం।
సవిశ్వనాథతనయో గార్గ్యో మల్లయ కోవిదః॥
అన్నయార్యసుతో విద్వా ననంత శ్శాంతిమానసః।
కళానిధి ర్యజుర్వేదీ కౌశికాన్వయసంభవః॥

శాలంకాయనవంశ్యో యో శ్రౌతస్మార్తవిహారభూః।
సోఽయం యజుర్విత్సూరార్యస్తిప్పనార్యతనూభవః॥

భారద్వాజో యజుర్వేదీ దైవజ్ఞశరణాఖ్యః ।
భారద్వాజాన్వయో హ్యస్య ప్రభూతా నారభూపః ॥

విఠ్ఠలనామా విద్వాన్నృసింహపుత్రో యజుషాం విపశ్చిత్।
హారీత శ్రౌతసదనం స్మార్తమార్గధురంధరః॥

అన్నయార్యాత్మజోఽధీతయజుశ్శాఖాంతదీక్షితః।
యజుస్సాంగం సవేదాంతం సమంత్రం యః ప్రశీలితః॥

కాశ్యపోఽసౌ నృసింహాఖ్య శ్రీకేసరిబుధాత్మజః।
యత్కులం కలయాం తత్త్వార్యాః సర్వమంత్ర యాజ
గ్రహం॥

కౌశికోఽప్పయభట్టాత్మజాతోఽసౌ భాస్కరో బుధః।
మంత్రాచార్యతిమ్మనాజాతో హారీతో యజుషాంనిధిః॥

సిద్ధాంతసంహితా హోరా వేదపాఠక దైవవిత్।
యజుర్వేదవిదా మగ్గిసర శ్రౌతవిదా మతః॥

శ్రీవత్సవంశ్యో సంతార్యః పెరమాడిబుధాత్మజః।
కలావాన్ తార్కికాగ్రీయో అక్కయార్యతనూభవః॥

పోతిసూరి ర్యజుర్వేద శ్రీవత్స శ్రీనివాసభూః।
అప్పయార్యాత్మజో విద్వాన్ యజుర్వేదవిదాం వరః॥

హారీతః కామదేవార్య సూర్యనందనజోఽజయః।
యస్మిన్ సాంగంయజుర్భాతి హారీతాన్వయమండనే॥

పోచనార్యసుతస్సోఽయం నిట్టలింగయకోవిదః।
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశాః అథాగ్రాంశాధనాయకాః॥

సుబ్బాధార్యో యజుర్వేదీ గోవిందార్యతనూభవః।
హారీతాన్వయభూః పెద్దసూరి రగ్రాంశకాధిపః॥

అథ వశిష్టభాగేశాః కథ్యంతే యాజుషాః క్రమాత్।
లక్ష్మయార్యస్య తనయో లీలాశాలీ యజుఃప్రియః॥

కౌశికాన్వయ సంజాతః కృష్ణావాన్ మల్లికార్జునః।
భూమిగ్గయాంపపుణ్యానాం భారద్వాజాన్వయో
ద్భవః॥

కామయార్యో యజుర్వేదీ శాంతిమాన్ లింగ సూర్యజః।
యస్మిమ్మత్తిశిభట్టస్యసూనోస్సాంగంయజుః కలాః॥

ప్రకాశంతే స్వతస్సోఽయం నాగేశో యల్లుకోవిదః।
జ్యోతిర్విద్యానిధి ర్జ్యోతి గంగాధరబుధాత్మజః॥

కాశ్యపో యజురామ్నాయ వేత్తా మల్లయ దైవవిత్।
యద్వంశో యజుషాం మూలం ద్వైతాద్వైతవిదామపి॥

కేదారార్యసుతస్సోఽయం శ్రీవత్సో నృసింహరిర్బుధః।
భర్గసేవాసమాసక్తో భార్గవాన్వయ సంభవః॥

లింగయార్యో యజుర్వేదీ విశ్వనాథ బుధాత్మజః।
పరాశరాన్వయో హ్యస్మత్తో శేషార్యస్య సంభవః॥

అన్నయార్యో వైశ్యభూమి రక్షోయజుషాంగ్రామణీః।
తాలావంత శ్యమాధారః తాలాశేషయజుః ప్రియః॥

అనంతబలార్యశ్చ ధాకధ్యో రామసూరితనూభవః।
ఫణార్యతనయో వైద్యస్య కరణీ గౌతమాన్వయః॥

మంత్రవేది యజుర్వేదీ మాసి భైరవకోవిదః।
శ్రౌతరామాలం స్మార్తరామాలం యాజుషాత్మాలయాన్వయః॥

లింగయోఽసౌ భరద్వాజః సింకపట్ట్యాన్వయసంభవః।
పెమ్మయార్యాత్మజ శ్శబ్దశాస్త్రాలంకృతిపారగః॥

అప్పయభట్టగో యజుషాం సూరిః శ్రీనివాసవంశజః।
అప్పయార్యాత్మజో భైరో యజుర్గోత్రీయగోత్రజః॥

విద్వాన్ సర్వహారి శ్రీమాన్ విఠ్ఠలవిబుధాగ్రణీః।
సీమా జ్యోతిర్విదాం శ్రీమాన్ యాజుషాం పల్ల
యార్యజః॥

శ్రీమాన్ సన్నయ సజ్జః శాండిల్యాన్వయసంభవః।
అధీతయజు రాదిత్యసూరిసూనుః కవీశ్వరః॥

జ్యోతిష్కలాకులగృహం శ్రీవత్సః పోచనో బుధః।
తాంత్రికస్తార్కికః శ్రీమాన్ నాగదేవబుధాత్మజః॥

హారీతో యజురాకారో బొమ్మకంద్యాభిధ స్సుధీః।
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశా ఏతదంశాస్తు సంఖ్యయా॥

సార్ధషట్కం యుతా త్రింశ దేవం సమ్యగుదీరితాః।
శల్లారురాయతనయో శాలా వ్యాకృతితర్కయోః॥

గౌతమస్సామవేదాఢ్యో వాసుదేవః కలానిధిః।
పుత్రశ్శల్లారురాయస్య విదుషో విదుషాంవరః॥

అధీతసామవేదశ్రీ విఠ్ఠలో గౌతమాన్వయః।
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశా ద్వావుక్తౌ సామవేదినః॥

శ్రీపాదపద్మమలోద్భూతా విభాతి విబుధాపగా।
యస్యాసౌ కేశవశ్రీమాన్ ఏతద్గ్రామాధిదైవతః॥
రామేశ్వరో రాజమౌళిః రామచంద్రప్రతిష్ఠితః।
సోమేశో విభాతి గామేశో ఏతద్గ్రామాధిదైవతః॥
ఏతా ప్రత్యేకమంశేశా ద్వావుక్తౌ కేశవేశ్వరౌ।
భాగా ఋగ్వేదినాం సార్ధత్రయోవింశతి కీర్తితాః॥
యజుర్వేదాం పునస్సార్ధ షట్త్రింశత్ప్రకీర్తితాః।
తస్మా సామవేదినో భాగా స్త్వభాగా కేశవేశయోః॥
ఏవం భాగా శ్శతష్షష్టి రేవ గ్రామ్యా గ్రామేసః।
ప్రోక్తాః పంచయుతా షష్టిః బుక్కరాయపురాధిపాః॥
సాష్టైశ్వర్యస్యాష్టభోగాః సానందా దాస్యమాసతే।
సర్వమాన్యం మహినారస్యాగ్రహారం యం పరిసీమితం।
న మయుక్తాస్య నిర్దేష్టుం శంక్యతే రాజకుమారుమః॥
సర్వే తే శంకరా స్స్వర్గమంగా స్త్రిమందరే।
విజయం తేతిరా విప్రా బుక్కరాయపురేఽనిశం॥

పాథోధిగర్భశ్రీఖివరానివ సాభిలాషా
స్సద్యాకరః కవివరానివసానుబంధాన్।
శ్రీబుక్కరాయపుర మేత ద మూన్ద్విజేంద్రా
నానందయత్వనుకులం సరసాభిరామం॥

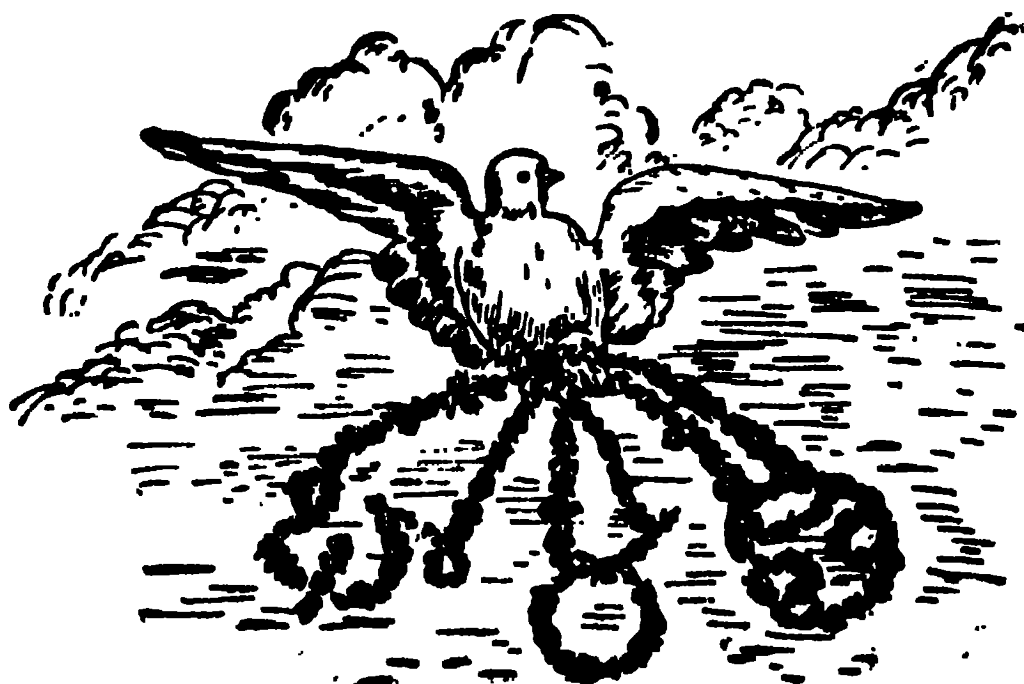
సామాన్యోఽయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం
కాలేకాలే పాలనీయోభవద్భిః।
సర్వానేతాన్ భావినః పార్థివేంద్రాన్
భూయోభూయో యాచతే రామచంద్రః॥

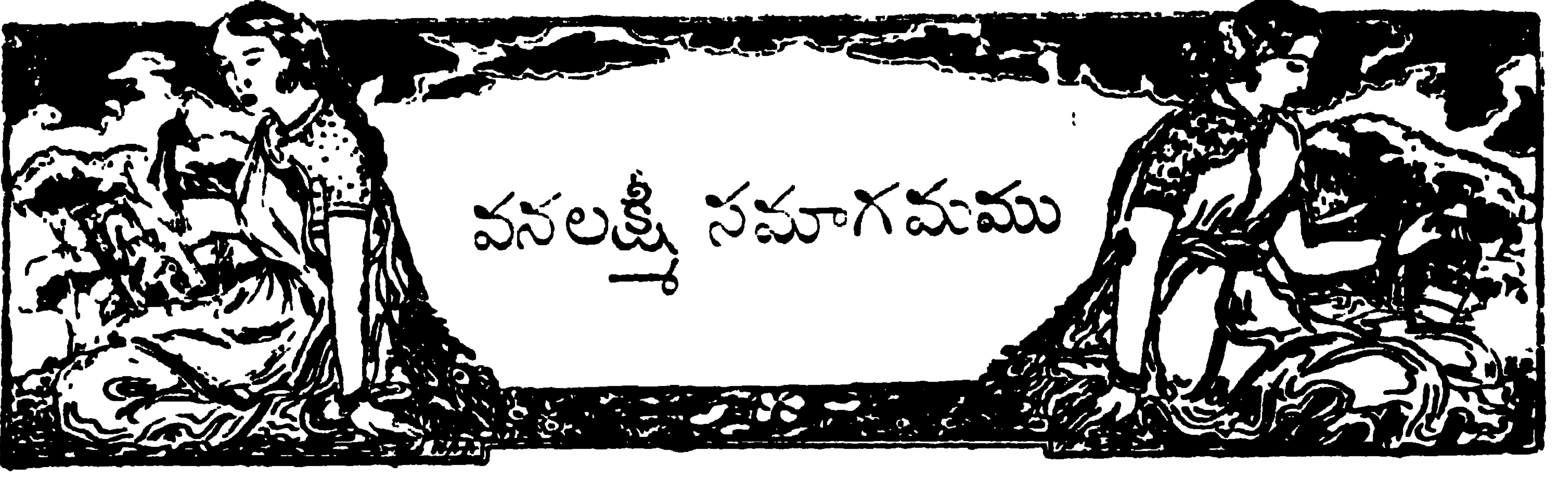
బహుభి ర్వసుధా దత్తా రాజభి స్సగరాదిభిః।
యస్యయస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదాఫలం॥

దానపాలనయో ర్మధ్యే దానాచ్ఛ్రేయోఽనుపాలనం।
దానాత్స్వర్గ మవాప్నోతి పాలనా దచ్యుతంపదం॥
శత్రుణాపి కృతో ధర్మః పాలనీయః ప్రయత్నతః।
శత్రురేవ హి శత్రుస్స్యాత్ ధర్మశ్శత్రు ర్నకస్యచిత్॥
స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యో హరేత వసుంధరాం।
షష్టిర్వర్ష సహస్రాణి విష్టాయాం జాయతే క్రిమిః॥
సహస్రేణ తటాకానాం అశ్వమేధశతేన వా।
గవాం కోటిప్రదానేన భూమిహర్తా నశుధ్యతి॥
ఏకైవ భగినీ లోకే సర్వేషాం భూభుజా మపి।
న భోగ్యా నకరగ్రాహ్యా విప్రదత్తా వసుంధరా॥

శ్రీమద్రామకథాప్రధానవిబుధా
శ్రీపాదపద్మాళినా।
శ్రీమద్రామకృపావిలాసవిలస
ద్విద్యానవద్యాత్మనా॥
శ్రీమత్కోప్వసనసూరిణా విరచితం
సత్సూక్తి ముక్తాన్వితం।
శ్రీమచ్ఛాసనమేతదత్రజయతా
దాచంద్రమాతారకం॥

ఏతస్మిన్నగ్రహారే హరిహర ధరణీ
పాల దానాంబురాశే
రుత్పన్నే ఽతీవరమ్యే స్ఫురదురు మహిమా
వారసీమాభిరామే।
సద్వృత్తైస్సత్క్రియాశేషసతతగుణయుతే
సత్ప్రసంసంశ్రితానాం
సంతానాం నాయకాయావనిసురనికరా
యాస్తు రాజ్ఞప్రశస్తం॥
శ్రీ విరూపాక్ష

వనలక్ష్మీ సమాగమము

గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తి గారు

ఎన్ని భవములగ్గాఁ వనేందిరాస
మాగమసుఖం బనంతనిర్మలసుధాభి
షేచనము కాదె? ఈశుష్కజీవి కద్ది!
వేకువన నిద్రమేల్కొల్పించి వెడలి చేసి
నాఁడ నొక రసాలవనసందర్శనంబు.

తొలికృశించియు, సన్నమై, మెలికలంబడి,
రానురాను విస్తరిలి, భూరమణి వేయు
కీలుజడభంగి, పూర్ణవినీలనీర
ములనొసంగుచు నాచూతఫలతరులకు,
నవ్యభావ ప్రబోధనానై పుణీవి
లాసముల నొప్పు బాలతరంగమధుర
నిస్వనాలాపముల స్వాగతస్వరాళి
బాడె, సెలయేటికన్నె, ప్రాపంచికవ్య
థాదవానలతప్త చిత్తంబునకును,
నవరసాలపల్లవ భోజనం బొనర్చి,
అభ్రచుంబిత శాఖాగ్ర మధివసించి,
ధాతృవదన విముక్త వేదములనెల్ల
మంజుల సుధారవంబున మార్చివైచి,
చిలికి, కల్పించె, పికపాని జీవితాశ;
ఫుల్లవికసిత కుసుమ సంపూర్ణగుచ్ఛ
తాళవృతంబులను ద్రమతాప్రులెల్ల
నాపయికె వీచె, పెగులాబీసమాతు
లెట్టి యిరువెసల న్నిల్చి, అలదెమేన
చందన ద్రుమాంగన నిజసౌరభము,
తుమ్మపూగొమ్మ మేనపుష్పమ్ములెల్ల
రాల్చియొసరించె పీతాంబర ప్రదాన;
మంతమందార కుసుమాంగి యాననమునఁ
రేకొకటియుంచి కల్యాణరేఖగూర్చె;
అలుముకొన్న శిరీషసుమపంకిలమునాద
ములకు లత్తుకపూఁతయై, మ్రొక్కె వృద్ధ
నారికేళాంగనకు; శోభనప్రధాన
శయ్యకై యూడకంబముల్ సాచి పాతి,
పందిరిని వైచి, పచ్చికపరుపు సిద్ధ
పరచిన వటవృక్షుచ్ఛాయ కరుగుచుండ
దర్శనమొసంగెను రసాలతరువవోఢ
మాధవీలతాంబరము రమ్యముగ దాల్చి
గంధవాహుని కొకవంక గన్నుగుట్టి
స్కంధమున ఫలగుచ్ఛకుచంబు లదర
సిగ్గుచే నగ్రశాఖాంక శిరము వంచి
ప్రమద మొనగూర్చె; నెన్నిభవములకల్గు
నవయుషఃకాలశోభ ప్రాణప్రతిష్ఠ
కల్గువనలక్ష్మితో సమాగమసుఖంబు

రామాయణమునందు వానరు లెవరు?

గో. రామదాసు గారు, బి. ఏ., యమ్. ఆర్. ఏ. యస్.

ఈ పైశీర్షికతో నొకవ్యాసము 'భారతి' క్రోధన సంవత్సర చైత్రమాసపు సంచిక పు.105_108లో బ్రచురింపబడియుండె. మ.రా.రా. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసమునకు ఖండనగా బ్ర. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి:

'శారద' 1924 సం. జూలై మాసపు సంచిక పు. 567_573లలో 'రామాయణమునందలి వానరులు' అను శీర్షికతో నొకవ్యాసమును బ్రచురించినారు. ఈ రెండింటియందును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇట్లు స్పష్టముగ వానరులవిషయమై వ్రాసినారు.

"ఇట్టివా రిప్పటి క్రోతులవంటి శాఖామృగములు కానేరరు; కాని వాలములు గలిగి హీననాగరికత గలిగియుండు నొక తెగ మానవులుగా గన్పించుచున్నారు." మరియు,

"రామాయణ కాలమందలి రామసేనయగు వానరులు మానవత్వమునందు, దేహనిర్మాణమునందును, మెదడుయొక్క ప్రమాణమునందును, కొంతకొఱంతను కొంతపశుత్వమును, కలవారగుటచే వారిని హీనమానవు లంటినే కాని యపవిత్రు లనుతలంపున నే నట్లనలేదని లోకము తలంచుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లెకాపులు మున్నగువారివలె దేహాదిధర్మములచే నరత్వపరిపూర్తి నందనవారు కారనియు, స్వల్పముగ పశుత్వమును, నధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిశ్రజాతివారని లోకము గ్రహించుకొనునుగాక."

వానరులకు మేధాశక్తి అల్పమైనయెడల రామాయణమునందలి వానరుల కట్లు చెప్ప లేదే! అందరికంటె పెద్దతోకగల హనుమంతునకే బుద్ధితక్కువైతే అంతపని నెట్లు చేయగలుగును? ఒక్కొక్కసమయములో వీరు చెప్పనీతులు ఎంతమేధాశక్తి వీరికిగలదో యని సూచించుచున్నవి. ఆలోచనలో నైతేనేమి, ధైర్యస్థైర్యములనైతేనేమి, పరాక్రమమునందైతేనేమి వీరు ఏమానవునకు తీసిపోదురు? అటువలెనే సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడు మొదలైనవా రంత విస్తారమేధాప్రమాణము గలవారనియే తోచుచున్నది. వానరస్త్రీయైన తార యెంతబుద్ధిశాలియో, యెంత ఆలోచనపరురాలో చూడుడీ!

స్వల్పముగా పశుత్వము ఈవానరులయందున్నదట. మానవులయందుమాత్రము పశుత్వము లేదా! "ఆహారనిద్రా భయమైథునాద సామాన్య మేతత్పశుభిర్నరాణామ్" అని ఇవి నరులకు పశువులకు సామాన్యగుణములే కదా? ఇట్టి పశుత్వమే ఆ వానరులయందు

గూడ నున్నది. ఇంతకంటె వీరియందు అధిక పశుత్వ మేమున్నది? తోకలా?

ఈ వానరులకు తోక లున్నవని స్థాపించుటకు శ్రీశాస్త్రిగారికి ఆధారము ఆఫ్రికా, బెషూనాల్యాండులో దొరికిన పుత్తెయొకటిన్ని, బార్నియో అడవిలో నున్న ఒకజాతి మనుష్యులు నట! అట్టి పుట్టెలుగల మానవజంతు వొకటి యుండియుండవచ్చును. చిన్నచిటికెన వ్రేలంత తోక గలిగిన మానవజంతువులు ఉండవచ్చును. కాని ఆయాధారముపై సరామాయణమునందు వర్ణింపబడిన వానరులకు నిజమైన వాలము లున్నవని స్థాపించుటెట్లు? వారు మనుష్యులకును, కోతులకును మధ్యనుండి ఇప్పుడంతరించిపోయిన సృష్టియని చెప్పుటెట్లు? వీటికి అసలు గ్రంథమం దేమైన నాధారము లున్నవా?

వానరస్త్రీలకు తోక లెచ్చటనైనా వర్ణింపబడియున్నవా? యను ప్రశ్నకు ఉత్తరముగా వీరు ఉత్తరకాండలో వాలి సుగ్రీవుల యుత్పత్తి ఘట్టము వీరికి ప్రమాణము. ఉత్తరకాండ వాల్మీకి వ్రాసినది అవునా కాదాయని విద్వాంసులందరు సంశయించుచున్నదే. అట్టి సంశయాస్పదమైనది ప్రమాణ మెట్లగును? అదిగాక మరి యేకాండయందైనను వానరస్త్రీలకు వాలము లున్నట్లు చెప్పబడియున్నదా? ఇంతే కాదు ఉత్తరకాండలో వ్రాసియున్న కొన్నియంశములు శాస్త్రపరిశీలనకు తాళవనిగూడ ముందుచూపబడును.

నిజముగా లేనితోక లున్నవని సమర్థించుటకు పుట్టెలు తోకలు వెతుకుటకన్న ఈ వానరుల భాషను, ఆచారములను వెతకి కనుగొని వాటివల్ల వీరిజాతినిష్కర్ష చేసిన బాగుండును. ఈ విషయమై శ్రీశాస్త్రిగారు కొంత చర్చ చేసినారు గాని పూర్తిగా చేయలేదని నా తాత్పర్యము. భూగర్భమునుండి బైలువెడలు ఎముకలు మొదలైనవస్తువులు సృష్టిచరిత్రము నెట్లు వెల్లడిచేయునో భాషలలో పాతుకుబడిన పదములుగూడ నట్లే మానవజ్ఞానాభివృద్ధిచారిత్రమును తేటపరుచును. కాన వానరభాషాన్వేషణము ఈ జాతి మానవులవిషయమై ఉన్నసంశయమును పోగొట్టగలదు.

కాని వానరభాష ఏదో కనుగొనుట కవకాశము లేదని శ్రీశాస్త్రిగారి సమ్మకము. శ్రీ మద్రామాయణము సంస్కృతములో వ్రాయబడియున్నది. అందులోనే వానరభాష వేరేయున్నదని చెప్పియున్నది. శ్రీఆంజనేయులవారు సీతతో మొట్టమొదట మాట్లాడ నుద్యుక్తులై యి ట్లాలోచించును:

> వాచం చోదాహరిష్యామి
>
> మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్,
>
> యది వాచం ప్రదాస్యామి
>
> ద్విజాతి రివ సంస్కృతామ్;
>
> వానరస్య విశేషేణ
>
> కథం స్యా దిహ భాషణమ్.
>
> సుందర. ౩౦,౧౭-౧౯

దీనివలన వానరభాష యొకటి వేరే యున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. అది ఏది? దానిని యెట్లు రామాయణము నుండి తెలిసికొననగును.?

గ్రంథము సంస్కృతమునం దున్నప్పటికి ఏప్రదేశమందున్న స్థలములు ఆప్రదేశ భాషానామములతోనే చెప్పబడును. ఊరు, పల్లె మొదలైన ద్రవిడపదములు సంస్కృతములో వ్రాయబడిన అలహాబాద్ శాసనమునందు మార్పుచెందకయే, కొత్తూరు, ఏరండపల్లి అను నామములం దున్నవి. ఏభాషయందు మన దేశచరిత్రము వ్రాసినను అలహాబాద్, ఆగ్రా,ఢిల్లీ మొదలైననామములు మారవుగదా! అటువలెనే గంగానదీ ప్రాంతమునుండి లంకవరకునున్న ప్రదేశములో చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు మనుష్యులయొక్కయు పేరులు అచ్చట నివసించియుండు జనులభాషయందే యున్నవి. వాటియర్థమును, ఉత్పత్తిని బరిశీలించినవారు ఉంటే భాషయేదో తెలును.

ప్రతివస్తువుకున్ను ఉండేపేరు ఆవస్తువులో వ్యక్తమయ్యేగుణమును దెలుపునదే. ఇట్టివాటికే సార్థకనామములు. కావుననే ప్రతినామమునకును పూర్వ వ్యాఖ్యాతలైతేనేమి కవులైతేనేమి అర్థముసాధించుటకుయత్నించిరి. దశగ్రీవుడంటే పదిమెడలవాడని, త్రిశిరుడంటే మూడుతలలవాడని, శూర్పణఖయంటే చేటలవంటి గోళ్లుగలదని, సీతయంటే నాగలని మొదలైన యర్థము చెప్పిరి. ఈయుద్దేశముతోనే 'వాలి' యనుపేరునకు తోకలోనుండి పుట్టినవాడని యర్థము చేసి దానిని స్థిరపరచుట కొకకథకూడ జెప్పినారు. కావున పేర్లవలన ఆపేరుగలవస్తువుకు ఆపేరువలన తెలియబడు గుణము ఆవస్తువందు బహుళముగా నుండునని మనపూర్వులు సహితము ఒప్పుకొన్నదే. మనముగూడ ఆధర్మము ననుసరించియే పరిశీలన చేసిన తప్పేమున్నది? దీనిని మనస్సునం దిడుకొని రామాయణమునందు చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు జనులయొక్కయు నామములను బరిశీలింతము.

అన్నిటికంటెను ముందు రావణుని ముఖ్యస్థానమైన 'లంక'యొక్క నామమును పరీక్షింతము.

'లంకా'యను పదముయొక్క అర్థమును నిఘంటువులలో జూచిన 'రావణుని ముఖ్యపట్టణమ'నియే యున్నదిగాని మరి యేమియు లేదు. మన దేశమందున్న భాషలన్నిటిలోను ఇదియే యర్థము. ఒక్క తెనుగులోమాత్రము 'లంక' లంటే చుట్టు నీటిచే చుట్టబడియుండు భూప్రదేశము. ఈయర్థమెట్లువచ్చెనో ముందు విచారింతము.

రావణుని పట్టణమునకు 'లంకా' యని పేరు బెట్టుటకు కారణమేమో? ముందుచెప్పినట్లు ఈనామము ఆస్థానమునందున్న బహిరంగగుణమును తెలియజేయవలెను. అట్టిగుణము రావణునిపట్టణమున కేదియున్నది? దానిని జూచినవారు దానిని వర్ణించుచు జెప్పినమాటలను బరిశీలించిన ఆగుణము వ్యక్తమగును. రావణుని పట్టణమును జూచిన విదేశీయులు ఇద్దరు దానిని జూచినతోడనే వీరికి తట్టినగుణమేమియో చూతము.

హనుమంతుడు దానిని జూచినవారంలో మొదటివాడు. ఆయన తిరిగివచ్చి రామునితో దానినిట్లువర్ణించెను. "శైలాగ్రే రచితా దుర్గా సా పూ ర్దేవపురోపమా"(యుద్ధ.3,3) పర్వత

శిఖరమందున్నదట ఆ రాక్షసనగరము. అనగా చాలా ఉన్నత ప్రదేశమందున్నదని యర్థము.

కొండవవాడు రాముడు. సముద్రమును దాటిన వెంటనే రావణుని పట్టణమునుజూచి లక్ష్మణునితో నిట్లు సెలవిచ్చినాడు.

"ఆలిఖన్తీ మి వాకాశ
ముదితాన్‌........
మనసేవ కృతాం లంకాం
నగాగ్రే విశ్వకర్మణా."

యుద్ధ. ౨౪-

అటు తర్వాత బాగా పరిశీలించుటకు సువేలాచలము నెక్కి యిట్లు చెప్పెను.

"శిఖరం తత్త్రికూటస్య
ప్రాంశు చైకం దివిస్పృశమ్,
సమంతా త్పుష్ప సంఛన్నం
మహారజతసన్నిభమ్;
శతయోజన విస్తీర్ణం
విమలం చారుదర్శనమ్,
శ్లక్ష్ణం శ్రీమన్మహచ్చైవ
దుష్ప్రాపం శకునైరపి;
మనసాఽపి దురారోహం
కింపునః కర్మణా జనైః,
నివిష్టా తత్ర శిఖరే
లంకా రావణపాలితా."

యుద్ధ ౩౯-౧౮, ౨౦

త్రికూటముయొక్క శిఖరమునకు పక్షులుకూడ వెళ్లలేవట. మనస్సే వెళ్ళలేదట. అలాటిది పైకెక్కవలెనంటే ఏదైనా ఆధారము లేనిది యెక్కలేని మనుజునిమాట చెప్పనవసరిసలేదు. అంత యెత్తుగా నున్న శిఖరముపైని రావణునిపట్టణమైన లంకా యున్నదట. వీరిద్దరకుగూడ దాని ఉన్నతస్థితినే బాగా తట్టిన గుణము.

'అతివేగముగా యెక్కి వెళ్లెదు' నని సుగ్రీవుడు రామునితో చెప్పెను.

యుద్ధ. ౨-౨౧

ఎన్నడూ 'లంకా' నెరుగనివారికి చూచేసరికి తట్టిన గుణము ఔన్నత్యము.

దానిరాజైన రావణుడు సీతతో తన స్థానమువిషయమై చెప్పినప్పుడు గూడ తన పట్టణము పర్వతశిఖరముపై నున్నదనే చెప్పెను.

అర. ౪౭-౨౯

కాన 'లంకా' యను పదము వ్యక్తపరచుగుణము ఔన్నత్యమన్యే యుండవలెను. ఈయర్థమున సంస్కృత భాషయందు ఈపదమునకు వాడుక లేదు. మరి యేభాషలోనిదై యుండునో?

పంపాతీరమునందున్న 'శబరి' యను ముదుసలిదానికి రామకథలో నేమీయుసందర్భమున్నట్లు గన్పించదు. సీత పోయినదని వెదకుచు దుఃఖించుచున్న రామునికి సీతజాడలు చెప్పవారు ముఖ్యముగాని గురుశుశ్రూష మొదలైన కబురులు అంత సందర్భముగా గన్పించవు. అయితే వాల్మీకివంటికవి ఈవ్యక్తిని గౌరవించుట జెప్పవలెను. అనగా ఈప్రాంతప్రజను లజాతిని వెల్లడి చేయునిమిత్తమే ఈమె నిచ్చుట చెప్పినట్లు గన్పించుచున్నది.

శబర భాషయందు 'లంకా ' అంటే 'ఎత్తు, మీాద, పైన'యని అర్థము. పొడవాటి

మనుష్యుని 'లంకా మంత్రి' యందురు. మిరప కాయలు పొడవుగానున్న మిరియముగాన 'లంకా మిర్చి' యందురు. ఎత్తైన చాపాటి కట్టు 'లంకా డాంగ్.'

'లంకాః' శబ్దములో తుద సకారము పోల్లు పోగా 'లంకా' యని ఆకారాంతశబ్ద మగును. కాని నిత్యస్త్రీలింగ శబ్దముగా సంస్కృతమున వాడబడును. ఇది నామలింగానుశాసనము 3 వ కాండ 5 వ సర్గ 5 వ శ్లోకములో చెప్పబడినది.

"స్త్రీ స్యాత్ కాచి న్మృణాల్యాది
ర్వివక్షాపచయే యది
లంకా శేఫాలికా టీకా
ధాతకీ పంచికాఢకీ."

వివక్షకొఱకు చెప్పినప్పుడు మృణాల్యాది శబ్దములున్న అంత్యలోపము గలిగినప్పుడు కొన్ని శబ్దములు స్త్రీలింగము లగుచున్నవి. 'లంకా' అను శబ్దము వివక్షకొఱకైనదిగాదు. కాని అపచయమును బొందిన పదముగాన స్త్రీలింగమైనది. కాన ఈశబ్దమున కేదోలోపము గలిగినదని స్పష్టపడుచున్నది. ఏమిలోపించినదో పైనజూచితిమిగదా! ఇందువలన నవర నామము సంస్కృతమునందుకొంతలోపమును బొంది 'లంకా' అయినదని స్పష్టమైనది.

రాక్షసులు కొండపై నున్నయెడల సమతలప్రదేశమైన దండకారణ్యప్రాంత వాసులను హింసించుటెట్లు? ఆర్యులను బాధపెట్టి దాగానుటకుగాని, ఆత్మరక్షణ చేసుకొనుటకుగాని కొండదిగువ నొకస్థానము వీరి కుండవలె. అట్టిదే జనస్థానము. ఇచ్చట రావణుడు పదునాలుగువేల రాక్షసుల నుంచినట్లు చెప్పినాడు. (అర. 36-౫౫)వీరలను రాముడు నాశనము చేసెనని తెలిసి బలశాలులైన రాక్షసులను ఎనమండుగురిని తిరుగా పంపించినాడు. (అర. 3౮-౧౮, ౨౦) గాన జనస్థానము ఆర్యులతో దగ్గరగానుండి పోరాడుటకు రాక్షసులచే ఏర్పరుపబడిన నెలవయని స్పష్టమగుచున్నది.

జనస్థానమను పదమునకు జను లుండే స్థలమని యర్థము. ఆ జను లెవరంటే రాక్షస జనులు. ఇట్లు చూచినను కొండపైనున్న రాక్షసులకు నెలవయిన స్థానమని కన్పించుచున్నది.

కొండలపైనున్న వారు పల్లపుప్రాంతములకు దిగువ యని చెప్పుట సహజమే. విశాఖపట్టణపు ఏజన్సీప్రాంతములయందున్న వారు. విశాఖపట్టణము మొదలైన పల్లపుగ్రామాలకు వెళ్లునప్పుడు దిగువకు వెళ్లుదుమని చెప్పుదురు. తిరుపతికి వెళ్లువారు కొండదిగువనున్న పట్టములో బసచేసి మఱి కొండయెక్కవలెను. ఈ కొండదిగువ నున్న పట్టమును దిగువ తిరుపతి యని పిలుతురు. కాన లంకలోనున్న వారికిది దిగువ. 'లంకా'యను పదము వచ్చిన భాషలో 'జైతాః' అనగా 'దిగువ' సంస్కృతములో 'జనస్థాః' అని సులభముగా నగును.

ఈజనస్థానసామీప్యములోనే 'జటాయు' వనే యొకవ్యక్తి యుండెను. ఇతను 'పితృసఖా ఉహం' అని రామునితో జెప్పెను.

'ఉవాచ వత్స! మాం విద్ధి
వయస్యం పితు రాత్మనః.'
అర. ౧౪-3

గాని రామునితండ్రికి తానెట్లు స్నేహితు డా యెనో ఎచ్చటనూ చెప్పబడలేదు. సీతాన్వే షణముకొఱకై వెళ్లిన వానరులు సీతను గాన లేక సముద్రపుతీరమున గూర్చొని దుఃఖించు చుండగా, సంపాతి విని, "నాయనా! జటా యువు దశరథున కెట్లు స్నేహితుడాయెను?" అని ప్రశ్నించెను.

తస్యైవచ మమ భ్రాతు స్సఖా దశరథః కథమ్.
అర. ౫౬-౨౪

వానరులు దానికి జవాబు చెప్పక తిరిగి అలా గునసే చెప్పుదురు.

"రామస్య తు పితు ర్మిత్రం
జటాయు ర్నామ గృధ్ర రాట్."
అర. ౫౭-౧

దశరథునికి జటాయువునకు స్నేహము జరిగిన ట్లెచ్చటనూ చెప్పలేదు. రామునికే ఇతను విశేషస్నేహితుడు. సీతను రావణునినుండి తప్పించుటకుతనప్రాణమునుగూడనిచ్చివేసెను. కాన 'పితృసఖా' అనుదానికి ఏమిసందర్భము గానరాదు. 'జటాయు' అనుపదమున కిది అర్థమేమో.?

సవరభాషలో 'యువ' అంటే తండ్రి; 'జటా'అంటే జట్లు. 'జటాతే' అంటే'జట్టుగా' యని యర్థము. సవరులభాషలో 'ఆ' షష్ఠీవి భక్తి ప్రత్యయము. ఇదిచేర్చిననూ 'యువా' యనుపదముమారదు. కాన'జటా + యువా' అనగా తండ్రికిజట్టు (వాడు); ఇది 'జటాయు' అయినది.

ఆర్యులకు రాక్షసులకు కలహకారణ మైన దండకారణ్యమువిషయమైచర్చచేతము. దండకారణ్య మనగా దండునియొక్క అరణ్య మని అర్థముదీని దీని కీపేరు వచ్చుట కొకగాథ ఉత్తరకాండలో జెప్పియున్నది. దండుడనే రాజుడట పూర్వమీ ప్రదేశము. శుక్రుకూతు నితడు చెరబట్టెనట. అదితెలిసి రాక్షసగురువు దండుని శపించగా వానిరాజ్యమెల్ల జంతుజాల రహితమై భస్మమయ మైనదట.

"సప్తరాత్రేణ రాజా ఽసౌ
సభృత్యో బలవాహనః,
పాప కర్మ సమాచారో
వధం ప్రాప్స్యతి దుర్మతిః.
సర్వసత్వాని యానీహ
జంగమ స్థావరాణిచ,
సర్వేషాం పాంసు వర్షేణ
క్షయః క్షిప్రం భవిష్యతి.
దండస్య విషయో యావత్
తావద్వ ననమాశ్రమమ్;
పాంసు భూత మివాకస్మాత్
సప్తరాత్రా ద్భవిష్యతి.
... ...
తదా ప్రభృతికాకుత్స్థ
దండకారణ్య ముచ్యతే."

జంతువులు, స్థావరములు లేవట; భస్మమయ మైనదట. శ్రీమద్రామాయణమందు అరణ్య కాండలో దండకారణ్య మెట్లు వర్ణింపబడి యున్నదో పరిశీలించిచూతము. మొదట ఈయరణ్య మెచ్చటనుండి ఎంతవర కున్నదో తెలిసికొనవలెను.

అత్రిమహాముని యాశ్రమమును వదలి కొంతదూరము వెళ్లుసరికి దండకారణ్య మారంభమాయెను.

"ప్రవిశ్యతు మహారణ్యం
దండకారణ్య మాత్మవాన్."
అర. ౧-౧

ఇచ్చటనుండి ప్రయాణము చేసిచేసి ఆశ్రమమునుండి యాశ్రమమునకు వెళ్లివెళ్లి తుదకు పంచవటిలో బసచేసియుండిరి. అచ్చట సీతను రావణుడు యెత్తుకొనిపోగా, సీతను వెదకికొనుచూ వెళ్లి చావసిద్ధమైన జటాయువును జూచి అతనిని దహనము చేసి కొంతదూరము వెళ్లుసరికి దండకారణ్యము వదలి క్రౌంచారణ్యము ప్రవేశించినారట.

తతః పరం జనస్థానా త్త్రిక్రోశం
గమ్య రాఘవౌ;
క్రౌంచారణ్యం వివిశతు
ర్గహనం తౌ మహౌజసౌ."
అర. ౩-౫

గాన అత్రి ఆశ్రమమునకు సమీపమునుండి జనస్థానము దాటి మూడుక్రోశములు దూరమువరకూ ఈదండకారణ్యము వ్యాప్తమైనది. ఈప్రదేశము యెన్నియోభాగములుగా ఋష్యాశ్రమములనుబట్టి విభజింపబడినది.ఒక్కొకభాగముయొక్క నైసర్గికరూపములను బరిశీలించిన మొత్తముపైన యావత్తు ప్రదేశముయొక్క నిజస్వరూపము తేలును.

మొట్టమొదటే యొక తాపసాశ్రమమున్నది. ఇదిట

"శరణ్యం సర్వభూతానాం
సుసమృష్టాజిరం తదా,
మృగై ర్బహుభి రాకీర్ణం
పక్షిసంఘై స్సమావృతమ్."
అర. ౧-౩

మృగగణములు, పక్షిసంఘములు ఫలవంతమైన ప్రదేశము గాకపోతే యెట్లుండగలవు? దీని నతిక్రమించి వెళ్లగా విరాధుని కునికిపట్టైన యడవి యున్నది. ఇది.

"నానామృగ గణాకీర్ణం
శార్దూల వృకసేవితమ్.
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం
దుర్దర్శ సలిలాశయమ్."
నిష్కూజనానాశకుని
ఝల్లికాగణనాదితమ్."
అర. ౨-౨,౩

ఈవర్ణిన జూచిన వర్షాధికముగల ఉష్ణప్రదేశములయందుండే కీకారణ్యముగా దోచుచున్నది. ఇచ్చట విరాధుని చంపి శరభంగాశ్రమమునకు వెళ్లిరి. ఇచ్చటనుండి వెడలిపోవుచుండెను. ఆవెళ్లుచున్న ప్రదేశములో పెక్కుయేళ్లను దాటునట."

"స గత్వాదూర మధ్వానం నదీ స్తీర్త్వా బహూదకాః."

తరువాత ఒక పెద్దకొండ యున్నదట. దీనిని దాటి వెళ్లగా వివిధములగు వృక్షములు గల అరణ్యమును ప్రవేశించిరట. ఇచ్చట సుతీక్ష్ణాశ్రమమున్నది. ఈప్రదేశములో అనేకులు

ఋషులున్నారట. మూలములకు ఫలములకు లోపము లేదట.

"అయమే వాశ్రమో రామ
గుణవా న్రమ్యతా మిహ,
ఋషిసంఘానుచరిత స్సదా
మూలఫలాన్వితః."

అర. ౯-౧౭

కనుక రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడ నచ్చట నే నివాసముండిరి. ఈమట్టునట్టి అనేకాశ్రమము లున్నవట. వానిని జూచుటకు రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడి వెళ్లిరి. ఈప్రదేశ మెటులున్న దంటే:

"ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ,
కారండవవికీర్ణాని మయూరాభిరుతాని చ;
సప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనానిచ,
ప్రశస్త మృగయూథాని శాంతపక్షిగణానిచ."

అర. ౫-౧౬,౧౪

జలాశయములతో నిండి ఫలవంతమైన ఈప్రదేశములో పదిసత్సరములు గడపెను.

"తదా సంవసత స్తస్య
మునీనా మాశ్రమేషు వై
రమత శ్చానుకూల్యేన
యయు స్సంవత్సరా దశ."

అర. ౧౧-౨౭

తిరిగి సుతీక్ష్ణాశ్రమమునకు వచ్చిరి. ఇంతకాలమూ వీరు తిరుగుచున్న నిర్మలోదకజలాశయములు నదులుసరస్సులు,కొండలపైనుండి కుప్పిగంతులు వేయుచు వచ్చుచున్న సెలయేళ్లతో నిండి ఫలవంతమై వాసయోగ్యమై యుండెనట

సుతీక్ష్ణునియొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని అగస్త్యమహర్షి దర్శనము కొరకై దక్షిణముగా వెళ్లిరి. ఈమధ్యప్రదేశ మిట్లు వర్ణింపబడినది:

"స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే;
బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకుని నాదితే;
పద్మిన్యో వివిధా స్తత్ర ప్రసన్నసలిలా శ్శివాః,
హంసకారండవాకీర్ణా శ్చక్రవాకోపశోభితాః"

అర. ౧౧-౪౮,౪౯

అగస్త్యాశ్రమము 'రమణీయే వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే' యందున్నది. అగస్త్యుని సెలవుపడసి పంచవటికి వెళ్లి అచ్చట పర్ణశాల గట్టుకొనినారు. ఈస్థలమునకు సమీపమున నే గోదావరి యనునది యున్నది. దీనికి సమీపములో ఖరుడు మొదలైనరాక్షసులు నివసించి యున్నస్థలము.

ఈప్రాంతమంతయు దండకారణ్యమని ఇదివరకే తెలిసికొంటిమి. ఈపైన ఉదహరించిన వర్ణనలవల్ల ఇది పశుపక్షిమృగాదులు లేని భస్మభూయిష్ఠమైన ప్రదేశము గాదనియు జలసమృద్ధిగలిగి ఫలవంతమైన గుల్మలతావృక్షాదులచేతను, పశుపక్షులచేతను నిండి జనులకు వాసయోగ్యమైన దేశమనియు తెలుచున్నది. ఉత్తరకాండలోని గాథకును దీనికిని ఎంతభేదమున్నది? ఈరెండు ఒక్కవాల్మీకిగారే వ్రాసియున్న ఇట్టిభేద ముండునా? కాన అరణ్యకాండలోని వర్ణన వాల్మీకి వ్రాసినది.

ఉత్తర కాండలో జెప్పిన కారణము తప్పైతే ఈప్రదేశమున కీపే రెట్లు వచ్చి యుండును?

1, బంగారు పూసలు. 2, రాతి పూసలు.
(ప్రక్కనుండు సంపుటమున దొరకినవి)

3. జేతవనమున నాకస్తూపమునందు దొరకిన
శేషసంపుటము (Reliquary)

4. బోధిసత్వ విగ్రహముయొక్క పీఠము. జేతవనము [illegible]

1 జేతవనములోని యొక పతకము మట్టితోచేయఁబడినది.

2

శ్రావస్తికుత్తరమున కశ్యపగ్రామమున దొరకిన శల్యనిధానము.

3. జలపాత్రము. జేతవనమున దొరకినది

పైనజూపిన వర్ణనలవల్ల దండకారణ్య ప్రదేశములో జలసమృద్ధి గలిగినట్లు స్పష్టముగా నగుపించుచున్నది. కాన దీనిపేరు ఈస్వభావమును దెలుపునదై యుండవలెను.

సవరభాషలో "దాఁ" అనగా నీరు; 'డాక్' అనిగూడ నందురు. సవరభాషా సంబంధములైన మూండారీ మొదలైనఅన్నిభాషలలోనూ నీటికి 'డాక్' అనియే అందురు. విశేషము నీరు అని చెప్పుటకు దాఁ-డాక్. విశేషఫలచన యనిచెప్పుటకు 'ఫలఫలాచన' అనిచెప్పినట్లుగానే 'దాఁడాక్' అగును. దీనికి షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయమైన 'అ' చేర్చిన 'దండకా' అగును. ఇది 'విశేషనీటియొక్క' యని అర్థమగును. దండకా + అరణ్యములంటే విస్తారము నీరుగలిగిన అరణ్యమని యర్థము. ఈయర్థము పైవర్ణలకుసరిపోవుచున్నది. కాన 'దండకా' అనేది సవరభాషనుండిఉత్పన్నమైన పదము.

క్రౌంచారణ్యము దాటి వెళ్లగా 'కబంధుడ'ను రాక్షసుడు గనిపించెను. వీనికి సహజమైన గుణము లేమీ కనపడవు. కాని ఈ పేరు 'బండ' అనుపదముతో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది. తెనుగులో 'బండ' అంటె పెద్దరాయి. తెలివిలేని మనుజునకు 'బండముండాకొడు'కని అనుట వాడుకైయున్నది. సవరభాషలోగూడ ఈపదము ఉన్నట్టు ప్రస్తుతము దొరకు వాక్యావళీలు (Vocabularies) లో నగుపడకపోయినప్పటికి కొన్నిస్థలనామములలో ఈమాట కనిపించుటవల్ల సవరలుగూడ నీపదమును ఈయర్థముతో వాడినట్లు కనిపించుచున్నది. కావున దారిలో నడ్డముగా వీడుండుటవల్లనూ, అత్రోవను బోవువారికి కష్టము గలుగజేయువాడగుటవల్లను, తుదను గోయి త్రవ్వి తిరుగ ద్రోయబడినవాడగుట చేతను వీనినామము 'బండ' యనుదానితో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది.

వీనివద్దనుండి రామలక్ష్మణులు పంపాతీరమునకు వెళ్లిరి. పంపాసరస్సులో వెన్నముద్దవంటిపక్షులు లున్నవని కబంధుడు చెప్పినాడు.

"ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాం
స్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః."

అర. ౭౩-౧౪.

ఇవి భయము నెరుగవు గాన మనుష్యులను జూచి యెగిరిపోవట.

"నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా
వధస్యాకోవిదా శ్శుభాః."

అర. ౧౩-౧౪.

ఇవి ఎన్నడూ కొట్టబడుట నెరుగకపోతే 'మీరు తినెద'రని కబంధు డెట్లు చెప్పగలుగును? అచ్చటివారు వాటిని చంపి తినకపోతే వాటిని తింటారని యెట్లు చెప్పెను. కాన మనుష్యులను జూచి భయపడి యెగిరిపోలేవంటే యెగురశక్తిలేదని మృదువుగా చెప్పుటయే. ఇట్టిపక్షులు మరెచ్చటనూ ఉండినట్లు చెప్పలేదు. గాన ఈపంపాసరోవరము ఈపక్షులకే యునికిపట్టు. కాన ఈపక్షులనుండి ఈసరస్సుకు పేరొచ్చి యుండవలెను.

పక్షుల వర్ణమునుబట్టి చూడగా నివి బాతులవలె దోచుచున్నది. వెన్నముద్దలవలె

స్థూలముగా నుండి యెగురలేని పక్షులు భూ తులే. సవరభాషలో భూతమునకు 'సహా' అందురు. ఇతర ముండాశాఖభాషలలో హాస యను సంస్కృతపదమునే యుపయోగించినారు. కాని ఒక్క సవరభాషలోమాత్రము సహామాట ఇంకనూ నిల్చియున్నది. ఈ 'సహా' నే 'హంసా' అయినట్లు తోచుచున్నది. సహజముగా సంస్కృతపదము 'హంస' ఈ 'హంసా' పదము. 'హంస' ఈ 'హంసా' పదమునుండి ఉద్భవించి నది. కొన్ని భాషలలో 'స' అనుస్వరమునకు బదులు 'హ' వాడుట గలదు. విశాఖపట్టణపు కొండలలోని దేశీయులు 'పాస్'- తెనుగు నీసుకి 'హాస్' అందురు. కన్నడములో 'స'కు బదులు 'హ' ఉపయోగించుట అందరికి తెలిసినదే. కాన 'సంసా', 'హంసా' అయినది. ఇది విక ల్పమే. 'హంస' కన్నడదేశములోని పక్షిగాను కు లేదు. ఈ పేరుమాట బట్టిచూచినచో 'సంసా' అన్నదే యున్నని యనవచ్చును. 'హంస' పలుకుటకు కష్టమైన 'హంస' అయినది. కాన నిజ 'సహా' లోనుండి 'హంస' ఉద్భవించి నట్లు తోచుచున్నది. (సంకేతము)

పం డ్ల బే ర ము

[లో హి త శ ర్మ]

వా డుకు కాలకించి, వారడి కసిపెట్టి, విత్తనాలు, విలువ, వినికిచూచి వాలువేలుగలుగు, సర్తకమనిసేతు, సమ్మకాలు, మాటసమ్మకాలు.

ఉ. భోజన సేతురా ? సుచికిపగా చిద సీమపసందు, పాదికీ
" రాజు "కు టోపిచేసి, మనరావుదోరో స్లోకయంటు చెచ్చి మా
మోజుగ పెంచిరండి, సంబమాలల బాకిసదండి, నేనురి
వ్వాజుగ చేట గుత్తగొని, వందలు నోటును దెచ్చి గొప్పమా
రాజులకమ్మి నాలుగువరాలు గణించి బరింతు పొట్ట, ఆ
వాజిబినాశమై పలుకబారని బెట్టలు తట్టకెత్తి, యే
నాజుకు పేరో పెట్టకొని నాసి రకాలను సొమ్ముచేసి, ఆ
రోజుకురోజు కాయికము రోతనిపించిరి బేరగాళ్లి లె
క్కా జమ లేదు, గొప్పయదికారులమందట, " డచ్చికోరురీ
వాజలు, మాట లమ్ముదురు పట్టిదగా " యనిపించి, రాళ్లతో
మేజత సెయ్యకండి, సిసలే, యసలే నసలేని జాతులే.

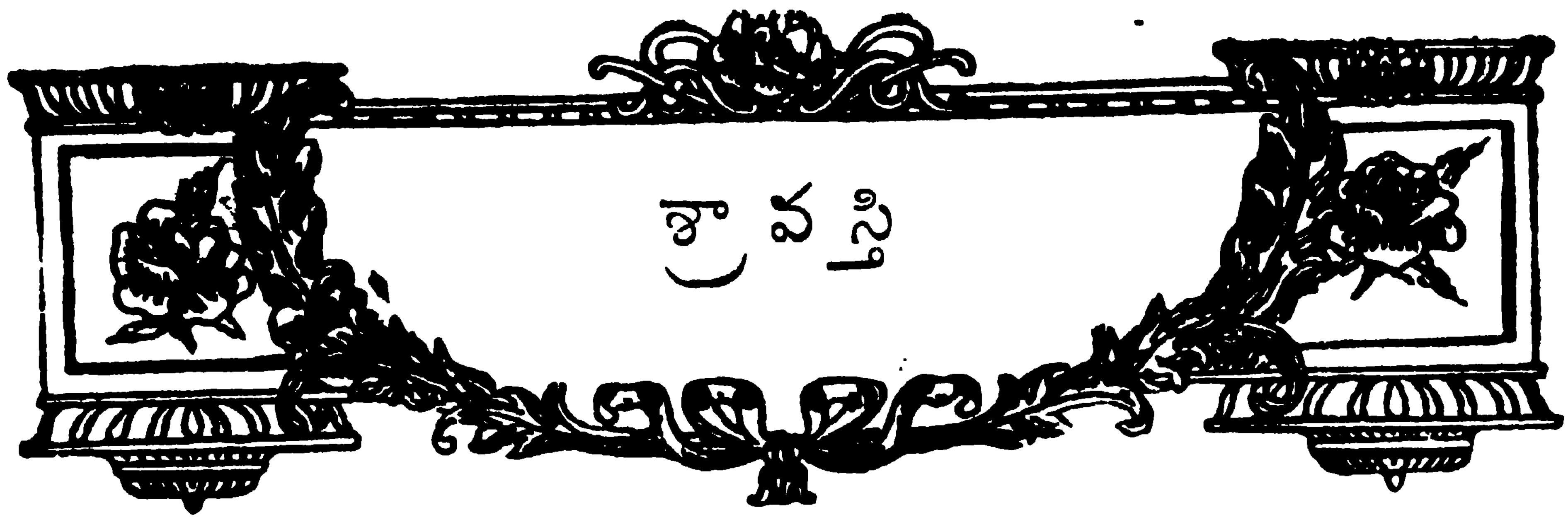
సీ. కుల్లామాటన రాదు కొమ్మంటుమచ్చండి, పట్టితే దినముట్టి పడుసుమండి
మూసూసి మొగమిట్ట ముడుచుతారేమండి, కడిగితే సొసకంపు కానమండి
కమ్మపై కాసింత చిలికితే దండి, క్లోస ముట్ట దినకుండ కసరకండి
పడుపట నసిలేక పరదాజేసండి, పట్టిముంచితె మాకు కట్టదండి
ఆ. అద తెనాపు కాదు నూకుచాకుడు కొద్ద, గొప్పదింక పుల్లు తప్పదండి
కొంచెకండి మీరుకొనసి తినపెరుగ, మొంపకండి, గడ్డిముల్లుపోండి.

సీ. సీమనసందమల్లు చెమటాడించి గాంచి, నసైన దోటులు కుదురనేసి
సేజాతి కాజాతి చేరి సూటిగ నాటి, మఱచిపోకుండగా గుఱుతు లుంచి
పెరిగదనసనోళ్ల బడకుండ కట్టి బా, టులునేసి దట్టపామ్మలు తెగిచ్చి
నాడు సరిసమైన జాడ తొరిచినటే నె, సరిసపుట్లగి పోటిజంటచేసి
ఆ. పెంచినోము జాడ పంచిచెడ్డలుచేసి, గుఱుగాని గుడ్లిగాళ్ల కాడ
తెచ్చిమాకిస్తిరదు నగనమ్ముమా కేల, చెట్టుపోగ, ఆటి పుట్టకేలా?

సీ. ఇనులాముతోటలో నిమ ముద్దనునందు, జట్టిచేసిన సుబ్బిశెట్టిగనుక
బంగారి సొకని బాగిని బిల్లితో, ముంచెత్తు నల్లయ్య మంచివాడె
కలక ఉరింటులు కలిగెల్లుతో పెబ్బు, దోచెడి రెడ్డియ్య దొడ్డవాడు
పెసరసాలనివేయ పెట్టి గడించునా, రాయుడు శాసగి రానమని స
ఆ. ఆయనని రకుతెచ్చి, అసలు వరలకిచ్చి, పలుకుబడినిగన్న పాతకాపు
పిలిచియున్నగాని పలచనై పోనాదు, మాయకాలపూరి మాయప్రజలు!

సీ. సీమంటు లనగానె మామిళ్లపిల్లి వో, రిరుచుకునడి బుట్టవిప్పసిరు.
నాటురకాలంటె నోటబెట్టరు రాను, వోరు సీమరకాల కూరుతారు
చచ్చేపుచ్చే సీమసరుకంటె తెమకిప్పు, పాటని కొంటారు కూటమూరు
సీమప్లెక్సు చీకుతోనుంటారు, అంతగొప్ప సుపాధ్యాయులోయి
ఆ దేశవాళి శాన తీపంట, గొప్పంట, సీమజాతి నట్టిజీడిదంట
మీరు తెలిసినోరు, ఆరుపుల్లాయలూ, శానబేరం, మినసాగిపోండి.

(ఒక ప్రసిద్ధపురాతన బౌద్ధనగరమును తత్సంబంధ మగు కొన్ని కథలును)

కే. నరసింహాచార్యులు గారు

శ్రావస్తి బౌద్ధులపరిభాషయందు సుప్రసిద్ధనగరములలో నొకటి. ఇది యుత్తరకోసలదేశములో అయోధ్యానగరమునకు ఉత్తరమున సుమారు 56 మైళ్లదూరమున నున్నది. దీనికి ఉత్తరపు టెల్లగా ప్రవహించుచుండిన 'రప్తి' నది, శిథిలావస్థ నొందిన యిరావతి నీనగరమునందు బ్రవహింపనొల్లక కాబోలు తనమార్గమును మరింత యుత్తరమునకు ద్రిప్పుకొని ప్రవహించుచున్నది. ఆకారమున శుక్లపక్షసప్తమినాటిచంద్రబింబోపమమైనయానగరమునకు, న్యాసము కొంచెము అలోనంపుగలిగి, 11/3 మైళ్లపొడవై, 'రప్తి' నదియొక్క పూర్వమార్గమునకు సమాంతర (Parallel) మై యొప్పుచున్నది. నగరముయొక్క చుట్టుకొలత సుమారు 3¼ మైళ్లు. నగరముయొక్క ప్రాకారము ప్రస్తుతము 25 అ. మొదలు 50 అ. వరకు ఛేదించుచుండు ఎత్తు కలదై కానుపించుచున్నది. ఈశాన్యమున 'రప్తి' నదియు, పక్కనభాగముల లోకయగడ్తయు రక్షకములై యుండియుండవలెను. ఆవరణము లోపవునను నదేకస్థానములును, బురుజులును ఉండినట్లు చిహ్నములు కలవు. బుద్ధునికాలమున నత్యున్నతస్థితియందుండి ఆయనపాదధూళివల్ల పవిత్రమయిన శ్రావస్తినగరము బుద్ధునియనంతరము 11 వ శతాబ్దమునాటికి మిక్కిలి క్షీణించి శిథిలమై వైశాల్యమునందు చిన్నదై యుండినందున ఉత్తరహిందూస్థానమున క్రీ. శ. 637 సం॥న యాత్రసల్పిన చీనాదేశయాత్రికుడగు హివన్ త్సాంగ్ ఈప్రదేశమును దర్శించి అప్పుడు దీనిని నగరమని చెప్పుటకు దోచక శిథిలావస్థయందుండు 'అంతఃపురమని' లేక 'రాజభవన' మని వర్ణించెను.

2. శ్రావస్తి పురాణప్రసిద్ధి జెందిన నగరము గూడ నైయున్నది. సూర్యవంశమున జన్మించిన పరగయనరాజగు యువనాశ్వపుత్రుడగు శ్రావస్తుడు దీనిని నిర్మించెను. వాయుపురాణమున నీనగరమును శ్రీరాముని పుత్రుడగు లవుడు పాలించెనని చెప్పబడియున్నందున నీది ఆయుగమునందు గూడ అయోధ్యా రాజ్యములో జేరినదై యుండెనని తెలియుచున్నది. మరల నీనగరము భారతయుద్ధానంతరకాలమున పునర్నిర్మితమై ప్రవేశించినపుడు మహాకోసలుడను రాజుయొక్క కుమారుడగు ప్రసేనజిత్తుని ముఖ్యపట్టణమై యుండెను. ప్రసేనజిత్తు బౌద్ధమత మవలంబించి బుద్ధుని కాప్తమిత్రుడును అనుగువుడై యుండెను. కాని ప్రసేనుని కుమారుడగు విడూడభుడను వాడు శాక్యవంశద్వేషియై వారి రాజ్యనాశనము కావింప బద్ధకంకణుడై తన్మూలమున తానుగూడ నశించెను.

3. మరల కాలము పనికాశ్యంతరితమై శ్రావస్తికిని బుద్ధునియనంతరము ఒక శతాబ్దము తర్వాత ననగా బుద్ధునికి 5 శతాబ్దములనంతరము విక్రమాదిత్య పాలితమగుట ప్రపంచనాటకమున గనబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుడు బౌద్ధమతద్వేషి. ఇతనికాలమున బౌద్ధగ్రంథమగు విభాషశాస్త్రకర్తయగు మనోర్హితుడు మతవాదమున బ్రాహ్మణులచే పరాజితుడై యాత్మహత్య కావించుకొనెను. విక్రముని యనంతరము మరల మనోర్హితుని శిష్యుడు వసుబంధునిచే బ్రాహ్మణులు ఓడింపబడిరి. తదనంతరము అనగా క్రీ. శ. 275-319 వరకు శ్రావస్తి మగధలోని గుప్తవంశీపురాజులకు లోబడియుండెను. గుప్తుల క్షీణ

ఒకతో శ్రావస్తియు క్రీ. శ. 4000 మొదలు క్షీణదశను పొంద నారంభించెను.

4. శ్రావస్తి యుండినప్రదేశమునకు ప్రస్తుతము సాహేత్ మాహేత్ అనిపేరు. ఇందు మాహేత్ శ్రావస్తినగరావశేషములోని భాగమును, సాహేత్ నగర బహిఃప్రదేశమున జేతవనమను భాగమును నైయున్నది. జేతవనమునకు రావలెనన్న శ్రావస్తియొక్క నైరృతి మూలనున్న ద్వారమునుండి సుమారు ½ మైలు రావలెను. నగరమున నంతటను ననేకస్తూపములును ఆలయములును, కూపములును ఉండినట్లు వాటిశిథిలీభూతభాగములు కలవు. ఇందు ముఖ్యమైనవి రాజగుప్రసేనజిత్తుని భవనము, మంత్రియు, జేతవననిర్మాతయు, అనాథపిండదుడను సార్థకనామాంతరముగల సుదత్తుని గృహస్థూపములు, అంగులీమాల్యుల స్తూపము జేతవనము, గంధకుటి, కోసాంబకుటి, శోభనాథా(జైనా)లయము, ఇంకకొన్ని కూపములును నైయున్నవి.

5. జేతవనము హిందూదేశమున మిగుల ప్రసిద్ధిచెందిన అష్టబౌద్ధవనములు (ఆలయములు)లో నొకటియై యుండెను. దీనినిగురించి చిన్నకథ సింహళచరిత్రలలో నీక్రింద వ్రాయబడియున్నది.

బుద్ధుని జీవితకాలమున శ్రావస్తికి ప్రసేనజిత్తుడు రాజైయుండెను. ఆయన బౌద్ధుడు. మీదు బుద్ధునికాప్తమిత్రుడును శిష్యుడునైయుండెను. అట్టిరాజునకు సుదత్తుడను మంత్రి యుండెను. సుదత్తుడు సన్మార్గప్రవర్తకుడు, గొప్ప దానశీలుడు. అనాథజనుల కెంతయు పోషకుడునై యుండినందున నితనికి అనాథపిండదుడను సార్థకనామము కలదు. ఇతడుకూడ బుద్ధశిష్యుడు. శ్రావస్తియందు జేతుడను రాకొమరునికి ప్రీతిపాత్రమగు వన మొకటియుండెను. ఆవనము 1000 మూరలు పొడవును అంతియ వెడల్పును గలది. బౌద్ధుని గౌరవార్థముగా నొకగొప్పమఠమును కట్టించవలయునని సంకల్పించుకొని సుదత్తుడు దానికనువగు ప్రదేశము వరసి మరియొందునుకానక తుదకీజేతునివనమును తనకియ్యమని కోరెను. ప్రాణసమానమగు వనమును ఇతరుల కిచ్చుట కిష్టగించనివాడై దుస్సాధ్యమగు మూల్యమును గోరిన యెడల వనమును కొనునాశను వదలుకొందురను మూహచే తోటయందంతటను నేలనుమూయుటకు కావలసినన్ని 'మసురణము' (బంగారునాణెము) లను మూల్యముగా కోరెను.

ఎంతగొప్పమొత్తమునైన నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండిన సుదత్తుడు మూల్యమునకు వనమును ఇచ్చెదనని జేతుడుచెప్పగానే ధనమును తెచ్చి తోటలోనియున్న చెట్లను పెకలించినాణెములను నేలపైపరపించెను.(మామిడి, చందనముచెట్లనుమాత్రము పెకలింపక విడిచెను.) అట్లు పరచిన నాణెములు సుదత్తు (అనాథపిండదు)ని కోశాగారము లేడింటినుండియు దీయబడి 18 కోట్లు లెక్కయయ్యెను. ఇంతతో నెమదీయక పెల్లగింపక విడిచిన వృక్షముల స్థలమునుకూడ లెక్కకు చేసికొని స్థలమునకు కావలసిన ధనమునుకూడ కోశాగారమునుండి దీయ నాజ్ఞాపింపగా జేతు డానందాతిశయమున మేను మరచి బుద్ధునియందొక నూతనగౌరవ మంకురింప సుదత్తునితో ధనకాంక్ష మక్కరలేదనియు తనవనమును ఉచితముగా నిచ్చెదననియు జెప్పెను. కాని మొదట చెప్పిన ప్రకారము మాట నెల్లించుకొనక తీరదని సుదత్తుడు ధనము నిచ్చి వనమును దీసికొని యందొక విహారమును మఠములను గట్టించెను. విహారమును జుట్టి గురువులకు నివేశనములును పుష్పఫలయుతములగు వనములును కలవు. జేతవనమునుచుట్టి 18 అ. ఎత్తుగల ప్రాకారము కలదు. ఈ ప్రాకారమునకు చేరి నలుపలకూడ ననేకవిహారములు, వనములు, తటాకములు వేర్వేరు ప్రాకారములతో గూడుకొనినవి కలవు. సుదత్త నిర్మితమగు నీవనమునకు మరింత శోభ నిచ్చుటకు జేతుడు తనవనమును విక్రయించిన ధనమంతయు వెచ్చించి జేతవనమునకు నలునైపులను ఏడంతస్తుల మేడలను కట్టించెను. ఈ మేడల యందన్నింటిలోను అహోరాత్రములు తెరపిలేక ధూప దీపములు శోభిల్లు చుండెడివి. జేతవనమున (అనాథపిండవనమున)కు తూర్పునను ఉత్తరమునను రెండు ద్వారములు కలవు. ఇందు తూర్పుద్వారమునకు రెండు ప్రక్కలను * 70 అ. ఎత్తు స్తంభము లుండినవట. ప్రస్తుతము వీటిపటములుమాత్రము నిలిచియున్నవి.

* హియన్‌త్సాంగు లిఖితమగు గ్రంథమున నిట్లు వర్ణింపబడియున్నది.

గలవాడై బయలుదేరెను. శాక్యులు తమనగరముకు కపిలవస్తు బహిర్భాగమున బుద్ధదేవుని యాదరణార్థమొక గొప్పభవనమును గట్టించి యుండిరి. విరూఢకుడు కపిలవస్తు నగరమును సమీపించి యాభవనమునందు తన పరివారముతో విడియగా లోకోత్కృష్టుడగు బుద్ధుని కొరకు గట్టింపబడిన యాభవనమునందు హీనకులజసంజాతుడగు విరూఢకుడు విడియ నర్హుండు కాడని వానిని తరిమివేసిరి. ఈయవమానమును సహింపని మనసునసే యుంచుకొని తాను రాజ్యాధికారమును బొందగనే తన పూర్వవైరమును నెరవుకొన నెంచి గొప్పసైన్యముతో కపిలవస్తుపై దండెత్తెను. అప్పుడచ్చటిపొలముల యందు కృషికర్మములయందు తత్పరులైయుండిన 4 గురుశాక్యవీరులు విరూఢకుని సేనల నెదిర్చి మహాపరాక్రమున బోరి వారిని బారదోలి జయజయ ధ్వనులతో నగరమును బ్రవేశించిరి. శాక్యుల సత్యాగ్రహ దీక్షకు విరుద్ధగ దురాగ్రహ దీక్షను వహించి విరూఢకుని సైన్యముల నెంటాడి గని యీ నలుగురు శాక్యవీరుల నభినందించుటకు మారుగ పురమునుండి వెడలనడచిరి. ఇట్లు పురమునుండి వెడలగొట్టబడిన నలుగురు శాక్యవీరులును క్రమముగా ఉత్తరాభిముఖులైపోయి 'బన్యాను' 'ఉద్యాన' 'హిమతల' 'శాంబి' యను 4 దేశములకు రాజులై పరిపాలించుకొనుచుండిరి.

విరూఢకుడు మరల నొకసారి కపిల వస్తుపై దండెత్తెను. ఈమారు సత్యాగ్రహ దీక్షవహించిన శాక్యులు ఎవరును తన్నెదుర్చుటకు రామి నిరాటంకముగ వారినందర జంపి తనజయచిహ్నముగా 500 శాక్యకన్యలను రావణుడు దేవకన్యలనువలె చెఱబట్టి తననగరమునకు గొంపోయెను. ఈకన్యలను తనమహిషుల గమ్మని నిర్బంధించగా మానమే ప్రాణముగా దలంచు నాధీరలు విరూఢకుని యాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చిరి.

భగ్నాశుడైన విరూఢకుడు కామాంధకారమగ్నమానసుడై నిష్కరుణుడై వారినందరఁ జంప నుత్తరువు చేసెను. అదేవిధముగ రాజసేవకులు 500 శాక్యకన్యలకును కరపాద ఖండనమొనర్చి వారినొక యగాధకూపమునందు బడద్రోసిరి. ఇచ్చటనే యొకస్తూపము వెలయుచున్నది. ఈదారుణ కృత్యము నెఱింగి బుద్ధుడాకన్యల దర్శించి వారికి సదుపదేశము నొనర్చి దుఃఖమారులను మోక్షగాములను జేసెను. తర్వాత తన దుష్కృత్యఫలముగా విరూఢకుడు సప్తరాత్రములకు దగ్ధుడగునని యనాగతము నెఱింగించెను. అదేవిధముగ నేడవనాటికి తనసకల బంధువులతోగూడ విరూఢకుడు దగ్ధుడయ్యెను. ఈప్రదేశము విరూఢకకూపమని ప్రసిద్ధికాంచి వెలయుచున్నది.

అంగులిమాలాఖ్యానము

అంగులిమాల్యులు శ్రావస్తిలోని యొక చోరసంఘమువారు. జనులవేధించియు చంపియు వారి ధనాపహరణమువల్ల జీవయాత్ర సలుపు కఠినహృదయులు. వారికి మానుషభీతియు, అంతకుముందే దైవభీతియు లేదు. వారు చంపినమనుజుల యంగుళులను మాలగా తలలయందుధరించు నియమముకలవారు కాన వారికి అంగుళీమాల్యులను సార్థకనామము కలదు.

ఒకసమయమున వారి నాయకుడు తన యంగుళీమాలకు వ్రేళ్లు కొన్ని కొరతపడినందున తనతల్లినిచంపి యామెవ్రేళ్లను ధరింపసంకల్పించుకొనగా బుద్ధుడీవిషయమెఱింగి యానిర్భాగ్యుని దుర్ణయమునుండి మాన్పనెంచెను. బుద్ధునిచూడగనే అంగుళీమాల్యుడు వీరావేశము పెరుగ బుద్ధుని చంపిన తనకు స్వర్గప్రాప్తి కలుగునని యెంచి తల్లినిచంపుట తర్వాత చూచుకొనవచ్చునని యొక కత్తితో బుద్ధునిపై కురికెను. ఇట్లు తనపైకి వేగముగా వచ్చుచుండిన యీ కిరాతునిజూచి బుద్ధుడు మందగమనమున వానినెదురవచ్చుచుండెను. కిరాతుడు సమీపించగనే కరుణామయుడగు బుద్ధుడు "కిరాతా నీవేల యిట్టి దారుణకృత్యములకు గడంగెదవు? నీమనసు కరుణ నెరుగదా? నీవలెనే జనులందరు దారుణకృత్యముల జేయుచున్నారా? వారికి లేనిస్వర్గము దారుణకృత్యముల జేయు నీకుమాత్రము లభించునని ఎట్లు నమ్మెదవు?" అని గంభీరముగను మృదుమధురముగను కిరాతుని మనసు కరగునట్లు పలికెను. చోరుడును తత్క్షణమే చలితమనస్కుడై తన పూర్వకృత్యముల దలచుకొని సిగ్గుపడి బుద్ధుని శరణుచొచ్చి తన్ను ధర్మమార్గమున ప్రవేశపెట్టునట్లువేడుకొనెను. బుద్ధుడును వానికి సద్బోధగావించెను.

కాలక్రమమున తన భక్త్యతిశయమున గొప్పవాడై అంగుళీమాల్యుడు (వీరి తెగకే అంగుళీమాల్య నామము నిలిచినది) 'అర్హాత్'అను సంఘపదవిని పొందెను.

అప్తనేత్రవనము

జేతవనమునకు వాయవ్యమున నొకయడవి కలదు. ఇందు బుద్ధుడు వ్యాయామమార్గ (నడచుబాట) మేతెంచుట కలదు. ఈప్రదేశముననే ఋషులు తపమొనరించుచుండిరి. ఈదేశభాగమున 500 దొంగలుండి చుట్టుపట్లనుండు జనుల బాధించుచుండిరి. శ్రావస్తిరాజు ప్రసేనజిత్తు వారినందరినిబట్టి వారి నేత్రముల నూడబెరికించి యొకమహారణ్యమున విడిపించి దండించెను. పిమ్మట నాదొంగలందరు కన్నుగానక మహారణ్యమునబడి తపించుచును బుద్ధునిగూర్చి పలవింపసాగిరి. బుద్ధుడప్పుడు జేతవనమున నుండినవాడై తన జ్ఞానదృష్టిచే వారి దీనస్థితి నెఱింగి యొక మందమారుతము వీచునట్లు చేసెను. ఆ మారుతవశమున పరిసరపర్వతములనుండిన యోషధులు కొన్ని దొంగల నేత్రములపై బడగా వారందఱు పునర్లబ్ధనేత్రులై బుద్ధుని సమీపమును వేనోళ్ల బొగడి పూజించిరి. ఈవనమునకును తత్కారణమున అప్తనేత్రవనమని పేరు గలిగెను.

గంధకూటి

జేతవనప్రాకారములోని యనేక బౌద్ధాలయములలో నిదియొకటి. దీనియందు ఒకగొప్ప సభామంటపము కలదు. జేతవనమునందు దొరకినదని వ్రాయబడిన బుద్ధుని చందనవిగ్రహ మీగంధకూటియందే యుండినది. గంధకూటియొక్క కుడ్యములు 6 అ. మందముగలవిగానున్నందున నిదియొక గొప్పభవనముగానుండియుండవలెను. దీని కేడంతస్తు లుండినవట. అహోరాత్రములు ఈభవనమందు దీపధూపము లొప్పుచుండినవట. ఒకనాడు మూషకమొకటి గ్రహచారవశముననీదీపములందు వెలుగుచుండిన వత్తి నొకదాని నోటగరచుకొని గృహమున నితర భాగములయందు పరుగెడునప్పుడు నిప్పంటుకొని సర్వమును దగ్ధమయ్యెను. జేతవనమున కోశాంబకూటియను మరియొక ఆలయము ముఖ్యమయినది.

చూతవృక్షము (బర్మాదేశ బుద్ధకథలలోనిది)

బుద్ధుడొకమారు తా నొకమామిడిచెట్టుక్రింద తన మహిమలను చూపుటకు ఒప్పుకొనెను. ఆయనవిరోధులగు తీర్థికులనువారీసంగతివిని శ్రావస్తికి బహిరంతరములనుండిన చూతవృక్షములనన్నింటిని నాశనముచేయుతలంపున వాటినన్నింటిని క్రయమునకు తీసికొనిరి. కాని నిర్ణీతదినమున బుద్ధుడు తన భిక్షాపాత్రమును వాడుకప్రకారము గానైకొని తనశిష్యబృందములతో పురద్వారమునుసమీపించి వచ్చుచుండెను. అదేదినమున రాజుయొక్క తోటమాలి గండంబుడనువాడు తోటలో పోవుచుండగా నొకమామిడిపండ్లగుత్తిని చూచెను. అది మామిడిపండ్లకు కాలము కానందున ఆపండ్లను రాజునకు అరుదగుకానుకగా సమర్పించిన రాజు సంతసించునని యెంచి తోటమాలి యాపండ్లగైకొని నగరమునకు పోవుచుండెను. మార్గమున బుద్ధుడెదురుపడగా వాడు "నేనీఫలములను రాజునకొసగిన నాకు గొప్పబహుమానము లభింపగలదు కాని అది ధనమో ధాన్యమో కాగలదు. బుద్ధదేవునికీఫలముల సమర్పించిన యెడల నాకీదుఃఖభాజనమగు జన్మమునుండి విముక్తికలిగి మోక్షమే లభింపగలదు" అని యెంచి యాపండ్లను భక్తిపూర్వకముగ బుద్ధునికి నివేదించుకొనెను. బుద్ధుని శిష్యుడగు ఆనందుడు దానిగైకొని, బుద్ధునికాప్రదేశమున నొకయాసనము నేర్పరచి విశ్రమింపజేసి యాఫలమును తిననొసగెను. బుద్ధుడాఫలమును భుజించి విత్తనమును మరల తోటమాలికిచ్చి, దాని నచ్చటనే నాటుమని చెప్పెను. ఆసమయమున దేవతలచ్చటికి వచ్చియుండి గండంబునికిమాత్రము గోచరించుచుండిరి. బుద్ధుడు తనచేతిని కడుగుకొని యానీటిని మామిడిటెంకపై చల్లుమని ఆనందుని కాజ్ఞాపించెను. నీరు చల్లగనే సద్యఃఫలితముగా నొకమామిడిచెట్టు 5 పెద్దకొమ్మలతోను వేలకొలది చిన్నచిన్నకొమ్మలతోను నగరమునకంతయు నీడనొసగుచు 300 మూరల చుట్టుకొలతకలిగి మొలచెను. దానియందుపుష్పములును, ఫలములును సమృద్ధిగనుండెను. బౌద్ధేతరులు (ప్రక్షిప్తవాదులు), ఆచెట్టులోనిపండ్లను భుజించగనే మతిభ్రమకలిగి ఇటునటు పరుగులిడ నారంభించిరి. కోసలరాజు తానాచిత్రమును చూడనోచుకొననందులకు చింతించెను. వృక్షమునకు పామండులవల్ల

నేహానియు లేకుండునట్లు రక్షింపఁబడిరి. ఈవృక్షము శ్రావస్తిపట్టణమున జేతవనమునకు ఈశాన్యమున నుండు సుక్రభండారము అను చోట నుండినది. ఇప్పటికిని ఇచ్చట నొకమామిడిచెట్టు కలదు.

బుద్ధునికాలమున ఆయనపాదస్పర్శచే పవిత్రమై బౌద్ధులకు పుణ్యభూమియై వెలయుచుండిన శ్రావస్తి బుద్ధునియనంతరము 5 లేక 6 శతాబ్దములకు రాజ్యసంతతిద్వేషులు, అయోగ్యరాజులు నగు దుష్టసంఘములచేఁ జిక్కి, ముల నవస్థలఁ బడి నాశము నొంద నారంభించెను. అందువల్లనే ఒకానొకప్పుడు సర్వైశ్వర్యసంపన్నమై యుండిన యానగరము 1½ మైలు పొడవై యుండియు ఫాహియాన్, హ్యూయన్ త్సాంగ్ యాత్రికులనాటికి క్రమముగా శిథిలదశనొంది 200 కుటుంబములుమాత్రము నివసించియుండినది. హ్యూయన్ త్సాంగ్ తర్వాత మరల క్రీ. శ. 607-648 సం. పర్యంతముండిన కనోజ్ దేశపాలకుఁడగు హర్షవర్ధనుని సుపరిపాలనక్రింద బౌద్ధమతము వృద్ధినొంద నారంభించి 2 శతాబ్దములు వంధ్యస్థితియం దుండెను.

నష్టకము

మిన్నికంటి గురునాథ కవిగారు

ఉ. నేత్రయుగంబు దేనిఁ గని చేర్చునదో సఫలత్వ మొందునో?
గాత్ర మొకింత పవిత్రమగు క్రాలునో యేపురి నున్కి? నట్టిసు
క్షేత్రము కాశికాపురము చేరి త్రిశంకుతనూజఘట్టమున్
జిత్రముగా గనుంగొనుచుఁ జేరితిఁ గార్తిక పూర్ణిమాతిథిన్.

ఉ. నే నటఁ జేరునంతకు జనించెనొ? లేదొ? విభానుబింబ మా
శానిచయంబులం దలమి సాంద్ర తుషారపటావకుంఠమున్
బూని ధరాపురంధ్రి కను వోడిమి మాఁపుటఁ జూడఁ జాలఁగా
లే నయితిన్, దరుల్ పృషతలేఖల నెల్లెడ రాల్చుచుండెడిన్.

ఉ. గట్టున నెవ్వరేఁ జిదుగుఁగట్టియలన్ రగిలించి మంటకుం
జుట్టును గూరుచుండిరొకొ? చుక్కలవెల్గున మిణ్కుమిణ్కుమం
చెట్టులొ తాను వారిచలి నించుక వాపుచుఁ గూర్కుచుండె న
ప్పట్టున, దివ్వెయుం జమురు వాసిన మగ్గెడిరీతిఁ దోఁచఁగన్.

ఉ. తెల్లని చీరడాలు వలితేజున డాఁగురుమూఁత లాడఁగా
ఝల్లున మ్రోఁగుచుండ నిరుకాల్లఁ బెనంగొనుసొమ్ము, జాళువా
పళ్లెరముం బయంటకొన వాలిచి సందిట నిల్పి యంచనా
నల్లన రేవుచేరె నరయం దనభావిశుభోదయంబులన్.

వ. ఆలతాంగి యమ్యోడం గంగం గనుంగొని యుప్పొంగుచుం గైమోడ్పులర్పించి.

గీ ఒకపవిత్రస్థలమ్మున నుంచి పళ్లెరమ్ము భద్రముగాఁగ, స్నానమ్ము సలిపి
గౌరిఁ బూజింపుచుం దాలిఁ గన్నుఁ గవకు, నద్దుకొని భక్తితో నోట ననుచునేమొ.

చ. కలుముల నీను ముద్దియ నిగారపుటిల్లగు మేలుతామరా
కులు బెడఁగారుదొప్ప నెలకొల్పి సుమంబులఁ బూజ సల్పి, యా
వుల చవినేతి నిల్పి, మది వ్రాంగఁగ వత్తిని నల్పి, సల్వుగా
వెలుఁగఁగఁ జేసి జ్యోతికిని వేయు తెలుంగుల జ్యోతు లిచ్చుచున్.

కం. అమ్మా! జ్యోతీ! సాభా, గ్యమ్మిమ్మా ప్రియునిప్రేమఁ గాపాడుమి నా
కిమ్మా కడిపెడుబిడ్డల, నమ్మా! పదివేలు మ్రొక్కు లప్పన సేతున్.

కం. కరుణింపు మంచు, నన్నున్, మఱువక కనుచు జయరమారమణా గోవిందా
హరియంచుఁ బదిలముగ నా,దరి కేగ జలంబుల న్వదలె నాజ్యోతిన్.

గీ. అతులకవితా ప్రవాహంబు నందుఁ దవిలి, సరసుచిత్తము స్వాత్మగఁ బరువులెత్తు
నట్లు గంగాప్రవాహంబునందు నదియు, నాగరిత భావము హరించి యరుగఁదొడఁగె.

సీ. ఊగించు తరఁగల యుయ్యాలలకు నల్ల, న డఁగాడు నామెడెందమ్ముతోడ
తెలి నీటిపుల్గులయుల్లిపుఁ బెన్నుబ్బజ్జగం, తలనూఁగు నాగరితతలతోడ
ఎడనెడఁ బజ్జించు బుడిబుడి పరకలు, నాఁగు నాప్రాయాలి యాసతోడ
నడిపాయఁ గెడలేని సుడిగుండములవడిఁ, జొచ్చి తిరుగు నామెచూపుతోడ
మఱుఁగఁబోయి మెఱుపు మఱి మఱుఁగఁబోవు, సమసిమమును మజిలఁ గటపటమును
కనుల నీరు గ్రమ్మి కడనేరుఁ బాపెవాలు, పఁడతి కపుడు గుండె దడదడమనె.

ఉ. ఇక్కరణిన్ లతాంగి హృదయేశుని చేష్టల నాఁచికొంచు నా
చక్కని గొంతిదూర ముపచారము నేసి యదేమి మాయయో?
గ్రక్కున నాఁతిపోయఁ బాపె గన్పడదామెను జ్యోతి కావల
న్నక్కను వింత యేమనుచు నెల్లను నిశ్చల దృష్టిఁ జూచితిన్.

ఉ. అక్కట! జ్యోతిమ్మఁగనులందలి సోయగ మంతె నిల్పితిన్
చెక్కులు వాడె, మోమునను చెల్వఱె, దీర్ఘములయ్యె నూర్పులున్,
గ్రక్కునఁ బాఱె బాష్పములు గంటికి మంటికి నేకధారగా,
ఫక్కున గుండెయుం బగిలె, వ్రాలెను నేలకుఁ దీవ పోలికన్.

కం. తననిక్షేప మెదో పో, యిన యట్టులఁ దలఁచుఁగాని యేకతమునఁ బో
యెనో? యించుకయుం దలఁపద, మనమున నమ్ముద్దరాలు మఱి యేమందున్.

కం. చల్లనిగాడ్పులు వీచుట, నల్లనో? జలకణము పైనిబడుటవలననో?
చల్లాఱె జ్యోతి యని యపు, డుల్లంబున నాకుమాత్ర మూహజనించెన్.

వ. మఱియు భారత నారీమణుల విశ్వాసంబును స్మృతిపథంబునంబడియె.

మ. అరరే! దీపము చూపుమేరవఱ కొవంతైన నైజప్రభా
స్ఫురణం బాయక యున్న దంపతులకుం బూర్ణానురాగంబు లొం
డొరులం బాయక యుండునంట సతి మేయోజ న్వియోగవ్యథా
భరమే కల్గదఁటంట యెంతదాక? విశ్వాసంబు కా తాళికిన్.

వేదాంత విమర్శాఖండన నిరాసనము

యస్. కామశాస్త్రి గారు

(1) బ్రహ్మశ్రీ సుసర్ల కామశాస్త్రిగారు 'శంకరాదిప్రతిపాదిత భాష్యత్రయ ప్రతిపాదితార్థము కంటె వ్యాసతాత్పర్యము భిన్నముగ నుండవచ్చును' అని వ్రాసిరి.

బ్ర-శ్రీ. వేమూరి నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి 'కామశాస్త్రిగారికివ్యాసాభిప్రాయము నూతనముగ పొడగట్టినదని తోచెడిని' అని యాక్షేపించిరి.

సమాధానము

పరమ ప్రమాణమగు వ్యాససూత్రములకు మూడభిప్రాయము లుండవచ్చును. అవి ప్రమాణములు కావచ్చును; కాని కామశాస్త్రిగారి చతుర్థాభిప్రాయ ముండకూడదు; ప్రమాణమును కాకూడదు, అనెడు ఈనృసింహశాస్త్రిగారిపంచమాభిప్రాయముమాత్ర మెట్లు ప్రమాణమగునో?

(2) 'ఉపాస్యోపాసక భావము కుదురమి, అద్వైతులు నాస్తికసము'లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి,'బ్రహ్మమైన విదేహముక్తునకు ఉపాస్యోపాసక భావము నంగీకరింపకున్నను,సాధకులకు దాని నంగీకరించియేయున్న అద్వైతులు నాస్తికసములనుట కామశాస్త్రిగారికి సాహసముకాదా?' అని పూర్వపక్షమును వ్రాసిరి.

సిద్ధాంతము

నృసింహశాస్త్రిగారి వాక్యమును బట్టి విచారింపగా అద్వైత విదేహముక్తులు నాస్తికసములు కావచ్చునుగాని, ఉపాసకులయిన సాధకులనుగూడ నాస్తికసములలో గలుపుట కామశాస్త్రిగారి పొరపాటే.

(3) 'అద్వైతులు ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధు' లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి

శ్లో 'ఐక్యశ్రుతీనాంసర్వాసా
మప్రామాణ్య ప్రకల్పనాత్,
బౌద్ధానాం ద్వైతినాం చైవ
భేదం నోపలభామహే.'

అను నొక శ్లోకమును వ్రాసి ఐక్యశ్రుతులకు అప్రామాణ్యముం జెప్పుట ద్వైతులే బౌద్ధసము'లని పూర్వపక్షము వ్రాసిరి.

సమాధానము

వారు ప్రమాణముగజూపిన యీశ్లోక మెందులోనిదో శాస్త్రిగారు తెలుపలేదు. పూర్వ మీమాంసమునందున్న

శ్రు. 'ఆదిత్యోయూపః'
'యజమానః ప్రస్తరః'

ఇత్యాద్యభేదశ్రుతులకు సూర్యుడే యూపము, యజమానియే రాయి, అని యర్థమును

చెప్పిన బాధించుననియే సాదృశ్యవివక్ష సంగీకరించి, యూపము సూర్యునివంటిది, యజమాని ప్రస్తరసముడు అని యర్థమును చెప్పినారు.

అట్లనే 'తత్త్వమసి' అను శ్రుతికిగూడ కనబడుచున్న అర్థమును చెప్పినచో సంసార మహాదుఃఖసముద్రములో మునిగి తేలుచున్న జీవుడు నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావము గల పరమాత్మయేకాడు కనుకనే సాదృశ్యవివక్షచే నర్థము చెప్పవలయును అని ద్వైతులు సమన్వయము చేసినారుగాని ఆశ్రుతు లప్రమాణమనుట లేదు.

కాని (1-1-11) 'శ్రుతత్వాచ్చ' అను సూత్రభాష్యములో 'పరాపర విషయత్వేన సందిహ్యమానాని వాక్యగతిర్యాలోచనయా నిర్ణేతవ్యాని భవతి' అని వ్రాయబడి యున్నది ఈవాక్యముచే బ్రహ్మద్విత్వము కల్పింపబడినది. కామశాస్త్రిగారికి భాష్యవాక్యాభిప్రాయము తెలియలేదను సంశయమును నివారణచేయుటకు, శాంకరభాష్యటీకయగు రత్నప్రభయందు 'విద్యావిషయో జ్ఞేయం నిర్గుణత్వాం సత్యాం' 'అవిద్యావిషయ ఉపాస్యం సగుణత్వం కల్పితం' అనివ్రాసి యున్నది. ఇట్లు బ్రహ్మమునందు ద్విత్వమును గల్పించి, 'ద్వాసుపర్ణా' ఇత్యాది ద్వైతశ్రుతులలో:—వ్యావహారికః, అవిద్యా, నిర్గుణః, మిథ్యా, ఉపాధిః, సగుణముక్తిః, నిర్గుణముక్తిః, మాయా, ఔపాధికః, అనిర్వచనీయః, భేదో భ్రమః' ఇత్యాదివాక్యములదూర్చి వాటి పవిత్రార్థమును పాడుచేయుటయుచితమో, సగుణ నిర్గుణ శ్రుతులను బ్రహ్మమునందు సమన్వయించుట యుచితమో నృసింహశాస్త్రిగారు నిష్పక్షపాతముగ నాలోచించిన బాగు.

మరియు—"భేదవ్యపదేశాచ్చ; భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః; భేదశ్రుతేః; అధికంతు భేదనిర్దేశాత్; జగద్వ్యాపారవర్జం;" ఇత్యాదిసూత్రములకు పూర్వముచూపిన 'అవిద్యా' 'భేదో భ్రమః' ఇత్యాది కల్పితవాక్యములను విడిచి నృసింహ శాస్త్రిగారు మరల భాష్యమువ్రాసిన బాగుగనుండును.

నృసింహశాస్త్రిగారు స్కాందపురాణాంతర్గత సూతసంహితలో యజ్ఞవైభవఖండపూర్వభాగమున 37-వ అధ్యాయములోనున్న 'అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ...... అద్వైతం సర్వదా సత్యం భేదాభావాత్కథంచన' అను శ్లోకము వరకువ్రాసి, బ్రహ్మాద్వైతము సత్యము, ద్వైతమసత్యము అని నాంశ్లోకము లుపదేశించుచున్నవని వ్రాసినారు.

సమాధానము

కామశాస్త్రిగారు జీవబ్రహ్మభేదమున్నదని వ్రాసినారు. ఇందుచే బ్రహ్మైకత్వమునకు భంగమేమి?

నిత్యశుద్ధ, నిత్యబుద్ధ, నిత్యముక్త, సర్వజ్ఞ, సర్వశక్తికబ్రహ్మము, అవిద్యకు స్వాధీనమయి కర్మబద్ధుడయి కించిజ్ఞుడయి నరకాదులలోబడి దుఃఖము ననుభవించుచున్నాడని అనని మొదల బ్రహ్మద్వైతము సిద్ధింపదా? పోతేపోనీగాని బ్రహ్మము నరకాది దుఃఖముల ననుభవించుచున్నదని యనెడువాడు లోకమునం దెవ్వడేని యుండునా?

మరియును నృసింహశాస్త్రిగారు, 'తత్త్వమసి' అనుశ్రుత్యర్థమును ప్రతిపాదించెడు బ్రహ్మగీతలలోని 'స్వాంశస్థాస్థో...... స్వామిత్వైక్యం ప్రవీతిచ' అనునరకు శ్లోకములను వ్రాసి యీశ్లోకములు జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించుచున్న వని వ్రాసినారుగాని ఆశ్లోకములు చైతన్యధర్మపురస్కారముః జీవబ్రహ్మైక్యమును, స్వరూపముచే జీవబ్రహ్మభేదమును చెప్పుచున్నవి. దీనికే సాదృశ్యవివక్ష యని యర్థము. కనుకనే శ్రీ శంకరులు:—

'అంశో నానావ్యపదేశాత్'

(2-3-43)

ఇత్యాది. సూత్రభాష్యాంతమున

'చైతన్యం చావిశిష్టం జీవేశ్వరయోః,
యథాగ్నివిస్ఫులింగయోరౌష్ణ్యం అతో
భేదాభేదావగమాభ్యామంశత్వాధిగమః'
'ప్రకాశాదివన్నైవంపరః.'

(2-3-46)

ఈసూత్ర భాష్యాంతమున 'అవిద్యా నిమిత్త జీవభావవ్యుదాసేన బ్రహ్మభావ మేవ జీవస్య ప్రతిపాదయంతి వేదాంతాః, 'తత్త్వమసి' ఇత్యాదయః. ఇట్లనిరి. కావున సర్వదా జీవబ్రహ్మభావ మసంగతము.

ఇందు విషయము శ్రీమహాభారత, వాసిష్ఠ, లైంగ, సూతసంహితలలోనున్న శ్లోకములు వ్యాసప్రోక్తములుగాని బృహన్నారదీయములో నున్నవని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసిన 'తత్త్వమస్యాది వాక్యోత్థం' అనుశ్లోకమును, బ్రహ్మాండ పురాణములోని 'ప్రసిద్ధ స్థూలసూక్ష్మాది' అను శ్లోకమును మాత్రము కావు కాబోలు.?

మరియును

'అసత్యమప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వరమ్'

(గీత. 16-8)

'సర్వ బ్రహ్మాత్మవేత్తారో జీవబ్రహ్మాత్మవేదనః, సర్వేయాంతితమోఘోరం.........'

(స్కాందపురాణ [illegible])

'అధికంతు భేదనిర్దేశాత్'

(బ్ర. 2-1-22)

'జీవేశ్వరభిదాం భ్రాంతిం కే చిదాహుర పండితాః.........'

(సూతసంహిత)

'చేతనస్తు ద్విధా ప్రోక్తో [illegible] ఆత్మేతి చ [illegible], జీవా బ్రహ్మదయః [illegible].........'

(పద్మపు [illegible])

'ద్వేవావ బ్రహ్మణోరూపే ఆత్మాచైవానాత్మా చైవ, తత్ర య ఆత్మా స నిత్యః ...అథహాయోఽనీశః........'

(తలవకార బ్రాహ్మణమ్)

'సఆత్మా పూర్ణగుణకః
ససూక్ష్మస్సర్వగస్సదా,
సర్వోత్తమత్వా త్సత్యాంత
జ్జీవాభిన్నం తథాసురాః.
విదుర్నత్వం తథా విద్ధి
శ్వేతకేతో! కదాచన,
కింతు బ్రహ్మాన్యథ స్సర్వ
దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః.

సృష్టిగే వాహ మత్యల్పశక్తిజ్ఞాన సుఖదః
ఇత్యేవవిధసతతమత్యో మోక్షమవాప్స్యసి.
ఏష తత్త్వమసీత్యాదశ్రుతేరర్థోఽస్తి సువ్రత'
(బ్రహ్మాండపురాణమ్)

'అస్య ఈశ స్వధానోఽహ
ముక్తిజ్ఞానం విశిష్యతామ్'
(మహాభారతమోక్షధర్మమ్)

'జుష్టం యదా పశ్యత్యన్యమీశ మస్య
మహిమానం ఇతి వీతశోకః'
(ముండకోపనిషత్)

'అభేద మీశరూపాణాం
భేదం జీవేశయో రపి
యః పశ్యేత్ స్థిరయా బుద్ధ్యా
భక్తిమా న్స విముచ్యతే'
(భవిష్యత్పురాణమ్)

'ఏత మేవ బ్రహ్మేత్యాచ చక్షతే, సహి జీవమేవ బ్రహ్మేత్యాచక్షతే (ఇంద్రద్యుమ్న శాఖ)
(ఐ. ఆ. 3-2-3)

ఇవి యన్నియును నృసింహశాస్త్రిగారి మతమున వ్యాసప్రోక్తములు కావు కాబోలు.

ఋ తు మా ల

శ్రీమతి జూలూరి తులశమ్మ గారు

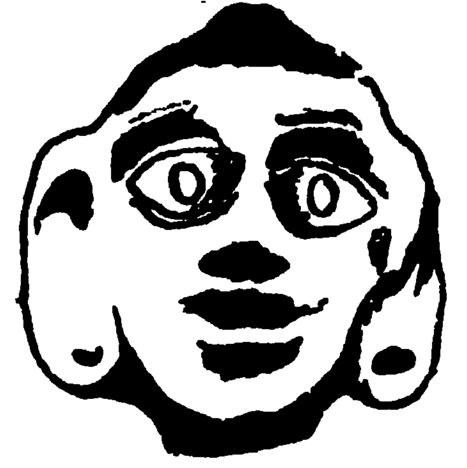
చైత్రరాకా భామినిఁ జెంతఁ జేసి
నున్న వనకాంత కోకవాగ్విన్నవిన్న
వచ్చె కోయిలయింతియో మచ్చికంబ
కోమలధ్వనితోడఁ గూసెను గూయటంచు
అట్టి యవ్యక్తమధురిమ నాలకించి
యెంతొ రహియించి పులకించి సంతసించి
వింత తళుకొత్త ననలెత్తి వేడ్క హత్తి
పోవ నున్నట్టిప్రాణముల్ పొందుపఱుచు
గతిని జివురుల సలనల్లఁ గొమ్మవెరిచి
ప్రాఁత వస్త్రంబు లూడిచి నూతనంపుఁ
బట్టుపుట్టంబులనుగట్టు పగిది మెఱసి
తనదు చెలులకు వేవేగ ధవునిరాక
దెల్పెనోయన వనపంక్తి తేట గలిగి
చివురుచేతుల నలదూతఁ జేరఁ బిల్చు
దారి ముత్యాల కెంపుల తోరణాలు
లీల వనవాటికల సొంపు గ్రాలుచుండె
లతలఁ దరువుల నరవిరి ప్రతతికొంత
మొగ్గదొడిగిన తీవల మొత్త మొకట
నిండఁబూచిన పందిళ్ల నెలవులొకట
పూఁతలో నుండి తలసూపు లేఁతపిందె
తార వేఁగుల లేమావితరువుపైన
నుండి చివురుల మేయుచు నొక్క పికము
పాడఁ దొడఁగెను మిత్రమా పాటయొకటి
యెంత మృదుతరగానమో యెఱుకపడదు
యెంత చక్కనిహాయియో యెఱుకపడదు
యెంత రుచిగలవస్తువో యెఱుకపడదు
యెంతవిలువగలయదియో యెఱుకపడదు
యెంతయాలింపఁ దృప్తియో యెఱుకపడదు
యెందు నేర్చెనో యప్పిక యెఱుకపడదు
యెందుఁ బుట్టెనో తన్నాద మెఱుకపడదు
శిశువులెఱుఁగును దద్రుచి పశుగణమ్ము
ఫణులెఱుంగును స్థిరములౌ మణుల కెఱుక
యొండుమ్రోఁడులు ననలెత్తి నిండఁబూచె
మలయపవనుండు వీచెను మందగతిని
కొదమతుమ్మెదకదుపులు కోరిపాడు
నెట్టిదొసఁగులనైనను బాసఁగు హాయి
యెట్టిమూఢులమనసైన నింపుచెందు
అట్టిసంగీతలహరిచే నవనియెల్ల

హర్ష పులకల నొందించె నౌరపికము
యీదినంబునఁ దాలేచి యింపుమీఱ
పాడఁదొడఁగెను దననేర్పు ప్రమరపడఁగ
పాటలో పాట యింకొక్కపాటగలదు
మాటలోమాట యింకొక్కమాట గలదు
మందపవనుండు చోరుని మాదిరిగను
కుసుమవాసనలెల్లను గూర్చి తెచ్చి
యిచ్చి హాయిని గలిగించు నెవరికైన
తేటికదుపులు గుమిగూడి పాటపాడె
మాసముల మంచి దీమధుమాస మొకటె
ఋతువులను హృద్యమగునదీ ఋతువొకండె
అంతకంతకు ద్విజసేన లతికయుల్లి
మంత్రి సామంతవరులతో మాధవుండు
విడిసె నెలమావితిన్నెల నేడ్కమీఱ
పాటలను హాయి కోకిలపాట యొకటి
పల్కులను హాయి చిల్కల పలుకొకండు
నడకలను హాయి రాయంచనడక యొండె
తోఁటలన్నియు లేఁతలై తోఁచె పూఁచె
తీవలన్నియుఁ గాచెను మావులన్ని
వెండిగరగించి పోసినవిధము తోఁప
వస్తుజాలంబు చూడఁ బ్రశస్తమగుచు
నుండ నాచందురుండపు డుదయ మయ్యె
తాటియాకులపందిళ్లు తరుచులయ్యె
వట్టివేళ్లచాపలు వఱలెనయ్యె
డలను వీవనల్ చాపలుఁగనఁగనయ్యె
గదులు మంచాలు పరుపులు కానివయ్యె
పండువెన్నెలబయళులఁ బడకలయ్యె
అగరుధూపంబు లంతట నధికమయ్యె
చందనంబును బూవులుఁ జౌకయయ్యె
అందరకు నిట్టిరోజులే హాయియయ్యె
పాపలెల్లను దమతల్లి దాపు కరిగి
అన్నమిడఁగదె వెన్నెలలందు మాకు
వెండిగిన్నెను పెరుగునఁ బండువేసి
యనుచు వేడంగ దల్లి దా నట్లుసేయు

తల్లి యెఱుఁగునుపిల్లల తలఁపులెల్ల
బూటపూట వసంతంబు పొడవడంగఁ
నాటనాటను గ్రీష్మమే యలవరించె
యిచ్చిపుచ్చుకొనుటయును వచ్చిపోవు
టనెడి లోకోక్తి తిరమయ్యె నౌర యిందు
తానొసంగిన రసరూప ధనము మరల
గైకొనుట కేమి కమలను గనుటకేమి
చండతరవర్తి ప్రచుర మార్తాండమూర్తి
తనకుగల వేయికరములఁ దరిమి సాచి
గైకొనంబూనెఁ దనసొమ్ము కరుణమాలి
నదులు లోగుంచె నదములు నల్లవారె
సరసులును దీర్ఘికలుగూడ సన్నమయ్యె
నోషధులు పల్కవయ్యె సంతోషముగను
తరువులెల్లను ఋణమునే మరచిపోయె
లతలు తలవాల్చె కిసలయప్రతతినంత
భానుఁడును రోషవిస్ఫురద్భానుఁడగుచు
మండి తనచండకిరణముల్ మహిమమొప్ప
నేఁడినిట్టూర్పు గాలిచే విసరి విసరి.
మున్ను తా నిడ్డ రసమెల్లఁ బుచ్చికొనియె
ఆతపముగాదు నిప్పిదియ యనెడువారు
అగ్గికిని గాలి తోడయ్యె ననెడువారు
పేర్చి సుడిగాలివీచెను భీకరగతి
వచ్చె నెద్దడి త్రాగగా వారిలేదు
తానమాడుట కటమున్నె కానఁబడదు
లోకమంతయు వేఁడి నాకులతఁ జెందె
భూతములు తాపములచేతఁ బొక్కుచుండె
కాల మొకరీతి నేరికిఁ గడువఁబోవ
దౌర మారుట నైజంబెయగునుగాన
మెరుము లురుములు మబ్బులు మింటవెడలె
గాలిమొంతయుఁ జల్లనై క్రాలఁజొచ్చె
బాటపాటగఁ జినుకులు పడఁగఁజొచ్చె
అంతలోనన వడగండ్లు బంతులగతిఁ
బడఁగ నచ్చెరువందుచు పడఁతులెల్ల
నేరఁజొచ్చిరి కరకల నేమొకాని (సశేషము)

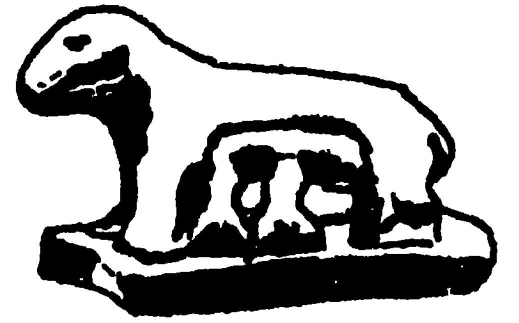

1

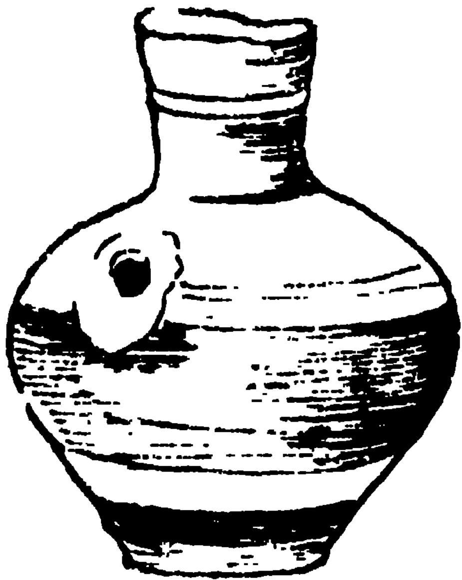

2

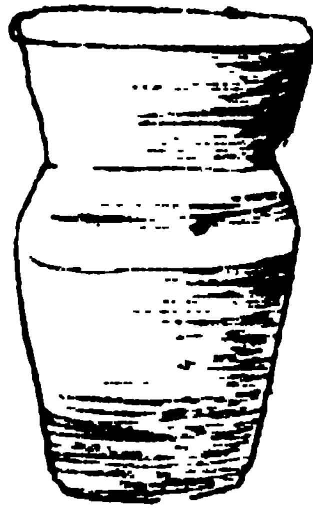

3

4

5

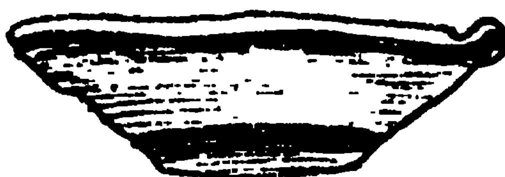

6

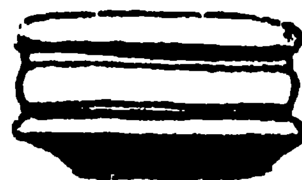

7

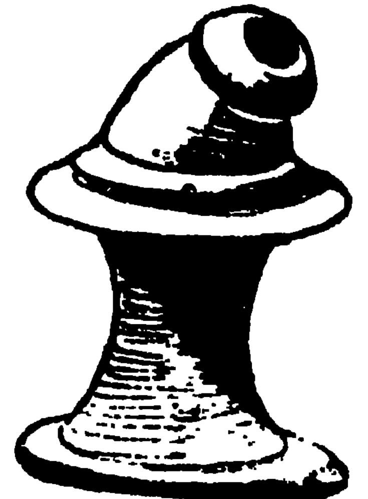

8

9

10

11

12

13

1. ఒక స్త్రీయొక్క తల. 2. బుద్ధుడు. 3. ఒకతల (బంకమట్టితో జేయబడినది.) 4. తొండమును కాళ్లనువిరిగిన ఏనుగు. 5. వరాహము. 6. ఒకకుక్క; రెండుపిల్లలు పాలు ద్రాగుచున్నవి. 7. కూజా (మట్టిది). 8. మట్టికూజా. 9. లోహములుకరగించు మట్టిచిప్ప. 10. పగిలినగిన్నె. 11. దీపపు ప్రమిదె. 12. ఒక మట్టి పాత్రము. 13. ఒక కూజా మెడ.

1. లోకనాథుడు (బుద్ధుడు)

2 త్రైలోక్యవిజయుడు

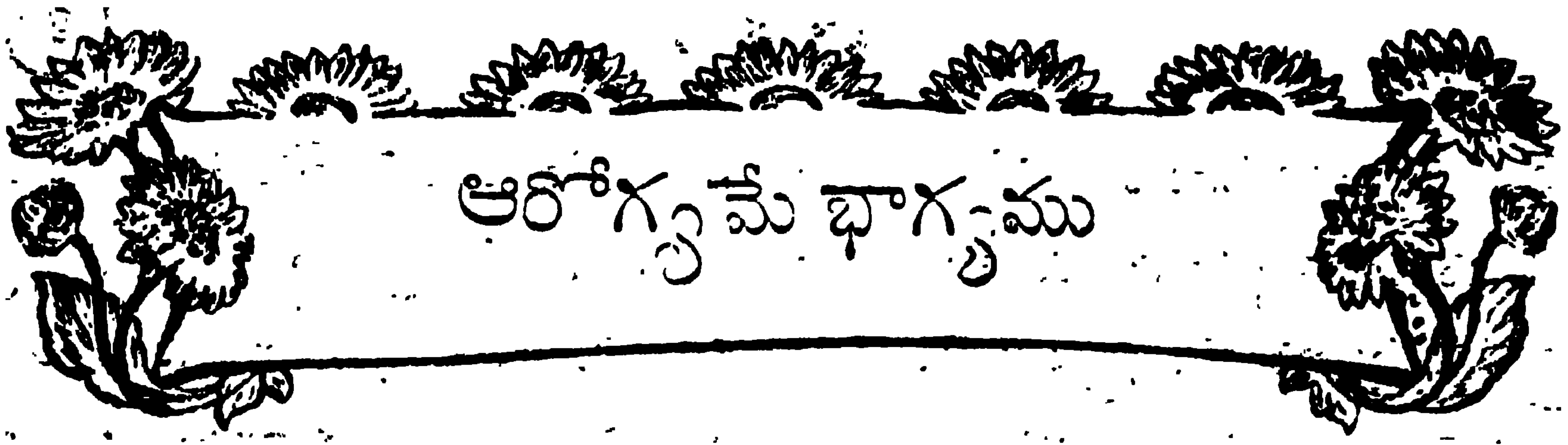

3. గణేశుడు.

ఒక స్త్రీ విగ్రహము.

1. లోకనాథుడు, జేతవనములో తూర్పున నొకమఠమునందు దొరకిన శిలావిగ్రహము. 6½ అంగుళములెత్తు. మచేతియందు కమలమున్నది. 2. త్రైలోక్యవిజయుడు, బౌద్ధుల దేవతలలో నొకడు. నాలుగు ముఖములయందు ఒకటి నుక ప్రక్కనున్నది. కిరీటమునందు ధ్యాన బుద్ధవిగ్రహము కలదు. పైమఠమునందు దొరకినది. 3. గణేశుడు. బ్రాహ్మ ల విగ్రహము. 2'–1½" ఎత్తు. నాలుగు చేతులయందును మూడు విరిగిపోయినవి. నాలుగవ చేతియందుండునది వేత్రము. మూలలందు గంధర్వులు పుష్పమాలికలను తెచ్చియున్నారు. పైమఠమునకు వాయవ్యమున నొక దేవాలయమునందు రకినది. 4. ఒక స్త్రీ విగ్రహము; 9 అంగుళములఎత్తు. ఆభరణాలంకృతము పై దేవాలయమునందు దొరకినది.

డాక్టరు ముత్తు గారు

క్షయరోగమునకు సాంఘికాచారము

క్షయరోగ కారణ పరిశీలనార్థమై క్రిందటి వత్సరమునుండి నేను భారతదేశమునందు సంచారము చేయునపుడు నా మనస్సునకు నాటిన కొన్ని సంగతులను నా దేశజనుల కౌతుకకరముగ గుతూహలాయత్త చిత్తుల నొనర్ప నందులకుం గడంగితిని. నేనే రాజకీయ వ్యావహారికసంబంధమ్మును గాకుండుటచే, నాయుద్దేశములు నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నుడువంగలను. భారతీయులందఱును వివిధాభిప్రాయులయ్యు, స్వరాజ్య మెన్నడో యొకనాడు తప్పకవచ్చునని యేకభావము కలిగియున్నారు. కాని దానిం గైకొనుటకు సర్వసన్నద్ధులమై యుంటిమా; అది రానున్నప్పుడు దాని స్వీకరింపం దగుదుమా; లేకున్నం దగియుండుటకుం గాను ప్రయత్నము చేయుచుంటిమా; అను నీ ముఖ్య ప్రశ్నలు భారతదేశములోని ప్రతిసాంఘికుని యొక్క మనంబును వేధించుచున్నవి.

పరిశుభ్రమగు గృహములలోను ఆరోగ్యకరంబగు ప్రదేశములలోను నివసించుచు ననుపమాన సౌఖ్యారోగ్య జీవనంబుల గడుపు ప్రజలచేతనే యేదేని రాజ్యరక్షణంబు కలుగ గలదనుట స్వతస్సిద్ధమగు సత్యము. ఏజాతియైన బల్లమైనదై దేహసామర్థ్యము గలదైన నాగరకతకు స్వాతంత్ర్య సౌఖ్యామృతబిందువులం గ్రోలంగలదనియు, దానినే, తాము, వంశపారంపర్యముగాం దమసంతతి వారి కొప్పం జెప్పెదురనియు విని సంతృప్తుండనైతి. ఈ యార్థికపు టొత్తిడి దినంబులలో, నీ భయంకర పారిశ్రామికపుం బోటీరోజులలో, నేరాజ్యమునం దెక్కు డారోగ్యవంతులు, నెక్కుడు సామర్థ్యవంతులు నగుపనివాండ్రు గలరో యట్టిరాజ్యమే తలయెత్తును. అట్టిరాజ్యమే తదితర దేశవ్యవహారములపై నధికారము కలిగియుండును. వేయేల నట్టిరాజ్యమే ప్రపంచ మంతటిలో ననంత జయప్రదాయియై చెలంగును.

వ్యాధుల కాణాచ్యమా నేల.

ఈనాటి మన యాధిక్యత యేమి? పైసంగతులన్నియు నాలోచించిచూడ నేటి మన భారతీయుల దశ యేమి? ఒక దేశాభివృద్ధికై పాటుపడు ప్రతివర్ణము వారును ప్రతిపర్యాయమును నిష్ఫలమనోరథు లగుచుండిరి. కనుక మనస్థితిగతుల నాలోచించి మాతము. లోకములో, భారతదేశములోనున్న దారిద్ర్యము. అశుభ్రత, యనారోగ్యము నితరదేశములలో నేటియందైన నేటిదినమున గలవే? మహామారి, విషూచి, మశూచి తాపజ్వరాదులు మన భారతదేశములోం బ్రబలినటుల నే దేశములలోనైనం బ్రబలుచున్నవే? ఇవి చాలిని

యట్లు వీనికిఁదోడుగా క్షయరోగ మేభాగమం దుఁజూచినను ముఖ్యముగా యౌవనవంతు లగు స్త్రీపురుషులయందుఁ బ్రబలుచుఁ జెప్ప శక్యముగానిబాధను నుడువవలనుగాని నష్ట మును గలుగఁజేయుచున్నది. మనచంటిబిడ్డ లనేకులు చనిపోవుచున్నారు. ప్రపంచము లోని యేయితర దేశమందు నింత బిడ్డల నష్ట ముండుటలేదు. వేలకువేలు యువకులు, పురుషు లనక స్త్రీలనక జీవనరంగమునందుఁ ఘోర నసమర్థులై, పేలవులై జీవితకుసుమం బునందే, క్షయరోగ పీడావృతులౌటచే, వాడి, పటుత్వము తరిగి నశించుచుండిరి. యౌవన దశ యందలి జను లనేకులు దేశోపకారంబునకుఁ బనికివచ్చుసమయంబువ హేమంతఋతువునం దలి మలయమారుతంబుల వలన నేలకురాలు పండ్లవిధాన నీక్షయరోగబాధచే పుడమికి వ్రాలుచుండిరి. వీనియన్నిటికిని గారణంబేమై యుండును? పునాదిగట్టిలేమియని తేలకమా నదు. తల్లి నీరసపుఁదల్లి; పిల్లమాత్రము నీరస ముగానుండక గట్టిగా బలముకలిగి యెటులుం డఁగలదు? ఆ నీరసత్వం బాబిడ్డరక్తనాళంబు లలో దాని జీవితకాలమంతయు నల్లే ప్రవ హించుచుండును. ఇటీవల వైద్యశిఖామణు లనేకులు క్షయరోగాగమాభివృద్ధులకు సాం ఘిక పారిశ్రామిక ఆర్థికపరిస్థితులు చాలఁ గార ణభూతంబులని గ్రహింపగలిగిరి.

విత్తనముకన్న నది నాటఁబడునేల ము ఖ్యము. భూమి మిక్కిలి సారవంతమైన-చో నేక్రిమి కీటకాదులవలనిభయం బనావశ్యకంబు ఆసంగతినే నే ననేకవత్సరములకుఁ బూర్వ

ము తెలియఁబరచి యుంటిని. దీనినే యిప్పు డిప్పు డనేకులువైద్యులు తప్పక గ్రహించు చుండిరి. మానవుడే తన దేహములో నస్వస్థత ప్రవేశింప నట్లు చేయువాడు. అటులు స్థాపిత మైన యస్వస్థతయే రోగంబుగా పరిణమిం చును. దారిద్ర్యము, నశుభ్రత నొకవంకయు, వేఱొకప్రక్క తరుగనితెంపిగా బహువత్సర ములనుండి పెరుగుచున్న సాంఘికాచారం బులు నలవాటులును భారత దేశములో క్షయ వ్యాధిప్రబలఁ గారణభూతములుగా నొప్పు చున్నవి. కానఁ దమబిడ్డలు దృఢకాయులై యుండునటుల ప్రతిజననీ జనకులును చూచు కొనుట వారి ముఖ్యవిధియైయున్నది. వారు తమబిడ్డలకు పిత్రార్జితముగా ధనమీయఁకున్న మానె; ఆరోగ్యభాగ్యమునైన నీయవలదా!

౭. పెద్దనష్టము

అతినీచము నతిస్వల్పము నగు తిండి; మురికి కాలువలచేతఁ జుట్టఁబడి పాడువీథు లలో దుర్గంధకూపముల దరినుండు జీమూత సంభూతగృహంబులు; ఈపాడు పరిస్థితులలో నారోగ్యవంతులగు స్త్రీపురుషుల యభివృద్ధి అత్యంతకష్టము. పదమూఁడు, పదునాల్గువ త్సరముల పిల్లతల్లుల గర్భమున జన్మించిన బాల లెట్లు సంపూర్ణారోగ్య యౌవన తేజ శ్శాలులై యుండగలరు? తల్లులే పిల్లలు. అట్టి చోనది యసంభవంబేకదా? ఈ బాల్య వివా హములే, మనజాతియొక్క క్షీణదశకుఁ గారణ భూతములు. బాలికలుగానుండుకన్యకల వివా హము చేసికొనుటగాని వారికి వివాహము

చేసి సంసారభారంబు వారి భుజంబుల మోపు టగాని మానవిక దైవిక విరుద్ధముగాఁ జేయు నొక గొప్పతప్పిదము. నవనాగరక దేశమం దెచ్చటను నీదురాచారము కనఁబడదుగాని, మన దేశమందుమాత్రము బహుప్రబలముగా నున్నది. వేలకు మిక్కుటముగా బాలమాత లుబ్బసముచే మరణించుట గాని, జన్మించుట తడవుగాఁ గాలధర్మమొందు చిన్నశిశువులఁ గనుచుండుటగాని, తటస్థించుచున్నదన నబ్బుర పడవలసిన యవసరము లేదు. ఈపిల్లతల్లులు బలవంతులు, ఆరోగ్యవంతులునగుబిడ్డలఁగనుట కుఁగాను శక్తిబలంబులు లేకుండుటచే నతిసీరసులు బలహీనులునగు బిడ్డలఁ గాంచుచుండిరి. వీరు తమకన్న బలహీనులగు బిడ్డలజన్మమునకుఁ గారణభూతు లగుచుండిరి. ఇటుల నే యొక తరమునుండి యింకొకతరము క్షీణించుచున్నది.

మనజాతియంతయు నొక పర్యాయము కండ్లను విప్పి యొడలు తెలిసి ధైర్యసాహసంబులఁబూని, యీ పెద్దనష్టమును దొలఁగింపఁ బూనకున్న నీలోకములోన మనపే రుండకుండునటుల రూపుమాసి పోవలసివచ్చుదినములు రానున్నవి. నాయనుభవమునుబట్టి చూడ నాకు గోషాపద్ధతియు బాల్యవివాహములును క్షయరోగమున కెక్కుడు కారణభూతములుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈక్షయరోగము పురుషులలోనికన్న స్త్రీలలో మూఁడురెట్లధికనష్టమును గలుగజేయుచున్నది. ఈసాంఘిక దురాచారవిరోధమునకు శాస్త్రనిర్మాణ చట్టములపై నాధారపడుట మననైతిక నీరసత్వంబును వెలిపుచ్చక మానదు. రాజకీయ సాహాయ్యమును గోరకయే యీ చెడుగుల స్వదేశాభిమాన విశ్వాసముగల ప్రతియొక్కరును సాహసించి సవరింప సమకట్టవలెను. ప్రతిజననియు జనకుండును తమకుమారికలకుఁ బదునెనిమిది వత్సరములలోను, కుమారుల కిరువది వత్సరములలోను వివాహములు జరుపమని దైవముముందరఁ బ్రతినసల్పి యటులునడచుకొనినఁ జాలవఱకు సవరణయగును.

దైవము, భారత దేశమున కసమాన తేజస్ఫూర్తి బహుమానముల మరియేజాతియైన గలిగియుండిన, గర్వించునట్టివాని నిచ్చియున్నాఁడు. కనుక మన సాంఘికాచారములచే తను స్వకపోలకల్పితము లగు చెడుగులచేతను మనసంతతిని బాధుచేయకుఁడు; లోకమునందలి మనహక్కులను గోల్పోకుఁడు.

[ఆర్. కృష్ణశాస్త్రి-అనువాదకుఁడు]

కలియుగధర్మములు

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

(ఆంధ్రభవిష్యపర్వములోని కొన్ని పద్యములు)

కలియుగపూర్వసంధి యిది కావున నింతకు ధర్మకర్మముల్
దలఁగకయుండ నింకట నశాస్త్రము జాతుల నాశ్రమాళులన్
గలఁచుట, యాప్రకర్మ మధికంబగు శాస్త్రము గొప్పటన్న సే
వలుకుల విస్మయంబుగఁ గృహన్ వినిపింపు కవిప్రభాసమున్.

క. అని యడిగిన నావైష్ణవా, యనముని నిజయోగదృష్టి నరసి కలియుగిం
గాన నయ్యెడు ఫలువింతలు, డన మేజయున్నపున కల్గ చక్కఁగఁ దెలిపెన్.

సీ. నపుంసకసుఖుగ నయిక రిపెగెన్, ఎగిమిప్తు నదిమి కన్యకలుగొంక
రతిక్రియలు భూమి కధ్యక్షు లగుచాత్మ, యోగ్యభాగ్యా లెఁ ఎంగుచుండు
రసవిదేశాంబు కా త్రైయాగఁ ..., కన్యా సనమును గడపు మాను
రాణిగ్ర లవసీసురాచాపు ... వద వ, బ్రాహ్మణు లాయుషపాలు లగుదు
రఖిలవేదోక్తకర్మంబు లాచరించు, నెల్ల జాతు వారు వేశభ్ర
గారి తును దామూంసాశనముఁ, గాంచి దెచ్చును ప్రజ కు గొయు వును.

గీ. కన్యకాచా లగుదురు ధరణీశులు, ధర పాలకు లగుదురు తస్కరులును
విధి నిషేధంబు లెంతయు వీటఁ బుచ్చి, యెల్లవారును విహరింతు రిష్టమతిని.

క. ధనమునకు గలగౌరవ, మున కొకవీసంబు సుగుణము కబ్బదు నీ
చున కర్మ్యోడి తెలుఁగున క, జ్ఞునకు నొకచిన్నపనియు సాగదు కలిలో.

గీ. అన్న మమ్ముడు రూపూర శఖులజనులు, వీకవీధిని విప్రులు వేదము ను
వెళ్ళకొనంగెద, రందందుఁ గులముకులము, కాంత లమ్ముదు రింగముల్ కలియుగమున

గీ. కపటసన్యాసులు విశంతు కాములును, పుత్రముఖపితృణసుఖంబు పొందఁగలరు.
పతియునాత్మజంబు నిగిడిబా కులును, కలిని గ్రహిం తంత్రులై పొందుఁగలరు.

క. తెలుపగుండ్లను నున్నని, తం ... గన పలుచ
న్నెలు కావిరంగుబట్టలు, నల ... గుదురు కాఁపుల్.

గీ. ఉచితకర్మంబు లెల్లరు నుజ్జగించి, బ్రహ్మ ... నూఁతగాఁ బడయఁగలరు
కులమత భ్రష్టు లనియెడి ... తలేక, ... మన్నన పడయఁగలరు.

గీ. ఏమి యేమోయి యేమండి యేమిర! యని, యెచ్చుతగ్గులఁ గనిపెట్టి యెచ్చరించు
నట్టిపిలుపులు తాఱుమాఱగుచునుండుఁ, దలఁగు నుత్తమమధ్యమాధమవివక్ష.

చ. ఋతువులు తల్లక్రిందగును, వృష్టియుఁ జిత్రవిచిత్ర ఖండప
ద్ధతిఁ గురియంగఁ జొచ్చు గడితప్పనిదూడలు దుక్కిటెద్దులౌఁ
గుతలము చౌడువాఱి జిగిఁగోల్పడుఁ గోడులు మెట్ట చేలగున్
హితరుచిఁ బాయు ధాన్యములు నెల్లఫలంబులు కూరగాయలున్.

క. పుడమికడ నున్న మ్లేచ్ఛులు, నడుభూమికి వత్తురల్ల నడిచోటి జనుల్
కడఁ జొత్తురిందు సందును, కుడిమెడములు లేక వారికోర్కులు తీరున్.

క. కొని యమ్ముట మోసంబున, ధన మార్జించుటయు దొంగతనమును గలిమిం
గని స్త్రుల్పడుట వదరుట, యనునివి సామాన్యగుణము లగు నందఱకున్.

క. చెడునడవడిఁ బూర్వార్జిత, మెడలించి సమస్తభోగహీనుం డగుచున్
గడియింప నేరకుండిన, జడమతిఁ బెండ్లము ప్రోచు సమయము వచ్చున్.

క. విడనాడి స్నిగ్ధగేహము, తొంటిప్రియులు, జడమతియై తమకుఁ దోడపురుగఁ బడఁతుల్
చెడుతలఁపులఁ గనుటలు నడుచుల్ల, గడియించు మగవారి కొఱఁత కలిలక్షణముల్.

గీ. వయసుమీఱక సచ్చెడి వార్ధకంబు, హద్దుమీఱిన కోర్కెలు వ్యసనములును,
తరుణజనము నణఁచు నంతఱను నణఁచుఁ, దస్కరాగ్ని స్వపత్రమోత్పాతభీతి.

క. వికలాంగులగుచు నాఁకట, నకనకఁబడువారి యార్తనాదము వెలిగా
నొకనిముసి మూసి దట్టులె, యొక కబళము పెట్ట నిల్లు నూడదు కలిలో.

క. ఈసును ద్రోహంబును జే, రాసయుఁ బరదూషణంబు నాత్మస్తవమున్
రోసము బ్రహ్మద్వేషము, బోసపుఁ జేఁతలును జనులతోడన పుట్టున్.

క. వడగండ్లవాన వేంత్రము, నడగాలియుఁ గాలివాన వనపావకమున్
పిడుగులు నుల్కాపాతముఁ, గడునడిఁ దలచూపుచుండుఁ గలియుగమందున్.

సీ. వేదాంతవిద్యావివేకంబు సంసార, పోషణ సాధనంబుగ ఫలించు
ధర్మశాస్త్రపురాణదత్త్వ మభినవాచారముల్ సాధింప నందడించుఁ
జదివినకొంచెంబు సాధుసమ్మతిఁ బాసి, సర్వజ్ఞభావంబు సంతరించు
శబ్దార్థభావ సౌందదూర నిస్సార, నవనవకావ్యసంతతి జనించు
నఖిలవర్ణంబులు ద్విజత్వ మధిగమించు, శస్త్రవర్ణంబులె మహత్త్వ మంతరించు
దయయు సత్యంబు శౌచంబు దత్తరించుఁ, గనఁ దరంబౌనె కలికాలజనము సంచు.

గీ. సమయములఁ బత్త్రములు సాక్షిశోధనలను, స్వీయకరలేఖనంబుల వేఱుచేసి
యుత్తమర్ణాధమర్ణుల భాగ్యవిధుల గాఁ బాడి తప్పుట రన్యాయవాదు లగుచు.

క. పరలోకంబును బూర్వో, త్తరజన్మంబులును బండితమ్మన్యులచే
నరమరఁబడు శాస్త్రంబుల, పరమార్థం బప్రమాణపద్ధతి నరుగున్.

క. కులమత వర్జితకృత్యం, బులు చేసెడివాఁడు సంఘమునఁ బెద్దయగున్
కులటాపుత్రు లపాంక్తే, యులు క్రతువులు చేయఁ గడఁగుచుందురు కలిలో.

గీ. తల్లిదండ్రుల నియమించుఁ దనయుఁ డెందు, నత్తమామలఁ గోడలు నాడిపోయు
నాలు మగని మగండును నాలి మొఱఁగి, తిరుగుదురు శిష్యుఁ డెదిరించు గురువరేణ్యు.

క. ఉపకారము శూన్యంబగు, నపకారము హెచ్చు నతిథి నభ్యాగతునిం
గృపఁ జూచు గృహస్థుఁడుఁడు, జపహోమ సురార్చనాదిసత్క్రియ లణఁగున్.

క. అందఱు కవనము చెప్పుదు, రందఱు నీతులు వచింతు రందఱు పరకాం
తం దడవుదు రొరులధనం, బందఱు చవిగొందు రంద ఱధికులు కలిలో.

క. లోకం బెవ్విధి బహురో, గాకీర్ణము నీచగుణము నల్పాయుష్కం
బై కాఱియపడియెడు హా, హాకారం బెసఁగఁ గలియుగాంతమునందున్.

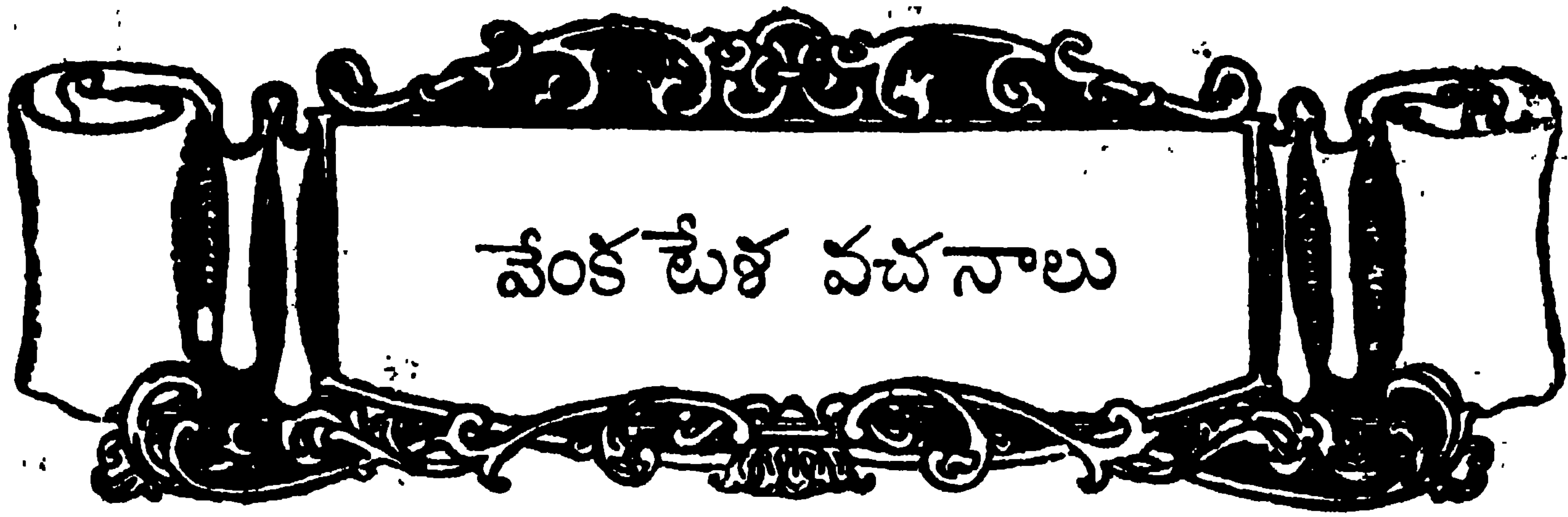
చ. ఎవనికి వాఁడె యొల్లజగ మేలఁగఁ బూనిన లోభవృత్తిచే
నవనితలంబు నల్గడల నాహవమేర్పడి కీడు మూఁడు భూ
ధవులు విధించు నన్ను లమితంబగు భూము లొకింతయేని పం
డవు కఱ వెంతయుం బొడసడంచును లోకుల దాన వారలున్.

చ. దారుణమైన యాఁకటికిఁ దాళక యిం డ్లెడఁబాసి దేశసం
చారము చేసి చేసి యొకచక్కిని గూడును గుడ్డలేక కాం
తారసముద్రతీర వసుధాధరభూములఁ జొచ్చి లోకులున్.
నారలు చీర లాకు లశనంబుగఁ బొందెల నుందు రట్టులో.

గీ. అట్లు లోకంబు కుతకుతలాడునపుడు, పుడమి నిస్సారమై గొడ్డువోవునపుడు
తారకంబులు తమగతుల్ తప్పునపుడు, మొదలు లేకుండ ధర్మంబు పోవునపుడు.

వ. ......ప్రచ్ఛన్నవేషులై వనాంతరంబుల నందందు నివసించు మహాత్ములగు తపోధనుల యనుగ్రహంబున.

చ. అమితవిపత్పరంపరల నవ్విధిఁ జేప్పడియున్నవారి కా
హిమరుచి రాహునోట వెలుఁగేది పదంపడి తోఁచినట్లుగాఁ
గ్రమముగ హీనమై కలియుగంబు తుదిన్ మొదలూడినట్టి యా
యమలినధర్మముం గృతయుగాదిని గల్గు లపుడు ధరాధ్యదున్.

[సంపుటము ౨. సంచిక ౧౨ తరవాయి]

వ. పీతాంబరధరా! మీసాలోక్యంబు నాకు నీభూలోకంబుననే సిద్ధించియున్నది; మీసామీప్యంబు హృదయకమలంబున లభియించె; సారూప్యంబు మీధ్యానంబున నిలిచినది; సాయుజ్యంబు నిద్రాసమయంబునం గలదు; నీకు శరణుసొచ్చినం బ్రాపిముక్తి సేతునంటివిగావున జీవన్ముక్తి సమకూడె. నీవు నన్నడబాయకుండుటం జేసి సదానందానుభవంబు గలిగె. నీపై భక్తి యొసంగినందువలన జన్మశుద్ధి యయ్యె. నాలుకకు మీనామామృతంబొసంగినకతన నమృతపానంబుదొరకె. మఱియు మీదాసులసంగతిని యోగము నలవడె. ఇంక నిన్నడిగెడిదేమి? నన్నిటం గృతార్థుల మైతిమి. నమో నమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. శార్ఙ్గాయుధధరా! నిన్ను భజియించి యేమియైనను గోరి యడిగెదనంటినేని నీకంటె నుత్తమవస్తువు లెక్కడ నున్నవి? నీయందే మూర్తిత్రయంబును, ద్వాదశాదిత్యులును, నేకాదశరుద్రులును, నవబ్రహ్మలును, పంచశరన్మరుత్తులును, వసువులును, దిక్పాలకులును, మునులును, సిద్ధగంధర్వపదంబులును, అణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులును, చతుర్దశభువనంబులును, కులాచలదిగ్గజమహానాగసింధుగంగానదీముఖ్యతీర్థసకలసామ్రాజ్యంబులును నున్నవి; పరమపదం బున్నది. మీరు గలచోట నన్నియుం గలవు; మిమ్ముల నాత్మ దలంచిన మాకు సకలసౌఖ్యంబులుం గలవు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

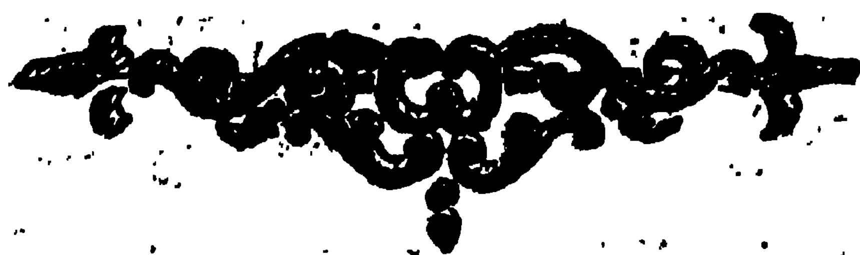
వ. నీలమేఘశ్యామలా! అణువులకు నణువవు; మహాత్ములకు మహనీయుండవు; ప్రకృతిపురుషులకుం బరమాత్మవు; మూఁడుమూర్తులకు మూలమవు; చరాచరంబులకు సాక్షివి; ఊహించిచూచిన నొక్కండవే దేవుండవు; ఏర్పరచిచూచిన ననంతుండవు; తలంచిన నభేద్యతత్త్వదుఁడవు? విచారించిన నిర్గుణుండవు; వినంగణంగినఁ గల్యాణగుణుండవు; కన్నులం జూచిన సాకారమవు; స్వరూపవ్యాప్తిని నిరవద్యుండవు; స్వాతంత్ర్యంబున జీవచైతన్యమవు; భక్తపరులకుఁ బ్రసన్నుండవు; తుదివిచారించిన జగత్కర్తవు; యిట్టి నీగురుతు తెలియంగవచ్చు నయ్యా, పెక్కురూపంబులు గలవాఁడవు; పెక్కునామంబులు గలవాఁడవు; వేదవాదులకునునగోచరుండవు. నిన్నుం జేపట్టి కొలువనేరము, నీవే కరుణించి కావవే నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

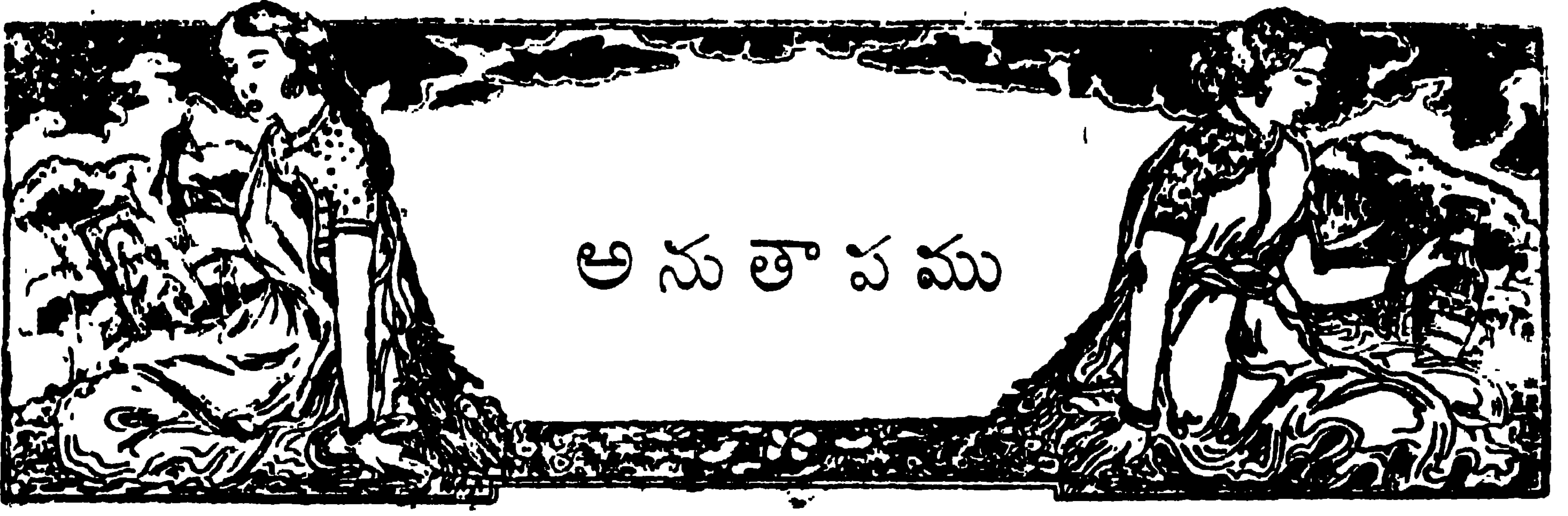
కోనేటినిలయా! విరజానదిపర్యంతంబును విడువని ప్రాకృతదేహంబులు మొలచిన జీవులు

తమతమసామర్థ్యంబుల జీవన్ముక్తుల మయ్యె దమన నెట్లువచ్చు? ఇట్టి ప్రకృతిసంబంధంబున వచ్చినయింద్రియంబు లేల జయింపనిచ్చు? అందులకుఁ గారణంబైన మనసెన్ను నేరీతి నిర్మలంబగును? తన్మూలంబునం జేసిన కర్మంబు లేల శాంతింబొందు? అయిన నాఁగా కేమి! ఇందులకు నేల భయంబునొందు? అందులకుఁ గారణం బిన్నివిధంబులం బ్రవర్తిల్లెడు నీమాయ. నిన్నుం గొల్చినవారికి నీమాయ నుపసంహరింప నేర్తువు. తాళముచే యొకవంక నుండగాఁ దలుపుతెఱచునట్టికథ గా నేల? ఇది యెఱింగికదా మున్నిట్టివారలు కొందఱు మీ దాసులయి మిమ్ముం బాగడి మీకు శరణుసొచ్చియును మహాత్ములయిరి. ఏము నిదియె యుపాయంబని యెఱుంగుకొంటిమి. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. అప్రమేయా! భువి నెన్ని మాయోపాయంబులు గలిగిన మీదాస్యమునకు నీడు రావు. నేయవచ్చుబహువిధపుణ్యంబులు; నీవు దేవుండవని తెలియు విజ్ఞానమునకు సరిగావు. నేరందగుయోగాభ్యాసంబులు; ఇవి నీభక్తితో సరిగావు. ఉండుఁగాకేమి పెద్దతనంబులు కొందఱికిని; మీశరణాగత ధర్మంబుతోఁ బురుణింప రావు. వెలయుచున్నవి పెక్కుశబ్దంబులు; మీతిరుమంత్రస్తోత్రంబుల లేశలంబు లొసంగవు ఇదియెఱుంగుదు. ఇంక నానావిద్యలు; మీసంకీర్తనవిద్యం బోలవు. నిగుడెడుధరుమస్పదిమూఁడు కోట్ల దేవతలు; మీవంటి బలవంతులు గారు. మీ దివ్యవరంబులకు హానిలేదు. మిమ్ముం గొలిచినవారి పదవులు ధ్రువపట్టములు. యిది లోకదృష్టాంతము. మీచరిత్రలు గణుతింపనలవిగావు. మరియు నితరమార్గంబులు యెండమావుల నీళ్ళనంటివి; మిణుగురుఁబురువుల ప్రకాశమునంటివి; కాకిపగడలసొమ్మునంటివి; కప్పచిప్పల వెండివంటివి. ఇట్టి భ్రమలంబార లకమీశ్రీపాదంబు గతి యని యున్నవారలు ధన్యులు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. నారాయణా! పుట్టువులు హేయమూలమనంగా నూరక రోయుటేకాని అవి యెవ్వరికి నపకారంబులని తెలియంబడవు. కర్మంబు ఫలంబులొసంగునని చేయుటకాని యవి ఘాతో నోడంబడుటలేదు. సంసారభారంబున నూఱక జడియుటకాని యది యెవ్వరికి నసహ్యంబని తోఁపదు. మోక్షంబు మంచిదనంగా నాసపడి వెదుకుటకాని అది తొల్లి యనుభవించి చూచి నదిగాదు. నీవు సర్వేశ్వరుండనంగా విని మ్రొక్కుటగాని నిన్ను నింతటివాఁడవని తెలియ నలవిగాదు. ఏమని విన్నవించెద? నాజ్ఞానంబ నగా నట్టిది? తొల్లిజన్మంబున నామీఁద మీకటాక్షం జేపాటిపెట్టితిరో యీజన్మంబున మీ దాసుండం గాఁ గలిగె. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా! (సశేషము)

చింతలపాటి వెంకట శ్రీరాములు, బి. ఏ., యల్. టి.,

తాపము హరించుచుండు నిదాఘవేళ
స్నిగ్ధనింబతరుచ్ఛాయ శీతవాత
పోతములు సోకుచున్ మేను పొంగుచుండ
హాయిగా నే శిలాతటంపు నాపయిం బడి
మోము పైకెత్తి కాంచితి వేముమీఁద
దట్టమగు నాకుజొంపముల్ తనువు నాఁచ
శోణకాంతులు వెదచల్లు శుకముఖంబు.

* * * *

పరిణతరసాలఫలముం జెఱకుగఱచి
మెసవి కేరడి కీరంబు నసి దొలంగి
క్షుద్రపిచుమందవృక్షముఁ జొక్కుచుంట
కానఁగానయ్యెఁ బాపిష్ఠికాలమహిమ.

* * * *

అనుచు నటనుండి కదలెడునంతలోన
కంటకావృతమై కుఱుంగటఁ జెలంగు
బర్బరానోకహంబుపై బాలపికము [అని
కూయఁగాఁ జొచ్చె నెలుఁగెత్తి 'కుహుకుహు'

* * * *

ప్రకృతి నీతిదొలంగినపగిదిఁ దోచెఁ
జంగమస్థావరంబులభంగి మాఱె.

* * *

ధర్మహానికి నోడక తగవుమాలి
ఆశ్రయనికృష్టతను నెంచ కక్కటకట
కుక్షి నింపుచున్నారు కూళజనులు

* * * *

పక్వఫలములు మంజులపల్లవములు
దుష్టమానవతృష్ణచే దూరమైన
సద్ద్విజాళికి సత్పథసంచరులకు
మరణమె పెఱుంగు కాదుసూ మార్గ మొండు.

* * * *

జలదముల జారు నీరాను చాతకంబు
చొటిపడె నాశ్రయించునె చావనున్న ?
కొదమసింగంబు లేనుఁగు మెదడు లేమిఁ
బూరిఁ గఱచునె జీవంబు పోవనున్న ?

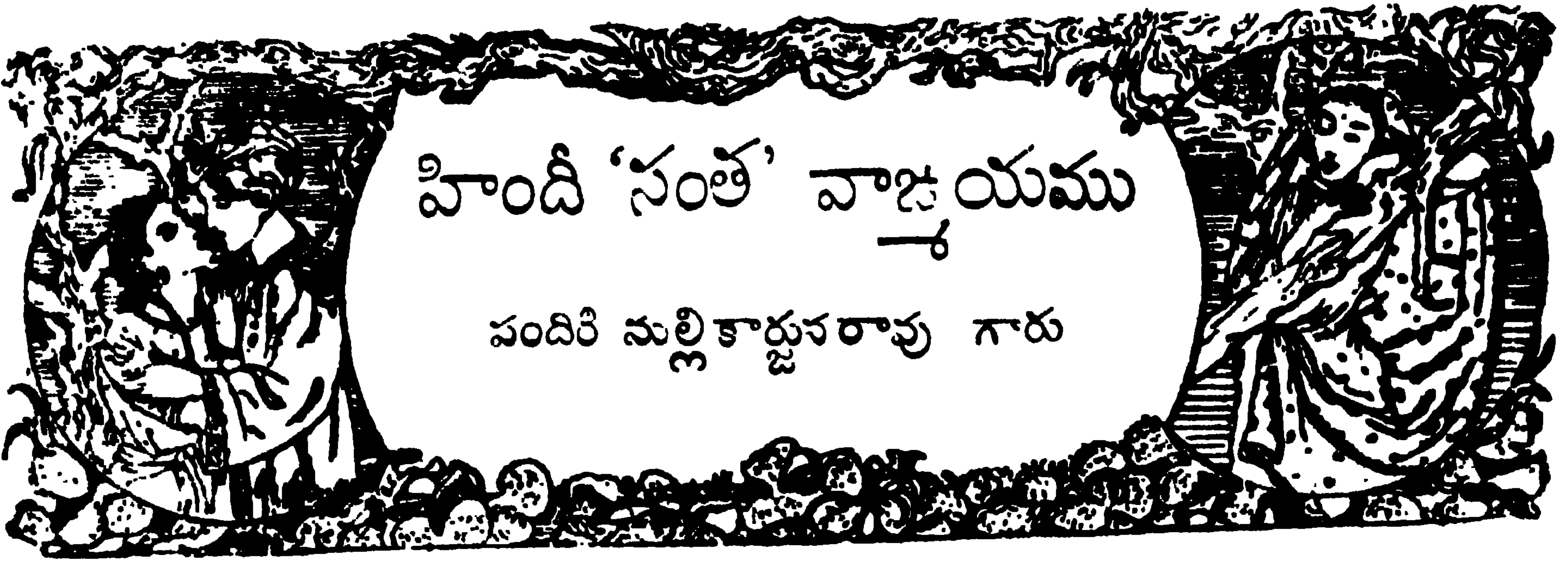
* * * *

హెచ్చుపదవుల బిరుదుల నిచ్చగించి
స్వీయదేశంబు, స్వప్రజ, స్వేచ్ఛ నాక
త్యాగశీలురు, ధీరు, లుదారమతులు
నీతిపథమును వీడఁగా నేర్తు రెట్లు ?

* * * *

ప్రాజ్యమౌ స్వరాజ్యమునకై పాటుపడిన
దాసు, నిజదేశదాసు, నాత్మార్పణంబు
కొలఁది గ్రహియింప నల్పులు వలఁతులెట్లు ?

హిందీ 'సంత' వాఙ్మయము

పందిరి మల్లికార్జునరావు గారు

పదమూడవ శతాబ్దారంభమునుండి హిందీ వాఙ్మయోత్పత్తి కాదకాలమని చెప్పవచ్చును. విక్రమ శకము* 700 నుండి 1200వరకు పుష్పకవి మొదలయినవారు జన్మించి తమ రచనలనుగావించి యుండిరి. కాని, యప్పటి గ్రంథములు కాలగర్భమున లీనమైపోయియుండుటచేతను, ఆకాలమున నాటిభాష అపభ్రంశభాషా స్వరూపమును సంపూర్ణముగ వీడక, హిందీభాష యొక్క ప్రత్యేక స్వరూపమును దాల్చకపోవుటచేతను విక్రమ శకము పదిరెండవశతాబ్దాంతిమచరణమందు జన్మించిన 'చండబరదాయీ'నే ఆదికవిగ నెంచుట సమంజసము.

'రాసో' యుగము

వి. శ. 1200 నుండి వి.శ. 1500 వరకును 'రాసో యుగ' మని చెప్పవచ్చును. 'రాసో' లనగా రాజపుత్రుల వంశావళులను తెలియజేయు గ్రంథములు. రాజపుత్రుల యొద్దనుండు వందిమాగధులవంటి చారణులచేతను, భాటులచేతను వ్రాయబడిన వర్ణనలు. ఈచారణులు, భాటులు తమరాజు లొనరించినయుద్ధములు, వారిశౌర్య ప్రతాపములు, కీర్తి మొదలగువానిని ఆసువుగను, గ్రంథ రూపముగను వర్ణించుచుండిరి. అట్టివానినే నేడు 'రాసో' లనెదరు.

మహమ్మదీయు లాకాలమున భారతవర్షముపై దాడివెడలి, హిందూరాజ్యములను ధ్వంసము చేయుచు, తమరాజ్యములను స్థాపించుచుండిరి. కావున ఆకాల మంతయు యుద్ధములయందు గడచెను. రాజపుత్రులు తమరాజ్యములను సంరక్షించుకొనవలసిన యావశ్యకత కూడ కలిగెను. అందుచేతనే మనము 'రాసో' లయందు యుద్ధవర్ణనలు, రాజుల శౌర్యప్రతాపముల నుద్దీపింపజేయు వీరరసవర్ణనలను చదువగలుగుదుము. సారాంశమేమన, ఆయుగమును మనము సంగ్రామయుగమనికాని 'రాసో'యుగమనికాని చెప్పుట అనుచితము కానేరదు. అందు 'చండబరదాయీ' కవిచే నారంభింపబడి ఆతని కొడుకగు జల్హణకవిచే పూర్తిగావింపబడిన 'పృథ్వీరాజు రాసో' జగనికకవిచే రచియింపబడిన 'ఆల్హాఖండము' శారంగధరునిచే రచింపబడిన 'హమ్మీర్ రాసో' ముఖ్యమైనవియును 'విజయపాలరాసో' 'బీసలదేవరాసో' లును ముఖ్యములైనవి.

సంఘసంస్కరణము: దేశభాషావిజృంభణము

'రాసో' యుగమునకు పిమ్మట దేశము మహమ్మదీయాధిపత్యమునకులోబడి స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయెను. మహమ్మదీయ సంపర్కముచే దేశముయొక్క పరిస్థితులు కొంతవరకును మార్పుచెందినవి. సంఘమునం దదివరకే కొన్నిదురాచారములు వ్యాపించినవి. జాతిభేదము సంకీర్ణ మయ్యెను. అది మహమ్మదీయ సంసర్గమున మరియు దృఢముగ పాదుకొనెను. ఉచ్చనీచభావము పెంపొందెను. మతాధిపతులందరును సంస్కృతపండితులైయుండుటచేత మతగ్రంథము లన్నియు సంస్కృతమునందే యుండెను. జనులు మతవిషయక జ్ఞానమును పొందుటకుగాని, జటిలసమస్యలను బరిష్కరింపవలసి వచ్చినప్పుడుగాని పండితుల నాశ్రయింపవలసి వచ్చుచుండెడిది. అందుచే సామాన్యజనులకు పండితుల సంస్కృత పాండిత్యము తృప్తికరముగ నుండకపోవుటయే కాక, అట్టిజ్ఞానము సులభముగ నందుబాటులో కూడ లేకపోయెను. కావున, వారి వాంఛలను నెరవేర్చుటకును, సంఘమునందు వ్యాపించిన దురాచారములను నిర్మూలము గావించుటకును ఒకమహాప్లవము జరిగెను. 'యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన

* ఈవిక్రమశక సంవత్సర సంఖ్యనుండి 57 తీసివేసిన క్రీస్తుశక సంవత్సర మగును.

మనర్తస్య తదాऽऽత్మానం సృజామ్యహమ్' మ్మను సూక్తి కనుగుణముగ సమస్తజాతులందును మహాపురుషు లావిర్భవించి దేశభాషలలో పద్యములు, గీతములు, పాటలు, పదములు, మొదలయినవి రచించి తద్ద్వారమున తమభావములను సర్వతోముఖముగ వ్యాపింపజేసిరి. వారు వినిర్మలభావములను మధురముగ గానముచేసియుండిరి. ఉపదేశములనొసంగిరి. 'దేశికవిత'లో వాఙ్మయమును సృష్టించిరి. అట్టిదియే నేడు హిందీభాషయం దున్నతస్థానము నధిష్ఠించి 'సంతవాఙ్మయ' మను పేరిట విరాజిల్లుచున్నది. ఈవాఙ్మయ ముదారభావపరిపూరితము. ఇందు సంకీర్ణత కించిన్మాత్రమును తావులేదు. ఇందు దాంభికముగాని, ఆడంబరముగాని మచ్చునకైన లేదు. భక్తి చిహ్నలుమెండును. ఇది సరళశైలియు నగుట పసిపిల్లలకైనను వెన్నవలె తేటయైనది.

సంస్కృతము పండితులభాష. సామాన్య జనుల భాష హిందీ. సంస్కృతమును చదివి, సంస్కృతములోనికి తమభావముల ననువదింపగలవారు పండితులని యాకాలపు పండితులు తలచుచుండెడివారు. జనసామాన్యము వారు దేశభాషలయందు కవిత్వము చెప్పుట నీచముగ నెంచుచుండిరి. అంతియకాక పూర్వాచారశృంఖలాబద్ధులును, దంభాచార పరాయణులును, శుష్కతర్కప్రియులు నగు పండితులు నట్టివాఙ్మయమునెడ తిరస్కారభావమును కలిగియుండుటయం దాశ్చర్య మించుకంతయు లేదు. ఆనాటి ఇట్టి వాఙ్మయమును పండితులు నిరసించుచుండి రనుసంగతి కబీరుయొక్క ఈక్రింది పద్యమువలన విదితమగును.

संस्कृतहिं पंडित कहै, बहुत करै अभिमान ।
भाषा जानि तरक करै, ते नर मूढ अजान ॥
संस्किरत ससार में पंडित करे बखान ।
भाषा भक्ति दृढावही न्यारा पद निरवान ॥

(పండితులు సంస్కృతములో మాటలాడుటకు చాల గర్వపడెదరు. హిందీభాష నేర్చి దానిలోనే తర్కము కావించినచో మూఢత్వము, అజ్ఞానము నను కొందురు. పండితుడు ప్రపంచమున సంస్కృతమునే మాటలాడనిమ్ము. కాని, హిందీభాషయే భక్తిని దృఢపఱచును అని తాత్పర్యము.)

గోరఖనాథుడు

ఇట్టి 'దేశికవితా' రచనకు మొట్టమొదట ప్రయత్నించినవాడు బాబాగోరఖనాథుడు. ఇతడుహఠయోగ గ్రంథములయందు మత్స్యేంద్రనాథు డనుపేర బరగుచున్న 'ముఛందరనాథు'ని శిష్యుడు. గోరఖనాథుడు హఠయోగమునందు పరిపక్వతను గాంచినవాడు. కావున, నితడనేక చమత్కారములనుకూడ చేయుచుండెడివాడు. ఇతడు శైవమతము నుద్ధరించెను. అది యిప్పుడు 'గోరఖపంథ్' అనునామముతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఇతడు సంస్కృతమున గొప్పవిద్వాంసు డయ్యు హిందీభాషాన్యూనత తొలగించుటకై హిందీభాషలోకూడ గ్రంథరచన చేసెను. హిందీలో గ్రంథరచన చేయబూనిన సంస్కృతపండితులలో నితడే మొదటివాడు. ఇతడు సంస్కృతమునందును హిందీలోను సుమారేబది గ్రంథములను రచియించెను. ఇతనికిని, సంతమతమునకు నెట్టిప్రత్యక్ష సంబంధమును లేకపోయినను, ఇతని రచనాప్రభావము 'సంతమతము'పై స్పష్టముగ కాన్పించుచున్నది.

రామానందుడు

అటుతరువాత రామానందుడు వైష్ణవమతమును వ్యాపింపజేసెను. అతడు హిందీలోకూడ పద్యములను రచించెను. అనేక హీనజాతులలోనివారిని తనశిష్యులుగ జేర్చుకొనెను. రామానందునికాలమునుండి భక్తిమతము చాలబాగుగ విజృంభించెను. కబీరు, మంగలిజాతియందు పుట్టిన 'సేనా' అనువాడు, తనరాజ్యమును విడచి సన్న్యాసమును గ్రహించిన 'పీపాజీ', 'జాట్' కులములోని 'ధనా', మాదిగజాతియం దుద్భవించిన 'రైదాసు' మొదలయినవారందరు నితని శిష్యులే.

'సంతవాఙ్మయము' విశేషముగ గేయరూపమున వర్ధిల్లినది. ఈవాఙ్మయమును పోషించినవారిలో చాలమంది అక్షరపరిజ్ఞానము లేనివారే. కావున ఈ వాఙ్మయము మొట్టమొదట పుస్తకరూపమున వ్రాయబడక, ముఖతః పాటలు, పద్యములు, గేయములు ఇత్యాది రూపముల వెల్లువడి ప్రజలలో వ్యాపించెను. అటుతరువాత నా రచనలన్నియు సంపుటీకరణము చేయబడినవి. 'సిక్కుల'వేదముగ పరిగణింపబడు 'గ్రంథసాహెబ్' అనునదిట్లు సంపుటీకరణము చేయబడినదే.

కబీరు

రామానందుని శిష్యులలో నగ్రస్థానమును వహించినవాడు కబీరు. ఇతడు జన్మచే హిందువైనను హిందూ మతదౌర్భాగ్యముచే బట్టలు నేయు మహమ్మదీయునింట పెరుగవలసివచ్చెను. ఇతడు బ్రాహ్మణ వితంతువునకు జన్మించెను. పాప మానుషసృష్టసంస్కారాలయిన వితంతువు తన ముద్దుబిడ్డని గారాబముగ పెంచుకొనుటకు నోచుకొనక పోవుటచే కటికగుండెతో బిడ్డను దారిలో నొకచోట విడువవలసివచ్చెను. అతడు దొరుకగా మహమ్మదీయుని యింట పెరిగెను. బట్టలనేత అతనివృత్తియయినట్లు అతని రచనలు స్పష్టముగ తెలుపుచున్నవి.

ఇతని పేరిట సుమారు డెబ్బదిరెండు గ్రంథములు కానవచ్చుచున్నవి; కాని అందులో నివి కొన్ని కబీరు రచించినవి కావు. కబీరు చదువుకొనలేదు. అతనిసూక్తులన్నియు ముఖతః చెప్పినవే. అందుచేత నాతనిశిష్యులు మొదలైనవారు వానిని గ్రంథరూపమున సమకూర్చిరి. ఆ గ్రంథములలో 'బీజక్' 'ఆదిగ్రంథ'ములు ముఖ్యములైనవి. కబీరుయొక్క గ్రంథము శిష్యులచే సంపాదితము చేయబడినది గనుక అందు శిష్యులభావములు కూడ జేరినవి. అప్పుడప్పుడు కబీరు వాక్యములుగ చెప్పబడినట్టి నొక పుస్తకమందు మాకు కొన్ని విషయములు పలుమార్లు నితరపుస్తకములయందు కూడ కన్పట్టును. ఇతని గ్రంథములయందున్నట్టి పునరుక్తులు మాత్రమే గోచరమగును. కావున, సాహిత్యజనితానందమును గ్రోలగోరినవారికిం దాశాభంగమగును.

కబీరును హిందువులును మహమ్మదీయులును సమానముగ నాదరించెదరు. హిందువులు 'భక్త కబీర'నియు, మహమ్మదీయులు 'పీర్ కబీర'నియు పిలుచుచుండెడివారట.

రామానందు డగాధపండితుడు. ఇతడు తరుచు 'సూఫీ' (Sufi) సంప్రదాయకులతో వాదప్రతివాదములను జరుపుచుండెడివాడు; కావున కబీరునకుకూడ సూఫీ (Sufi) సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుట కవకాశ మేర్పడియుండెను. ఇందువలననే కబీరురచనలయం దాసిద్ధాంతములుకూడ కనబడును. ఇంతేకాకుండ కబీరు రచనలయందు హిందూమతప్రాబల్యము స్పష్టముగ పొడగట్టును. ఉపనిషత్తులలోని భావములకు సరిపోలు అనేక ఘట్టము లిందు కలవు. ఇతనిది సఖీసంప్రదాయమైన భక్తి. గురువునుకూడ నితడు చాల పూజ్యభావముతో జూచుచుండెను. ఈశ్వరునికన్న గురువునే గౌరవముగ జూచుచుండెను. ఇతని రచనలయందు ప్రేమ, భక్తి, నీతి, అహింస మొదలగు విషయములను గురించినవి కూడ చాల కలవు. ఆచారవ్యవహారములయందు కృత్రిమత్వమును పూజాడంబరమును సర్వదా త్యాజ్యములని ఇతనిమతము. సర్వసామాన్యప్రజలవలె బ్రహ్మను విగ్రహరూపమున పూజించుట మూర్ఖత్వమని తలచెను కావుననే ఇట్లు వచించెను.

दुनिया ऐसी बावरी, पत्थर पूजन जाय।
घर की चकिया काहे न पूजै, जिसका पीसा खाय॥

(ప్రపంచము వెఱ్ఱిది, రాతిని పూజచేయును. ఇంటిలోని తిరుగలినేల పూజించరాదు? అది విసరిన పిండి అన్నము తినుచున్నాము.)

ఇస్లాముమతమునందుగల నాచారములు కూడ నితని మనసు నొచ్చెను. కావున దాని నిట్లు తీవ్రముగ ఖండించెను.

काँकर पाथर जोरिकै, मसजिद लई चुनाय;
ता चढ़ि मुल्ला बाँग दे, क्या बहिरा हुआ खुदाय?

(రాళ్లు, కంకర ప్రోగుచేసి మసీదును కట్టెదరు. ముల్లా దానిమీదనెక్కి గొంతుచించుకొని యరచును. భగవంతునికి చెవుడు వచ్చినదా?)

మతము పేరిట వ్యాపించిన అశాంతినిగూడ నతడు సరవమయినదిగ తలంచెను.

साधो देखो जग बौराना,
साँचि कहौ तो मारन धावै झूठे जग पतियाना।
हिन्दू कहत है राम हमारा मुसलमान रहमाना।
आपसमें दोऊ लड़े मरत हैं मरम कोई नहीं जाना।

(చూచుము ప్రపంచము పిచ్చిది. నిజము చెప్పినచో కొట్ట వచ్చును. అబద్ధమును నమ్మును. రాముడు మా వాడని హిందువులు చెప్పెదరు. రహీమ్ మా వాడని ముసల్మాను లనెదరు. ఇద్దరును కూడ తమలో తాము కొట్టుకొనెదరు. కాని, రహస్యము నెవరును గూడ కనుగొనలేరు.)

కబీరు హిందూ మహమ్మదీయ మతముల యందు కన్పట్టు భేదములను తొలగించి రెండు మతములను ఏకీకరణము చేయవలెనని ప్రయత్నించెను. ఇతని యనంతరము ఇతని శిష్యులు కబీరు మతమును వ్యాపింపజేసిరి. హిందూ మహమ్మదీయ జాతుల రెంటియందును నేడు కబీరు పంథ నవలంబించినవారు గలరు. కాని, వీరిలో చాలమంది 'నీచ జాతు' లనబడువారియందే విశేషముగ గలరు. వారి గురువులు కూడ నా జాతులందు పుట్టినవారే. కబీరు మొదలగు సంత వాఙ్మయ కర్తలు ఎవరికివారే ఒక పంథ నిర్మించుకొని దానిని జనులలో ప్రవర్తింపజేసిరి. ఒక్కొక్క పంథ వారి కొక్కొక్క విధమైన వేషాచారములు కలవు.

రైదాసు

ఇతడు కూడ కబీరు కాలమునందు జన్మించినవాడే. మాదిగ కులమునందు పుట్టినాడు. ఇతని తండ్రి పేరు 'రఘు', తల్లి పేరు 'ఘురబినియా' రైదాసు కాశీలో జన్మించెను. ఇతడు కూడ రామానందుని శిష్యుడే.

రైదాసునకు జ్ఞానము వచ్చినది మొదలు సాధువుల యొక్కయు, సత్పురుషుల యొక్కయు సేవయందు కాలము గడుపుచు, సంపాదించిన ధనము నంతయు వారి కొరకు వెచ్చించుచుండువాడు. అందుచేత ఇతని తండ్రికి గిట్టదాయె. అతడు చిల్లిగవ్వైననీయక భార్యా సహితముగ నీతనిని ఇంటినుండి వెడలగొట్టెను. అయినను రైదాసు ఎంతమాత్రమును ధైర్యమును గోల్పోక చెప్పులు కుట్టుకొనుచు, జీవయాత్రను గడుపుచు రేయింబవళ్లు భగవదారాధన చేయుచు సద్గోష్ఠియందు కాలము గడుపుచుండెను. మాంసమును గాని, కల్లుసారాయములను గాని ఇతడు ముట్టనైన ముట్టెడువాడు కాడు.

గుజరాతు ప్రాంతమునందితని మతము నవలంబించిన ఒకజాతి లక్షలకొలదిగలరు. వారిని 'రవిదాసీయు' లందురు. 'మీరాబాయి' కితడు గురువు. ఇతని కవిత్వమున భక్తిరసము చిప్పిలుచుండును.

हरि सा हीरा छाँडि कै करै आन की आस ।
ते नर जमपुर जाहिंगे सत भाषै रैदास ॥
रैदास राति न सोइये दिवस न करिये स्वाद ।
अहनिसि हरिजी सुमिरिये छाडि सकल प्रति-
वाद ॥

(హరివంటి రత్నమును విడచి, ఇంకొకదాని కాంక్షించువారు యమలోకమును జేరుదురని రైదాసు నిక్కముగ నక్కాణించుచున్నాడు. రేయింబవళ్లు నిద్రాహారములను విడచి, తర్కములనుమాని, ఎల్లప్పుడును హరినే స్మరింపుము.)

ధర్మదాసు

ఇతడు వైశ్యకులమునందు పుట్టెను. 'బాంధవగఢనగరము'నందు మంచి ప్రతిష్ఠగలిగిన వర్తకుడు. ఇతడుకూడ కబీరునకు సమకాలికుడు.

ధర్మదాసు చిన్నవాడునుండియు భక్తిపరుడగు, సాధువులను సత్పురుషులను పండితులను ఎక్కువగ నాదరించుచుండెను. అనేక పుణ్యక్షేత్రములను గూడ దర్శించెను.

మథురానగరమునుండి వచ్చినపుడితడు కబీరును కలిసికొనెను. విగ్రహారాధనను, యాత్రలను, వ్రతములను మాన్పించి, కబీరితనిని 'సంతమతము'లో జేర్చుకొనెను. అటుపిమ్మట ధర్మదాసు కబీరువలన తన సంశయములను నివారించుకొనుచుండెను. కబీరునకును ఇతనికిని జరిగిన సంభాషణ 'అమరసుఖనిధాన' మను గ్రంథమందు విపులముగ వర్ణింపబడెను. అందు జ్ఞానసంబంధమైన విషయములు చాలకలవు.

కబీరుమతములోనికి వచ్చినపిమ్మట ధర్మదాసు తనధనము నంతయు త్యజించెను. కబీరు పోయిన కాతని యనంతరము ధర్మదాసే అధిపతి యయ్యెను.

దాదూదయాల్

ఇతడు వి.శ. 1601 జన్మించెను. ఇతని జన్మస్థానమును గురించికొని, జాతినిగురించి కాని బాగుగ

తెలియదు. ఈతని జన్మస్థానము అహమ్మదాబా దని ఈతనిమతావలంబకులు చెప్పెదరు. ఇతడు గుజరాతీ బ్రాహ్మణుడని కొంతమందియు, మాదిగవా డని మరి కొందరును, దూదేకులవాడని యింకకొందరును జెప్పె దరు. కాని ఈవిషయము ఇదమిత్థమని నిర్ణయించుట కవ కాశము లేదు. సామాన్యజనులలో నీతడు దూదేకులవా డని వాడుక.

దాదూదయాలుని గురువునుగూర్చికూడ మనకు తెలియదు. కబీరనికొందరును,కబీరుకొడుకైన "కమాల్" అని కొంతమందియు చెప్పెదరు, కాని ఇతడు గురువు నెడ చాల పూజ్యభావమును కలవాడని ఇతని రచనల వలన తెలియును.

ఇతడు చాల దయార్ద్రహృదయుడు కావున నీత నిని 'దయాళు'డని పిలుచుచుండెడివారు. దాదూ అంద రిని 'దాదా'అనిసంబోధించుచుండుటచే నితనికి'దాదూ' అను నామము కలిగెను.

దాదూదయాలుడు 'ఆమేర్', 'జయపురము' 'మార్వాడము', 'బికనీరు' మొదలైనప్రదేశములయందు సంచరించి జయపురమున కిరువది క్రోసులదూరమున నుండు 'నరానా'అనుప్రదేశమందుకొంతకాల మాగిపిదప అక్కడకు మూడునాలుగుక్రోసులదూరమున నుండు 'భిరానా' కొండదగ్గరకూడ కొంతకాలముండి, తుద కచ్చట వి. శ. 1660 లో శరీరమును విడచెను. కావు ననే ఆస్థలమును చాలపవిత్రమైనదిగ నెంచి 'దాదూ' పంథావలంభకులుగౌరవింతురు.'దాదూపంథీ పీఠాధికారి' ఆప్రదేశముననే యుండును. అక్కడ దాదూదయాలుని మందిరముకూడ కలదు. ఇప్పటికిని, ఆతనిపుస్తకములును బట్టలును అక్కడ ఉన్నవి. ఫాల్గుణశుద్ధ చతుర్థినుండి ద్వాదశివరకును అక్కడ గొప్పయుత్సవము జరుగును.

'భేసధారీవిరక్త(వేషధారణవిరక్తు)'లనియు'నాగా' లనియు రెండుతెగల సన్న్యాసు లీమతమునందు కలరు. 'భేసధారీవిరక్తులు కాషాయవస్త్రములను ధరించి' భగ వత్సంకీర్తనమందు తమకాలమును గడపెదరు. 'నాగాలు' తెల్లనివస్త్రములను కట్టుకొనెదరు. వీరు సేద్యము,వైద్య మునందుగాని సేనలోజేరిగాని తమ జీవితమును గడపె దరు. జయపురరాజ్యమందలి నాగాలసైన్యము చాలప్ర ఖ్యాతిగన్నది. ఈరెండురకములసాధువులును బ్రహ్మచర్య వ్రతము పాటించి పెండ్లి చేసికొనరు. గృహస్థుల బాలు రను తమమతమునందు జేర్చికొనుచు, మతమును రక్షింపు చుండెదరు. వీరు బొట్టుపెట్టుకొనరు. కంఠమాలనుగూడ వేసికొనరు. తరుచ చేతిలో జపమాలను పట్టుకొనెదరు. తలపై టోపినిగాని, తలపాగానుగాని ధరించెదరు. వారు ఒకరినొకరు కలసికొనినపుడు 'సత్త' (సత్యం) అని పర స్పరము అభివందనములు చేసికొందురు.

ప్రపంచమం దనంతకాలమునుండియు విశ్వరహ స్యమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. భగవానుని లీలలను పృథ్విపైచూచి ఆనందరసమును పా నముచేయవలెనని దీక్షవహించు సాధకులు సరళ ప్రయ త్నములచేతనే కృతార్థులు కాగలరు. కఠినమైన నియమ నిష్ఠలచేత నారహస్యముగోచరింపదు. కావుననే దాదూ దయాళు డిట్లు వచించెను.

ना घर तजा न बन गया ना कुछ किया कलेश।
दादू ज्योंही त्यों मिला सहज सुरत उपदेश ॥

(నే నింటిని వీడలేదు; అరణ్యమునకును వెళ్ల లేదు; క్లేశమునుకూడ పడియుండలేదు. సరళమగుప్రేమ చేతనే నేను పృథ్విని, వాని (భగవానుని) రూపమందు జూచితిని.)

దాదూదయాళుడు నిరంజనము నిరాకారమునగు పరబ్రహ్మము నుపాసించెను. ఆ పరబ్రహ్మమునే ఆతడు సమస్తమందును రమించు రాముడని ధ్యానించువాడు.

హిందీ, పార్సీ, గుజరాతీ, మార్వాడీ, మహా రాష్ట్రము మొదలగుననేకభాష లీతనికి వచ్చును.హిందీ గుజరాతీభాషలలోని ఇతని కవిత్వము రసపరిప్లుతమై హృదయమునకు బాగుగ హత్తుచుండును. దాదూ దయా ళుని పాటలందు ప్రేమభావము బాగుగ పరిస్ఫుటమగును. కబీరువలె నీతడుకూడహిందూమహమ్మదీయ భేదము నంగీ కరింపనట్లు ఇతని రచనలవలన కన్పట్టును.

ఈపంతమతమును వ్యాపింపజేసినవారిలో నామ దేవు, చరణదాసు, భగోదాసు మొదలైన మహానేకులు కలరు. 'సంత' వాఙ్మయము హిందీభాషయం దొక ప్రత్యేకరూపమును వహించుచు యలరారుచున్నది.

ఈవాఙ్మయమందలి భక్తివిషయక ప్రధాన మటు తరువాత వచ్చినకవుల రచనలయందును గూడ జూడ నగును. ఒకహస్తమందు ఖడ్గమును, రెండవ హస్తమందు 'కురాన్‌షరీఫ్'ను ధరించి ఇస్లాము మతస్థులు హిందూ మతము నెదుర్కొనినపుడు. దానిని చాలవరకు కాపాడినది 'సంతవాఙ్మయమే'. ఈవాఙ్మయము హిందూ మహమ్మదీ యైకమత్యమునకును, సమ్మేళనమునకు నెక్కువపనిచేసి, హిందువులకును, హిందూమతమునకును ఒనగించినలాభ మపారము.

గురునానకు

ఈవిధమైన ప్రయత్నమునకు తోడ్పడిన మహామహు డింకొకడు కలడు. ఆతనిపేరు గురునానకు. అతడు రెండుమతములను సమన్వయముచేసి నూతన సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించి తన నూతన మతమును వ్యాపింపజేసెను. దానినే నేడు 'సిక్కు'మత మందురు. ఇతడు హిందువుల పుణ్యక్షేత్రములతోపాటు మహమ్మదీయుల పుణ్యక్షేత్రమగు మక్కాపట్టణమును గూడ సేవించెను. ఇతని రచనలు 'గ్రంథసాహెబ్' నందు గాన నగును. 'గ్రంథసాహెబ్' నందు నానకుమతమున కనుకూలముగ అనేక 'సంతమత' ప్రవర్తకుల రచనలుకూడ నున్నవి.

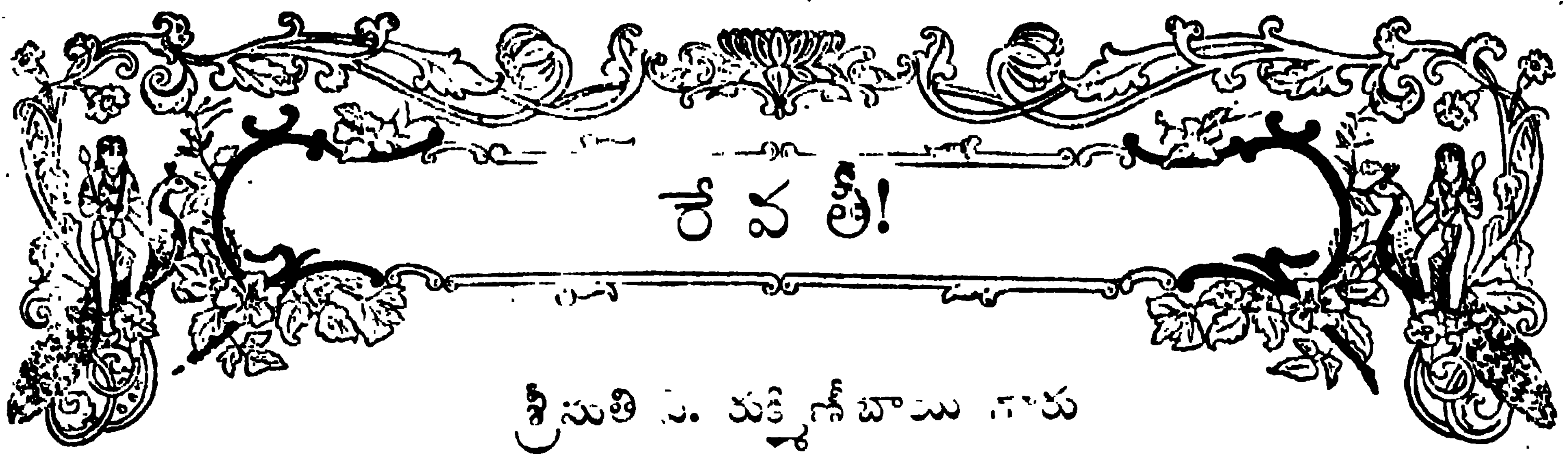
సంతవాఙ్మయము చదువుటకు హృద్యముగను లలితముగను సరళముగను ఉత్తమభావపూరితముగను నుండును. కావుననే నేటికిని ఉత్తరహిందూదేశమునందు పండితులును, పామరులునుకూడ సమానముగ దీని నాదరింపుచున్నారు. ఈగేయములుకాని, కీర్తనలుగాని ఒకటి రెండైన నెరుంగని హిందీభాషీయు డుండ డనిన నతిశయోక్తి కానేరదు: ఈవాఙ్మయమందలి సూక్తులు ఇటీవలి హిందీసాహిత్యమునం దంతటను ఉదాహరణరూపమునను, లోకోక్తులుగను వ్యాపించినవి.

పట్టుగొమ్మ

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

త్రాతనిర్మాణమును స్వాతంత్ర్యముగఁ జేయు
సాలిపురుగట్లు పంచభూతాలఁ జేసి
యొకటొకటిసేసి రెండేసి యొనరఁ గూర్చి
మూఁడిటిం జేర్చి నాల్గింటిఁ గూడఁ బెట్టి
యైదు నైక్యమ్ము సేసి యిట్టటులు మార్చి
పట్టి గారడివాఁ డాడుబంతులట్లు
తూల్చి యాడించి క్రిందుమీఁదుగ నొనర్చి
విధివిరామము లేకయ విసువు లేక
అలసతయు లేక తగునాశయమ్ము లేక
కావ్యనాయికఁ జిత్రించుఁ గవియుఁబోలె
వన్నియల నెన్నియోఁ బూసి ప్రకృతిఁ జేసి
చూచి యానంద మొంది లోఁజొచ్చి తిరిగి
త్రిప్పి సర్వమ్ము నంతలోఁ దృప్తి లేక
చెఱిపి యన్నియు నిర్మలక్షీరజలధి
నలల మెలిలోనఁ దూగుటుయ్యాల నూఁగు
సచ్చిదానందమూర్తి యాసత్త్వపుంజ
మమలవిజ్ఞానదీప మనంతరసము
నైన చిరునవ్వుమొలక నే నాశ్రయింతు.

రేవతీ!

శ్రీమతి ఎ. రుక్మిణీబాయి గారు

సంతసించితి నీదుగుణముకు
రేవతీ ! యొక్కింతనిలుపుము
నీదుసొగసును గోరినట్టి సుహాస
పూరుషు డెంతయుఁ

నిన్ననుసరించుచునుండెనూ — వెను
దిరిగిచూడక పోకుమూ — ఆతనింగను
వంతబెట్టగ లేదెదీ మరిలాభమూ —
మదితలంచిచూడంగఁ

కటకటా! ఏమాయె ప్రేమలు
కనులలోపల కారముంచవె
బ్రతుకుటాశల భగ్నపరచవె
ఒక్కపరిగా రేవతీ !

నేమిటిది మతి పోయనా నీ
కేమిటికి సిగ్గూ మరిఎందు కీబెదురూ
వెనుదిరిగిచూడక చెరచెరఁబో
ఎక్కడే నీవు దాగుదూ —

ఆతడెరుగని చోటెదీ — నీకునివ్వగ
తావెదీ — దాగిపోవగ దారెదీ — తప్పి
పోవగపథమెదీ — యిట్టపడి యాతడే
కరుణ నీకున్నఁ

ఆతడెంతో పొంగుచూ — పొర్లివచ్చె
ఆసలన్నియు లోప లణచుక నిను
పలుకరించు నెపమ్ముజూపుచు
నిలిచె బాట దరిఁ

కన్నెసొంపుల కన్నుసైగల
జేసి నిన్నాతడపహాసపు
నగవుచేసెను చిక్కబట్టెను
ఒక్కపరిచూపెఁ

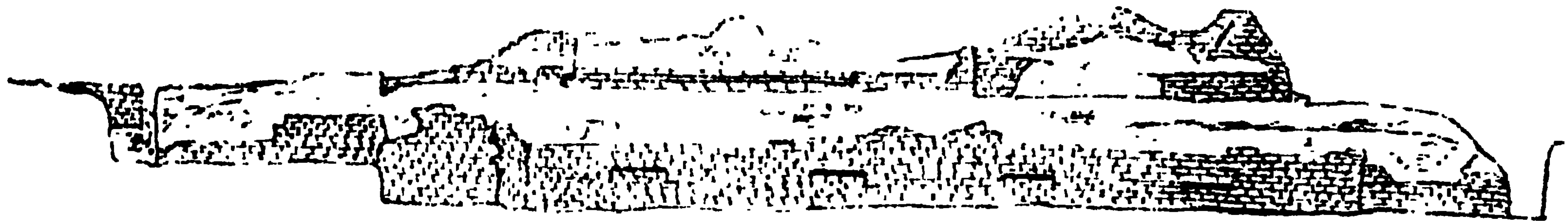
తేనె చిలికేమాటలందును — సుధలు
విరిసే నవ్వులందును — మనసునందూ
చేతలందూ — యెన్నడే నొక్కింతపల్కెనె
మనసు నొప్పింపఁ

చూచు కొందంతాశతో నిను — పల్కరింపగ
మారుభావము — నీదుముఖమున జూచిఏమో
నిలిచిపోయెను వెనుదిరిగిచూచియె
పల్కరించవె ప్రియాతనిఁ

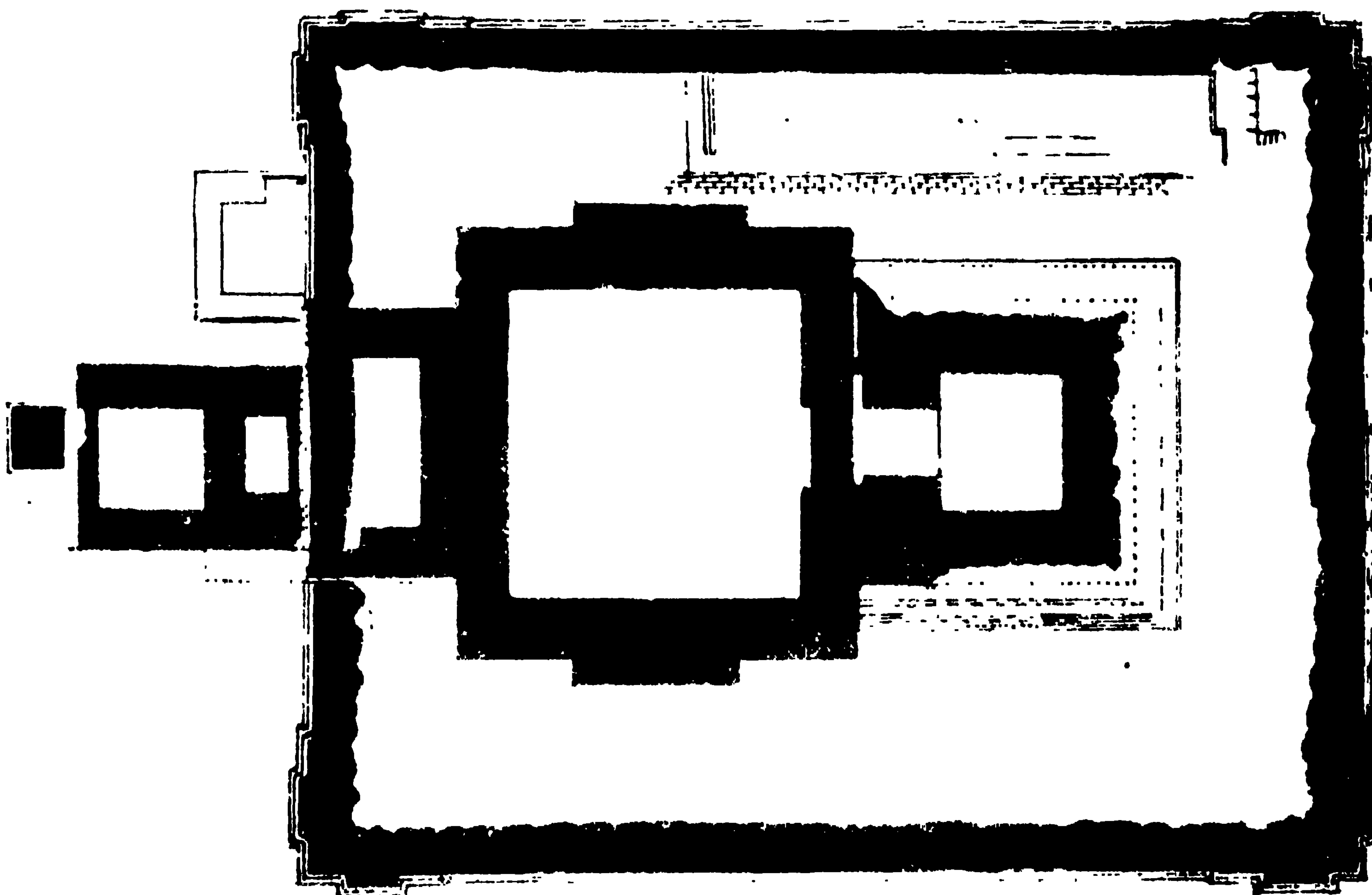
"ప్రేమపథమును మరచి పడతీ నా
ప్రేమపటమును తూలగొట్టెదె"
అనుచు కన్నుల నీరునించెడి
ప్రాతనింగను రేవతీ !

పాపహేతువు సుమ్మిచెల్లీ !
పల్కరింపకే పారిపోవుట
పెంచుకొన్నా చిన్నిమొగ్గను
చిదిమివేయుట రేవతీ !

సరసిజాతము శిరమువంచిన
చాడ్పున న్నీవు పలుకరింపక
యుంటచే నతడెంతయోసియు వీరి
డింబలె చూచుగా.

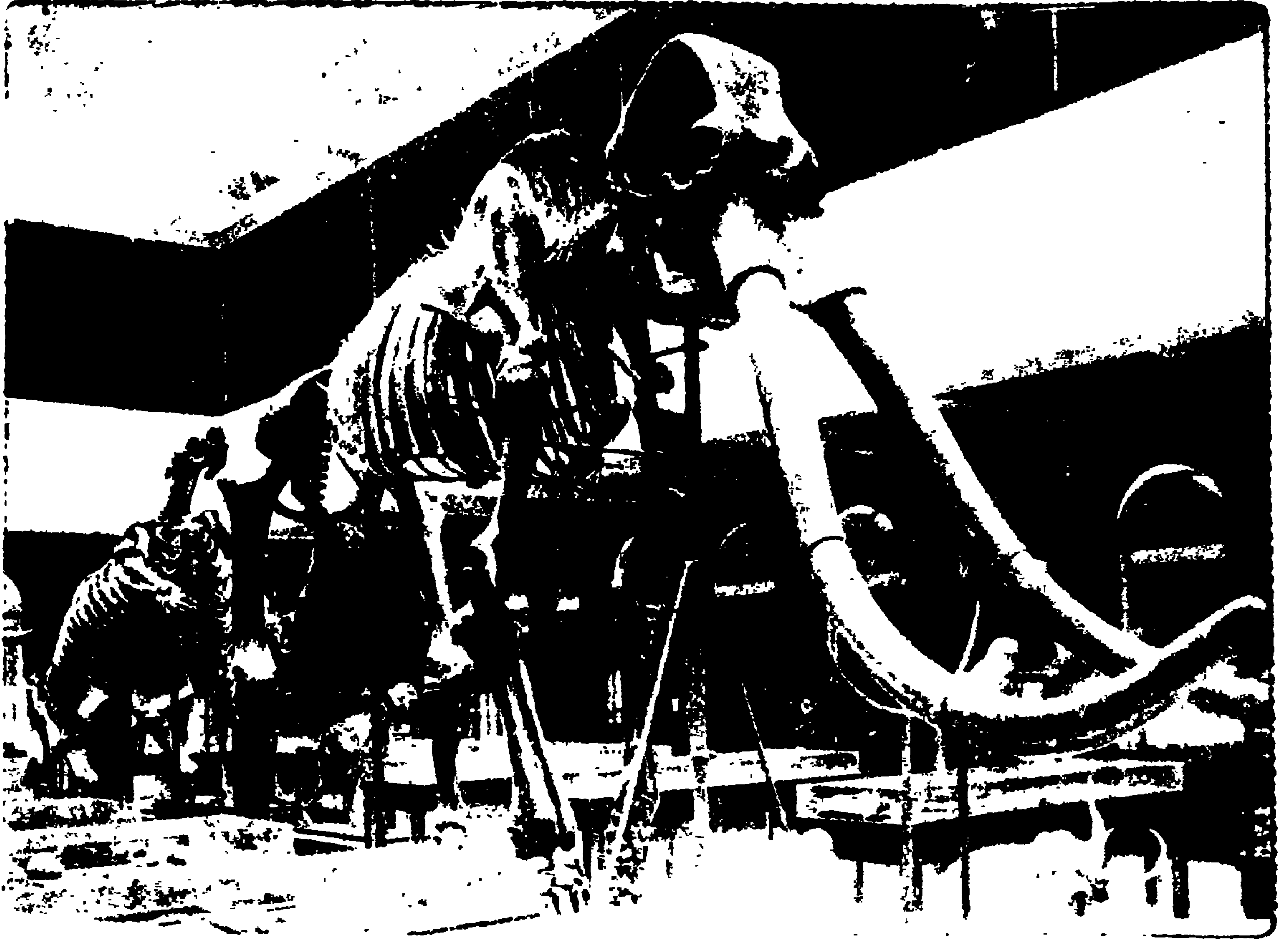

గంధకూటి.
జేతవనము.

'చింపంజి' అను నొకజాతికోతికిల్ల. ఇటీవల 'కాంగో' లో ఇది చిక్కినది. ఈతల యిందమించుగా మనుష్యుని తలను బోలి యుండు టాశ్చర్యమును గొలుపుచున్నది.

'మామత్' అను ఒకజంతువుయొక్క అస్థిపంజరము. పైచిత్రమున గనుపడుచున్న దంతములు ఇప్పుడున్న పెద్దఏనుగుల కన్న వానికంటె చాల పెద్దవి. 'బ్రిటిషు కొలంబియా' లో 'డాసను' కు సమీపమున నున్న 'సిల్వారు క్రీకు' నందు అలాస్కా సరిహద్దులలో భూమిని త్రవ్వగా నిది దొరకినది.

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యం. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఉత్పత్తి కాండము

5-వ ప్రకరణము

అర్థోత్పత్తికి ఆధారములు: ప్రకృతి

౧. ఉత్పత్తి

అర్థశాస్త్రమునందు ఉత్పత్తి అన దేవునివలె వస్తువులను సృష్టించుట కాదు. మనుజున కట్టి ప్రభావము లేదు. అర్థోత్పత్తివిషయమున మనుష్యునకు సాధ్యమైన దెద్దియన వస్తువులయందు నైసర్గిక శక్తుల నుపయోగించి స్వాధీనపరచుకొని అంతఃప్రయోజనములను వినియోగమునకు తగినట్లుగ జేయుటయే. వస్తువులకు స్థల రూపాదిభేదంబుల గలుగజేసి వాంఛాతృప్తికి వలయు ప్రయోజనములను గలిగించుటయే ఉత్పత్తి. ముత్యములు కావలసినచో ముత్యపుచిప్పలు దొరకెడుస్థలము కనిపెట్టవలెను; వాటిని తీసుకొరాగలిగిన పనివాండ్రుండవలెను; తదుపరి అనేక యంత్రోపకరణసాహాయ్యముచేతను మానవ ప్రయత్నముచలనను ఆముత్యపుచిప్పలపైని ఎంతయో పనిచేసినగాని ముత్యములు లభింపవు. కఱ్ఱతో చేయబడు కుర్చీకావలెనన్న గట్టిమూలముల నివ్వగల చెట్టునుకొట్టి, దూలమును రంపముతో కోసి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి, వాటిని కుర్చీకివలయు రూపాదిభేదములు కలుగజేసి, వాటినన్నిటిని పనిముట్లతో సరిగా అమర్చి ఇంక ఎంతయో పనిచేసిన కుర్చీ లభించును. భూమికి వసుమతి అని నామాంతరమున్నది గాని తనంతట వలయుధాన్యాదులను మన కివ్వదు. నీటిసదుపాయముగల తగిన క్షేత్ర ముండవలెను; అటుపిమ్మట దున్నుట, ఎరువువేయుట, విత్తనములజల్లుట మొలకలను తావు మార్చుట మొదలగుపనులన్నియుకాలోచితముగనుయుక్తముగను వ్యవసాయదారులుజరిగించినగాని ధాన్యాదులు సమకూడవు. వస్తువులకు స్థలరూపకాలభేదములం జేసియే ప్రయోజనములు కలుగుచుండును; సాధనసహాయమున అట్టి ప్రయోజనముల గలిగించుటయే ఉత్పత్తి.

౨. ఉత్పత్తికి ఆధారములు:

ప్రకృతిలోనుండు నైసర్గిక వస్తు శక్తి సముదాయము, మానవశ్రమ (పురుషకారము), మూలధనము (పెట్టుబడిసామానులు) ఈ మూడున్ను అర్థోత్పత్తికి ముఖ్యాధారములు. ఈమూడింటినిన్ని ఉచితరీతినిసమ్మేళనము చేయు నిర్వాహకశక్తి, దేశము నేలెడిదొరతనము వీటినిగూడ భాగ్యోత్పాదక సాధనములుగా గ్రహింపవచ్చును. భూమి (క్షేత్రము, స్థానము), శీతోష్ణస్థితి మొదలగు నైసర్గికస్వభావములు, గనులు, అడవులు, నదులు, పర్వతములు, సముద్రములు మొదలగున వన్నియును ప్రకృతిజాలములోనివే. ఎట్టి భాగ్యోత్పత్తికైన శ్రమ ఆవశ్యకము; శ్రమ రెండువిధములు: దేహశ్రమ, మనశ్శ్రమ. అర్థబాహుళ్యమునకు మూలధనము ముఖ్యమగు కారణము! వినియోగ్యమగు వస్తురూపము నింకపొందని అపక్వపదార్థములు (బట్టలు నేయుటకు వలయుప్రత్తి, పనిముట్లను, ఇతరవస్తువులను చేయుటకు వలయు ఇనుము, రాతిబొగ్గు మొదలగునవి), యంత్రములు, ఉపకరణములు, ఆయుధములు, పనిముట్లు, ధనము మొదలగు

పెట్టుబడి సామానులన్నియు మూలధనములో చేరినవే; ఇవిఅన్నియును సుఖదాయకంబగు ఫలములను గడించుటకే, అనగా అర్థోత్పత్తికొరకే ప్రయోగింపబడుచున్నవి. పెట్టుబడిసామానులు మనుజుని శ్రమఫలమును ఉత్సాహమువలనను జాస్తిచేయుచున్నవి. ఏకార్యమునైనను సులువుగాను వేగముగాను చేయుటకు కొన్ని యంత్రోపకరణసాధనములను సేకరించుకొనుచున్నాము. ఒకచో పల్లపుస్థలమునుండి మెరకప్రదేశమునకు నీరు పారునట్లు చేయుటకు మట్టిచేతులసహాయముతో ఎంతవరకు పనిచేయగలము? ఒక మట్టికుండ లేక బిందెసహాయమున కార్యము సులభమగును; ఏతము సహాయమున పని మరింతశీఘ్రముగ నగును; యంత్రసాధన ముపయోగించినచో ఒక గంటలోనే ఏటిజలమునుగూడ మెరకప్రదేశమునకు సులువుగాను వేగముగాను తోడవచ్చును. కావుననే సృజింపబడిన ఈభూమిఫలసాయము మన మనుభవించునట్లుల పూర్వుల శక్తిసామర్థ్యములచే తయారుకాబడిన పెట్టుబడి సామానులు లేక మూలధనమును మనభాగ్యాభివృద్ధికి సాధనముగా జేసుకొనుచున్నాము. రస్తాలు, వంతెనలు, ఆనకట్లు, వాహనములు, బండ్లు, ఇనుపదారులు, కర్రసామానులు, పొగయోడలు, విద్యుచ్ఛక్తిసాధనములు మొదలగు ననేకములు ఇప్పుడే తయారుచేయబడినవికావు; చాలకాలము క్రిందటినుండియు ఏర్పరుపబడినవి. ప్రతి పురుషాంతరమందును వీటిలో కొన్ని మారుపుల నొందుచున్నవి; క్రొత్తవి తయారగుచున్నవి. శాస్త్రవిజ్ఞానము, నాగరికత వృద్ధి అయినకొలది పంచభూతములన్నియును మూలధనసంపత్తిచే మనకు స్వాధీనపడి సేవకావృత్తి చేయుచున్నవి. గాలి,ఆవిరి,విద్యుచ్ఛక్తి మొదలగునవి మనకెన్నియో అద్భుతకార్యములం జేయుచున్నవి. మైసూరురాజ్యములోను నీలగిరిజిల్లాలోను నిర్ఝరములబలముచే విద్యుచ్ఛక్తి ఉద్భవించి పట్టణములకు దీపపువెలుతురు కలిగించుటలోను, గనులలో పని చేయుటకు వలయుకార్యములకును సహకారిగానున్నది గదా ! ఇటులనే విద్యుచ్ఛక్తిప్రభావము ప్రతినాగరికపుదేశమందును భాగ్యోత్పత్తికెన్నియోవిధముల ననుకూలించుచున్నది. సముద్రతరంగములును, సూర్యరశ్మియున్ను విద్యుచ్ఛక్తివలె అర్థోత్పత్తికి ప్రశస్త సాధనములుగా నుండునని వృధాయాసుచున్నారని పలువురుశాస్త్రజ్ఞులు విచారించుచున్నారు. ఆధునిక శాస్త్రవిజ్ఞానప్రాబల్యమునుగూర్చియు, పదార్థ విజ్ఞాన రసాయన శాస్త్రములలో నిపుణు జరుగుచున్న అద్భుతపరిశోధనలగూర్చియు మన మాలోచించినచో శీఘ్రకాలములో అధికమై మన భావిభాగ్యోత్పత్తికి తోడ్పడవచ్చునని తోచకమానదు. ప్రకృతి, శ్రమ, మూలధనము వీటిని అర్థోత్పత్తికొరకు బాగుగ సంయోగించెడు వ్యవహార నిర్వహకశక్తియు నొకముఖ్యమగు అర్థసాధనము. ఇంతేకాదు. దేశమందంతటను లాభములున్న పరదేశీయుల యంత్రాలున్ను నివారించి ప్రజలభాగ్యసంపత్తిని కాపాడువారి హస్తకృతులను శాస్త్రజ్ఞులను నెలకొలిపి నాకాశయములు, కాలువలు, ఇనుపదారులు మొదలగు సాధనముల నేర్పరచి, హస్తశిల్పులను యంత్రశిల్పులను వాణిజ్యవ్యాపారాదులను ఎన్నియోవిధముల నుపకారముల జేసి దేశము నుద్ధరించునని ఆదేశపుగౌరవమువారి పరిపాలనక్రమమే కావున అదియును అర్థోత్పత్తికి ఒకముఖ్యమగు ఆధారముగ పరిగణింపబడుచున్నది.

3. ప్రకృతి (భూమ్యాదులు)

ప్రకృతులలో గాలివలె అనంతములు కానివి అర్థోత్పత్తికి మిగులముఖ్యము. ఈప్రకృతులలో ఎన్నదగినవి పంటలు పండించుటకు, పరిశ్రమల నెలకొలుపుటకు అనుకూలములైన స్థలములు, క్షేత్రములు, గనులు, అడవులు, నదులు, కొండలు, సముద్రము మొదలగునవి. ఈప్రపంచమందున్న భూభాగమును హెచ్చించుటకుగాని తగ్గించుటకుగాని మనకు వలనుపడదు. ఆభూమిమీదనే వ్యవసాయాది కృషులను సలుపవచ్చును. జాగ్రతగా గమనించినయెడల ఏవస్తువైనను భూమినుండియే ఉత్పన్నమగుచున్నటుల తెలిసికొనుచున్నాము! ధాన్యాదులు భూమినుండియే పుట్టుచున్నవిగదా! మన ముపయోగించెడు కంబళము గొర్రెవెండ్రుకలతో తయారుచేయబడుచున్నది; గొర్రెలదేహమునుండి వెండ్రుకలు లభించుచున్నవి; ఆగొర్రెల కాహారము గడ్డి మొదలగునవి; అవి అన్నియును భూమిమీదనే పెరుగుచున్నవి. ఇదేవిధముగ మన మేవస్తువును విమర్శించి చూచినను భూమి ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో ఉత్పత్తి

స్థానమని గ్రహింతుము. భూమి మన కనేకవిధముల ఉపకరించుచున్నది. భూమి విరివిగా నున్నందుననే ఉండుటకు చోటుదొరకుచున్నది. చాలచోట్ల భూమి యొక్క విస్తీర్ణతయే భాగ్యకారణము. ఇంక భూమి యొక్క స్థానమాహాత్మ్య మెంతయో ఐశ్వర్యమునకు హేతువగుచున్నది. పట్టణములందుండుభూమి పల్లెటూరి భూమికన్న యెంతయో యెక్కువ విలువగలది; రైలుస్టేషన్‌కు దగ్గరగానున్న భూమి దూరముగానున్నభూమి కన్న కొన్నిసమయములందు జాస్తిఖరీదు చేయుచున్నది. బజారువీధులలోనుండు కొట్లస్థలము ఒకమారు మూల నుండు కొట్లస్థలముకంటె యెక్కువఖరీదు. ఇందులకు కారణములు చదువరులే సులభముగా గ్రహింపగలరు. భోజనపదార్థములన్నిటికిని భూమియే ఉత్పత్తి స్థానము. సమస్తజీవకోటికి భూమియే ప్రధానమైన తల్లి యని చెప్పవచ్చును. ధాన్యములును వృక్షజాతుల వలనవచ్చు ఆహారపదార్థములన్నియు భూమినుండే వచ్చుచున్నవి. అంతేకాదు. నేలబొగ్గు కిరసనాయిలు, గంధకము, అభ్రకము, బంగారము, వెండి, ఇనుము మొదలగు లోహములన్నియును గనులలో నుద్భవించును. ఇనుము నేలబొగ్గు అన్యోన్యసమీపస్థములుగా నుండుట వలననే ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశములు భాగ్యవంతము లైనవి. నేలమున్నగు మొదలగుస్థలములలో ఇనుపగనులు న్నవిగాని సమీపమందు నేలబొగ్గు లేనందున అవి యింకను విశేషప్రయోజనమునకు రాలేదు. ఇనుము కరుగుటకు ఈనేలబొగ్గే మిగుల ఉపయోగించుచుండును. లోకమునందలి ఖనిజసంపదయంతటను హిందూదేశమే అగ్రస్థానము వహించుచున్నదని ప్రసిద్ధి. అడవులుకూడ అర్థోత్పత్తికి మిగుల తోడ్పడి దేశమునకు సుఖదాయకములుగా నున్నవి. కొన్నిదేశములలో అడవులు ప్రాణసమానముగా పరిగణింపబడవలెను. వర్షపునీరంతయునిరర్థకముగ కొండప్రక్కల ప్రవహింపకుండునటుల చేసి యెల్లకాలములందును నదుల నేకరీతిని మందముగ ప్రవహించునట్లు చేయుచున్నవి. అడవులందలి చెట్లక్రింద రాలు ఆకులు భూమిలోను ఊరి మంచిఎరువుగ నేర్పడుచున్నది. చెట్ల ఆకులవలన నీటిఆవిరి నాలుగు ప్రక్కల వ్యాపించి గాలియొక్క వేడిమితగ్గి దేశముశాంతిమొందుచున్నది. వంటచెరకునకును ఇండ్లుకట్టుటకును వలయు కలప అడవులనుండిగదా మనకు విశేషము లభించును. అడవులు జంతుసమూహమునకు మేతకై కసవు నొసగుచున్నవి. అడవులలోనుండు వృక్షరాజి మేఘముల నాకర్షించి వర్షము నొసగును. ఇంతేకాదు; వాణిజ్యోపయుక్తములగు వస్తువులెన్నియో మనహిందూదేశపు టడవులలో దొరకుచున్నవి. కర్పూరతైలము, మైనము రబ్బరు, లక్క, జిగురు, వార్నిషులు, మంచి గంధపు చెరువులు, కరక్కాయలు, నుగ్గిలము మొదలగునవి ఎన్నియో మన అడవులనుండియే సంపాదించుచున్నాము. పూర్వకాలమందు కామ్యక ద్వైత దండకాది వనము లెన్నియో మన దేశమందుండినవని పురాణప్రసిద్ధి. బుద్ధిహీనుల ప్రభావముంజేసి ఆ యడవులన్నియు నాశనమొందె మన దేశమిప్పుడు క్షామదేవత పాలబడినది. ఇప్పుడు అస్సాం, మైసూరు, తిరువాంకూరు మొదలగు కొన్ని ప్రదేశములలోమాత్రము అడవు లున్నవి. మన ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారు అటవీప్రదేశముల లాభములను గ్రహించినవారు కావున ఈదేశమున మిగిలియుండు అడవులను రక్షించుటకును లేనిచోట ఉత్పత్తి చేయుటకును శాసనముల నేర్పరిచినారు. గవర్నమెంటు లెక్కల ప్రకారము 24,9000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యముగల అడవు లీదేశమం దున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. 1915–1916 లో సుమారు 116 లక్షల రూపాయల రాబడి అడవులనుండి వచ్చెను. కొండలుకూడ దేశమున కెంతయో ఉపకరించుచున్నవి. నీళ్లక్కడక్కడ నిలిచి చెరువులుగా నేర్పడుటకును, నదులుపుట్టుటకును, మేఘనిరోధ మొనర్చి వానలుగురిపించుటకును, రాళ్లు దొరకుటకును, చల్లగా నుండుటవలన దేహారోగ్యార్థము వేసవికాలమందు నివాసస్థానములుగా నుండుటకును కొండ లెంతయో అనుకూలించుచున్నవి. ఇక నదులు, నిర్ఝరములు, సెలయేళ్లుకూడ దేశమున కుపకారము చేయుచున్న సంగతి అందరకు తెలిసినదే. మన దేశమందు భూముల నెన్నిటినో సారవంతముగా నుండునటు లొనర్చినవి నదులే. నదులు ప్రజల కనుకూలించునట్లు దొరతనమువారు వంతెనలను, ఆనకట్టలను నిర్మించి, కాలువలు త్రవ్వించి, పొగయోడలను నడిపించి ఇంక నెన్నియోవిధముల పాటుపడుచున్నారు. శాఖోపశాఖలుగ భూమిలో ప్రవేశించి వంకరటింకర్ల

గానుండు తీరములుగల సముద్రములు ఓడ ప్రయాణము లకును, రేవులుపట్టుటకును అనుకూలములై యున్నవి. ఐరోపాఖండమందలి దేశములకు సముద్రతీరములే వాణిజ్యమున కెంతెయో సహాయపడుచున్నవి. మన హిందూ దేశమందు బొంబాయితప్ప మరెక్కడను స్వభావసిద్ధముగ నౌకాశ్రయములుండుటకు వీలు గాకున్నది. చెన్నపట్టణము, కలకత్తా మొదలగు స్థలములందు నౌకాశ్రయములున్నను బొంబాయి నౌకాశ్రయమునకు సరిరావు. నౌకాయాత్రలవలనగదా ఈకాలములో ఎన్నతి దేశ మతివర్తనములు జరిగి నానాదేశముల అర్థసంపత్తిసమకూడుచున్నది! దేశపు శీతోష్ణస్థితిపరిమాణ జనులస్వభావములకు దేశమందుగల్గిన్న మానాబహిరంగస్థితియందునకు హేతుభూతంబై ఉన్నది. ఉష్ణప్రదేశములుకొన్ని పంటలకును సమశీతోష్ణప్రదేశములు వారికొన్ని పంటలకును, ప్రత్యేకముగా అనుకూలించియుండును. శీతోష్ణస్థితిం జేసియే ముఖ్యముమీద మనదేశీయులు విశేషముగ శ్రమపడి పనిచేయక చురుకుతక్కువవారుగను, ఆంగ్లేయులు వారిదేశములో చలి మిక్కుటముగా నున్నందున ఉత్సాహముతో ప్రయాసపడి తెలివితేటలు గలవారుగను ఉన్నారు. ప్రకృతిజాలమును శ్రీఘ్రక్రమించు మనము నుత్పత్తించిన విషయములన్నియును భూస్థితికి మూలాధారములై యున్నవి.

౪. అధికహీన సమవృద్ధిన్యాయములు

మనము భూమిని సాగుచేసి అనేక ఉపకరణముల యొక్కయు మూలధనముయొక్కయు సహాయముతో శ్రమపడి రాబడిని పొందుచున్నాము. క్రొత్తగా సాగు చేయబడిన పొలములు అధికముగ ఫలసాయము నివ్వను; అట్టిభూములలో ఎరువుమొదలగువాటిని వేసి సత్తువచేసిన యెడల రెండింతలుకన్న ఎక్కువ ఫలసాయము వచ్చును; రెండింతలువేసిన నాలుగింతలుకన్న ఎక్కువరాబడి వచ్చును. దీనినే అధికవృద్ధిన్యాయ మనెదరు. ఎట్టిసారవంతమైన భూమి అయినను కొంతకాలమునకు సారహీనతనొందును. భూమిలో స్వభావసిద్ధముగనున్నట్టియు పంటలుపండించు శక్తికలవియు అయిన సారవంతము నిచ్చు పదార్థములు కొన్నిపంటలతో అంతమొందును. అప్పుడు ఎరువు మొదలగువాటివిషయమున ఎక్కువ పెట్టుబడిచేయగా పూర్వమువలెకాక యథాక్రమమున మాత్రము ఫలసాయము నిచ్చును. ఇందులకే సమవృద్ధి న్యాయమని పేరు మనము వినియోగించెడు శ్రమయున్ను ఉపయోగించెడు మూలధనమున్ను హెచ్చించినకొలది భూమినుండి సాధారణముగ హెచ్చులాభమునే పొంద వచ్చునుగాని ఎప్పుడును ఒకేవిధముగా కర్చునకుతగిన అధికరాబడిని పొందలేము. జాస్తీరాబడి ఒక సరిహద్దు చేరువరకు మాత్రము వచ్చుచుండును; తదుపరి పెట్టుబడికి తగినరాబడి రాదు. ఇదియే హీనవృద్ధిన్యాయము. ఈదిగువనుదహరించిన పట్టీలలోనివానిని గమనించినచో ఈ న్యాయము విశదపడును.

శ్రమ, మూలధనము వీటివిలువ	భూమినుండి రాబడి	ఒక్కొక్కదానికి యిచ్చురాబడి
రూ 10	50 పుట్లు	5 పుట్లు
,, 20	120 ,,	6 ,,
,, 30	210 ,,	7 ,,
,, 40	240 ,,	6 ,,
,, 50	250 ,,	5 ,,
,, 60	255 ,,	4¼ ,,

రూ 30 కర్చుచేసినను రూ 1కి రాబడి హెచ్చుగానే యున్నది; తదుపరి మొత్తముమీద రాబడి జాస్తీఅగుచున్నను మనము కర్చుచేసెడు ప్రతిరూపాయికివచ్చు రాబడితగ్గుచున్నది. కావున ఆభూమిమీద రూ. 50 కు మించిన పెట్టుబడి పెట్టుటకన్న ఆ ద్రవ్యము నింకొక భూమినిగూర్చి కర్చుచేసిన లాభకరముగా నుండవచ్చును.

హీనవృద్ధిన్యాయము ఒక్కవ్యవసాయ వృత్తియందేకాదు గనులు, అడవులు, మత్స్యాశ్రయములు, వీటియందును గూడ వర్తించునని తెలుసుకొనవలెను. గనులయొక్కలోతు హెచ్చునకొలది లోహాదులను త్రవ్వి తీయుట కష్టమగుచున్నది. లోహశోధనశాస్త్రజ్ఞులను, యంత్రముల నడిపించువారిని, వందలకొలది నిపుణులను కర్మ కరులను నియమించి ఎన్నియోసాధనముల నుపయోగించి ఎంతయోద్రవ్యమును మూలధనముగా వినియోగించినగాని సురంగాంతర్భాగములలో

నుండు లోహాదులు లభింపకున్నవి. ఖనిజపరికర్షణ పరిశ్రమలలో కూడ ఒక సరిహద్దుచేరినపిదప పెట్టుబడికి తగినరాబడి ఉండదు. కొంతకాలము పరికర్షణ పరిశ్రమ జరిగినపిదప ఎంత పెట్టుబడిపెట్టినను లాభముండదు; కారణమేమన గనులలోనుండు ఖనిజసంపత్తియే అంతరించును. చేపలవిషయమందుకూడ అట్లే. మొదట సులభముగా ఒడ్డుననే విశేషముగ లభించెడు చేపలు రానురాను సముద్రము మొదలగు జలాశయములలో ఎంతయోదూరము పడవలలోబోయి మంచిమంచి వలలు మొదలగుసాధనముల నుపయోగించినగాని దొరకవు; రానురాను పెట్టుబడిసొమ్ము అధికరించును; శ్రమహెచ్చును; గాని ఇందులకు తగినఫలితము మాత్రము ఒక సరిహద్దునకు పిదప ఉండదు. అడవులవిషయములోకూడ హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించుచుండును. అడవులలో సమీపస్థములగు చెట్లను నరుకుట సులభముగను నెక్కువ ఖర్చులేకను కావచ్చును. అయితే సమీపమందున్న చెట్లు నరుకబడినపిదప, ఇంకను నరుకదగుచెట్లు దూరస్థమై రాకపోకలు కష్టతరములుగా నుండును; కష్టమునకు తగిన ఎక్కువ ఫలితము ఉండకపోవచ్చును. అడవులలో వేటాడి మృగములనుజంపి మాంసము తెకొనువారి విషయమునగాని కేవలము మృగవినోదమునే అపేక్షించు వేటకాండ్ర విషయమునగాని ఈన్యాయము వర్తించుచునేయున్నది; మొదట అడవిలో ప్రవేశించి ఆయుధప్రయోగము మొదలగు క్రియలను నిర్వర్తించిన వంటనే కొన్నిమృగము లగపడవచ్చును; కష్టమునకుమించిన సౌఖ్యము సమకూడవచ్చును. అయితే ఒకప్పుడు వేటకాడు అటవీప్రదేశముల లోభాగములో ప్రవేశించి తిరిగితిరిగి వేసారినను ఒకమృగమైన లభించక ఎన్నియోకష్టములకుపాలుకావచ్చును. ఈవిషయము మన హిందూపురాణేతిహాసములలో తరుచుగావినుచుందుము.

౫. హీనవృద్ధి న్యాయము-యంత్రకళలు

ఈహీనవృద్ధి న్యాయమువ్యవసాయాది పరికర్షణ క్రియలకే చెల్లునా? లేక, హస్తకళల విషయమందును యంత్రకళల విషయమందునుగూడ వర్తించునా అనే సమస్య విచారణీయము. ఏవృత్తికైనను ఏపరిశ్రమకైనను కావలసిన నైసర్గికవస్తువులన్నియును భూమినుండియే సంపాదింపవలసియుండుటచేతను ఆయావస్తువులను హీనవృద్ధిన్యాయానుసారముగ మితిలేని రాబడి పదార్థములుగ పరిగణించుటకు వీలులేని కారణమునను తుదకు హస్తకళలనుండియు యంత్రకళల నుండియు గ్రహింపబడు లాభముకూడ హీనవృద్ధిసూత్రమునే అనుసరించునని ఒప్పుకొనక తీరదు. హస్తకళలకు యంత్రకళలకు వలయు అపక్వపదార్థసంచయమంతయు భూమ్యాదులనుండియే గ్రహింపబడుచున్నదనుసంగతి మనము మరువరాదు. కేవలము వ్యవసాయాదివృత్తుల నవలంబించినవారికన్న యంత్రకళలే జీవనాధారముగా నుంచుకొనినవారు భాగ్యవంతులుగ నున్నారుగదా! కావున యంత్రకళలందు హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించనేవర్తించదని వాదించుట తప్పు. కొంతవరకు యంత్రకళల విషయమున అధికవృద్ధిన్యాయము చెల్లుననుట వాస్తవమే. అందువలననే ఒగోపాఖింపమువారు కోట్లకొలది మూలధనము ఫ్యాక్టరీలలో సెలవుచేసి యంత్రకళలను నడిపించుచున్నారు. ఏసరిహద్దు దాటినపిదప రాబడి తగ్గుచున్నదనుచున్నారో ఆసరిహద్దు చేరేసరికి యంత్రకళల విషయములో చాలకాలము పట్టును. కాని సర్వకాల సర్వావస్థలయందును పెట్టుబడికి తగిన ఎక్కువ రాబడి యంత్రకళలందుండునని తీర్మానించి చెప్పలేము. యంత్రోపకరణముల ఉత్కృష్టతవలనను వ్యవహారనాయకుల బుద్ధిసూక్ష్మతవలనను యంత్రకళలలో ఆసరిహద్దు శీఘ్రకాలములో చేరకుండయుండునట్లును పెట్టుబడికనుగుణ్యముగ ఎక్కువరాబడి వచ్చేటట్లును ఫ్రాన్సు జెర్మనీ, ఇంగ్లాండు, జపాన్ మొదలగుదేశములందుండు పారిశ్రామికనాయకులు విశ్వప్రయత్నములు సలిపి కృతకృత్యులై విశేషముగ భాగ్యసంపాదనము చేయుచున్నారు. యంత్రకళల విషయమునగూడ అమితముగ పెట్టుబడివలన అమితముగ రాబడి రాదు. అందువలననే ఎంత మూలధనము వెచ్చించినను ఎన్ని నూతనవిధానముల నవలంబించినను, లోకమందుండు జనుల కంతరికి వలయు బట్టలు, ఒక్క ప్రత్తిఫ్యాక్టరీనుండి తయారు చేయుటకు వీలుకాదు. యంత్రకళలందును హస్తకళలందును, అధికవృద్ధిన్యాయము ననుసరించి చాల కాలమువరకు ఎక్కువ రాబడి వచ్చుచున్నట్లు మన

మెన్ని నివర్తనములను జూపఁగల్గినను వాటియందు గూడ ఒక సరిహద్దు చేరినపిమ్మట హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించుచున్నదని మనము మరువరాదు.

౬. భూమివలన లభించుపంటలు

భూమినుండి మనము గ్రహించు ఉపయుక్తము లైనపంట లెయ్యవి? భూమిని భాగ్యవృద్ధికి వినియోగించునట్లు చేయుటెట్లు? హీనవృద్ధిన్యాయమునకు ప్రతికూలముల సహకారము లెవ్వి? ప్రజాభివృద్ధికి తగిన ఆహారపదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా? ఈసమస్యలు దేశపు భాగ్యాభివృద్ధి పురోగమనమును సంబంధించిన ముఖ్యాంశములు.

ఈప్రపంచమందుండు భూభాగములు గణింపవలసినపరిమితి గలవని చెప్పుటకు వీలు లేదు. వానిలో కొన్ని భాగములే వ్యవసాయవృత్తికి ఉపకరించుచున్నవి; అందులో కొన్ని భాగములు సారవంతములుగను మరికొన్ని భాగములు నిస్సారరహితములుగను ఉన్నవి. ప్రతిభూమి మీదను అన్నిపంటలు పండవు. ఏపంటయైనను చాల భూములమీద పండించుటవలన కొంతైనను భూసారము క్షీణించియుండుటవలన ఒకేవిధమగు పరిమితిగలపంట ఆభూములన్నిటినుండియు లభింపకున్నది. ఇట్టి అవస్థలు మన హిందూదేశమందుకూడ వచ్చినవి. ఈదేశములో వ్యవసాయవృత్తికి ఉపకరించుచున్న సాగుబడి భూములపరిమితి 2230 లక్షల ఎకరములు; ఇంకను సాగుబడికి రానట్టియు, సేద్యపరచుటకష్టము నున్నట్టియు భూములవిస్తీర్ణము 1650 లక్షల ఎకరములు. హిందూదేశపు ఉత్తర దక్షిణభాగములందు సింధు, గంగ, బ్రహ్మపుత్ర, మహానది, వంశధార, గోదావరి, కృష్ణ, పెన్నారు, కావేరి, వైగై మొదలగు గొప్పనదులు శాఖోపశాఖలుగ ప్రవహించుచుండుటవలన ఆనదు లేయేప్రదేశములనుండి పారుచున్నవో అవి బహుసారవంతములుగానుండును. సింధు, గుజరాతు, రాజపుటానా, పంజాబు, సంయుక్త పరగణాలు, బంగాళము, అస్సాము, చెన్నపురి రాజధానియందలి ముఖ్యముగా గోదావరి, కృష్ణా తంజావూరుజిల్లాలు—ఈప్రదేశము లందుండు భూమి నదీప్రవాహములనుండి వచ్చెడు బురద వలన సారవంతమై వ్యవసాయవృత్తి కెంతయో అనుకూలించియున్నది. వీటిలో కొన్నిభాగములందు వరిపంట అధికము. సుమారు 1,90,000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యము గల ప్రదేశములలో మనదేశమందలి జనులకు ముఖ్యాధారమైన వరిధాన్యము పండుచున్నది. దక్కను, మధ్యపరగణాలలో చాలభాగము, హైదరాబాదు, కత్తివాడు మొదలగుప్రదేశములభూమి వరిపంటల కంతసారమైనది కాదు. కనుక ఈభూసారము ప్రత్తికి, కొఱ్ఱలకు, గోధుమలకు, సస్యాదులకు (అనగా నువ్వులు, ఆవాలు, కందులు, వగైరాలు మొదలగునవి) తగియున్నది. పత్తి, గోధుమలు, ప్రత్తి, సస్యాదులు ఈపంటలలో కొంత భాగము ఈదేశీయులు విదేశములకు ఎగుమతి చేయుచున్నారు; 1922వ సంవత్సరములోనే మనదేశము ఎగుమతి చేసిన ఈసరకులవల 8396 లక్షల రూపాయలు. ఉష్ణప్రదేశములందును అందులో విశేషించి కొండనేలలందును ప్రత్తి పెరుగును. సుమారు 1,58,44,000 ఎకరముల భూమిలో ఇది పైరగుచున్నది. విదేశపు దేశములలో వస్త్రములకు ఉపయోగించుటకు, 5,865 లక్షల రూపాయల విలువగలదగు ప్రత్తి 1919వ సంవత్సరములో మనదేశమునుండి ఎగుమతిచేసిరి. మనదేశపు ఎగుమతి పంటలలో పేరొందినవి నూనెగింజలు (అనగా వేరుసెనగలు, నువ్వులు, ఆముదములు, ఆవాలు మొదలగునవి.) బంగాళము, బొంబాయి రాష్ట్రము, చెన్నపురి, మధ్యపరగణాలు ఈ ప్రదేశములలో జాస్తీగా పండుచున్నవి; అందులో బంగాళములో పంట ఎక్కువ. ఈపంటలో కొంతభాగముకూడ విదేశయాత్ర చేయుచున్నది. 1920లో 2627 లక్షల రూపాయల నూనెగింజ లెగుమతి కాబడినవి. చెరకు, అల్లము, ఉల్లిగడ్డ, మిరపకాయలు, ఉల్లి మొదలగు తోటజాతిపంటలలో ముఖ్యమైనట్టియు, పంచదారతయారుచేయుట కుపయుక్తమైనట్టియు చెరకు మనదేశమందంతటను 21 లక్షల ఎకరముల విస్తీర్ణముగల భూములలో పైరగుచున్నది; సంయుక్త రాష్ట్రములు, పంజాబు, బంగాళము, బీహారు, ఈప్రదేశములో చెరకుపంట జాస్తీ. పీచుజాతుల పంటలలో పేరొందినవి గోగునార, కొబ్బరినార, కత్తి నార, అనాసనార, అరటినార మొదలగునవి. వీటిలో ముఖ్యమగునట్టియు, మనదేశపు గుత్తపంటగానున్నట్టియు ఇతరదేశీయు లీదేశమునుండి అవశ్యముగా దిగుమతిచేయవలసినట్టియు పంట గోగునార; ఈపంట బంగాళమునం-

...ధికము. 1917 వ సంవత్సరము లెక్కలప్రకారము మన దేశమందు 27,29,700 ఎకరముల విస్తీర్ణముగల ప్రదేశములలో నూనెగింజలు పైరగుచున్నవి. ఇతరపంటలలో ముఖ్యమైనవి పొగాకు, గంజా, గసగసాలు, వాక్కు, తమలపాకులు, మిరియాలు, జాజికాయ, తేయాకు, కాఫీ, నీలిమందు నానావిధములగు పండ్లును, కాయలును. వీటిలో గంజా మొదలైనవి మాదకద్రవ్యములలో చేరినవి. పొగాకు ఈదేశమందంతటను సుమారు 10 లక్షల ఎకరములభూమియందు సేద్యము చేయబడుచున్నది. తేయాకుపంట ఉత్పత్తిచేయుటయందు మనదేశమునకు విశేషము; సుమారు 6,50,823 ఎకరముల ప్రదేశములలో ఇది పైరగుచున్నది. నూటికి 92 వంతులవరకు ఉత్పత్తిచేయుటయందు మనకే. 1916వ సంవత్సరములో 33,84,70,292 పౌన్లతేయాకు మనదేశమునుండి ఎగుమతికాబడినది. తేయాకుపంటకన్న కాఫీపంట తక్కువ; మైసూరు, కొచ్చిన్, తిరువాన్కూరు, మద్రాసు, నీలగిరి మొదలగు ప్రదేశములలో కాఫీపంట ఎక్కువ. నీలిమందు రంగుపదార్థములలో ముఖ్యమైనది; ఇది చాలకాలమువరకు మనదేశమున విశేషముగ పైరుచేయబడి అన్యదేశములకు ఎగుమతి చేయబడుచు వచ్చినను జర్మనీదేశపు రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు వారి రసాయనసామర్థ్యముల వలన నీలిమందును కృత్రిమముగ తయారుచేయగలిగినప్పటి నుండి ఈదేశములో విశేషము సేద్యము కాలేదు. మన మిప్పటు సంక్షేపముగా వివరించిన పంటలన్నియును కొద్దిగనో గొప్పగనో హిందువుల నుపకరించుచున్నవని ఒప్పుకొనక తీరదు; ఈపంటలలో కొన్ని మనదేశమువారే వినియోగించుచున్నారు; కొంతభాగము మనకవసరపదార్థముల కొరకు మననే అన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచున్నది.

7. వ్యవసాయమందలి క్షీణవృద్ధి సూత్రము నష్టగించుట కుపాయములు:—

ఈపంటల పరిమితిని మనయిష్టానుసారముగ అధికముచేయలేము; ఇవి అన్నియును వ్యవసాయకృషిని సంబంధించినవే. ఈపంటలు పైరుకాబడు ప్రదేశములు కూడ క్షీణవృద్ధి సూత్రమునకులోబడి కర్చుకాబడు మూలధనమునకును, వినియోగింపబడు శ్రమకును తగిన ఎక్కువ రాబడి నివ్వకున్నవి. కావున జనసంఖ్య హెచ్చినకొలది ఆహారపదార్థములు కరువు కావలసియుండును. ప్రజాభివృద్ధి ఎంతవేగముగ నగుచున్నదో అంతకన్న వేగముగ ఆహారపదార్థము లతిశయించినగాని ఏదేశమందైనను సుభిక్షత కలుగదు. ఈసమస్య ప్రతిదేశముయొక్క ఆర్థికసమస్యలలో ముఖ్యతమమైనదని చదువరులు గ్రహించవలెను. ఆహారాదుల కాకరంబగు వ్యవసాయాదికృషులలో క్షీణవృద్ధిన్యాయ మతిశీఘ్రముగ వర్తింపకుండునట్లు చేయుమార్గములెవ్వి? జనసంఖ్య విశేషము విస్తరింపకుండునట్లు ఉపకరించు సాధనములెవ్వి? వాటిని సంస్కరించుటెట్లు? జనసంఖ్యతోపాటు ఆహారపదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా?

ఈ రెండువిషయముల నిందుక జాగ్రతగా పరిశీలించవలసి యున్నది.

మన హిందూదేశములో వ్యవసాయమునే జీవనోపాయముగ జేసుకొనువా రెక్కువగా నున్నారు. జనాభాలెక్కలప్రకారము ఈదేశములో నూటికి ఎంతమంది వ్యవసాయవృత్తిని ఆశ్రయించియున్నారో ఈక్రింది పట్టీనుండి తెలిసికొనవచ్చును.—

జనాభా సంవత్సరము	నూటికెంతమంది వ్యవసాయదారులు?
1891	62
1901	68
1911	72
1921	72

అన్నివిధములగు సేద్యపునేలల వైశాల్య మీదేశములో సుమారు 2470 లక్షల ఎకరములు; వ్యవసాయమునే నమ్మినవారు 1780 లక్షలప్రజలు. ఇంగ్లాండు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో వ్యవసాయవృత్తి నాశ్రయించినవారు చాలతక్కువ; వారులాభకరములగుయంత్రకళలపైననే ఆధారపడియున్నారు. అయినను వ్యవసాయమందలి ప్రశస్తమార్గముల నవలంబించుటవలన ఆంగ్లేయులు ఎకరము 1-కి సుమారు 1919-పౌన్లు తూనికగల గోధుమలు పండించుచున్నారట; మన హిందువులో ఎకరము1-కి 814 పౌన్లే. ఒక్క ఇంగ్లాండేకాదు; ఐరోపాఖండమందలి దేశములు, ఉత్తర అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు, చీనా, జపాన్ మొదలగు దేశములందలి వ్యవసాయవృత్తిమనదేశపువ్యవసాయవృత్తికన్న ఎంతో

ప్రశస్తముగనున్నదని విమర్శకులు నిదర్శనముల జూపు చున్నారు. ఈవ్యవసాయకృషిలో నత్తరించు హీనవృద్ధి సూత్రము నతిక్రమించు ఉపాయములు నాలుగు కానవచ్చు చున్నవి:—(1) లాభకరములైనట్టియు ఎక్కువకాల మధికవృద్ధిన్యాయ మనుసరించునట్టియు హస్తకళలు, యంత్రకళలు మొదలగువాటి నాశ్రయించుట. ఈప్రకర ణములోకాదు; ఇంకొక సందర్భమున ఈ విషయము గూర్చి ముచ్చటించెదము. (2) ఇంకను సాగుబడిక్రిందికి రాని భూములను సాగుబడికి దెచ్చుట లేక పాశ్చాత్త్యులవలె ఇతరదేశములకు వలసలుపోయి అచ్చట సుఖజీవనోపాయములను గల్పించుకొనుట. ఈదేశమందున్న యోగ్యభూములింక సేద్యము కాలేదు. బర్మా, అస్సాము, మధ్యపరగణాలు, మధ్యఇండియా, చెన్నరాజధాని— ఈప్రదేశములలో క్రొత్తభూములను కష్టముననైనను కర్షకులు వెనుకదీయనియెడల సాగుచేయవచ్చును; లేదా పాశ్చాత్త్యులవలె విదేశములకు వలసపోవచ్చును. ఐరోపా ఖండమువారనేకులు ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూగినీ, అమెరికా మొదలగు ప్రదేశములకు వలస పోయి సుఖముగా జీవించుచున్నారు. కాని బలపరాక్రమశూన్యులైనట్టియు,ఐకమత్యమంతగా లేనట్టియుమన హిందువులు ఇతరరాజ్యముల నాక్రమించి ఐరోపాదేశస్థులవలె భాగ్యవంతులగుటకుయత్నించుటహాస్యాస్పదము. కొండప్రదేశములను అడవిప్రదేశములను కష్టపడిసాగు చేసి లాభదాయకంబగు పంటలను పండించవచ్చును. (3) వ్యవసాయవిధానముల నభివృద్ధిచేయుట, జపాన్, అమెరికా మొదలగుదేశములలో భూమినిదున్నుట, విత్తనములుచల్లుట, కలుపుదీయుట, కోయుట, పంటలను మార్చుట మొదలైనపనులలో మిగుల అనుకూలించెడు నూతనవిధానములను ప్రజ లవలంబించి భూఫలసాయమ ధికముగజేయుచున్నారు. సువ్యవసాయదారులు పూర్వాచారములను కట్టిపెట్టి లాభకరములగు క్రొత్తపద్ధతుల ప్రకారము పేడ, గత్తము,బోన్‌మీలు,సూపర్‌ఫాస్ఫేట్లు మొదలగు ఎరువులను వేసినయెడల భూసారము పోతరించి భూమినుండివచ్చెడురాబడి అతిశయించును. వ్యవసాయవృత్తిలోకూడ ఇప్పుడు పాశ్చాత్త్యులు యంత్ర సాధనములను ఉపయోగించుచున్నారు. తాతముత్తాతల సాంప్రదాయములను కట్టిపెట్టి నూతన మార్గములను త్రొక్కినచో వ్యవసాయముకూడ లాభకరమైన వృత్తి అగును. భూమి సారవంతముగా నుండుటకు జలాధారము ముఖ్యము. పెద్దచెరువులు, నూతులు, కాలువలు త్రవ్వించినచో పంటలు పండుట కెంతయో అనుకూలముగా నుండును. కాలువనీటి సౌకర్యము మన దేశములో సుమారు 48 మిలియన్ల ఎకరముల భూములకే కలదు;ఇంక సుమారు 200 మిలియన్ల ఎకరములభూముల కట్టిసౌకర్యము లేదు; కాని క్రొత్తకాలువలను త్రవ్వించి అట్టిసౌకర్యమును కలుగజేయుట కవకాశము లేకపోలేదు. పయిరులకున్ను ఫలవృక్షములకున్ను విరివిగా సంభవించెడు వ్యాధులను నివారించుటకు వ్యవసాయ శాస్త్రజ్ఞులచే కనిపెట్టబడిన పద్ధతులననుసరించినచో రాబడి అధికమగుననుట నిస్సంశయము. నదీప్రవాహము లుప్పొంగి పంటభూములను నాశముచేయకుండ తగినఏర్పాట్లు జరిగించినచో ముఖ్యముగా నీదేశములో పంటల కెంతయో అనుకూలముగానుండును. మీద పేర్కొనినట్లు వ్యవసాయశాస్త్ర సమ్మతమైన మంచిఎరువును ఉపయోగించినచో ఎకరా 1కి పండెడు ధాన్యాదులరాశి వృద్ధినొందుననుటకు పరిశోధనచేసిన పండితోత్తము లీదిగువ పట్టీలో వివరింపబడిన సంగతులను కనిపెట్టినారు.

ధాన్యాదులపేరు	ఎరువు వివరము	నూటికి ఎంతజాస్తీపంట లభించును?
వరి మొదలగునవి	పేడ, గుత్తము, బోన్‌మీలు, పెట్లుప్పు పదార్థములు, కైనిట్	159,219,220,227
ప్రత్తి	సోడానైట్రేటు, సూపర్‌ఫాస్ఫేటు, కైనిట్,	200,300
గోధుమలు	సురేకారపువస్తువులు, గత్తము	48,90,120
ఉరలగడ్డలు	సూపర్‌ఫాస్ఫేటు, పొటాషుసల్ఫేటు	140,150
జొన్నలు	ఆకులఎరువు, సూపర్‌ఫాస్ఫేట్లు	140,225

మూడవకాలములో వేయబడినఅంకెల అర్థమే పసరు వులు ఏమియు వేయనియెడల ఎకరా 1కి పంట 100 మణుగులైతే, రెండవకాలములో చెప్పబడిన ఎరువులను శాస్త్రోక్తముగా ప్రయోగించినట్లయిన (100 + 159) (100 + 219), (100 + 220) లేక 259, 319, 320 మణుగుల పంటపండునని తెలుసుకొనవలెను. ఒక్కొక్కపంట విషయముననే వేర్వేరు ఎక్కువలాభము లుండుటకు కారణము తక్కిన విధానములు భేదించి యుండుట.

(4) వ్యవసాయకళ నుద్ధరించు మార్గముల నవలంబించుట. అప్పులవారి పాలబడి కఠినవడ్డీలను సమర్పించి వ్యవసాయదార్లు చెడిపోకుండ "సహకారపరపతి సంఘములను" (కోఆపరేటివ్ క్రెడిట్ సొసైటీస్) స్థాపించినచో సులభమైన వడ్డీలకు అప్పులు దొరకును. వీటి క్రమమును గూర్చి ఇంకొకసంపర్భమున వివరించెదము. జర్మనీదేశములో ఇట్టిసంఘములు వ్యవసాయమునకేకాక ఇతర పరిశ్రమలకుకూడ సహాయపడుచున్నవి. మనదేశములోకూడ ఇట్టిసంఘములు కొన్నికలవు; ఇంకా అట్టివి అధికముగా వలెనని విమర్శకుల అభిప్రాయము. నూతనవిధానములను వ్యవసాయ శాస్త్రోక్తముగ గరపు పాఠశాలలు ఈదేశమం దధికముగనున్న వ్యవసాయకళ వృద్ధినొందదని పలువురి అభిప్రాయము. కోయంబత్తూరు పూనా మొదలగు స్థలములలో అట్టి కళాశాల లున్నవిగాని ఈదేశమం దలికాపులకు నేలను దున్ని జీవించెడువారికి అవి అనుకూలించియుండలేదని కొందరి అభిప్రాయము. గ్రామపాఠశాలలోను ఉన్నతవిద్య గరపు కాలేజీలలోను వ్యవసాయముకూడ పఠనీయశాస్త్రముగ ఏర్పడినచో కొంతవరకు లాభముగా నుండును. ఈకళవిషయమున క్రొత్తక్రొత్త విధానములను దొరతనమువారే అధికద్రవ్యమును సెలవు చేసి అవలంబించి ప్రజలకు మార్గదర్శకులైనచో వ్యవసాయవిషయమున క్రొత్తసంస్కారములుకలుగుననియు, ఇప్పుడు సర్కారువారీవిషయమందు చేయుచున్నపరిశ్రమ ఇంక నధికముగావలెననియును చాలమంది ప్రజలభిప్రాయపడుచున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

ప్రణయ సౌధము

మామునూరు నాగభూషణరావు గారు

లలితసంతోషమలయానిలంబు లేని
ప్రణయకారాగృహంబులో పట్టువడితి
కాంత నీకంటిరెప్ప లొక్కింత విచ్చి
ప్రేమగంధవాహము నన్ను బీల్వనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

అమలజలమాధురీశూన్యమగు భవద్వి
యోగపుటెడారుల తపించుచున్నవాడ,
అతివ నీదుకటాక్షవీక్షామృతముల
రాలుచిన్కుల నను దప్పదీరనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

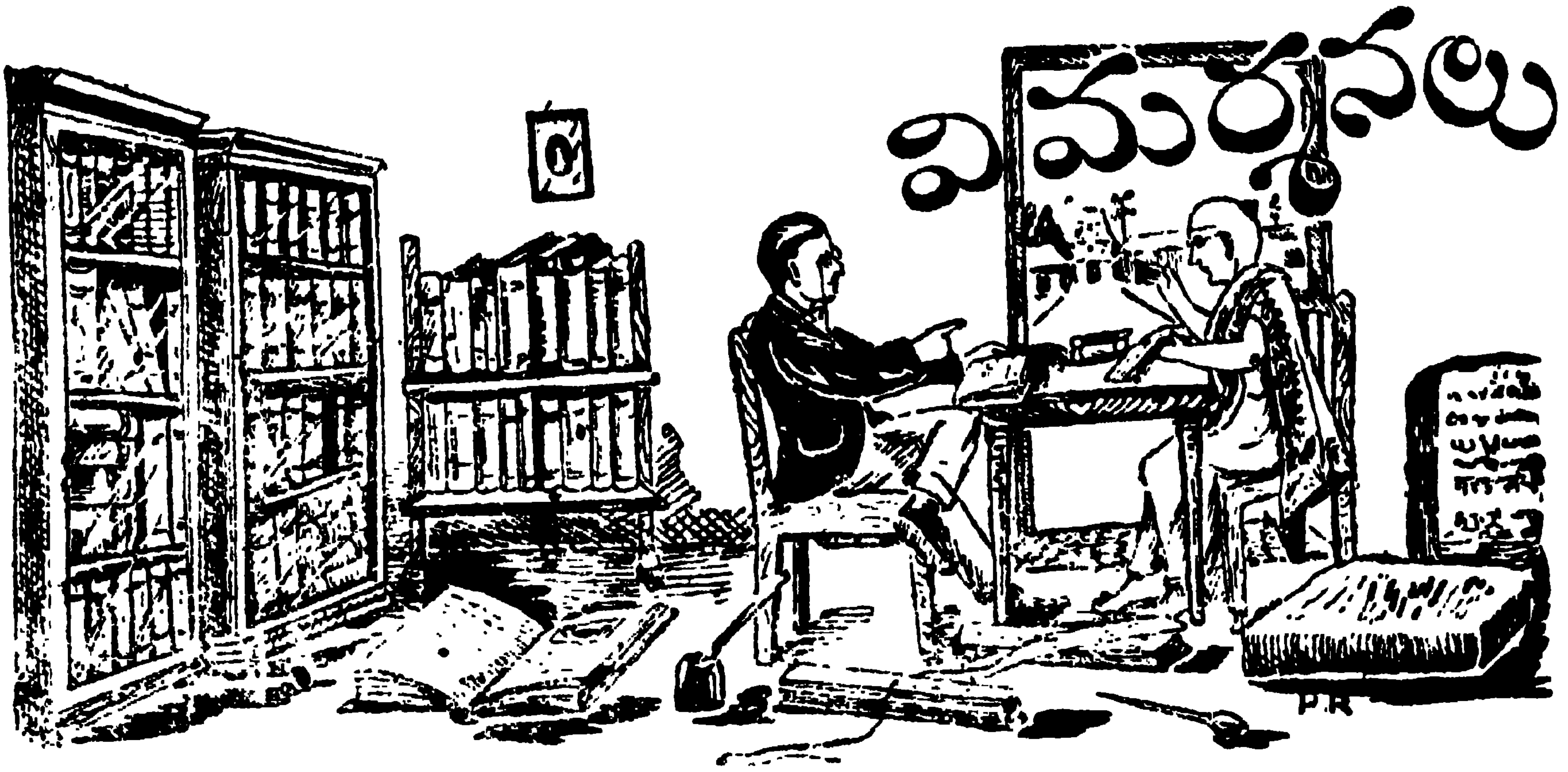
చిరవియోగాబ్ధి మున్గుచు దరికి జేర
లేక వెత జెందు నామనోనౌక నేడు
కాంత నీచిరునగవు చుక్కాని జేసి
చారుతరప్రేమతీరంబు జేరనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

ఈవు నను గావ వత్తువో రావొ కాని
నేను నీప్రేమసౌధసోపానసవిధ
భూతలము గాచియుంటి నోపొలతి నీదు
సరసవీక్షాప్రసాదభిక్షం బొసంగి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

శ్రీ భద్రాద్రి రామదాసు చరిత్రము

ప్రకాశకులు: శ్రీయుతులు ఎన్. వేంకటేశ్వర్ అండు కంపెనీవారు, చెన్నపురి.

రామదాస పవిత్రనామమును, రామదాసు కీర్తనలను, తెలుఁగని వారుండ రనుకొందురు; కాని గ్రంథమును గూర్చి యిపుడేమియుఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

ఇందుఁ జెప్పఁదగినది ప్రకాశకులు, పరిష్కర్తలు (బ్రహ్మశ్రీ. పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు) కావించిన పరిశ్రమను గూర్చియే.

ప్రస్తుతముద్రణమున కథానాయకుని చరిత్రాదిక ప్రశంస గలదు. ఇది మిక్కిలి విలువగలది. ఏతత్ప్రచయితయిన సింగరి గంగన్న గోపన్నయను నిజనామముగల రామదాసుని సంతానాదిక చరిత్రము, ఆ భక్తశిఖామణికిని అక్కన్న మాదన్నలకును గలసంబంధము, వారి చరిత్రము, ఈ రామదాసు చరిత్రకారులగు వరదరామదాసు, సింగరిదాసుల చరిత్రము, ప్రకృతగ్రంథమా యుభయుల కృతులను, రామదాసుగారి కీర్తనలను గలిపి యుద్ధరించిన విధము, సప్రమాణముగ విరివిగఁ జర్చించినారు. ఈ రామదాసు చరిత్రయందుఁ గల గేయములు కొన్ని భిన్నభిన్నాంధ్ర పద్యగేయముల ఛందః పరిణామములని చెప్పమొదలిడి తోహరానుగూర్చి మాత్రము సోదాహరణముగఁ జెప్పి విరమించినారు.

"ఈచరిత్రలో దాదాపు ఏఁబదిరకముల దరువులు మన ప్రాచీన గేయములగు ద్విపదలనుండియు, రగడలనుండియు, చూర్ణికలనుండియును గ్రహింపఁబడి విచిత్ర సంస్కారముతోఁ గ్రొత్తరూపమునఁ జెలఁగుచు మన కానఁబడుచున్నవి. ఈవిషయమును పర్యాలోకించి మేము విస్తారముగాఁ జర్చింపవలెను" అని గ్రంథవిస్తరభీతిని సూచించినారు. సూఁడియు నింగుఁ జెక్కతరళతకముల నుండియు, గేయగ్రంథములనుండియు గేయములు, పద్యములుఁ జేర్చఁబడినవని చెప్పిరి; కాని, అవి యేయే గ్రంథములనుండి గైకొనఁబడెనో చెప్పక మిన్నకవిడిచి స్థలాభావమును శంకించినారు. అసంగత్యములును, అత్యావశ్యకములును, సరి నిట్టియంశముల నుజ్జగించుటచే ఆస్తికాగ్రణులగు ప్రకాశకులు తమ కర్తవ్యమును బూర్తిగా నిర్వహింపమి సాఁకెట్టుచున్నది. ఇంతియకాక, ఇట్టి యుపేక్ష చర్చలు విజ్ఞులగు పాఠకుల కౌతూహలమును సైతముఁ గలిగింపవచ్చును. ఒక్కచో సూచించినట్లు ప్రకాశకులు మున్ముందు గల్పింపనున్న సౌకర్యములలో నీలోపమును దీర్చుట మొట్టమొదటిది.

ఇందొక్కొక్క కీర్తనయును, పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములు వేఱువేఱుగా నుండునట్లు ముద్రించినారు. గ్రంథాంతమునఁ గీర్తనలకును, పద్యములకును నకారాద్యనుక్రమణికలను జేర్పించినారు. ప్రకాశకులు విశ్వసించిన స్వరవిభాగముగ ముద్రించుటవలన సంగీతధోరణి చాలినంత లేని వారలకు సైతము పాడుకొనుటకు ననుకూలముగ నుండుననుట నిశ్చయము.

అక్కన్న మాదన్నల చిత్రములు, ఇతి వృత్తమునకు సంబంధించిన ఇతర చిత్రములును ఇందుఁగలవు.

బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు రచియించిన అధ్యాత్మ విజ్ఞానపరిపూర్ణమగు పీఠిక గలదు. సప్రౌఢముగ నుండుటచే నాపీఠికవలనఁ బ్రయోజన మంతగా గలుగక పోవునేమో!

తప్పులు కుప్పలుగఁ బనికిమాలిన కాగితములపైఁ ముద్రితమై చదువరులకుఁజీకాకును గల్గించుచుండిన యీ రామదాసుచరిత్రము నిట్లు సర్వాంగ సుందరముగ సిద్ధముచేయించిముద్రించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన శ్రీ వేంకటేశ్వరకంపెనివారభినందనార్హులు.

*　　　　*　　　　*

చెన్నపట్టణములో

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత.వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు, బి.ఎ., బి. యల్.

అచ్చుముచ్చటలు బాగుగ నున్నవి. డిమ్మీ సైజున ౨౫౦ పుటలుగల యీనవలవెల రు. ౧-౪-౦ మాత్రమే.

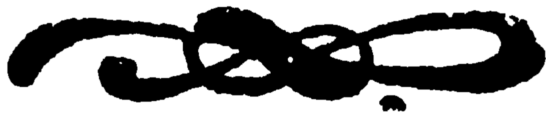
ఇటీవల సెన్సేషను నవల లాంగ్లేయాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున సృష్టింపఁబడుచున్నవి. వానిలో ననేకము లన్యభాషా పరివర్తనములు. ఈనవల యట్టిదికాదు. స్వతంత్రముగఁ గల్పింపఁబడినది. కథానాయకుఁడా సునీపుర సంస్థాన నివాసుఁడగు సోమేశ్వరుఁడు. అతడు బాల్యము నుండి జరిగిన తనవిచిత్రజీవితమును మువ్వదిప్రకరణములఁ జెప్పినాఁడు. ఇతనియొక శ్రోత్రీ గనవచ్చును

కథాలేశము: సోమేశ్వరుఁడు రాజమహేంద్రవరము కళాశాలలో వేదాంతశాస్త్రమున ఓ.ఏ. ప్యాసయి, సంస్థానమునను, చెంతనున్న తక్షశిల యందును ఉద్యోగమునకుఁ బ్రయత్నించి విఫలమనోరథుఁడయ్యెను. తక్షశిలకుఁ బోయినపు డచట మిత్రుఁడగు విశ్వసుందరుని చెల్లెలు శశిరేఖనుజూచెను. ఆమె లేఁబ్రాయమున నున్న సుందరి; వితంతువు; నవనాగరకురాలు. అమె చెన్నపురియందుఁ గళాశాలలో నున్నతాంగ్ల విద్యాభ్యాసము గావింపఁబోయెను. ఆమెయందమును గాంచిసోమసుందరము ముగ్ధుఁడై,యుద్యోగవిషయమునే కాక తల్లిదండ్రులను,ప్రియపత్నిని, ప్రపంచమును మఱచి యూరుఁ జేరెను. అతని మనస్సుమాత్రము శశిరేఖతోఁ జెన్నపురిఁజేరెను. పిదప నతఁడు శరీరమునుగూడఁ జెన్నపురిం జేర్చుట కెత్తులెత్తెను."ఇతర శాస్త్రములను జెన్నపురికి వెళ్లి చదివినఁ గాని తన కుద్యోగము దొరకదు"అని యతఁడు తండ్రికి నచ్చఁజెప్పి వెంటనే బయలుదేరి చెన్నపురిఁజేరెను. తిరువల్లిక్కేణి నల్లతంబివీథిలో బసచేసెను. శశిరేఖ ప్రవేశించిన కళాశాలలోనే. సోమేశ్వరుఁడును ప్రవేశించెను. అది మొదలు నవకాశములను గలిగించుకొని యామెతోఁ బరిచయము గలుగునట్లు పలుతెఱఁగులఁ బ్రయత్నించెను. తుద కామె తన్నుఁ బ్రేమించునట్లు చేసికొనెను. వారిరువురు నొండొరులఁ బెండ్లాడఁ దలంచిరి. వీరి యిక్కడి సంగతు లుభయుల తలిదండ్రులకుఁ దెలిసెను. పరమ సాధ్వియు,నమాయకురాలునగు సోమేశ్వరుని భార్య ప్రియంవద దీనముగ నీవిషయమును గూర్చి యుత్తరమును వ్రాసి తనకునోదుఃఖమును భర్తకు దెల్పెను. ఈయుత్తరము సోమేశ్వరుని మనమున సంక్షోభ పూర్వకముగ గొప్పమార్పును గలిగించెను. ఆహా! పతివ్రత లెట్టి మహిమగలవారలు! వారి కసాధ్యమేది గలదు! వెంటనే తనకడకేతెంచిన శశిరేఖ కాయుత్తరమును జూపెను. ఆ యువతి యాశ్చర్యచకితయై "సోమేశ్వరా! మీకు వివాహమయ్యెనా" అనెను. నాపము ఆయువతి యింతవఱకు నాకుఁ జెప్పవైతివేమని యేతలఁచుచుండెను. అతఁడు చిన్న నాఁడె పెండ్లియైనదని తెలుపఁగదు కాన నీయుదంతము నామెకుఁ దలపైఁ బిడుగ పడినట్లయ్యెను. ఆమె మానసిక వ్యత్యాసము మాఱెను. చిన్న గాఢముగఁ బ్రేమించి, అట్లే తన ప్రేమను గాంక్షించి సుశీలయై, పతివ్రతయై వెలుఁగుచు సంపదయు సంతసమును గూర్చు సిలకాంతను నీకే, పరకాంతను గోరెను నవనీతచిత్తను డెట్టిసాహసకృత్యములకైనఁ జేయ నిందానీయము శంకింపఁజన్న నిది నసత్యవాదమౌనుదీయునా?

ఈ యిరువురు నిట్లు పరస్పరములను గుర్తెఱిఁగి తమ పూర్వభావములను వీడి యది మొదలు సోదరులవలె నొండొరులఁ బ్రేమించుచుండిరి. సోమసుందరునకుఁ బ్రియంవద ప్రియంవదయై ముదమునుగూర్చుచు నాతనిని సుఖమయ జీవితునిఁజేసెను.

ఈగ్రంథమున శ్రీనివాసరావుగారు సముచితరీతిని పాత్రపోషణము గావించిరి. ఇందలి శశిరేఖా సోమేశ్వరుల సారస్వత చర్చలు, స్త్రీ పునర్వివాహాది సాంఘిక చర్చలు, సంభాషణములు, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు, మొదలయినవి వీరి నవనాగరకతకు, సంస్కరణాభిలాషకు నుత్కృష్ట నిదర్శనములు. గ్రంథనామమును సార్థకముఁ జేయుటకై యిందుఁ జెన్న

పురిలో నున్నతకళాశాలాంధ్రవిద్యార్థుల జీవితము చక్కఁగాఁ జిత్రింపఁబడినది. మఱియు, కాఫీహోటలులు, హోటలులు, బీచిషికారులు, సినీమాలు మొదలగు పెక్కువిషయములనుగూర్చి జమత్కారముగఁ జర్చింపఁబడినది. స్వానుభవములేనివారల కివిసమగ్రముగవర్ణింప శక్యము గాదనిన సత్యదూరముగాదు. శ్రీరావుగారు చెన్నపట్టణమున నున్నతకళాశాలలయందు విద్యాభ్యాసము గావించెడు నవనాగరకయువకుల వింతవింతపోకడలను దెలుపుటకై దీనిని రచించినట్టు చూపట్టుచున్నది. వారి యుద్దేశ్య మట్టిదే యగునేని దాని నిందు సముచితముగ నిర్వహించి రనఁదగును. అంతియేకాక దీనివలనఁ గొంత సాంఘికాభివృద్ధియుఁ గలుగవచ్చును. మొదటినుండి తుదివఱకుఁ గథ పొందికగాఁ గూర్పఁబడినది. శైలియు సరళముగనున్నది. ఇతరోపయోగములతోపాటు వినోదముగ నుబుసుపుచ్చుకొనుటకై ఆంధ్రుల కీగ్రంథపఠన ముపకరింపఁగలదు.

జెండా పాట

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

పల్లవి

ఎగురుచుండెజండా - నిగ నిగలు జగతి నిండా

అనుపల్లవి

భారతీయ నవభావపథంబున, భాసిలుచున్న మనోరథంబుపై —నెగురు.

౧. అచ్చపుచీకటు లంతరింపగా, హెచ్చిన వైరములెల్ల ద్రెళ్లగా
పచ్చని యెఱ్ఱని కాంతులతోడ, వియచ్చరపథమున నాట్యముసేయుచు —ఎగురు.

౨. జనని దాస్యమును దలగుతలంపున, ననిమిషనాథుని యమృతపుభాండము
గొనిరా నరిగెడు వైనతేయుడో, యననాకసమున రెపరెపలాడుచు —ఎగురు.

3. పుట్టితి గాంధిమహాత్ముహృదయమున, కట్టితి తురకల హిందువులను, చే
పట్టితిరాటము ధర్మచక్రమని, మిట్టిపడుచు మిరుమిట్లు గొలుపుచును —ఎగురు.

౪. హైందవ క్రీస్తుమహమ్మదీయజన, బృందంబులు దనక్రింద మహాత్మా
గాంధికి 'జే'యను సంరావము మిన్నందజేయు కోలాహలంబుతో —ఎగురు.

౫. నాగపురములో తనుగట్టిన నవ,నాగరికుల కట్లెల్ల ద్రెంచుకొని
సాగరములపై నగములపై నూ,రేగుచు ధర్మోజయయని చాటుచు —ఎగురు.

౬. మాటవలదు పోరాటమువల దా, రాటమువల దీరాటముచేతనె
మేటిజయము సేకొనెదను నేనని, చాటుచు తనపటు ఘాటీమూపుచును —ఎగురు.

౭. తెల్లజాతులను నల్లజాతులను, ఎల్లజాతులను నేకముసేయుచు
ముల్లోకంబుల నొకచోజేర్చి, చల్లనిరాజ్యము స్థాపించెదనని —ఎగురు.

సాభిప్రాయ విశేషములు

ప్రపంచ వ్యవహారము లధ్వాన్నముగ నున్నవి. మాటలయందు శాంతి, చేతలయందు కలహము ప్రపంచస్థితిగను బరిణమించుచున్నది. బాల్డ్వినుగారి ధర్మోపదేశములు, సర్ ఆస్టిను ఛేంబర్లేనుగారి స్వస్తివాచకములు మంచిమాటలుగ నున్నవి. మాటల కనురూపమైన కార్యము కొంచెమైనను కార్యములందు గనుపడదు. లోకర్నొయొడంబడికను సఫలము చేయుటకైనను ప్రబలరాజ్యములు పూనుకొనకున్నవి. ఆంగ్లసైన్యములు కొలోనుప్రాంతమును విసర్జించినవి. ఫ్రాన్సును బట్టిన జర్మను బ్రహ్మరాక్షసి భయము మాత్రము విడువలేదు. జర్మను బంధనమున కేర్పడిన నిర్బంధములను శిథిలము చేయుటకు ఫ్రాన్సు అంగీకరించుటలేదు. జర్మను ప్రభుత్వము నానారాజ్యసమితియందు చేర్చుకొనుటకు విన్నపమును జేసినది. జర్మను దేశము నానారాజ్యసమితియందు జేరుట ఫ్రాన్సునకు సంతాపకరముగ నున్నది. జర్మను లధోగతిపాలైనను ఫ్రాన్సునకు మనశ్శాంతి గలుగలేదు. ద్వేషపూరితమైన చిత్తమునకు శాంతిగలుగుట యసంభవము. ఫ్రాన్సును విజయోన్మాద మావహించినది. జర్మనులను పీల్చిపిప్పిచేయుటకు ఫ్రాన్సు నిశ్చయించినది. జర్మను రాజ్యము నన్నివైపులను పాశబంధములచే బంధించినది. జర్మను దేశమధ్యమునను హ్రాదయ కేరుకమై దుర్భరమైన దుఃఖవేదనను గలుగజేయుచున్నది. జర్మను దేశాక్రమణము చేసిన పరదేశసైన్యములు ధర్మనాశనమును జేయుచున్నవి. జర్మనుల మానాభిమానములు మంటగలిసినవి. జర్మనులు క్రోధావేశపరాయణులైనను నిస్సహాయులై పరాజితజాతుల కలంఘనీయమగు దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నారు. జర్మనులు స్వయంకృతాపరాధమునకు తగినఫలము ననుభవించుచున్న విధమున ఫ్రాన్సును, కాలాంతరమునను స్వయంకృతాపరాధమున కనురూపమైన ఫలము ననుభవించుట సహజము. బలాంధకారము వివేకమును పాడుచేయగల విధమును ఫ్రాన్సు ఉదంతము విశదము చేయుచున్నది.

ఆల్సేసులోరేనులు గలుగజేసిన సంగ్రామ దావానలమునకు నూరురెట్ల సంగ్రామదావానలమును వర్తమాన పరిస్థితులు సిద్ధము చేయుచున్నవి. ఫ్రాన్సు దేశ మపారమైన సైన్యమును గూర్చి యున్మాదప్రస్థానమునకు బూనినది. సిరియా మొరాకో ప్రస్థానము లింకను సాగుచున్నవి. మంత్రాంగములు, రహస్యాలోచనలు, గూఢవ్యవహారములు, యథాప్రకారము నడచుచున్నవి. సంగ్రామబీజములకు సంగ్రామఫలము సహజముగను గలుగ నున్నది. పరాసుల దురాగ్రహము, జర్మనుల దురహంకారము మహాప్రళయరూపమును దాల్చుటకు నిమిత్తకారణము లేమైనను నేవేళను బుట్టినను బుట్టవచ్చును. పూర్వమువలెనే వైరబీజములు రాజ్యముల నడుమను పెరుగుచున్నవి.

రష్యా రుమేనియాలు, తుర్కి-గ్రీసులు, సర్వియా బల్గేరియాలు, జుగోస్లావియా పోలాండులు, ఫ్రాన్సు ఇంగ్లాండులు, తుర్కి-పరిష్యాలు, గ్రేటు బ్రిటను, ఫ్రాన్సు మొదలగు రాజ్యములకు సహమను వైరబీజములువర్ధిలుచున్నవి. ఇటలీమహా సామ్రాజ్యప్రస్థానమున కుపక్రమించినది. ముస్సోలినిగారు ప్రజాస్వాతంత్ర్యములను నిర్ఘూటించుచు నిరంకుశరాజ్యమును జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యానుష్ఠానమును జేసెడి జాతులను ధిక్కరించుచున్నారు. జర్మనులకు ఇటలీదేశస్థులకు వాక్కలహములు పెరుగుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనుసామ్రాజ్యప్రస్థానము నకుంఠముగను జేయుచున్నది. ఇండియా, ఈజిప్టు, ఇరాకు, అరేబియా మొదలగుప్రాంతములందు సామ్రాజ్య సంరక్షమాన మశాంతిని పెంపొందించుచున్నది.

అమెరికా ఆఫ్రికా రాజ్యములందు శ్వేతజాతులకును శ్వేతేతరజాతులకును వైరము ప్రబలుచున్నది. శ్వేతజాతుల దురహంకారము శ్వేతజాతులందును శ్వేతేతర జాతులందును ప్రబలద్వేషమును ప్రజ్వరిల్లజేయుచున్నది. విల్సనుమహాశయుని ధర్మసూత్రములు, వర్సేలు సంధినియమములు, నానారాజ్య సమితి నిర్ణయములు సామ్రాజ్యాభిమానమున కెగరగొట్టఁకొనిపోయి ధర్మాభిమాన మంతర్ధాన మగుచున్నది. ఈ మహా విలయావస్థయందు రష్యాయందుద్భవించిన సాంఘికవిప్లవము జర్మనుదేశమునకును చీనా మొదలగుదేశములకును వ్యాపించు నపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తముగానున్న మహోపద్రవము దురవగాహము. భారతదేశస్థితి ప్రపంచస్థితి కనురూపముగను దుర్భరముగను నున్నది. నిరంకుశత్వము వ్యయభారము నిస్సహాయత్వము విభేదములు సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. మతము, ధనము, బలము, ధర్మము, సాహిత్యము చైతన్యము శిథిలములగుచున్నవి. సర్వాన్యతమైనపరావలంబనస్థితియందు కర్తవ్యము దురవగాహముగనున్నది.

* * * *

భారతప్రభుత్వ విధానము

భారతప్రభుత్వవిధానమునందు సంస్కరణము గలుగకపోయినను ప్రభుత్వహృదయము నందైనను మార్పు గలుగలేదు. శ్రీ రీడింగు ప్రభువు సామ్రాజ్యశాసనసభాసభ్యులకు జెప్పిన గుణపాఠమునే రాజ్యసభాసభ్యులకును జెప్పి నిరంకుశాహంకారమును సువ్యక్తముచేసెను. రాజ్యసభాసభ్యుల తోడ్పాటున కభినందించుచు క్రొత్త సభాసభ్యులకు ప్రభుత్వారాధనధర్మము నుపదేశించి నిరంకుశలక్ష్యమును విశదముచేసెను. శిష్టులకీయుపదేశవిధాన మనవసరమని రీడింగుప్రభువునకు దెలిసియున్నను పునరుక్తిదోష మీసందర్భమునందు ప్రభుత్వమునకు లాభదాయకముగాని నష్టదాయకము గాదుగదా? శిష్టసభయందెందరో మహానుభావులు గవర్నరుజనరలుయొక్కయాజ్ఞను శిరసావహించుటకు సిద్ధముగ నుందురుగదా? ఆజ్ఞోపాలకులు మహానుభావుల కీయధికారోపదేశములే వేదవాక్యములు. రాజప్రతినిధి యుపదేశవాక్యములకు దలల నూగించుచు త్రోవకై నాడించెడివారలకు ప్రభుత్వ

సత్కారము సిద్ధముగదా? సామాన్యదృష్టిని ఉద్యోగములును, బిరుదములును, పదవులును నాకర్షించిన విధమునను నిష్కామమైన దేశభక్తి నాకర్షింపజాలదా. నిష్కామమైన దేశభక్తి గాంధిమహాత్మునివంటి మహాత్ములకు సాధ్యము. సేవాఫలము త్యాగమునందువలె లాభమునందు సాధ్యముగాదు. ప్రజలు ప్రతినిధులు త్యాగదీక్షను బూనినగాని దేశవిమోచనమునకు సాధనము గనుపడదు.

దేశభక్తిపరాయణులు వాచాలురైనవారలు శిష్టసభయందు ప్రభుభక్తిపరాయణులగునప్పుడు శిష్టసభాప్రభావము స్వల్పీకృతమగుచున్నది. శిష్టసభయందు స్వరాజ్యవాదుల వాదము లరణ్యరోదనములుగ నున్నవి. రాయలుకమిషను నిరర్థకము విషయమై సేత్నాగారితీర్మానయుదంతము శిష్టసభాగౌరవమును విశదము చేయుచున్నది. రాయలు కమిషనువలనను దేశమునకు ప్రయోజనము గలుగదని తెలిసి యున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభ రాజ్యాంగసంస్కరణములను విమర్శించుటకు రౌండుటేబిలు సమావేశ మవసరమని నిర్ణయించినది. శిష్టసభ రాయలు కమిషనుతో సంతృప్తిని బొందగోరినది. సర్ మూడిమనుగారి ప్రసంగము ప్రభుత్వ హృదయమును విశదముచేసినది. దేశహితపరాయణులు పాదాక్రాంతులై సంపూర్ణసహకారమును బ్రకటింపనంతవరకును బ్రభుత్వ హృదయము మారుట కవకాశములు లేవని మూడిమనుగారు విస్పష్టము చేసిరి.

కాన్పూరుకాంగ్రెసు తీర్మానము నిస్సారమైనను ప్రభుత్వాధికారమునకు సాకుగ నేర్పడినది. అసహాయోద్యమమును కాంగ్రెసు సంక్షేపించినది. కాంగ్రెసుపక్షమునను సభ్యులకు శాసనసభాప్రవేశము నంగీకరించినది. స్వరాజ్యపక్షప్రతినిధు లనేకసంఘములందు సభ్యత్వము నంగీకరించి పనిచేయుచున్నారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ ప్రభుత్వాభిప్రాయముల కనుకూలముగను బ్రవర్తించుచున్నది. అన్యాయమైనన్యాయస్థాన తిరస్కారశాసనము నామోదించినది. అమరనాథదత్తుగారి బెంగాలు నిర్బంధ శాసనములను నుపసంహరించుటకు జేసిన ప్రతిపాదన మోడిపోయినది. ప్రభుత్వము కోరిన మొత్తములు చాలవర కంగీకరింపబడినవి. శాసనసభ నిరాకరించిన మొత్తములను రాజప్రతినిధి పునరుద్ధారణ చేసెను. ప్రభుత్వ వ్యవహారములు సభ్యుల [illegible] తోడ్పాటు లేకను యథాప్రకారముగను సాగుచున్నవి. ఇంకను నెవరు పాదాక్రాంతులు గావలయునో తెలియకున్నది. కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమునందుగల "అసహాయయోగసిద్ధాంతము" ను కాంగ్రెసురంగమునుండి తొలగించినగాని ప్రభుత్వమునకు బెంగ తీరదు. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు శాసనతిరస్కారము శరణ్యమని కాంగ్రెసునందున్న పక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. శాసనోల్లంఘనసిద్ధాంతమును సయితముపసంహృతము గానంతవరకును భారతీయులయపరాధమును ప్రభుత్వము మన్నింప జాలదు. ఈ యుద్దేశమును సఫలముచేయుటకు సమయోచిత సహకారపక్షము స్వరాజ్యపక్షమునుండి బయలు దేరి

నది. లిబరలు జస్టిసుపక్షములు సమయోచిత సహాకారమును జేసి యనుభవించిన భాగ్యము తెలిసియున్నది. ఇట్టిభాగ్యమే ముందును సహకారమునకు గలుగగలదు. మంత్రిపదవులు గొప్పయుద్యోగములు శిరపదములుంభించినను నిరంకుశప్రభుత్వము మాత్రము నిర్వికృన్నము గనుసాగుచుండినము సామ్రాజ్యశాసనసభల వ్యవహారములు తిరిగి విశదముచేసినవి.

రైల్వేవ్యయములను స్వరాజ్యపక్షము నిరాకరించినపుడు సర్ భాల్లెసుఇన్నిసు చేసిన హెచ్చరికయె ప్రభుత్వవిధానమునకంతయును నన్వయించుచున్నది. శాసనసభ నిరాకరించిన విషయముల నన్నిటిని సమర్థించుటకు ప్రభుత్వమునకధికారముగలదని ఇన్నిసుగారు బెదరించిరి. ఆబెదరింపులు రంగాచార్యులు శివస్వామయ్యరుగార్ల హృదయములనుకరగింపజాలకపోయినను జిన్నాగారు ప్రతిఘటించి వారి యాత్మగౌరవమును విశదముచేసిరి. సభ్యులు ప్రతిఘటించినను రాజ్యాంగరథము నిరభ్యంతరముగను నడుచుచున్నది. ప్రభుత్వవిధానమును నియమించుటకు సామ్రాజ్య శాసనసభకును రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును శక్తిలేదని తెలిసియును నాయకులు మామూలుమార్గమునను నడుచుచున్నారు. దేశావృతమాంద్యమును శాసనసభావ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. బడ్జెటు ప్రవేశానంతరము స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు శాసనసభను విడిచిపోయినను రాజ్యాంగ రథము నడుచుట కభ్యంతరములు గలుగజాలవు.

ఈనెల ఆరవతేదిని డిల్లీనగరమునందు గూడనున్న అఖిలభారత జాతీయోపసంఘము కాంగ్రెసు రాజ్యాంగ ప్రస్థానమును నిర్ణయింపనున్నది. ఈ సమావేశము కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమును పునః ప్రతిపాదనముచేయగలదు. ఆప్రతిపాదనమునందయినను క్రొత్తసవరణలు చేయుటకవకాశములు గనుపడవు. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు వారి స్థలములనువిసర్జించి ఎన్నికసంరంభము నారంభించుట సహజము. ఎన్నికలయందు మెట్లున్నను స్వరాజ్యసందర్శనము మాత్రము స్వప్నసందర్శనముగ నుండగలదు.

* * * *

నౌకాదళ నిర్మాణము

రాజ్యాభయమందు రీడింగుప్రభువు ప్రకటించిన పరిషులందు భారతనౌకాదళ నిర్మాణము సంభ్రమమును గలుగజేసినది. ప్రపంచరాజ్యములందు నావహాదనములులేని భరతవర్షమునకు నౌకాదళధ్వనిమూశాంకురములను గలుగజేయుట సహజము. సత్వము లేనిబీజములంకురించుట యసంభవము. సైనికదళమునందు ప్రతిపత్తిలేని భారతీయులకు నౌకాదళమునందు ప్రతిపత్తి గలుగుట యసంభవము. నౌకానిర్మాణాశ్రయములులేని దేశమునందు నౌకాదళనిర్మాణ మసంభవము. యుద్ధసాధనములను నియమించుటకు యత్నములు జరుగుచున్న సమయమునందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు సంగ్రామసాధనములను విస్తరింపజేయుటకు బూనుకొనుట యసంగతముగ నుండగలదు. సింగపూరు నౌకాశ్రయనిర్మా

ణము, భారతనౌకాదళనిర్మాణము, బ్రిటిష్ సంగ్రామతంత్రఫలముగ నుండగలదు. ఆకాశయానములనిర్మాణానంతరము యుద్ధనౌకల ప్రయోజనము తగ్గినది. భారత ప్రభుత్వము నౌకాదళమునకుబదులు వాయుదళనిర్మాణమునకు బూనుకొనుట మైనను కొంత ప్రయోజనకరము. ప్రయోజనము లేనిపనుల నుపక్రమించుటయును ప్రయోజనముగలపనుల నుపసంహరించుటయునుభారతప్రభుత్వమునకుపరిపాటిగనున్నది. సైన్యవ్యయభారముక్రిందను క్రుంగుచున్న దేశముమీదను నౌకాదళవ్యయభారమునుసయితము మోపుట శాంతికిని సౌఖ్యమునకును సాధనముగాదు. భారతీయుల పారతంత్ర్యము దారిద్ర్యము నౌకాదళనిర్మాణమును నిరర్థకము చేయుచున్నవి.

*   *   *   *

ఆర్థికస్థితి

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును నితరశాసనసభలయందును నాదాయవ్యయముల యంచనాలను ఆర్థికమంత్రులు వ్యక్తము చేసిరి. ఆర్థికవ్యవస్థలందు గణనీయమైన విషయము గనుపడదు. పన్నులను హెచ్చించుటకుగాని తగ్గించుటకుగాని క్రొత్త పర్పాటులు లేవు. నూలు సుంకమును తీసివేయుట గణనీయాంశము. చిరకాలమునుండియును దూదిపరిశ్రమకు ప్రతిబంధకముగనున్న సుంకమును తీసివేయుటవలనను దూదియంత్రములకు కొంత ప్రయోజనము గలుగగలదు. సైన్యవ్యయమునందుజూపిన తగ్గుదల యతిస్వల్పము. సైన్యవ్యయము 50 కోట్లకు నియమించవలయునని నిర్ణయమైనను వ్యయముతగ్గుట లేదు. దేశాదాయమునందు సగముభాగము సైన్యపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నపుడు దేశక్షేమము దుస్తరము. రాగలసంవత్సరమందు 55 కోట్లు సైన్యవ్యయము గతసంవత్సరము కంటెను రాగలసంవత్సరమునందు 50 లక్ష లధికముగా నున్నది. గతసంవత్సరమునందు రైలుశాఖవలనను ప్రభుత్వాదాయమువృద్ధిని బొందినది. రైలుశాఖయందు నూతనకార్యములకు వ్యయమధికముగను జేయబడుచున్నది. రైలుసామానులకధికముగ వ్యయముచేయుటవలన సొమ్ము బ్రిటిషుద్వీపములకు జేరగలదు. గతసంవత్సరమునందంచనాకంటెను 1, 06, 00, 000 నిలువపర్పడినది. రాగలసంవత్సరమునం దాదాయము రూ. 133,43,00,000లు, వ్యయము రూ. 130,38,00,000లు నిలువ రూ. 3,05,00,000లు. గారడివాని హస్తలాఘవమునలెను బ్లాకెటుగారు వార్షికపత్రమును జూపగలిగిరి. రాగల సంవత్సరము మూడుకోట్లు నిలువ యేర్పడునపుడు దానిని సద్వినియోగము చేయుట యవసరము. చెన్నరాష్ట్రపుకష్టమును పూర్తిగను దీసివేసినగాని రాష్ట్రమునకు విమోచన సాధనములేదు. రాజ్యాంగసంస్కరణములకును ఆర్థికసమస్యలకును సంబంధమును గల్పింపజనదని బ్లాకెటుగారు కోరుట విచిత్రము. భారతీయులు కోరునది నిర్ణయాధికారముగాని లెక్కలుగాదు. సొమ్మునిలువయున్నను నిర్ణయాధికారము నిరంకుశప్రభుత్వమునందున్నంతవరకును దేశక్షేమమునకు సాధనముగనుపడదు.

చెన్నరాష్ట్రాదాయ వ్యయములును దేశావ్యాప్తమైన దుర్దశను విశదముచేయుచున్నవి. గతసంవత్సరాదాయము రూ. 16,41,96,000, వ్యయము రూ. 16,35,77,000 లు. గతసంవత్సరపునిలువ 61,91,000. రాగలసంవత్సరమునందాదాయము రూ.16,34,20,000 వ్యయము 17,10,66,000, లోటు 76,46,000. రాగల సంవత్సరమునందు క్రొత్తపనులకు వ్యయము రూ. 62,50,000లు. ఇందువిద్యాభివృద్ధికి రూ. 15,59,000 వినియోగపడగలదు. గతసంవత్సరమునందు సరిదండ్రాను రాబడితగ్గినది. స్టాంపుల ఆదాయము 5½ లక్షలు పెరిగినది. జలాశయములకుదక్షిణదేశమునందు ద్రవ్యము వ్యయపడుచున్నటుల ఉత్తరప్రాంతములకు వ్యయపడుటలేదు. మొత్తముగా ఆర్థికస్థితి చక్కగలేదని యంగీకరించిరి. చెన్నరాష్ట్రము సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకు సమర్పింపవలసిన కప్పము తగ్గనంతవరకును ఆర్థికవిషయములందు చెన్నరాష్ట్రమునకు మోక్షసాధనము గనుపడదు. పరావలంబనము గలుగజేయుచున్న యనర్థపరంపరలను సామ్రాజ్యప్రభుత్వార్థికస్థితియును రాష్ట్రప్రభుత్వముల యార్థికస్థితియును విశదము చేయుచున్నవి. నిరంకుశప్రభుత్వము ప్రాతపద్ధతులనే యవలంబించునని యధికారుల ప్రసంగములు విశదముచేసినవి. బడ్జెటునంతయును నిరాకరించి స్థానములను ఖాళీచేయుటకు స్వరాజ్యపక్షము సంకల్పించినది. స్వాతంత్ర్యపక్ష సహాయములేక యిదిసాధ్యముగాదు. స్వరాజ్యపక్షము స్థానములను వెంటనే ఖాళీచేయుటవలనను ఎన్నికలయందు కొంతలాభము స్వరాజ్యపక్షమునకుకలిగినను రాజ్యాంగరంగమునందు భేదము విశేషముగ గలుగజాలదు. హిందూమహమ్మదీయవిభేదములు, బ్రాహ్మణ,కమ్మ,కాపు, వెలమ కులభేదములు, స్థానిక ప్రయోజనములు, రాజకీయపక్షభేదములు రాజ్యాంగరంగమును భిన్నము చేయుచున్నవి. ప్రజలు స్వకులాభములను స్వపక్షలాభములను పరిత్యజించి దేశప్రయోజనములు నారాధించుటకు గాంధిమహాత్ముని సర్వార్పణవిధానము సాధనముగాని శాసనసభలు సాధనభూతములు గాజాలవు. శాసనసభలయందు భవనముల సమ్మోహమును పోగొట్టినగాని నాయకులు సన్మార్గము మారజాలరు. స్వరాజ్యపక్షమునకు శాసనసభలయనుభవము గలుగుటకుగాను ప్రజలు రాగలయెన్నికలయందు స్వరాజ్యపక్షాభ్యర్థులకు సమ్మతుల నిచ్చి కాంగ్రెసు ప్రతిభను గాపాడుటకు బాటుపడుటగత్యము. దేశము సందిగ్ధస్థితియందున్న సమయమునందు ప్రజలు కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను గాపాడుటకు స్వాతంత్ర్యశక్తిని వినియోగించెదరని నమ్ముచున్నాము.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, G.T. Madras

గలుగజేయుట దేశదురదృష్టము. లోకమాన్యుడు యథోచిత సహాయవాది యనియును, సహాయవాది యనియును, అసహాయవాది యనియును భేదాభిప్రాయములు వారి శిష్యుల హృదయములందు బయలువెడలి యంతఃకలహములకు గారణంబులైనవి. చింతామణి, కేల్కారు, ముంజి, జయకరుగారు లోకమార్గమును జూపుచున్నారు. అభయంకరు, కరండికరుగారులు వేరొక మార్గమును బోధించుచున్నారు. మరికొందరు మూడవమార్గము నవలంబించుచున్నారు. కర్మయోగారూఢుడైన లోకమాన్యున కీవాద ప్రతివాదములు పరమవిషాదమును గలిగించియుండును. బహునాయకమైన దేశమునందు కార్యాచరణసంకుచితమైనను సిద్ధాంతముల కంతము లేదు. నాయకుల సిద్ధాంతరాద్ధాంతములు ప్రజాహృదయమునందు గలుగజేయుచున్న మహా సంక్షోభము కర్మయోగారూఢుడైన లోకమాన్యునకు మహాసంతాపమును గలుగజేసియుండెడిదని లోకమాన్యుని సాంవత్సరికారాధకులు సంస్మరించుట ధర్మము. కర్మయోగ పరమైన గీతాభాష్యమునందు లోకమాన్యుడు ధర్మానుష్ఠానసాధనములనువిశదముచేసెను. ఆధర్మరహస్యమునే యవసానకాలమునందు లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకు వారి శిష్యప్రశిష్యులకును భారతీయులకును లోకమునకును బ్రకటించి పరమపదమునుబొందెను. ధర్మము చెడి యధర్మము ప్రబలునపుడు ధర్మసంస్థాపనమునకు పరమేశ్వరు డవతరించుచుండును.

ధర్మానుష్ఠానము:

విజయుడు భారత రణరంగమునందు యుద్ధపరాఙ్ముఖుడై యస్త్రవిసర్జనము చేసినపుడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ పార్థునకు కర్మయోగరహస్యమును బోధించి యర్జునుని యుద్ధాభిముఖుని జేసినవిధమునను వైరాగ్యోపహతులై నిర్లేపత్వమును బూనిన భారతీయులకు లోకమాన్యుడు కర్మయోగప్రాశస్త్యమును బోధించి వారిని స్వరాజ్యాభిముఖులను జేసినవిధమును లోకమాన్యుని జీవిత మనంతముఖములను బోధించుచున్నది. లోకమాన్యుని వలెను ధర్మారాధనమును త్రికరణశుద్ధిగను జేయుటవలననె వారియారాధనము సార్థకను గాగలదు. భారతీయులకు వర్తమానకాలమునందు పరాధీనతను తొలగించి స్వరాజ్యమును స్థాపించుట పరమధర్మమని యన్ని పక్షములవారునునంగీకరించుచున్నారు. స్వరాజ్యసాధనములందు భేదాభిప్రాయములు బయలుదేరుచున్నవి. స్వరాజ్యానుభవము వ్యక్తులకునుజాతులకునుస్వధర్మము. పరరాజ్యానుభవము వ్యక్తులకును, జాతులకును, పరమధర్మము. లోకమాన్యుడు స్వరాజ్యము భారతీయుల జన్మహక్కని నిర్భయముగ దిగంతములందు చాటి స్వధర్మ నిర్వాహణమును జేసి చరితార్థుడయ్యెను. పరధర్మారాధనము వలనను గలిగెడి ప్రయోజనములను తిలకు మహాశయుడు నిరసించి స్వధర్మానుష్ఠానవిధానమును భారతీయులకు వ్యక్తము చేయగలిగెను. భయావహమైన పరధర్మారాధనమును జేయుటకంటెను స్వధర్మానుష్ఠానమునందు

మరణము శ్రేయస్కరమని శ్రీకృష్ణుడు చేసిన ధర్మనిర్ణయమును లోకమాన్యు డారాధించి ధర్మానుష్ఠానవిధానమును లోకమునకు వ్యక్తముచేసెను. "స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః" యను గీతోపదేశము స్వారాజ్యసంరంభమునందు భారతీయులకు స్వధర్మానుష్ఠాన విధానమును విశదముచేయుచున్నది.

అనంతవిభూతులతో నిండియున్న మాతృదేశ సందర్శనము మహానుభావులకు సాధ్యముగాని సామాన్యులకు సాధ్యముగాదు. వందేమాతరం కీర్తనను బంకించంద్రుడు రచింపగలడుగాని సామాన్యులు రచింప జాలరు. ముప్పది మూడుకోట్ల ప్రజలను బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నత్వమును సహజ సంపదలను జూచుటకు దివ్యదృష్టి గావలసియున్నది. ఆ దివ్యదృష్టి గలుగుట కనన్యమైన భక్తియె సాధనమని లోకమాన్యుని జీవితము విశదముచేయుచున్నది.

శ్లో. భక్త్యా త్వనన్యయాశక్యః అహ మేవం విధోఽర్జున!
జ్ఞాతుం ద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప!

స్వారాజ్యమును తెలిసికొనుటకును, గనుగొనుటకును అనుభవించుటకును అనన్యమైన స్వధర్మానుష్ఠాన మవసరమని తిలకు మహానుభావుని జీవితము విశదముచేయుచున్నది. కాని సర్వత్ర స్వధర్మానుష్ఠానమునకు బదులు పరధర్మానుష్ఠానము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. విద్యాలయములు, న్యాయస్థానములు, పదవులు, బిరుదములు, ఉద్యోగములు, జీవిత విధానము పరధర్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. పర ధర్మారాధనము నందు గల వ్యామోహమే హిందూమహమ్మదీయ విభేదములకు బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతర విభేదములకు మితవాద స్వతంత్ర వాద విభేదములకు గారణంబులుగ నున్నవి.

భేదములకుమూలము స్వప్రయోజనము గాని అనన్యమైనధర్మారాధనముగాదు. లోకమాన్యునివంటి దేశభక్తులకు భారత జాతీయ బృందావనమునందు భేదావరణములు దుర్లభము. స్వప్రయోజనపరాయణులకు భేదావరణములు గనుపించుట సహజము. పరధర్మప్రతిష్ఠాపకు లిట్టిభేదములను చిరస్థాయి చేయ గోరుటయును రాజ్యనీతియై యున్నది. రీడింగు బర్కెనుహెడు ప్రభువులు కోరెడి సహకారము పరధర్మారాధనమునకు వినియోగపడునటులు స్వధర్మారాధనమునకు వినియోగపడజాలదు. బర్కెనుహెడు ప్రభు వనవరతము పరధర్మారాధనమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్య ప్రయోజనములకు బోధించుచున్నాడు. బర్కెనుహెడు ప్రభువుకోరెడి పరధర్మానుష్ఠానము స్వారాజ్య సంపాదనమునకు ప్రతిబంధకముగ నుండగలవిధమును శాసనసభా వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. శాసనసభాప్రవేశముతోనే పరధర్మారాధన మారంభమై ఆరాధన మవిచ్ఛిన్నముగను సాగుచుండును. అధికారపువలయందు జిక్కుకొనిన దేశమునకు మోక్షమార్గము దుర్లభముగ నుండును. ఆంగ్ల పరిపాలకుల [illegible] తెలిసియున్నది. ఉద్యోగముల వ్యామోహ[illegible] [illegible]లను బుట్టించుచు దేశమును సు[illegible]గను

[illegible]

[illegible]